

Ал-Ваъй

474
475
476

ЎТТИЗ ТЎҚҚИЗИНЧИ ЙИЛ
РАЖАБ-ШАЪБОН-РАМАЗОН 1447х
ЯНВАР-ФЕВРАЛ-МАРТ 2026м

КЕНГ ҚАМРОВЛИ ҒОЯВИЙ МАЪРИФИЙ ЖУРНАЛ

АЛ-ВАЪЙ
МИНБАРИ

ТРАМП 2.0 КУЧ УСТУВОРЛИГИМИ ЁКИ БОШҚАРУВ ИНҚИРОЗИ?

ҲИЗБ УТ-ТАҲРИР АМИРИ,
УЛУҒ ОЛИМ АТО ИБН ХАЛИЛ
АБУ АР-РОШТАНИНГ
ХАЛИФАЛИК ДАВЛАТИ
ҚУЛАТИЛГАНИНИНГ 105
ЙИЛЛИГИ МУНОСАБАТИ
БИЛАН ЙЎЛЛАГАН НУТҚИ

«ИСЛОҲОТЛАР» ВА
СЕКУЛЯРИЗМНИ ИСЛОМ
БИЛАН ХАСПЎШЛАШ

ҲУКМРОН РЕЖИМНИ
БАТАМОМ
ЙЎҚОТИШ РЕЖАСИ

ОЙ КУЗАТУВИ ВА
АСТРОНОМИК ҲИСОБ:
ИЛМИЙ ВА ШАРЪИЙ
ЁНДАШУВ

ТАРИХИЙ ИНТИҲОМИ
ЁКИ ТАНАЗЗУЛ
МУҚАДДИМАСИ?

Ҳисбу сонда

ТРАМП 2.0: КУЧ УСТУВОРЛИГИМИ ЁКИ БОШҚАРУВ ИНҚИРОЗИ?	3
ҲИЗБ УТ-ТАҲРИР АМИРИ ХИТОБИ	58
ТРАМП ВА БОҚИНДИСИ ЯҲУД ЭРОНГА ҲУЖУМ БОШЛАДИ	66
ҲУКМРОН РЕЖИМНИНГ БАТАМОМ ЙЎҚОТИШ РЕЖАСИ	72
«ИСЛОҲОТЛАР» ВА СЕКУЛЯРИЗМНИ ИСЛОМ БИЛАН ХАСПЎШЛАШ	80
ТАРИХИЙ ИНТИҲОМИ ЁКИ ТАНАЗЗУЛ МУҚАДДИМАСИ?	91
АҚШ ЯНГИ СТРАТЕГИЯСИ: ТАНАЗЗУЛГА ТЎСИҒМИ ЁКИ АКСИ?.....	99
ТОҒУТГА ҚУЛЛИК ҚИЛУВЧИЛАР КИМЛАР?	109
КЕЛАЁТГАН УММАТ БАҲОРИ: ИНҚИЛОБДАН ХАЛИФАЛИККАЧА..	119
БРИТАНИЯНИНГ МАКРИ, АҚШНИНГ ЎЛЖАСИ	127
РАМАЗОН ОЙИ ТАҚВОДОР ФОЙДАСИГА ГУВОҲЛИК БЕРАДИ.....	134
ҲИЛОЛ КУЗАТУВИ ВА АСТРОНОМИК ҲИСОБ: ИЛМИЙ ВА ШАРЪИЙ ЁНДАШУВ.....	145
УММАТНИНГ ЮСУФИ — ЖАРИР ИБН АБДУЛЛОҲ АЛ-БАЖАЛИЙ (Р.А.)	195
ҲАҚ СЎЗ ШИЖОАТИ	198
МУБОРАК ҚУРЪОНИ КАРИМ СУҲБАТИДА	206
ОЛАМДАГИ МУСУЛМОНЛАР ХАБАРЛАРИ	213
Фаластин фожиаси ва халқаро ҳамжамиятнинг сукути	220
Мудофаа мустақиллиги муаммоси	221
ЭПШТЕЙН ИШИ, ЭРОНГА ЗАРБА ВА СТРАТЕГИК ҚАРОРЛАР КЕСИШУВИ	225
РАЗВЕДКА ИНФИЛЬТРАЦИЯСИ: АГЕНТЛАР СОНИ ЭМАС, ТИЗИМ ИЧИГА КИРИШ КЎЛАМИ МУҲИМ	228

ТРАМП 2.0: КУЧ УСТУВОРЛИГИМИ ЁКИ БОШҚАРУВ ИНҚИРОЗИ?

Трамппнинг иккинчи муддати халқаро муносабатларда қоидаларга асосланган тизимнинг инқироzi ва «куч дипломатияси»нинг қайтиши билан тавсифланади. БМТ каби кўп томонлама институтлар ўрнини вақтинчалик ва манфаатли иттифоқлар эгалламоқда. Маъмуриятнинг стратегик йўналиши халқаро ҳуқуқ меъёрларини куч мантиғига мослаштириш ва глобал бошқарувнинг «Тинчлик кенгаши» каби муқобил механизмларини яратишга қаратилган.

Айни вақтда, АҚШ ташқи сиёсатидаги бундай трансформациялар анъанавий иттифоқчилар — Европа давлатлари ва Канаданинг жиддий қаршилигига сабаб бўлмоқда. Хусусан, Канада Бош вазирининг либерал дунё тартиби инқироzi ҳақидаги баёноти трансатлантик алоқалардаги мисли кўрилмаган сиёсий *демарш*¹ сифатида баҳоланди. Гренландия масаласидан тортиб савдо чекловларигача бўлган келишмовчиликлар Ғарб коалициясининг ички бирдамлигини тизимли инқироз ёқасига олиб келди.

Мазкур таҳлил халқаро ҳуқуқ қадриятларининг куч гегемонлиги олдида чекиниши ва иттифоқчиларни ҳам аямайдиган бож ҳамда санкциялар таҳдиди асосидаги «транзакцион дипломатия»нинг юксалиш жараёнларини очиб беради. Вашингтоннинг стратегик концепциядан кўра, вазиятга қараб ташлаётган тизимсиз қадамлари глобал етакчиликда вакуум ҳосил қилмоқда.

Бу бўшлиқни тўлдиришга бўлган интилишлар жаҳон тартибини қутблаштириб, минтақавий кескинликлар хавфини оширади. Ундан ташқари, Хитой ва Россия каби бошқа кучлар қисман тўлдиришга интилишига йўл очади.

Мазкур геополитик траекториянинг эҳтимолий оқибатларини иккита асосий йўналишда классификация қилиш мумкин. Биринчидан, анъанавий Ғарб коалициясининг институционал инқироzi ва Атлантика қутблари ўртасидаги стратегик тафовутларнинг қайтмас тус олиши кузатилади. Бу ҳолат Европа ва Канада учун мустақил мудофаа ва иқтисодий автоном тизимларни шакллантириш бўйича стратегик дилеммани юзага келтиради. Иккинчидан, халқаро ҳуқуқ нормаларининг заифлашуви фонида, рақобатлашувчи таъсир доираларига асосланган полицентрик, аммо кескин қутблашган тартиб қарор топади. Бундай шароитда универсал

¹ Демарш (frans. demarche —

хавфсизлик архитектурасининг йўқлиги минтақавий конфликтлар ва ҳарбий эскалация рискларини эксклюзив даражага олиб чиқади. Гарчи БМТ тизими аввал ҳам мукамал ва кенг қамровли бўлмаганини тан олиш керак бўлса-да.

Ҳар икки ҳолатда ҳам халқаро муносабатлардаги «куч реализми»га асосланган ёндашув глобал барқарорлик ва АҚШнинг стратегик манфаатлари учун тизимли хавфларни келтириб чиқаради. Агар Вашингтон транзакцион дипломатиядан стратегик шериклик моделига қайтмаса ёки бошқа халқаро субъектлар муқобил мувозанат механизмларини ишлаб чиқмаса, глобал бошқарув тизимидаги деструктив тенденциялар муқаррар тус олади.

Муқаддима: Қоидалар устуворлигидан транзакцион дипломатия сари...

Замонавий халқаро муносабатлар тизими «қоидаларга асосланган тартиб» парадигмасидан воз кечиб, «куч реализми» концепцияси устувор бўлган даврга қадам қўймоқдами? 2025 йил бошида Доналд Трампнинг ҳокимиятга қайтиши Иккинчи жаҳон урушидан сўнг шаклланган глобал қонунийлик архитектурасини ревизия қилишга йўналтирилган тизимли қарорлар билан характерланди.

Расмий Вашингтон ўз молиявий ва сиёсий прецедентларидан халқаро ташкилотларга босим ўтказишнинг таъсирчан инструменти сифатида фойдаланди. Хусусан, БМТ бюджетига ажратиладиган квоталарнинг камайтирилиши, Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти каби ихтисослашган тузилмалар билан ҳамкорликнинг тўхтатилиши ҳамда кадрлар сиёсати орқали кўп томонлама институтларнинг функционал имкониятларини чеклаш стратегияси бунинг яққол тасдиғидир.

Шу билан бирга, АҚШ маъмурияти БМТ институционал доирасидан ташқарида муқобил платформаларни шакллантириш ташаббусини илгари сурди. Бу борадаги энг резонансли лойиҳа — 2023 йилдаги Ғазо инқирозидан сўнг минтақавий барқарорликни таъминлаш механизми сифатида тақдим этилган «Тинчлик кенгаши» бўлди. Бироқ мазкур тузилма қисқа фурсат ичида тизимли трансформацияга учраб, БМТ Хавфсизлик кенгашига муқобил, Вашингтоннинг мутлақ гегемонлигига асосланган институционал механизмга айланиш тенденциясини намоён этди. АҚШ президенти ўз ниятини яширмади: 2026 йил 20 январ куни у очикчасига “*БМТ менга ҳеч қачон фойда бермади... эҳтимол, менинг кенгашим унинг ўрнини эгаллар...*”, дея баёнот берди.

Экспертлар ҳамжамияти Трампнинг ушбу кенгашни АҚШнинг эксклюзив «вето» ҳукуқи устувор бўлган халқаро қарорлар қабул қилиш марказига айлантириш

интилишини қайд этмоқдалар. Мазкур тузилманинг шаклланиши халқаро ҳамжамият томонидан кескин танқидий баҳоланди. Хусусан, «The Guardian» нашри уни ««ташаган – яшайди» деган асосдаги ёпиқ клуб» сифатида таърифлаб, тизим тинчликни барқарорлаштиришдан кўра, конъюнктуравий сиёсий манфаатларни ҳимоя қилишга хизмат қилишини таъкидлади.

Европанинг қатор етакчи давлатлари, таклиф этилган институционал форматга қарамай, мазкур ташаббусга интеграциялашувни мақсадга мувофиқ эмас деб топдилар. Хусусан, Британия, Франция ва Скандинавия давлатлари лойиҳанинг геополитик оқибатларидан хавотир билдирдилар. Расмий Париж ушбу кенгашни БМТнинг универсал легитимлигини девалвация қилишга ва кўп томонлама дипломатия тизимини емиришга қаратилган уриниш сифатида баҳолади.

Бунга жавобан АҚШ маъмурияти томонидан классик «савдо урушлари» инструментарийси ишга солинди. Франциянинг суверен позициясига нисбатан протекционистик таҳдидлар, жумладан, стратегик импорт товарларига юқори божлар жорий этилиши билан таҳдид қилди.

Мазкур жараёнлар фундаментал саволни кун тартибига чиқармоқда: биз глобал «ўйин қоидалари»нинг куч иерархияси асосида онгли равишда қайта шаклланишига гувоҳ бўляпмизми? Ёки кузатилаётган деструктив қадамлар стратегик концепциядан маҳрум бўлган ситуатив импровизациялар бўлиб, яқунда глобал бошқарувда тизимли вакуум ва беқарорликка олиб келадими?»

Мазкур саволлар эндиликда назарий характерга эга эмас. Уларнинг амалий индикациялари АҚШнинг анъанавий иттифоқчилари стратегик хулқ-атворидаги трансформацияларда ҳамда геополитик рақибларнинг юзага келаётган стратегик вакуумни тўлдиришга қаратилган фаол интилишларида яққол намоён бўлмоқда.

Глобал тизимли трансформация параметрларини англаш мақсадида, ушбу тадқиқот тўққизта фундаментал жиҳатни қамраб олади: БМТнинг институционал истикболидан тортиб, трансатлантик иттифоқлар инқироzi ва «Америка гегемонлигининг эрозияси ёки ревитализацияси» борасидаги баҳсгача.

Ҳар бир йўналиш бўйича дихотомик қарашлар қиёсий таҳлил қилинади: бир томон бу жараённи кучлар мувозанатининг янги «реалистик» моделига ўтиш деб баҳоласа, муқобил фикр эгалари уни эски тартибнинг тизимсиз емирилиш сифатида талқин қиладилар. Таҳлил якунида эмпирик далиллар асосида энг эҳтимолий сценарийлар классификация қилинади.

Тадқиқотнинг асосий мақсади — яқин истиқболдаги стратегик трендларни прогноз қилиш ҳамда эрта индикаторларни аниқлаш орқали қарор қабул қилувчи субъектлар учун адаптация ва стратегик маневр имкониятларини оширишдан иборат.

БМТ ва халқаро қонунийликнинг эрозияси

Жорий президентлик муддатининг дастлабки босқичидаёқ Доналд Трамп БМТ институтига нисбатан радикаллашган ва конфронтацион стратегик курсни белгилаб олди. Расмий Вашингтон томонидан илгари сурилган «тизимли ислохотлар» концепцияси амалиётда халқаро ташкилотнинг функционал имкониятларини чеклаш ва унинг глобал жараёнлардаги иштирокини минималлаштириш кўринишида намоён бўлди.

Мазкур ёндашувнинг прецедентлари аниқ иқтисодий чораларда ўз ифодасини топди: АҚШнинг БМТ бюджетидаги мажбурий квоталари кескин қисқартирилди ва 1,5 миллиард доллардан ортиқ молиявий мажбуриятларнинг бажарилмаслиги натижасида ташкилотда тизимли дефицит юзага келди. Бундан ташқари, маъмурият «институционал самарасизлик» ва «сиёсий бирёқламалик» аргументларига таяниб, қатор муҳим тузилмалар билан ҳамкорликни тўхтатди. Хусусан, Трамп инаугурациядан сўнг дарҳол АҚШнинг Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилотидаги аъзолигини бекор қилиш ва унинг донорлик таъминотини тўлиқ тўхтатиш тўғрисидаги ижроия директивасини кучга киритди.

Вашингтоннинг институционал скептицизми БМТ Инсон ҳуқуқлари кенгаши билан муносабатларнинг қайта тўхтатилишида ҳам яққол намоён бўлди. Мазкур қарорни «Америка ва ««исроил»»га қарши бирёқлама позиция» сифатида талқин қилди. Бу жараённинг мантикий давоми ўлароқ, Яқин Шарқдаги гуманитар архитектуранинг муҳим бўғини ҳисобланган БМТнинг Фаластинлик қочқинларга ёрдам кўрсатиш агентлиги (UNRWA)ни молиялаштиришнинг тўлиқ денонсация қилиниши кузатилди. Бу қадам гуманитар кўмакни сиёсий босим воситасига айлантириш (weaponization of aid) стратегиясидан далолат беради.

Маъмуриятнинг маданий-гуманитар соҳадаги изоляционизми ЮНЕСКОдан чиқиш орқали реаллашди. Бунда америка сиёсатида мос келмайдиган ташкилот фаолиятидаги мафкуравий трансформациялар ва «қадриятлар дивергенцияси» асосий аргумент сифатида илгари сурилди. Глобал тартибнинг эрозияси, айниқса, Париж иқлим келишувидан иккинчи бор чиқишда кузатилди. Бу ҳаракат халқаро экологик режимларнинг «коллектив мажбурият» сифатидаги легитимлигини шубҳа остига

қўйди ва Вашингтоннинг глобал жавобгарликдан кўра миллий иқтисодий прагматизмни устувор деб билишини тасдиқлади. Натижада, халқаро шартномавий мажбуриятларнинг универсал характери транзакцион сиёсат фойдасига ўз аҳамиятини йўқота бошлади.

Вашингтоннинг халқаро ҳуқуқий ва сиёсий чекловлар доирасидаги маневрлари БМТнинг институционал субъектлигини чеклашга қаратилган инструментал ёндашув билан тавсифланади. Юридик жиҳатдан АҚШ ташкилотни формал деструкция қилиш ваколатига эга бўлмаса-да, амалий жиҳатдан унинг функционал имкониятларини минималлаштириш учун салмоқли ресурслар арсеналига эга. Хусусан, бадалларнинг кескин қисқартирилиши ва Хавфсизлик кенгашидаги доимий аъзолик мақомидан стратегик фойдаланиш коллектив хавфсизлик механизмларини ва янги тинчликпарварлик миссияларини блокировка қилиш имконини беради.

Ушбу стратегия БМТ тизимида «функционал паралич» ҳолатини келтириб чиқармоқда. Бу динамика кадрлар сиёсатидаги сунъий кечикишлар, Хавфсизлик кенгашида вето ҳуқуқининг Яқин Шарқ масаласида, минтакавий геосиёсий манфаатлар учун мунтазам қўлланилиши ҳамда «самарадорликни ошириш» ниқоби остида Бош қотибиятнинг маъмурий ва сиёсий ваколатларини чеклашга қаратилган ревизионистик ислохотларда намоён бўлади.

Вашингтоннинг институционал ревизионизми бир қатор ички ва ташқи тийиб турувчи омиллар таъсирида нисбий чегараланган характер касб этади. Ички сиёсий конъюнктурада Конгресс АҚШнинг кўп томонлама тизимлардан тўлиқ чиқиши глобал бошқарувда «стратегик вакуум» ҳосил қилишидан ва бу бўшлиқнинг тизимли рақиблар (Хитой ва Россия) томонидан тўлдирилишидан келиб чиқувчи геосиёсий хатарларни инобатга олади. Шу сабабли, қонунчилик ҳокимияти Вашингтоннинг глобал институционал таъсирини сақлаб қолиш тарафдори сифатида намоён бўлади.

Ташқи сиёсатда эса маъмуриятнинг кескин риторикаси кўп ҳолларда музокаралар жараёнида устуворликни қўлга киритишга қаратилган «мажбурлов дипломатияси» инструменти ҳисобланади. Бунинг яққол мисоли сифатида 2025 йилда Жаҳон савдо ташкилоти (ЖСТ) атрофидаги вазиятни кўрсатиш мумкин. Вашингтоннинг ташкилотдан чиқиш ҳақидаги таҳдидлари ЖСТнинг низоларни ҳал қилиш механизминини ислох қилишга йўналтирилган стратегик босим воситаси бўлиб хизмат қилди.

Амалда АҚШ институционал тузилмаларни бутунлай деструкция қилишдан кўра, уларнинг функционал фаолиятини селектив блокировка қилиш орқали ўз манфаатларига мос келувчи янги «транзакцион қоидалар»ни ўрнатишга интилмоқда. Демак, маъмуриятнинг деструктив баёнотлари институционал мандатдан воз кечиш эмас, балки кўп томонлама форматларни миллий преференцияларга мослаштиришга қаратилган прагматик тактиканинг таркибий қисмидир.

Шунга қарамай, глобал сиёсий жараёнлардаги фундаментал тенденцияни инкор этиб бўлмайди: тарихан халқаро ҳуқуқ ва кўп томонлама институтларнинг асосий кафили ва легитимлаштирувчи субъекти бўлган гегемон кучнинг тизимдан масофаланиши ушбу институтларнинг институционал эрозиясини тезлаштирмоқда.

АҚШ миллий хавфсизлик маслаҳатчисининг: *«Халқаро ҳуқуқ бизнинг хавфсизлигимизни таъминламайди; уни таъминлайдиган нарса — бу бизнинг кучимиз ва биз танлайдиган иттифоқлардир»*, — деган тезиси маъмуриятнинг стратегик доктринасини намоён қилади. Ушбу ёндашув либерал интернационализм тамойилларидан воз кечиб, халқаро муносабатларнинг классик «кучлар баланси» ва транзакцион дипломатия моделига қайтишини англатади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, глобал бошқарувнинг истиқболи борасида фундаментал прогностик дилемма юзага келади: АҚШнинг институционал етакчилиқдан чекиниши шароитида халқаро тизим «норматив легитимлик»нинг минимал даражасини сақлаб қола оладими ёки дунё классик «куч реализми» парадигмасига тўлиқ қайтадими? Бунда сиёсий жараёнлар «замона зўрники» деган принципал қонуният глобал тартибнинг асосий мезони сифатида қайтадими?

Мазкур экзистенциал саволнинг ечими, биринчи навбатда, халқаро тизимнинг бошқа субъектлари, хусусан, Вашингтоннинг анъанавий стратегик ҳамкорлари томонидан кўрсатиладиган «чидамлили»лиги ва уларнинг стратегик автономия даражасига боғлиқ...

Коллектив Ғарбнинг боши қотган: мослашув ё «стратегик автономия» дилеммаси

Трамп маъмурияти фаолиятининг илк босқичлари трансатлантик хавфсизлик архитектурасидаги институционал инқирознинг чуқурлашуви билан тавсифланди. Вашингтон иттифоқчилар билан муносабатларни классик дипломатиядан транзакцион (олди-берди) моделга ўтказиш бошлади. Бунда «хавфсизлик кафолатлари

эвазига молиявий бадаллар» ва «иттифоқчилик мақоми эвазига мутлақ сиёсий содиқлик» каби қатъий талаблар кун тартибига чиқди.

Натижада, Европа давлатлари ва Канада экзистенциал стратегик дилемма қаршисида қолди: ё АҚШнинг суверен манфаатларни чеклашга қаратилган босимларига мослашиш, ёки Вашингтоннинг геосиёсий амбициялари фойдасига ўз манфаатларини қурбон қилмаслик учун «стратегик автономия»ни шакллантириш.

Ушбу инқирозли динамика иккита репрезентатив воқеада ўз аксини топди: 2026 йилги Давос иқтисодий форумида Канада бош вазирининг суверенитет устуворлиги ҳақидаги резонансли чиқиши ҳамда «Гренландия инқироzi» деб ном олган иттифоқчилар ўртасидаги ҳудудий-иқтисодий баҳслар.

Иттифоқчилар демарши: Давосдаги Канада манифести

2026 йилнинг январида Давос Жаҳон иқтисодий форуми халқаро муносабатлар тизимидаги навбатдаги тектоник силжишга гувоҳ бўлди. Канада Бош вазири Марк Карнининг чиқиши шунчаки дипломатик нутқ эмас, балки «қоидаларга асосланган жаҳон тартиби» (*rules-based order*) инқирозининг расмий тан олиниши сифатида тарихда қолди. Карнининг «қоидалар сизни ҳимоя қилмай қўйса, ўзингизни ҳимоя қилишингизга тўғри келади» деган баёноти Вашингтоннинг сиёсатига нисбатан жамоавий Ғарб ичидаги илк жиддий институционал исёнди.

Карни «ўрта кучлар» (Канада, Скандинавия давлатлари, Жанубий Корея ва бошқалар) учун янги стратегик автономия моделини таклиф қилди. Унинг машҳур «музокара столи ёки столдаги меню» ҳақидаги метафораси АҚШ ва Хитой каби гигантлар ўртасидаги рақобатда кичик ва ўрта давлатларнинг геосиёсий субъектлигини сақлаб қолиш заруратини ифодалайди. Форум иштирокчиларининг ушбу нутқни тик турган ҳолда олқишлаши — бу шунчаки шахсий симпатия эмас, балки АҚШнинг анъанавий етакчилигига бўлган ишонч дефицити ва муқобил хавфсизлик архитектурасига бўлган глобал эҳтиёжнинг намоишидир.

Карнининг Давосдаги манифести шунчаки риторика билан чекланиб қолмади. Канада Бош вазири мамлакатнинг ташқи иқтисодий диверсификациясини тезлаштириш орқали Вашингтонга бўлган «асимметрик қарамлик»ни камайтириш стратегиясини эълон қилди. Хитой ва Яқин Шарқ давлатлари билан янгиланган савдо алоқалари — бу Оттаванинг АҚШдаги сиёсий волатилликка (ўзгарувчанликка) нисбатан «стратегик мустақиллик» билан жавоб беришга уринишидир.

Бундай демарш Трамп маъмурияти томонидан анъанавий иттифоқчилик этикасидан ташқарига чиқувчи кескин реакция билан кутиб олинди. Доналд Трампнинг «Канада АҚШнинг сахийлиги эвазига мавжудлигини унутмасин... кейинги сафар бизга раҳмат айтасан, Марк» қабилидаги баёноти халқаро муносабатлардаги иттифоқчилик тушунчасини «бизнес-модель» даражасига тушириб қўйди.

Вазиятнинг энг зиддиятли нуқтаси — Трамп томонидан ижтимоий тармоқларда эълон қилинган, сунъий интеллект ёрдамида яратилган провокацион тасвир бўлди. Канада ва Гренландия ҳудудларининг АҚШ байроғига ўраб кўрсатилиши шунчаки ҳазил ёки тасодиф эмас, балки суверен давлатларнинг ҳудудий яхлитлигига нисбатан «экспансионистик ревизионизм» ишораси сифатида қабул қилинди.

Вашингтоннинг мисли кўрилмаган босими Канада жамоатчилик фикрида туб бурилиш ясади. Ижтимоий сўровлар АҚШнинг «ишончли шерик» сифатидаги имижи емирилаётганини ва аҳоли ўртасида антиамерика кайфиятининг институционал даражага чиққанини кўрсатмоқда. Иқтисодий бойкотлар ва трансчегаравий ҳаракатланишнинг камайиши — бу шунчаки норозилик эмас, балки икки давлат ўртасидаги «ижтимоий капитал»нинг деградациясидир.

Шунга қарамай, Оттаванинг ташқи сиёсати «эхтиросли норозилик» ва «совик прагматизм» ўртасидаги мувозанатни сақлашга мажбур бўлмоқда. Марк Карнининг рақамли хизматлар солиғи бўйича чекиниши ва айрим дипломатик имтиёзлари — Вашингтоннинг «мажбурлов дипломатияси» (*coercive diplomacy*) олдидаги стратегик тактик чекинишдир. Бу қадамлар савдо музокараларидаги «фалокатли сценарий»нинг олдини олишга қаратилган прагматик манёврлар сифатида баҳоланиши лозим.

Ушбу ҳолат Трамп давридаги иттифоқчиларнинг умумий қисматини ифодалайди: давлатлар ё АҚШнинг транзакцион иродасига тўлиқ бўйсуниб, ўз суверен манфаатларини эксплуатацияга очик қолдириши, ёки Вашингтон билан иқтисодий қарама-қаршиликка киришиб, миллий хавфсизлик архитектурасини қайтадан қуриши керак. Бу «стратегик торлик» шароитида ҳар бир иттифоқчининг бардош бериш имконияти унинг иқтисодий мустақиллик даражаси билан белгиланади.

Марк Карнининг Давосдаги чиқиши якка тартибдаги норозилик эмас, балки Ғарб коалицияси ичида шаклланаётган «рационал скептицизм»²нинг олий нуқтаси бўлди.

юриш, ҳаракат, чиқиш) — дипломатик атама бўлиб, бир давлат ҳукумати ёки дипломатик органларининг бошқа давлатга нисбатан **норозилик**, **илтимос**, **огоҳлантириш** ёки расмий баёнот билан чиқишидир. Одатда кескин сиёсий вазиятларда ёки дипломатик муносабатларни аниқлаштириш учун қўлланилади.

Европа сиёсий элитаси орасида ҳам Вашингтоннинг стратегик шерик сифатидаги ишончилиги борасида фундаментал шубҳалар юзага келди. Бугунги кунда «кўркўрона таяниш» концепцияси нафақат Канада, балки Европа Иттифоқи учун ҳам миллий хавфсизликка таҳдид солувчи омил сифатида кўрилмоқда.

Европалик юқори мартабали дипломатлардан бирининг таъкидлашича: *«Бу энди шунчаки тактик келишмовчилик эмас, балки қадриятлар ва узоқ муддатли манфаатлар бўйича институционал «йўл айрилиши»дир. Биз минтақавий келажакимизни АҚШнинг ички сиёсий тебранишларидан ҳимоя қилиш учун стратегик автономияга ўтишимиз шарт».*

Бундай ёндашув амалда нафақат иқтисодий диверсификацияда, балки мустақил мудофаа ташаббусларида ҳам намоён бўла бошлади (уларга кейинроқ тўхталамиз). Бироқ, Ғарб бирлигининг инқирозини энг яққол намоёиш этган ва иттифоқчилик тушунчасини ҳаёт-мамот даражадаги синовга қўйган воқеа — **«Гренландия инқирози»** бўлди.

Гренландия кейси: Иттифоқ инқирози

Гренландия атрофидаги кескинлик 2019 йилдаги «сиёсий эксцентризм» даражасидан 2025–2026 йилларга келиб экзистенциал геосиёсий инқироз даражасига кўтарилди. Агар илгари Оқ уйнинг оролни сотиб олиш истаги «дипломатик абсурд» сифатида қабул қилинган бўлса, Трампнинг ҳокимиятга қайтиши бу масалани Вашингтоннинг Арктикадаги **«ревизионистик стратегияси»** марказига қўйди.

2026 йил бошида Вашингтон «кўчмас мулк дипломатияси»дан очикдан-очик **«иқтисодий мажбурлов»** (*economic coercion*) босқичига ўтди. Данияга нисбатан импорт божларининг 10 фоиздан 25 фоизгача оширилиши — бу НАТО доирасидаги иттифоқчилик тамойилларининг емирилишини англатувчи прецедентдир. Трампнинг «бошқа йўллар ҳам бор» қабилидаги ишораси халқаро ҳуқуқнинг фундаментал принципи — ҳудудий дахлсизлик тушунчасини транзакцион манфаатлар қурбонига айлантирди.

Трампнинг *Truth Social* тармоғидаги «тўлиқ мулкчилик» (*full ownership*) ҳақидаги талаблари суверенитет тушунчасини бозор активи даражасига тушириб қўйди. Бу ҳолат нафақат Копенгаген, балки бутун Европа Иттифоқи учун «стратегик шок»

² Қисқача айтганда, бу — «ақлга асосланган шубҳа» демакдир. Бунда инсон ҳар қандай маълумотни рад этмайди, балки унинг ҳақиқийлигини исботловчи далилларни талаб қилади.

вазифасини ўтаб, иттифоқчилар ичида учта асосий йўналишдаги институционал жавоб чораларини келтириб чиқарди:

Биринчидан, дипломатик парадокс. 2026 йил январидаги Вашингтон учрашуви халқаро муносабатлардаги «мулоқотсиз мулоқот» намунаси бўлди. Унда АҚШ–Дания–Гренландия ишчи гуруҳи Арктикадаги миллий хавфсизликка доир хавотирлар муҳокамасини қилди, бироқ суверенитет масаласига киришмаслик таъкидланди. Копенгаген «қироллик яхлитлигини ҳимоя қилиш» ҳақида гапирган бир пайтда, Оқ уй бу жараёнини худудни сотиб олишнинг «техник механизми» сифатида тақдим этди. Бундай **дипломатик диссонанс**³ вазиятнинг соф сиёсий характерда эканини ва суверенитет масаласи транзакцион савдо предметиға айланганини тасдиқлади.

Иккинчидан, АҚШ ички бошқарувидаги институционал қаршилик. Трампнинг «Арктика амбициялари» АҚШ Конгрессида жиддий хавотир уйғотди. НАТО иттифоқчиларига қарши ҳар қандай ҳарбий ёки мажбурлов ҳаракатларини молиялаштиришни тақиқловчи қонун лойиҳалари илгари сурилди. Бу ҳолат АҚШ элитаси ичидаги бўлинишни, ташқи сиёсий курси нақадар поляризациялашганини намоён этиди.

Учинчидан, Европа-Атлантика «кўп томонлама тийиб туриш» модели. Даниянинг Гренландиядаги ҳарбий иштирокини кучайтириши ва Европа давлатларининг оролга рамзий контингент жўнатиши — геосиёсий *прецедент*⁴дир. Ушбу қадам АҚШнинг эҳтимолий ҳаракатларини шунчаки Дания билан эмас, балки бутун Европа коалицияси билан тўғридан-тўғри сиёсий тўқнашув даражасига олиб чиқди. Бу ерда ҳарбий куч эмас, балки «**сиёсий рамзийлик**» асосий рол ўйнади.

Атлантик кенгаш таҳлилчилари таъкидлаганидек, Вашингтон учун «кам харажатли экспансия» сценарийлари тобора мураккаблашмоқда. Европа пойтахтлари кескин риторикадан тийилиб, «Арктика хавфсизлигини институционал мустаҳкамлаш» каби эҳтиёткор ибораларни қўллаётган бўлса-да, АҚШга нисбатан «тийиб туриш» (*deterrence*) стратегиясининг муҳокама қилиниши трансатлантик ишонч тизимидаги чуқур деградациядан далолат беради.

Бу инқироз Ғарб коалициясини «мавжудлик синови» олдига қўйди: НАТО доирасида аъзо давлатларнинг худудий яхлитлиги бўйича юзага келган ички зиддият — блокнинг фундаментал асосларига таҳдиддир. Стивен Вертхайм қайд этганидек,

³ Дипломатик зиддият / Келишмовчилик — иттифоқчилар ёки давлатлар ўртасидаги қарашларнинг бир-бирига мос келмаслиги.

⁴ Геосиёсий андоза (намуна): Халқаро муносабатларда илгари қўзғатилмаган, лекин содир бўлганидан кейин кейинги шунга ўхшаш воқеалар учун асос ёки «йўл» бўлиб хизмат қиладиган воқеа.

Гренландия атрофидаги транзакцион ёндашув нафақат иттифоқчилик алоқаларини заифлаштиради, балки Европа ичида ҳам геосиёсий дарз кетишни пайдо қилади. АҚШнинг «ядро соябони» ва хавфсизлик кафолатларига кўпроқ муҳтож бўлган шарқий флангдаги давлатлар Вашингтон билан сепарат келишувларга мойиллик билдирса, Париж ва Берлин бошчилигидаги гуруҳ буни «суверенитетнинг қизил чизиги» деб баҳоламоқда. Бу эса Европани икки лагерга — «сўзсиз боғлиқлик» ва «стратегик мустақиллик» тарафдорларига ажратиб юбориш хавфини туғдиради.

Шу билан бирга, иттифоқчилар «транзакцион дипломатия»нинг бошқа иқтисодий ва сиёсий қийматларини ҳам англаб етдилар. Бу тизимли асимметрик босимлар, Украина инқироzi атрофидаги мувофиқлашувнинг камайиши ва кўп томонлама институтларнинг инкор этилишида намоён бўлди. Бироқ, кутилмаганда, бу ташқи босим Европа ичидаги интеграция жараёнларига янги ҳаёт бағишлади: Лондон ва Брюссель ўртасидаги янги хавфсизлик пактлари ҳамда мудофаа соҳасидаги автоном ташаббуслар шундан далолат беради. Демак, ҳозирча хавф уларни парчалашдан кўра, аксинча, кўпроқ бирлаштирмоқда.

Жон Миршаймер огоҳлантирганидек, агар Американинг «хавфсизлик соябони» қисқаришда давом этса ёки иттифоқчиларга нисбатан *меркантиллик*⁵ кучайса, яширин тизимли зиддиятлар очик *конфронтация*⁶га айланиши мумкин. Шу сабабли Европа *прагматик «реаполитик» стратегия*⁷га ўтмоқда: дипломатик маневрлар орқали вақт ютиш ва параллел равишда технологик ҳамда ҳарбий-саноат автономиясини кучайтириш. Бу жараён энергетика, яримўтказгичлар ва стратегик хом ашё таъминоти занжирларини *диверсификация*⁸ қилишда яққол кўзга ташланмоқда.

Ғарб иттифоқи 2026 йилга институционал жиҳатдан толиққан, аммо парчаланмаган ҳолатда кирди. Европа пойтахтлари Вашингтондан келаётган таҳқирловчи босимни ўз стратегик имкониятларини қайта тиклаш учун «катализатор» сифатида ишлатмоқда. Бироқ асосий стратегик савол очиқлигича қолмоқда: Европа, Канада ва Япония глобал бошқарувдаги бўшлиқни тўлдириш учун етарли ҳарбий ва технологик ресурсга эгами ёки АҚШ билан мавжуд «асимметрик қарамлик» муносабатларнинг ёмонлашувидан кучлироқ бўлиб чиқадими?

⁵ **Матлаабпарастлик / Фойдапарастлик** — ҳар қандай муносабатда (ҳатто дипломатик ва стратегик иттифоқларда ҳам) фақат моддий фойда ва иқтисодий манфаатни биринчи ўринга қўйиш.

⁶ **Қарама-қаршилик** — икки ёки ундан ортик томоннинг (давлатлар, блоклар) манфаатлари, мақсадлари ва сиёсий қарашлари бир-бирига тубдан зид келиши.

⁷ **Амалий «реал сиёсат» стратегияси** — мафкура, ахлоқ ёки инсон ҳуқуқлари каби баландпарвоз ғоялардан воз кечиб, фақат **миллий манфаатлар** ва **кучлар мувозанати**га асосланган сиёсат юритиш.

⁸ **Иқтисодий/Энергетик диверсификация**: Хомашё ёки энергияни фақат бир манбадан эмас, балки турли давлатлардан сотиб олиш орқали хавфни камайитириш.

Москва–Пекин–Украина: Тўқнашув устуворликлари ва геосиёсий «ўқлар»нинг репозицияси

АҚШ ўз иттифоқчилари билан муносабатларни транзакцион асосга кўчириш ва хавфсизлик кафолатларининг «нархини» ошириш билан банд бўлган бир пайтда, глобал архитектуранинг энг критик саволи кун тартибига чиқди: Вашингтон бирига яқинлашаётган икки асосий ревизионист куч — Россия ва Хитойга нисбатан қандай стратегияни танлайди? Икки фронтли очик конфронтацияни давом эттирадимми ёки улар ўртасида устуворликни (*prioritization*⁹) танлайдимми?

Таҳлилий доираларда ушбу муаммонинг икки асосий ечими муҳокама қилинмоқда:

Биринчидан, «Тескари Киссинжер» стратегияси. Бу ёндашув Россия–Хитой стратегик яқинлашувини заифлаштириш мақсадида Москвага муайян геосиёсий ва иқтисодий имтиёзлар бериш орқали уни Пекиндан «масофалаштириш»ни кўзда тутди.

Иккинчидан, «Хитойга йўналтирилган фокус» (The China Pivot 2.0). Бу стратегия Вашингтоннинг Украина инқироziдаги иштирокини минималлаштиришни ва Европа хавфсизлиги масъулиятини тўлиқ маҳаллий давлатлар зиммасига юклашни назарда тутди. Мақсад, АҚШнинг ҳарбий, молиявий ва технологик қудратини Хитойга қарши сафарбар этишдир.

Бу контекстда **Украина инқироzi** шунчаки ҳудудий баҳс эмас, балки Москва, Пекин ва Вашингтон манфаатлари кесишган «геосиёсий лаборатория» вазифасини ўтамоқда. Уруш динамикаси глобал кучлар мувозанати қайси йўналишда қайта тартибланишини белгилаб берувчи калитга айланади.

Украина: «Тезкор келишув» иллюзияси ва реал сиёсий чекловлар

2025 йилнинг бошида Дональд Трампнинг Оқ уйга қайтиши Украина инқирозини «24 соат ичида» ҳал қилиш ваъдаси билан бошланди. Бу стратегик амбиция Киев ва Европа иттифоқчиларида жиддий геосиёсий хавотир уйғотди. Маъмуриятнинг дастлабки қадамлари — ҳарбий ёрдамни «инвентаризация қилиш»¹⁰ баҳонасида

⁹ **Афзалини танлаш** — мавжуд ресурслар (ҳарбий, иқтисодий, вақт) чекланган шароитда қайси йўналиш биринчи навбатда молиялаштирилиши ёки химоя қилинишини танлаш.

¹⁰ **Мажбуриятларни қайта кўриб чиқиш** — давлатнинг чет элдаги ҳарбий ва сиёсий мажбуриятларини (иттифоқчилик шартномалари, базалар, молиявий ёрдамлар) бирма-бир тафтиш қилиш.

тўхтатиб қўйиши ва Киевни муайян шартлар асосида музокаралар столига ундаши — Вашингтоннинг «*транзакцион тинчлик*¹¹» стратегиясидан далолат берарди.

Бу таранглик 2025 йил 28 февралда Оқ уйда ўтказилган Зеленский–Трамп учрашувида ўз чўққисига чикди. Норасмий маълумотларга кўра, таклиф этилган «тинчлик формуласи» Украинанинг ҳудудий яхлитлигини (тахминан 20 фоиз ҳудуд) музлатиш эвазига ҳарбий ҳаракатларни тўхтатишни назарда тутган. 2025 йил август ойида Анкориджда бўлиб ўтган Трамп–Путин саммити эса бундай «катта келишув» (Grand Bargain) эҳтимолини янада кучайтирди. Киев ва Европа буни «**Капитуляция характеридаги тинчлик**» (*peace of surrender*) сифатида баҳолади. Бироқ, воқеалар ривожини «тезкор тинчлик» сценарийсининг учта тизимли тўсиққа дуч келганини кўрсатди:

1. Кремлнинг максимал оёқ тираши: Москванинг позицияси тактик ён босишлардан йироқ эди. Путин Украинанинг тўлиқ демилитаризацияси, унинг сиёсий векторини нейтраллаштириш ва санкциялар режимини сўзсиз бекор қилиш каби «максимал талабларни» илгари сурди. Бу эса ҳатто Трамп маъмурияти доирасида ҳам қабул қилиб бўлмайдиган шартлар эди.

2. Европа ва Украинанинг «стратегик қаршилиги»: Вашингтоннинг Киевни тақдир ташлаб қўйиш эҳтимоли Европа давлатларини бирлаштирди. «Адолатсиз тинчлик — янги ва даҳшатлироқ урушнинг муқаддимаси» деган тезис Европа ҳавфсизлик кун тартибининг асосига айланди. Брюссель ва Лондон АҚШ иштирокисиз ҳам Украинани узок муддатли қўллаб-қувватлаш механизмларини (*security guarantees beyond NATO*) ишлаб чиқа бошлади.

3. АҚШ ички сиёсий консенсусининг йўқлиги: Трамп маъмурияти ичидаги «миллий ҳавфсизлик лочинлари» ва Конгрессдаги анъанавий республикачилар Россиянинг геосиёсий ғалабасини Американинг глобал обрўсига берилган зарба деб ҳисобладилар. Ички сиёсий тийиб туриш механизмлари Оқ уйнинг Москва билан «сепарат келишув» тузиш имкониятларини кескин чеклаб қўйди.

Москва–Вашингтон–Пекин: Стратегик дезиллюзиядан «мувозанатли тийиб туриш»гача

2025 йилнинг якунига келиб, Дональд Трамп маъмурияти мураккаб геосиёсий тузоққа дуч келди: на «тезкор тинчлик» сценарийси амалга ошди, на Украина

¹¹ Ўзаро манфаатли келишувга асосланган тинчлик — бунда томонлар умумий қадриятлар ёки дўстлик учун эмас, балки аниқ иктисодий ва сиёсий фойда, «берди-олди» (олди-сотди) принципи асосида урушмасликка келишадилар.

инқирозини АҚШнинг глобал кун тартибидан чиқариб ташлаш имкони топилди. Энг асосийси, Вашингтоннинг Россияни Пекиндан масофалаштиришга қаратилган уриниши кутилган натижани бермади. Аксинча, Си Жинпинг билан кетма-кет учрашувлар орқали «чегарасиз шериклик»ни янада мустаҳкамлади.

Бу ҳолат дастлабки фаразни — яъни «Украинани совға қилиш» орқали Москвани ўз томонига оғдириш режасини пучга чиқарди ва сиёсий риториканинг ўзгаришига сабаб бўлди. Позицияларнинг янгиланишига оид белгилар пайдо бўлди: 2025 йил сентябрида Россияга нисбатан қаттиқроқ баёнотлар берилди, разведка маълумотлари билан алмашиш кучайтирилди. Шунингдек, Киевга сифатли ҳарбий имкониятларни бериш масаласи президентлик муддати бошидаги кутилмалардан кўра эҳтиёткорроқ тарзда кўриб чиқиладигани ҳақида хабарлар сиздирилди. Бу қадам Украинага бўлган хайрихоҳликдан кўра, АҚШнинг халқаро майдондаги «заиф давлат» (weak power) образи шаклланишининг олдини олиш ва Россияни янада Хитой кучоғига итариб юбормаслик хавотири билан изоҳланди.

2026 йил бошига келиб, АҚШ сиёсати «олтин ўрталик» (middle ground) формуласида тўхтади: қўллаб-қувватлаш тўхтамади, бироқ у «шартли ва дозаланган» (strictly calibrated) характерга эга бўлди. Киевга ўқ-дорила ва ҳаво мудофаа тизимлари етказиб бериш давом этди, лекин секинроқ суръатда ва қаттиқ шартлар билан тартибга солинди. Шу билан бирга, НАТОга аъзолик масаласи амалда кун тартибидан чиқарилди.

Ушбу янги сиёсатнинг концептуал мақсади — Украинанинг давлат сифатида тўлиқ инқирозга учрашига йўл қўймаслик, шу билан бирга, АҚШни Россия билан бевосита ҳарбий конфронтацияга етаклаши мумкин бўлган кескин эскалациядан қочишдир.

Вашингтоннинг «катта ўйини»: Москвани жиловлаш ва Пекинга эътибор қаратиш

«Бугунги геосиёсий манзарада АҚШнинг асосий стратегик мақсади — Россия ва Хитой ўртасидаги стратегик шерикликни жиловлаш. Бироқ Оқ уй бунга Москвага катта ён босишлар ёки стратегик имтиёзлар бермасдан эришишни истайди. Шу боис АҚШ ўта нозик мувозанат сиёсатини юритмоқда: Украинага Россиянинг мутлак ғалабасига йўл қўймайдиган даражада ёрдам бериш, лекин айти пайтда низонинг Россия ичкарасига кўчишига ёки глобал урушга айланишига йўл қўймаслик.

Москвага йўлланаётган яширин сигнал шундай: *«Биз сизни давлат сифатида йўқ қилмоқчи эмасмиз, лекин куч ишлатиб ҳамма нарсага эришишингизга ҳам изн*

бермаймиз». Бу вазиятда Пекин инқирознинг чўзилишидан ўз манфаатлари йўлида фойдаланмоқда. Уруш Ғарб ресурсларини емириб, АҚШнинг диққатини Тинч океани минтақасидан чалғитмоқда. Бу эса Россия ва Хитой тандемини Вашингтонга нисбатан қўшалоқ босим дастагига айлантирди.

Шу сабабли АҚШнинг истикболдаги режаси — Украина фронтини «музлатиб», асосий куч ва эътиборни бош рақиб — Хитойга қаратишдир. Бу эса Украинани қўллаб-қувватлаш масъулияти ва молиявий юкининг асосий қисми аста-секин Европа елкасига тушишини англатади. АҚШ эса жараённи тўлиқ бошқаришдан кўра, фақат инқирознинг олдини олувчи «дозали ёрдам» бериш билан чекланиши мумкин».

Келаси икки йил учун Украина сценарийлари:

Биринчи сценарий: Россия ютуқларини тан олиш эҳтимоли

Бу сценарийга кўра, яқин истикболда Россия томонидан эгалланган ҳудудлар устидан назорат сақланиб қоладиган келишув имзоланиши мумкин. Бу келишув Украина учун НАТО аъзолиги ўрнига бошқа кўп томонлама хавфсизлик кафолатларини беришни ва ҳудудларнинг якуний сиёсий мақомини номаълум муддатга қолдиришни назарда тутди.

Бу жараён бошланганини қайси аломатлардан билиш мумкин?

- Вашингтон ва Москва ўртасида миллий хавфсизлик маслаҳатчилари даражасидаги мулоқотнинг фаоллашиши.
- Ғарб давлатлари томонидан Киевга нисбатан ўт очишни тўхтатиш ва музокаралар столига ўтириш бўйича очик ва яширин босимларнинг кучайиши.
- Россияга қарши қўлланилган иқтисодий санкцияларни босқичма-босқич юмшатиш бўйича дастлабки таклифларнинг пайдо бўлиши.

Бунинг оқибатлари қандай бўлади? Бундай ечим Москва ва Пекин учун стратегик ғалаба сифатида қабул қилинади. Бу дунё ҳамжамиятида «Ғарбнинг геосиёсий чекиниши» ҳақидаги талқинни мустаҳкамлайди. Украина ва Европа учун эса бу катта сиёсий ва ҳудудий йўқотиш бўлиши баробарида, халқаро ҳуқуқ нормаларининг бузилиши бўйича хавфли андоза (прецедент) яратади.

Иккинчи сценарий: Сурункали тўқнашув ва стратегик ҳолдан тойиш

Бу сценарийда на узил-кесил тинчлик битими имзоланади, на томонлардан бирининг тўлиқ мағлубияти кузатилади. Уруш паст шиддатли, аммо узлуксиз тўқнашувлар босқичига ўтади. Ғарбнинг барқарор кўмаги Россиянинг йирик ютуқларга эришишини тўсиб турса-да, Украинага ҳам тўлиқ ғалаба учун етарли бўлмайди. Натижада, ҳар икки томон узок давом этувчи «чарчатиш уруши» ботқоғига ботади.

Дастлабки аломатлар:

- Украинага кўмак давом этади, бироқ томонларни муросага мажбурловчи кескин босим сезилмайди.
- Кремлнинг ён босиш вариантларини қатъиян рад этиши.
- АҚШ томонидан қатъий риторика ишлатилса-да, амалда Россия билан тўғридан-тўғри тўқнашувдан қочиш сиёсатининг давом этиши.

Оқибатлар: Бу вазиятдан энг кўп манфаат кўрувчи томон Хитой бўлиб қолади. Россиянинг иқтисодий ва сиёсий жиҳатдан Пекинга қарамлиги янада чуқурлашади. Шу билан бирга, Ғарбнинг диққат-эътибори ва ресурслари Европага боғланиб қолади. Бироқ, умумий манзарада барча иштирокчилар — Украина, Россия ва Европа Иттифоқи — узок давом этувчи урушнинг оғир иқтисодий ва ижтимоий бадалини тўлашга мажбур бўладилар.

Учинчи сценарий: Мувозанатнинг бузилиши ва кескин эскалация

Бу сценарий воқеалар ривожининг кутилмаган ва кескин бурилишини англатади. У икки йўналишда намоён бўлиши мумкин: ё Украина янги турдаги қурооллар ёрдамида стратегик устунликка эришади, ёки Россия юзага келган турғунликни тугатиш учун вазиятни энг радикал чораларгача чиқаради.

Дастлабки аломатлар:

- Уруш характерини тубдан ўзгартирувчи, технологик жиҳатдан мутлақо янги ва кенг қўламли қуроолларнинг жанг майдонига кириб келиши.
- Кремль томонидан ноанъанавий қуроолларни қўллашга тайёргарлик ёки халқаро хавфсизлик тизимида дахл қилувчи юқори хавфли воситаларнинг ишга солиниши.

Оқибатлар: Бу энг кам эҳтимолли, аммо энг хавфли сценарийдир. Бундай вазият Вашингтонни бевосита жавоб қайтаришга мажбур қилади ва локал низони глобал тўқнашув даражасига олиб чиқиши мумкин.

Вашингтоннинг «Геосиёсий тузоқ»дан қочиш стратегияси

Вашингтон ўз устуворликларини иккита хавфли тузоқдан қочадиган тарзда қайта тартибга солмоқда: биринчиси — Европадаги кенг кўламли уруш гирдобига тортилиш, иккинчиси — Россиянинг осон ғалабаси орқали «Москва–Пекин» ўқининг бекиёс даражада кучайиб кетишига йўл қўйиш.

Шу сабабли, энг эҳтимолий сценарий — бу «совуқ мувозанат» сиёсатидир. Бу стратегия назорат қилинадиган можарони, Украинага узил-кесил ғалаба учун эмас, балки фақат Россияни тўсиб туриш учун етадиган даражадаги кўмакни ва асосий эътиборни Хитойни жиловлашга қаратишни назарда тутди. Бу ҳолат йирик геосиёсий бурилиш юз бермагунча давом этиши кутилмоқда.

Америка гегемонияси келажаги: Инқироз олдидаги зўриқишми ёки оқилона қайта гуруҳланиш?

Бугунги кунда Трамп маъмуриятининг ташқи сиёсий қадамлари экспертлар ўртасида қизғин баҳсларга сабаб бўлмоқда. Бу ҳаракатлар Америка империясининг келажаги ҳақида нимадан далолат беради? Бу ерда икки хил рақобатдош қараш мавжуд:

1. **Инқироз белгиси (Империявий зўриқиш):** Бу қарашга кўра, Вашингтоннинг ҳозирги кескин ҳаракатлари — қудрат сўнишидан олдинги сўнгги куч намоёнишидир. Тарихдаги кўплаб империялар каби, АҚШ ҳам хаддан ташқари кўп мажбуриятлар ва ортиқча стратегик юк остида чарчаб, тизимли инқирозга юз тутмоқда.

2. **Оқилона қайта жойлашиш (Стратегик мослашув):** Бу гипотезага кўра, буюк давлат ўз стратегиясини қайта кўриб чиқмоқда. У иккиламчи юкларни қисқартириб, манфаатларни асосий нуқталарга марказлаштирмоқда ва ўз ҳукмронлигини янги давр шартлари асосида узайтиришга ҳаракат қиляпти.

Қайси ёндашув ҳақиқатга яқинроқ эканини вақт ва яқин йиллардаги геосиёсий қарорлар кўрсатади. Қуйида биз ушбу гипотезаларни амалда текшириш имконини берувчи аниқ мезонларни кўриб чиқамиз.

Империявий чекиниш гипотезаси: Легитимлик инқироzi ва иттифоқчиларнинг толиқиши

Бу ёндашув тарафдорлари Доналд Трампнинг ташқи сиёсатини «ниқобсиз империячилик» сифатида баҳолашади. Уларнинг фикрича, бундай ёндашув Американинг глобал таъсирини тез фурсатда таназзулга етаклайди.

Карнеги институти тадқиқотчиси Стивен Вертхайм таъкидлаганидек, Оқ уйнинг ҳозирги раҳбарияти ҳатто гегемонияни оқлаш учун ишлатиб келинган идеологик қадриятлардан — демократия ва инсон ҳуқуқлари каби баландпарвоз шиорлардан ҳам буткул воз кечди. Эндиликда Вашингтон ўз ҳаракатларини очиқчасига «нефтни қўлга киритиш» ёки соф моддий манфаатдорлик билан изоҳламоқда. Бундай «очиқлик» тактик жиҳатдан фойдали кўринса-да, стратегик жиҳатдан АҚШни дунё олдидаги «ахлоқий мақом» ва легитимликдан маҳрум қилмоқда.

Бундай вазиятда Хитой ўз имкониятларини кенгайтирмоқда. Пекин энди ўзини Америкага нисбатан «масъулиятлироқ ва вазминроқ куч» сифатида тақдим этишга уринмоқда. Хитой ўз таъсир доирасини халқаро ҳуқуқ нормаларига кўпроқ ҳурмат кўрсатувчи тизим сифатида кўрсатишга ҳаракат қиляпти.

Шу билан бир қаторда, Американинг глобал тартиб тамойилларини менсимаслиги Москва ва Пекингга «нисбатан ижобийроқ киёфа» касб этиш учун қулай имконият яратди. Энди улар Ғарбдан кўра жозибадорроқ кўриниши учун кўп уруниши шартмас.

Халқаро майдондаги бундай имиж ва ишонч инқироzi — империявий таназзулнинг классик белгисидир. Бундай босқичда ҳукмрон давлат бошқа халқларнинг ихтиёрий эътирофи ва ишончига эмас, балки асосан иқтисодий босим ва ҳарбий мажбурлаш воситаларига таяна бошлайди.

Иттифоқларнинг инқироzi: Ишонч емирилиши ва янги шериклар излови

Сўнгги икки йил воқеалари АҚШ етакчилигидаги глобал иттифоқлар тизимида жиддий дарз кетганини кўрсатмоқда. Европадаги айрим сиёсий доиралар Вашингтон билан муносабатларни «таҳқирли қарамлик» сифатида таърифлай бошлаган бўлса, Канада каби анъанавий қўшнилар ҳам ўз хавфсизлиги борасида иккилана бошлады. Осиёда эса Вашингтоннинг Шимолий Корея билан кутилмаган мулоқотлари ва минтақавий шерикларни эътиборсиз қолдириши иттифоқчиларни стратегик саросимага солиб қўйди.

Бу жараён Америка қудратининг асосий устуни бўлган иттифоқлар тармоғи заифлашаётганидан далолат беради. Совуқ уруш даври машҳур стратеги Бжезинский айтганидек, «Американинг иттифоқлари — унинг империясидир». Яъни АҚШнинг глобал устунлиги бевосита босиб олишга эмас, балки бошқа давлатларнинг Вашингтон ҳимоясини ихтиёрий равишда қабул қилишига асосланган эди.

Агар бу иттифоқлар Америка етакчилигига ишончни йўқотса ҳамда ўзини мустақил таъминлашни ёки янги шериклар излашни бошласа, бу аниқ таназзул белгисидир. Аслида, бу жараён аллақачон бошланиб бўлган:

- Япония ва Австралия АҚШга бўлган ишончнинг беқарорлиги сабаб, Ҳиндистон ва Британия билан хавфсизлик ҳамкорлигини кенгайтиришга интиломоқда;
- Саудия Арабистони ва БАА каби анъанавий шериклар Хитой ва Россия билан қурул ва энергетика соҳаларида мисли қўрилмаган даражада яқинлашмоқда, чунки улар Вашингтон “ҳимояси”га ишончни камайган деб ҳисоблайди.

Бундай тенденциялар 1945 йилдан кейин ўрнатилган «Рах Americana» — Америка етакчилигидаги халқаро тартиб — парчаланиб бораётганини англатади. Янги глобал тизим шакллангунига қадар дунё узоқ давом этувчи геосиёсий бўшлиқ ва беқарорлик даврига қадам қўймоқда.

Ички заифлашув: Глобал етакчилик юки ва иқтисодий хатарлар

Айрим таҳлилчиларнинг фикрича, «Америка биринчи ўринда» шиори остида юритилаётган сиёсат, аслида мамлакат қудратини ичкаридан емирмоқда. АҚШ нафақат бюджет тақчиллигини жиловлай олмади, балки давлат қарзини рекорд даражага — 36 триллион долларга (ЯИМнинг 140 фоизи) чиқариб юборди. Йиллик бюджет тақчиллиги эса 1,8 триллион долларга етган. Шу билан бирга, солиқларни камайитириш ва хавфсизлик ҳамда миграцияга сарф-харажатларни ошириш сиёсати тақчилликни янада боши берк кўчага олиб кирди. Албатта, АҚШ доллар эмиссияси орқали ўзини молиялаштириш имконига эга. Бироқ бундай сиёсатни ортиқча қўллаш, айниқса ислохотларсиз, узоқ муддатда инвесторлар ишончига путур етказиши ва долларнинг глобал мавқеини заифлаштириши мумкин.

Иқтисодий муаммолардан ташқари, Америка жамиятидаги кескин қутбланиш — сайловларга ишончсизлик, маданий ва ирқий зиддиятлар ҳам давлатнинг “юмшоқ кучи” ва намунавий моделига салбий таъсир кўрсатмоқда. Бу ички низолар

Вашингтоннинг ташқи сиёсий чақириқларга тўлиқ эътибор қаратишига тўсқинлик қилмоқда.

Тарих сабоқлари шуни кўрсатадики, буюк империялар кўпинча ташқи душман зарбасидан эмас, балки ички молиявий ва ижтимоий инқирозлар туфайли қулайди. Бугунги кунда кўплаб кузатувчилар АҚШни Рим империясининг «инқироз остонасидаги республика» даврига қиёслашмоқда. Ушбу қарашга кўра, Америка ташқи томондан ҳамон ҳарбий жиҳатдан енгилмас бўлиб кўринса-да, унинг ички «пойдевори»га дарз кетиб, ижтимоий бирдамлик йўқолган.

Инқироз гипотезасининг мағзи шундаки, АҚШнинг бугунги «мушак намоиш қилиши» ва ўз шартларини кескин ўтказишга уриниши — унинг қудратидан эмас, балки заифлигидан дарак беради. Бу — дипломатик йўл билан келишиш ва ишонтириш қобилиятини йўқотган давлатнинг куч орқали «мева йиғиш»га уринишига ўхшайди. Бундай ёндашув дунё давлатларининг Америка етакчилигидан узоқлашишини тезлаштиради ва бўшлиқ ҳосил қилади. Бу бўшлиқни эса ёки бошқа кучлар, ёки беқарорлик ва тартибсизлик тўлдириши мумкин.

Агар бу тенденция давом этса, яқин ўн йил ичида дунё янги қиёфа касб этади:

- Осиёда Хитойнинг мутлақ етакчилиги ўрнатилади;
- Россия ўз минтақавий таъсирини сақлаб қолади;
- Европа мустақил сиёсий блокка айланади;
- Америка эса глобал майдондан ўз ҳудудига чекинади.

Бу машҳур ибора Америка гегемониясининг бугунги ҳолатини жуда аниқ ифодалайди: **«Замонавий Рим ичкаридан ёнмоқда, унинг чекка ҳудудлари эса садоқатини йўқотмоқда».**

Иккинчи гипотеза: Оқилона қайта жойлашиш ва стратегик тикланиш

Бу қараш тарафдорларига кўра, Трампнинг сиёсати — АҚШнинг дунёдаги ролини қайта кўриб чиқишга қаратилган кечиктириб бўлмас ислоҳотдир. Ушбу стратегиянинг мантиқи қуйидагича:

Масъулиятни бўлишиш: «Бепул тушлик» тугади Ўтган саксон йил давомида Вашингтон дунё тартибини ўз елкасида кўтариб келди: иттифоқчилар хавфсизлигини кафолатлади, халқаро институтларни молиялаштирди ва глобал савдо йўлларини кўриқлади. Аммо бу «сахийлик» Америка иқтисодиёти ва оддий солиқ тўловчилар

ҳисобидан амалга оширилди. «Оқилона қайта жойлашиш» тарафдорларининг фикрича, энди масъулиятни адолатли тақсимлаш вақти келди.

Бу сиёсатнинг дастлабки мевалари аллақачон кўзга ташланмоқда:

- **Юкни адолатли тақсимлаш:** АҚШ ўн йиллар давомида глобал хавфсизлик (НАТО, денгиз йўллари ва халқаро ташкилотлар) учун ёлғиз пул тўлаб келди. Энди иттифоқчилар ҳам ўз хавфсизлиги учун ҳақ тўлаши шарт. НАТО давлатларининг мудофаа харажатларини ялпи ички маҳсулотнинг 5 фоизигача ошириши — Трампнинг «каттик» дипломатияси мевасидир.
- **Иқтисодий реализм:** Хитойга нисбатан жорий этилган божлар ва чекловлар — АҚШ иқтисодиётини ҳимоя қилиш ва ноҳалол рақобатга чек қўйишнинг ягона йўли.
- **«Донро доктринаси»:** Бу концепция АҚШнинг асосий эътиборини ўз минтақасига (Ғарбий ярим шар) қаратишни назарда тутди. Венесуэладаги Мадуро режимининг ағдарилиши (2025 йил боши) АҚШнинг ўз «ҳовлиси»да назоратни тиклаганини ва бегона таъсирларни (Россия, Хитой) сиқиб чиқарганини англатади.

Хулоса: Бу сценарийга кўра, АҚШ заифлашаётгани йўқ, балки камроқ фойда келтирадиган мажбуриятлардан воз кечиш, ўз қудратини керакли нукталарга жамламоқда.

Стратегик қайта тақсимлаш: Ички барқарорлик ва глобал шерикликнинг янги модели

Ушбу ёндашув тарафдорларига кўра, АҚШнинг айрим жабҳалардан чиқиши — мағлубият эмас, балки кучларни оқилона қайта тақсимлашдир. Сурия ва Афғонистон каби «бедаво» низолардан воз кечиш орқали Вашингтон ўз ресурсларини асосий рақибларга (Хитой ва Россия) қарши жамламоқда.

Стратегиянинг янги тамойиллари қуйидагича:

- **«Миллат қуриш» даври тугади:** АҚШ энди бошқа давлатларда демократия ўрнатиш учун миллиардлаб доллар ва инсон ресурсларини сарфлашни истамайди.
- **Хавфсизлик — бепул эмас:** Трамп маъмурияти иттифоқчилик шартларини тубдан ўзгартирди. Эндиликда Германия ва Япония каби бой

давлатлар ўз мудофааси учун муносиб ҳақ тўлаши шарт. Бу «хизмат эвазига ҳақ» тамойили бўлиб, у Америка иқтисодиёти учун ягона барқарор йўлдир.

- **Америка халқининг продаси:** АҚШ жамоатчилиги энди «дунё полициячиси» бўлишдан чарчаган. Ички кайфият ҳукуматдан маблағларни хориждаги урушларга эмас, мамлакат ичкарисига сарфлашни талаб қилмоқда.

Хулоса: Бу — иттифоқчиликнинг янги, мослашувчан ва иқтисодий жиҳатдан асосланган моделидир.

Янги дунё тартиби: Таъсир доираларига қайтиш

Геосиёсатда янги бир қараш шаклланмоқда: Трампни Римнинг инқироз давридаги ислохотчи кайсарларига қиёслашмоқда. Унинг мақсади — Американи ҳаддан ташқари ёйилиб кетишдан қутқариш ва кучни асосий нуқталарга жамлаш. Бу орқали у узоқ муддатли қудратни сақлаб қолиш имконига эга бўлган.

Бугунги Вашингтон онгсиз равишда немис мутафаккири Карл Шмиттнинг «катта ҳудудлар» назариясига қайтмоқда. Ушбу «янги-эски» тартибнинг асосий тамойиллари:

1. **Глобализмдан реализмга:** Ҳамма ерда демократия ўрнатиш ва кадриятларни тикиштириш даври тугади. Энди дунё гигант давлатларнинг таъсир доираларига бўлинади.

2. **Минтақавий етакчилик:** АҚШ — Ғарбий ярим шарда, Россия — Евроосиё шимолида, Хитой — Шарқий Осиёда етакчилик қилади. Европа эса АҚШнинг яқин шериги сифатида ўз хавфсизлиги учун ўзи масъул бўлади.

3. **Стратегик алмашинув:** Хитой билан асосий рақобатга киришиш учун бошқа жабҳаларда (масалан, Украинада) идеал бўлмаган, аммо вазиятни барқарорлаштирувчи келишувларга рози бўлиш.

Бу тизим ташқи кўринишдан «қўпол» ва адолатсиз туюлиши мумкин, бироқ у барчанинг ҳамма билан урушишдан кўра барқарорроқ мувозанатни ваъда қилади. Ҳар бир куч маркази ўз «ҳовлиси»да тартиб ўрнатиш билан банд бўлади.

Трамппнинг идеаллари: Глобал полициячи эмас, балки «Мулкдорлик» стратегияси

Доналд Трамп ўз назарияларини илмий асарларда ёзмаса-да, унинг ҳаракатлари аниқ бир тарихий моделга асосланади. Унинг Оқ уйдаги иш столи тепасига 11-президенти Жеймс Полк суратини илгани бежиз эмас.

Полк АҚШ ҳудудларини қурол ва музокаралар билан кенгайтирган «агрессив прагматик» бўлган. Трамп ҳам худди шундай йўл тутмоқда:

1. **Ўз «ҳовлиси»да хўжайинлик:** Унинг учун Лотин Америкаси устидан мутлақ назорат ўрнатиш — Тайван ёки Украинадаги демократияни ҳимоя қилишдан муҳимроқ.

2. **Чекланган экспансия:** Трамп АҚШнинг кучини бошқаларнинг (Россия ёки Хитойнинг) таъсир доирасидаги ҳудудларда совуришни истамайди. Шу боис унинг Тайван ёки Шарқий Европа масаласидаги позицияси «совуқ» ва ҳисоб-китоблидир.

3. **«Стол остидаги» дипломатия:** У Шимолий Корея ёки Эрон каби давлатлар билан ҳам, агар бу АҚШга иқтисодий ёки стратегик фойда келтирса, ҳар қандай махфий келишувларга тайёр.

Бу — 100 фоизли реализм: «Биз ҳукмронлик қила оладиган жойда ишлаймиз, бошқаларнинг кучли нуқталарида эса ҳолдан тоймаймиз».

Ушбу ёндашувга кўра, Трамп маъмуриятининг стратегияси қисқа муддатли истикболда Американинг «демократия ҳимоячиси» деган обрўсига зарар етказиши мумкин, аммо узоқ муддатда унинг қудратини сақлаб қолишга хизмат қилади. Бу сиёсат дунёни янгича, реал чегаралар асосида бошқаришни таклиф этади:

1. **Қизил чизиқларни аниқлаш:** АҚШ Лотин Америкасида Хитой таъсирига мутлақ чек қўйиш орқали Пекинга аниқ сигнал берди: «Бу менинг ҳудудим, бу ерга қадам босма».

2. **Ўзаро тан олиш:** Бунинг эвазига Вашингтон Жанубий Хитой денгизи ёки Шарқий Европа каби минтақаларда баландпарвоз баёнотлар берса-да, амалда кескин ҳарбий ҳаракатлардан тийилмоқда. Бу — «сенинг ҳудудингни тушунаман» деган яширин ишорадир.

3. **Глобал тинчлик формуласи:** Агар бундай норасмий «яширин айирбошлаш» давом этса, дунёда катта тўқнашув эҳтимоли камаяди. Чунки ҳар бир буюк давлат ўз таъсир доирасини билиши ва бошқаларникига дахл қилмаслиги — барқарорликнинг янги кафолатига айланади.

Қисқаси, қайта жойлашиш мантиқига кўра, Трамп дунёдан бутунлай воз кечаётгани йўқ, у шунчаки Американинг яшовчанлигини оширмоқчи. Стратегиянинг моҳияти қуйидагича:

1. **Мафкурадан — қудратга:** Америка энди дунёга демократия ҳақида «дарс ўтиш» (либерал қадриятлар) каби безакларга сарфламайди. Асосий эътибор — ички иқтисодиёт ва технологик устунликка қаратилади.

2. **Шартли иттифоқдошлик:** АҚШ Евроосиёда (Европа ва Осиёда) қолади, лекин энди бу янги шартлар асосида бўлади. Польша ва Гуамда ҳарбий кучларнинг кўпайтирилиши Вашингтоннинг ҳамон «ўйинда» эканини исботлайди.

3. **Стратегик мувозанат:** Трампнинг шахсий услуби ва Вашингтон «тизими» (Deep State) ўртасида ўзига хос тақсимот пайдо бўлди: Трамп шовқинли баёлотлар берса-да, давлат тизими гегемониянинг пойдеворини (доллар, технология ва ҳарбий базалар) сақлаб қолмоқда.

Бу даврни Американинг Хитой билан узоқ муддатли рақобати олдида «жанговар тартибни тузатиб олиш» босқичи деб аташ мумкин.

Ҳақиқат синови — стратегик режами ёки вақтинчалик импровизация? Бугунги кунда юқоридаги икки қарашдан қай бири ҳақиқатга яқинроқ эканини кескин ҳал қилиш мушкул; эҳтимол, ҳар иккисида ҳам жон бордир. Бироқ умумий манзарага назар ташласак, Трамп маъмуриятининг ҳозирги йўналиши пухта ўйланган «катта стратегия»дан кўра, кўпроқ **қисқа муддатли ситуатив ҳаракатларга (импровизацияга)** ўхшаб кўринмоқда. Бу эса, якунда Американинг империявий мавқеига фойдадан кўра кўпроқ зарар етказиши мумкин.

Тўғри, Трамп тактик ютуқларга эришди: иттифоқчилардан қўшимча маблағ ундирилди, Хитойга иқтисодий босим ўтказилди. Аммо бу зафарлар барқарор эмас. Чунки улар шерикларни янги ва давомли тартибга ишонтириш орқали эмас, балки **кўрқитиш ва мажбурлаш** эвазига қўлга киритилди.

Масалан, агар Трамп сиёсий саҳнани тарк этса, нима содир бўлади? Бу мажбуриятларнинг аксарияти бир зумда йўққа чиқади. Зеро, иттифоқчилар мудофаа харажатларини ўз манфаатларини англаган ҳолда эмас, балки шунчаки «Америка ғазаби»дан қўрқиб ёки Трампга хушомадгўйлик қилиш учун оширишган. Хитой эса шунчаки қулай фурсатни кутмоқда — босим бироз сусайиши билан у яна ўз экспансиясини давом эттиради.

Хулоса шуки: Эришилган натижалар институционал келишувлар ёки умумий стратегик нигоҳга асосланмагани боис, уларда истиқбол ва яшовчанлик етишмайди.

Шу пайтгача Американинг ташқи юклари ҳақиқатда камайганини кузатганимиз йўқ: АҚШ армияси ҳамон ўнлаб мамлакатларда бўлиб турибди ва расмий мудофаа шартномалари ўз кучини йўқотмаган. Трамп айрим жабҳаларда (Украина ва Яқин Шарқ) фаолликни пасайтирган бўлса-да, ҳарбий тузилмаларни ўз жойида сақлаб қолди. Бу эса унинг «янги дунё тартиби» ҳақидаги режаси эмас, балки оддийгина **ситуатив савдолашувидан** дарак беради.

Унинг сиёсатидаги кескин зиддиятлар буни яққол тасдиқлайди:

1. **Венесуэла:** Ўз ўтмишдошларини хорижга аралашишда айблаган бўлса-да, Венесуэлага қўпол ҳарбий аралашувни амалга оширди.
2. **Эрон:** Эронга қарши режалаштирилган зарбалар.
3. **Сурия:** Шимолий Суриядан қўшинларни шошилинич чиқариб, кўп ўтмай нефть конларини назорат қилиш учун уларни яна қайтарди.

Бундай «чайқалувчи» ҳаракатлар Американинг жиддий давлат сифатидаги нуфузига путур етказиб, уни «мизожий ўйинчи»га айлантириб қўймоқда. Натижада, Трамп тарафдорлари даъво қилаётган «узоқ муддатли янги дунё тартибини чизиш» имконияти бой берилмоқда.

Мазкур концептуал асосдан келиб чиқиб, ҳар бир гипотезанинг истиқболдаги ҳаётийлигини махсус мезонлар орқали синовдан ўтказиш мумкин. Биринчи босқич — геосиёсий инқироз синовидир. Агар империянинг таназзули ҳақидаги қарашлар ҳақиқатга яқин бўлса, яқин келажакда Америка глобал нуфузининг тизимли емирилишини ифодаловчи туб бурилиш нуқтасига гувоҳ бўламиз. Бундай сценарий, масалан, Вашингтоннинг муайян ҳарбий-сиёсий блок ёки стратегик минтақадан тўсатдан ва тартибсиз чиқиб кетишида намоён бўлиши мумкин (худди 1971 йилда Буюк Британиянинг Суэцдан шарқдаги ҳудудларни эвакуация қилгани каби). Шунингдек, йирик қуролли тўқнашувдаги муваффақиятсизлик ёки ички иқтисодий коллапс ҳам мазкур деструктив жараёни тезлаштирувчи омил сифатида АҚШнинг глобал позицияларини заифлаштириши муқаррар.

Хусусан, агар истиқболда Токио ва Сеул Вашингтоннинг стратегик кафолатларига шубҳа билан қараб, Пекин билан автоном хавфсизлик пактини имзоласа — бу Америка гегемониясининг деградацияга учраганини англатувчи яқин тарихдаги энг йирик геосиёсий индикатор бўлади. Шунингдек, фискал дефицит ва дефолт хавфи

ортидан АҚШ долларининг халқаро захира валютаси сифатидаги мавқеи тўсатдан заифлашиб, ўз позициясини юань ёки еврога бой бериши ҳам Америка қудратининг молиявий фундаментал асосларига берилган ҳалокатли зарбага айланади.

Иккинчи босқич — геостратегик қайта конфигурация (кучларни қайта жойлаштириш) синовидир.

Агар АҚШнинг глобал таъсир кучини мустаҳкамлаш ва мавжуд ресурс имкониятларини оптималлаштиришга доир ёндашув ўз тасдиғини топса, у ҳолда асосий фронт чизиқларида нисбий барқарорлик таъминланиши лозим. Бу жараён, биринчи навбатда, Украинадаги қуроли можаронинг Вашингтон учун мақбул ва консенсуал шартлар асосида музлатилиши, Тайван бўғозида янги уруш ўчоғининг олди олиниши ҳамда мавжуд коалициялар архитектураси сақланиб қолишини назарда тутати. Бироқ бунда трансатлантик ва транстинч океани иттифоқчилари янги молиявий мажбуриятлар асосида фаолият юритиши ҳамда Оқ уй глобал бюджетни совурувчи мантиксиз ҳарбий аралашувлардан тийилиши шарт.

Аниқроқ айтганда, агар 2028 йилга бориб Қўшма Штатлар глобал миқёсдаги йирик ҳарбий тўқнашувлардан узоқ масофа сақлай олса ва Шимолий Атлантика альянси (НАТО) блок мажбуриятларни бажаришда Европанинг молиявий улуши оширилиши ҳисобига ўз мавжудлигини муҳофаза қилса, демак, кўзланган мақсадга эришилган бўлади. Бундан ташқари, Пекин Оқ уйнинг «латент (яширин) тийиб туриш» доктринаси босими остида Тайванга нисбатан ҳарбий агрессиядан тийилса, Дональд Трампнинг «ресурсларни тежаш ва стратегик толиқишнинг олдини олиш»га қаратилган ташқи сиёсий курси тўлиқ муваффақият қозонганини эътироф этиш мумкин.

Бу контекстда геосиёсий барқарорликнинг яна бир муҳим индикатори АҚШнинг макроиқтисодий кўрсаткичларидаги ижобий динамика ҳисобланади. Хусусан, ташқи савдо дефицитининг қисқариши ҳамда глобал таъминот занжирларини миллий заминга қайтариш (решоринг) орқали ички саноат секторига тўғридан-тўғри инвестициялар оқимининг жадаллашиши бунинг исботидир. Мазкур иқтисодий силжишлар Вашингтоннинг миллий манфаатларни устувор деб билувчи ички ислохотлар стратегияси амалда юксак самара берганидан далолат беради.

Жорий тенденцияларнинг дастлабки индикаторлари хавотирли ва анча мураккаб геосиёсий манзарани намоён этмоқда. Бир томондан, мавжуд халқаро коалициялар тузилмаси ҳали тўлиқ деструкцияга учрагани йўқ — хусусан, Арктика ва Гренландия

йўналишидаги стратегик вазминлик сиёсати энг ҳалокатли сценарийларнинг олдини олишга хизмат қилди. Иккинчи томондан эса, иттифоқчилар ўртасидаги ўзаро ишонч даражаси тарихий минимумга кўчиб улгурди. Пекин ва Москва каби тизимли ревизионист рақиблар глобал фронтда узил-кесил зафар қучмаган бўлса-да, уларнинг стратегик шериклиги ва ўзаро яқинлашув векторлари янада чуқурлашди. Айни пайтда АҚШнинг ички сиёсий майдонида тизимли коллапс кузатилмаётган эса-да, ижтимоий-идеологик қутбланиш, сурункали инфляция ва рекорд даражадаги давлат қарзи босими тинимсиз ортиб бормоқда.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, бугун инсоният фундаментал хавф-хатарларга бой бўлган глобал трансформация ва транзит даври бўсағасида турибди. Мазкур жараённинг пировард натижаси эса тарих Олий ҳакам сифатида «Замонавий Рим»нинг деградацияга учраб, таназзул кўчасига киришини муҳрлайдими ёки у ўз глобал гегемониясини янгиланган воқеликка мослаб, модернизациялашган шаклда давом эттиришнинг муқобил калитини топа оладими — айнан мана шу экзистенциал танловга боғлиқдир.

Стратегик мавҳумлик ва импровизация: қарорлар ижросидаги бўшлиқ ҳамда хавф-хатарлар. Глобал миқёсдаги баландпарвоз декларацияларга қарамай, халқаро кузатувчилар ва экспертларнинг таъкидлашича, Трамп маъмурияти аксар ҳолларда узоқ муддатли стратегик оқибатларни чуқур молиявий-сиёсий экспертизадан ўтказмасдан туриб, бир томонлама йирик қарорлар қабул қилишга мойил. Бу эса сиёсий ирода ва унинг амалий натижаси ўртасида дисбаланс, яъни институционал ижро бўшлиғини юзага келтирмоқда.

Бундай импровизацион ва эксцентрик ёндашув халқаро муносабатларда сурункали беқарорлик ва ноаниқлик муҳитини консервация қилади. Оқибатда, ҳатто АҚШ иқтисодиётининг фундаментал устуворликлари ҳам мазкур волунтаристик сиёсий қарорларни миллий манфаатлар йўлида самарали капитализация қилиш имкониятидан маҳрум бўлмоқда.

Фикримизнинг амалий исботи сифатида яқин ўтмишдаги бир воқеани келтириш мумкин: Трамп маъмурияти Гренландия геосиёсий кейси доирасида Европа Иттифоқи ва унга иттифоқчи бўлган саккизта давлатга қарши кенг қамровли бож тарифларини эълон қилганида, Оқ уйда воқеалар ривожининг кейинги босқичлари учун ҳеч қандай «Б план» мавжуд эмас эди. Ваҳоланки, ўша пайтда «Брюсселнинг бунга нисбатан реал контр-чоралари ва иқтисодий реторсиялари қандай бўлади?» ёки

«Бу қарор АҚШнинг трансмиллий корпорацияларига қандай молиявий зарар келтиради?» деган саволлар очик қолдирилган эди.

Амалиётда эса мазкур демарш молиявий бозорларда кучли турбулентликни юзага келтирди: йирик сармоядорлар Оқ уйнинг иқтисодий стратегияси аниқ контурларга эга бўлишини кутиб, кўплаб инвестициявий лойиҳаларни ойлаб музлатиб қўйишга мажбур бўлдилар. Кейинчалик Трамп маъмурияти тарифларнинг бир қисmini бекор қилди, бироқ тизимли зарар аллақачон етказиб бўлинган эди. Европанинг трансмиллий корпорациялари Америка бозоридаги фаолиятини сезиларли даражада чеклаб, инвестиция оқимларини Осиё Тинч океани минтақасига йўналтира бошлади. АҚШ компаниялари эса Европа Иттифоқининг симметрик контр-чоралари, яъни «ижобий жавоби» оқибатида Европа бозоридаги ўз улушларини йўқотиб, Оқ уйнинг савдо урушлари сиёсатидан жиддий норозилик билдирди.

Бошқача айтганда, ушбу волунтаристик сиёсий қарор прагматик ва барқарор макроиқтисодий натижалар бериш ўрнига, глобал савдо тизимида сунъий шок ҳолатини юзага келтирди. Гарчи кейинчалик вазият нисбатан статус-кво (аввалги ҳолат)га қайтган бўлса-да, халқаро иқтисодий муносабатлардаги стратегик ишонч узил-кесил бой берилди.

Худди шундай институционал инқироз Венесуэла геосиёсий кейсида ҳам яққол намоён бўлди. Трамп маъмурияти куч ишлатиш таҳдиди ва қатъий ҳарбий-сиёсий босим остида Каракас расмийларини — Мадуро режимини тезкорлик билан ортга чекинишга мажбур қилди. Бироқ ушбу тактик зафардан сўнг воқеалар ривожини боши берки кўчага кириб қолди. Чунки Оқ уйда пост-инқироз даврини тизимли бошқариш, минтақада барқарор сиёсий транзитни таъминлаш ва кейинги босқичларни мувофиқлаштириш бўйича пухта ўйланган стратегик «йўл харитаси» мавжуд эмас эди.

Бунинг оқибатида Венесуэла чуқур сиёсий аномия (қонунсизлик) ҳамда турли ноқонуний қуролли шаклланишлар ўртасидаги қонли ҳокимият уруши гирдобига улоқтирилди. Вашингтон эса минтақада узоқ муддатли барқарорликни таъминлаш ниқоби ортида у ерга тинчликпарварлик миссиясини юборишга мажбур бўлди. Бу эса АҚШ ташқи сиёсатининг парадоксал равишда ўз-ўзини инкор этиши, яъни Оқ уй аввал бошдан қочишга уринган қимматга тушувчи реинтеграция ва тизимли мажбуриятлар ботқоғига қайта ботишини англатар эди.

Эътиборли жиҳати шундаки, Венесуэланинг углеводород захиралари устидан назорат ўрнатиш ва иқтисодий дивидендлар олиш борасидаги баландпарвоз ваъдалар амалда ҳеч қандай стратегик самара бермади. Мамлакатдаги сурункали беқарорлик ва хавфсизлик инқирози хомашё қазиб олиш ҳажмининг тикланишига ҳам, Американинг трансмиллий энергетика корпорациялари ушбу бозордан кутилган фойдани капитализация қилишига ҳам имкон қолдирмади.

Мазкур яққол прецедент (тарихий мисол) шундан далолат берадики, агар ҳарбий-сиёсий қудрат пухта ўйланган ва узоқ муддатли концептуал доктринага таянмаса, у ўз-ўзидан барқарор геоиқтисодий ёки стратегик устуворликка айлана олмайди. Ҳатто Вашингтоннинг йирик протекционистик лойиҳалари — хусусан, 2025 йилда Европа Иттифоқи диктат ва босим остида мажбуран қабул этирилган, мазмунан ниҳоясига етмаган «Тернбери» савдо пакти ҳам фақат вақтинчалик ва тактик зафар сифатида баҳоланиши мумкин.

Тўғри, Американинг трансмиллий корпорациялари қисқа муддатли истиқболда муайян имтиёзлар ва прерогативларга эга бўлди. Бироқ глобал геоиқтисодий архитектуранинг келажакдаги конфигурацияси нуқтаи назаридан бу қанчалик стратегик аҳамиятга эга? Мазкур пакт узоқ муддатли барқарорлик кафолати бўла олмайди, чунки у мазмунан ва шаклан Европа Иттифоқи узоқ вақт давомида кўтара олмайдиган асимметрик мажбуриятлар устига қурилгандир.

Амалиётда аллақачон айрим Европа давлатлари ушбу мажбурий келишувнинг деструктив таъсирини камайтириш учун ҳуқуқий кулуарлар ва легал (қонуний) айланиб ўтиш йўллари излай бошладилар. Хусусан, улар пакт бандларидаги юридик нуқсонлардан унумли фойдаланмоқдалар ҳамда Жаҳон савдо ташкилотининг (ЖСТ) арбитраж механизмларига мурожаат қилиш орқали контр-стратегияларни шакллантиришмоқда. Бундан ташқари, ушбу ташкилот институционал инқирозни бошдан кечираётган бўлса-да, мазкур халқаро ҳуқуқий босимлар Трамп маъмуриятининг ваколат муддати яқунланиши билан «Тернбери» келишувининг узил-кесил кучини йўқотишига олиб келиши муқаррар.

Хулоса қилиб айтганда, Трамп қисқа муддатли сиёсий конъюнктура учун балиқни қўлга киритди, бироқ бутун бошли қўлни қуритди! У лаҳзалик иқтисодий дивидендларга эришган бўлса-да, трансмиллий бизнес ва глобал шериклик учун энг зарур бўлган стратегик ишонч ва узоқ муддатли барқарор муносабатлар тизимига ўнглаб бўлмас даражада путур етказди.

Геоиқтисодий ва сиёсий аспектдан ёндашилганда, соҳа экспертлари Трамп маъмуриятининг импульсив ва волунтаристик курси оқибатида АҚШ ҳамда халқаро хусусий сектор капиталида жиддий иккиланиш кайфияти кузатилаётганини қайд этмоқдалар. Маълумки, инвестициявий экотизим табиатан геосиёсий ноаниқлик ва рискларни инкор этади; Оқ уй эса мазкур мавҳумлик муҳитини янада чуқурлаштирмоқда. Бу стратегия бир куни анъанавий иттифоқчи давлатга нисбатан санкциялар қўллаш таҳдида, эртаси куни эса асосий стратегик рақиб билан кутилмаган компромиссларга киришишда намоён бўлмоқда.

Хусусан, АҚШнинг энергетика сектори (Россия Федерациясига қарши жорий этилган кенг қамровли санкциялар ортидан юзага келган қулай конъюнктурага қарамай) кутилган динамика ва фаолликни кўрсата олмади. Бунга Оқ уйнинг экстримал ва кутилмаган қарорлари оқибатида энергетика сиёсатининг кескин ўзгариб кетиши ёки Вашингтоннинг янги бир трансмиллий можаро ўчоғига аралашиб қолиш хавфи сабаб бўлди. Айти пайтда Уолл-стрит (Wall Street) ҳам федерал қарз юкининг геометрик прогрессия билан ўсиб бораётганидан жиддий ташвишда, бироқ мазкур молиявий пуфакнинг қачон детонация бўлишини (портлашини) башорат қила олмаяпти.

Йирик халқаро молиявий институт раҳбарларидан бири вазиятни қуйидагича тавсифлайди:

«Фискал сиёсатдаги ислохотлар, хусусан, солиқ ставкаларининг пасайтирилиши ҳисобига бозорларимизда вақтинчалик ўсиш кузатилаётган бўлса-да, бу жараённинг ортида улкан дефицит ва давлат қарзи тоғлари қад кўтармоқда. Оқ уй эса бутун эътиборини таъминот ва логистика занжирларини издан чиқараётган геосиёсий курашларга қаратган. Бундай беқарор шароитда бирор-бир йирик капитал эгаси 10 йиллик стратегик режа тузиш таваккалчилигига қўл урмаётир».

Сиёсий декларациялар ва иқтисодий реаллик ўртасидаги мазкур номутаносиблик жорий ташқи сиёсий курснинг энг фундаментал таҳдидларидан биридир. Зеро, бу ҳолат Қўшма Штатларнинг халқаро майдондаги ишончлилиқ ва барқарорлик прерогативларини эмириб, унинг узоқ йиллар давомида глобал капитал учун асосий жозибадорлик манбаи бўлиб келган тизимли сирини йўққа чиқаради.

Айти пайтда Оқ уй раҳбарининг эксцентрик ва импульсив бошқарув услуби ҳам геосиёсий вазиятни янада мураккаблаштирмоқда. У кутилмаган, шок терапиясига асосланган қарорлар қабул қилишга, юқори лавозимли амалдорларни тезкорлик

билан истеъфога чиқаришга ҳамда соҳа экспертларининг институционал тавсияларини инкор этишга мойил. Бунинг амалий исботи сифатида, қисқа муддат ичида Мудофаа вазирлиги (Пентагон) раҳбарларининг сурункали равишда алмаштирилганини ҳамда Давлат департаменти тизимининг энг тажрибали ва профессионал дипломатик корпусидан маҳрум бўлганини келтириш мумкин.

Кадрлар сиёсатидаги бундай волунтаризм ва малакали мутахассислар дефицити чуқур сиёсий-стратегик таҳлиллардан холи бўлган қарорларнинг қабул қилинишига йўл очди. Натижада федерал ижро ҳокимияти органлари доимий равишда «форс-мажор» режимида ишлашга ва нотўғри ташқи сиёсий қадамларнинг салбий оқибатларини бартараф этишга мажбур бўлмоқда. Бундай сиёсий тактика эса узоқ муддатли ва барқарор давлат стратегиясини ишлаб чиқиш имкониятини узил-кесил чеклаб қўяди.

Венесуэла прецеденти ушбу тизимли инқирознинг асл моҳиятини янада яққолроқ очиб беради: Оқ уй раҳбари мавжуд стратегик ресурсларни Хитой экспансиясига қарши фронтга сафарбар этишни устувор вазифа деб билди. Шу сабабли у Мадуро режимини тезкорлик билан ағдариш орқали Жанубий Америка қитъасини Пекиннинг истиқболдаги «балажак» геосиёсий ва иқтисодий таъсир доирасидан узил-кесил халос этиш мумкин, деб ҳисоблади. Бироқ тактик муваффақиятдан кейинги изчил пост-инқироз стратегиясининг мавжуд эмаслиги Венесуэлани минтақавий беқарорлик ва трансмиллий хавф-хатарларнинг янги марказига айлантирди. Бу эса Вашингтон учун доимий равишда улкан инсонпарварлик кўмаги ва хавфсизлик кучларини сафарбар этишни талаб қилувчи сурункали инқироз ўчоғини шакллантирди. Бошқача айтганда, Оқ уй ўз қарорлари билан дастлаб кўзлаган стратегик мақсадига бутунлай қарама-қарши бўлган парадоксал натижага дуч келди.

Агар ушбу геосиёсий жараёни глобал макроиқтисодий оқибатлар призмасидан таҳлил қилсак, манзара янада мураккаблашади: жаҳон углеводород бозорларида юзага келган мавҳумлик ва турбулентлик туфайли хомашё таклифи кенгайиш ўрнига, аксинча, кескин қисқарди. Бу эса жаҳон бозорида энергетика ресурслари нархининг сунъий равишда кўтарилишига ва ички бозорда ёқилғи нархининг қимматлашиши орқали АҚШ иқтисодиётига жиддий молиявий путур етказилишига олиб келди.

Умумий хулоса шундан иборатки, дастлабки тактик қадамлардан кейинги стратегик ҳаракатлар траекториясини аниқ тасаввур эта олмаслик Вашингтоннинг кўплаб геосиёсий демаршларини тизимли сиёсатдан оддий ва вазиятга қараб бериладиган рефлексив «реакция» даражасига тушириб қўймоқда. Бу эса уларнинг

глобал катта стратегия доирасида сиёсий ва концептуал уйғунлик касб этишига монелик қилади. Натижада юзага келган мазкур стратегик вакуумдан муқобил глобал кучлар ўз манфаатлари йўлида унумли фойдаланмоқда. Хусусан, Пекин стратегик сабр ва вазминлик тактикасига таянган ҳолда, Осиё ҳамда Африка қитъаларида яқин йигирма йиллик истиқболга мўлжалланган «Бир макон, бир йўл» (Belt and Road Initiative) мега-инфратузилмавий лойиҳасини изчиллик билан амалга оширмоқда; АҚШ эса айти пайтда фақат конъюнктурага қараб ўзгарувчи беқарор сиёсий баёнотлар гирдобиди қолмоқда.

Хитойнинг трансмиллий корпорациялари расмий Пекиннинг узоқ муддатли ва тизимли доктринал кўмагига таяниб, ўн йиллаб давом этадиган стратегик инвестициявий режаларни шакллантирмоқда. Америка компаниялари эса Вашингтон ва Пекин ўртасидаги савдо урушлари ҳамда сиёсий турбулентлик шароитида ўз истиқболларини башорат қила олмай, жиддий рискларга дуч келмоқдалар. Агар воқеалар ривожиди мазкур деструктив йўналишда давом этадиган бўлса, Қўшма Штатларнинг глобал геоектисодий таъсир кучи секин-аста эрозияга учраб, хорижий бозорлардаги устуворлик муқобил ва барқарор рақибларга ўтиб кетиши муқаррар.

Мухтасар айтганда, стратегик тасаввур ва концептуал доктринадан холи бўлган «кўр-кўрона куч» биринчи навбатда унинг эгаси учун хавф туғдиради. Канаданинг таниқли давлат арбоби ва молиявий стратеги Марк Карнининг куйидаги сўзлари ушбу фикрнинг сиёсий салмоғини янада яққол очиб беради:

«Глобал майдонда фақат ҳарбий ёки иктисодий жиҳатдан кучли бўлишнинг ўзи кифоя эмас, балки мавжуд қудратдан қайси стратегик мақсад йўлида фойдаланаётганингизни аниқ билишингиз шарт. Агар сиз буни уддалай олмасангиз, бошқа глобал кучлар мавжуд халқаро тартиб архитектоникасини қайтадан ўзгартиради».

Дарҳақиқат, бугунги кунда глобал сиёсий меъморчиликда янги қатламланиш ва трансформация жараёнлари яққол кузатилмоқда. Минтақавий етакчилар ва ўрта даражадаги таъсир кучига эга давлатлар ўзаро муқобил коалициялар тузмоқда, ташқи савдо операцияларида АҚШ долларига бўлган боғлиқликни камайтириш мақсадида миллий валюталарда ҳисоб-китоб қилиш тизимини жадаллаштирмоқда ҳамда Вашингтоннинг иштирокисиз кўп томонлама савдо пактларини имзоламоқда. Мазкур тенденцияларнинг барчаси замонавий дунё тартиботи Оқ уйнинг «сиёсий уйғониши» ва узоқ муддатли стратегик режалар ишлаб чиқишини кутиб ўтирмаслигини, аксинча,

юзага келиши мумкин бўлган энг хавфли форс-мажор сценарийларига олдиндан тайёргарлик кўриб, автоном ҳаракат қилаётганидан далолат беради.

АҚШнинг ички институционал чекловлари: стратегик барқарорлик йўлидаги фундаментал тўсиқлар.

Қўшма Штатлар ташқи сиёсий курсининг макроиктисодий ва геостратегик таҳлилини мамлакат ичидаги ижтимоий-сиёсий омиллардан айро ҳолда ўрганиш мутлақо имконсиздир. Чунки айнан мана шу ички муҳит ҳар қандай узоқ муддатли глобал стратегиянинг ҳаётийлигини чеклаб қўювчи асосий белгиловчи омил сифатида намоён бўлади.

Бугунги кунда Америка Қўшма Штатлари сурункали тус олган рекорд даражадаги давлат қарзи, кенг кўламли фискал дефицит (бюджет тақчиллиги), чуқур тизимли ва партиялараро қутбланиш ҳамда анъанавий давлат институтларига нисбатан ижтимоий ишончнинг инқироzi каби оғир муаммолар гирдобида қолмоқда. Бундан ташқари, 2020 йилда ўз чўққисига чиққан кенг қамровли оммавий норозилик намоёишларидан буён давом этиб келаётган маданий-идеологик ва этник низолар мамлакатнинг ижтимоий барқарорлигига жиддий путур етказмоқда.

Қайд этилган институционал муаммолар Оқ уйнинг хориждаги валунтаристик ҳарбий кампанияларини ёки узоқ муддатли стратегик вазминлик сиёсатини изчил давом эттиришини жиддий равишда қийинлаштирмоқда.

Федерал қарз ва фискал дефицит: АҚШ давлат қарзининг макроиктисодий кўрсаткичларга нисбатан пропорцияси тарихий антирекордни янгилаб, ялпи ички маҳсулотнинг (ЯИМ) 130 фоизидан ошиб кетди. Фақатгина 2025 йилдаги сиёсий қарорлар натижасида федерал бюджетга яна 1,5 триллион доллар миқдоридаги янги суверен мажбуриятлар юки қўшилди. Бу эса давлат қарзига хизмат кўрсатиш, яъни облигациялар бўйича фоизларни тўлаш харажатлари федерал бюджетнинг энг йирик бандларидан бирига айланганидан далолат беради. Бундай шароитда қайта молиялаштириш ставкаларининг эҳтимолий ортиши ёки институционал инвесторлар ишончининг сусайиши тизимли молиявий коллапсга олиб келиши мумкин. Бундай инқирозли сценарий эса расмий Вашингтонни хориждаги ҳарбий ва ташқи сиёсий харажатларни муддатдан олдин кескин қисқартиришга мажбур этади.

Гарчи АҚШ Конгресси 2025 йилда махсус қонунчилик акти орқали давлат қарзининг юқори чегарасини рамзий равишда 41 триллион долларга қадар кенгайтирган бўлса-да, бу чора муаммонинг тизимли ечими эмас, балки сурункали

инқирозни вақтинчалик кечиктириш, холос. Пентагоннинг йиллик қарийб 900 миллиард долларни ташкил этувчи улкан ҳарбий бюджетини мунтазам молиялаштириш ҳамда солиқ тушумларининг камайиши яқин ўн йиллик истиқболда АҚШ молия тизимининг барқарорлигини узил-кесил хавф остида қолдиради.

Сиёсий тарих тажрибаси шуни кўрсатадики, молиявий-фискал инқирозлар, қоида тариқасида, глобал гегемонларнинг ташқи таъсир доирасини «мажбурий иқтисодий депрессия» босқичига улоқтиради. Бунга классик мисол сифатида Иккинчи жаҳон урушидан кейинги Буюк Британияни кўрсатиш мумкин: Лондон ўз мустамлакачилик империясини сақлаб туриш харажатлари миллий молиявий имкониятларидан ошиб кетгани сабабли глобал позицияларидан воз кечишга мажбур бўлган эди. Агар Вашингтон сурункали қарз тўплаш тактикасини давом эттирадиган бўлса, Оқ уйга қайси маъмурият келишидан қатъи назар, фақатгина молиявий ресурсларнинг реал дефицити сабабли хориждаги ҳарбий иштирокини ва трансмиллий базалар тармоғини қисқартиришга мажбур бўлади.

Ижтимоий-сиёсий қутбланиш: Қўшма Штатлар ички сиёсий кун тартибидаги фундаментал йўналишлар, хусусан, ташқи сиёсий доктрина масаласида чуқур ва кескин бўлинишлар гирдобидида қолмоқда. Республикачилар ва Демократлар партиялари ўртасида трансатлантик алоқалар, НАТО альянсининг истиқболи, Хитой Халқ Республикаси билан савдо-иқтисодий қарама-қаршиликлар ҳамда хориждаги ҳарбий аралашувларнинг мақсадга мувофиқлиги борасидаги мафкуравий келишмовчилик энг юқори нуқтасига етди. Бундай тизимли қутбланиш Вашингтоннинг изчил ва узоқ муддатли стратегик йўналишни сақлаб қолиш имкониятларини фалажламоқда. Зеро, мамлакатдаги ҳар бир президентлик сайлови давлатнинг хориждаги сиёсий курсини 180 даражага ўзгартириб юбориш хавфини туғдиради.

Шу сабабли халқаро ҳамжамият ва хорижий пойтахтлар АҚШ ички сиёсий конъюнктурасидаги тебранишларни жиддий хавотир билан кузатмоқда. Иттифоқчилар ҳам, рақиблар ҳам Оқ уй сиёсатининг қисқа давр ичида Барак Обама маъмуриятидан Дональд Трампнинг биринчи муддатига, ундан Жо Байден даврига ва ниҳоят, яна қайтадан Трамп резиденциясига қандай трансформация бўлганига гувоҳ бўлишди. Бугунги кунда Вашингтоннинг кўплаб анъанавий шериклари ҳақли саволни ўртага ташлашмоқда: «Агар АҚШнинг стратегик кафолатлари ва халқаро мажбуриятлари ҳар тўрт йилда ички сайловлар шароитида бутунлай қайта кўриб чиқилса, уларнинг реал сиёсий қиймати қанчалик ишончли бўлиши мумкин?» Эътиборли жиҳати, ҳатто амалдаги Трамп жамоасининг ичида ҳам глобал

институционал йўналишни сақлаб қолиш тарафдори бўлган анъанавий мактаб вакиллари ҳамда изоляционизмга интилувчи «Америка биринчи ўринда» (America First) радикаллашган қаноти ўртасида латент (яширин) кураш давом этмоқда.

Мавжуд ички сиёсий иқлим Вашингтонда узоқ муддатли стратегик режалаштиришни амалда имконсиз қилиб қўймоқда. Ҳар қандай концептуал доктрина навбатдаги сиёсий ротация ортидан ҳеч бир тўсиқсиз бекор қилиниши мумкин. Европа Иттифоқининг юқори лавозимли мулозимларидан бири ушбу тенденцияни қуйидагича хавотир билан ифодалади:

«Қўшма Штатларнинг ташқи сиёсий курси ички партиявий курашлар ва сиёсий демаршлар гаровига айланиб бўлди. Натижада биз Оқ уй томонидан қўйилган имзоларнинг эртага юридик ва сиёсий кучга эга бўлиш-бўлмаслигини мутлақо башорат қила олмаяпмиз».

Айнан мана шу институционал хавф туфайли дунё давлатлари муқобил кафолатлар ва стратегик хавфсизлик тармоқларини қидирмоқда. Хусусан, Брюссел (Европа) Нью-Дели (Ҳиндистон) ва Бразилиа (Бразилия) билан истиқболли диверсификациялашган ҳамкорлик форматларини йўлга қўймоқда, Яқин Шарқ минтақаси эса ўз ташқи сиёсий векторларини жадал равишда Шарққа — Пекин ва Москва томон йўналтирмоқда. Бу жараёнлар, ўз навбатида, АҚШнинг анъанавий глобал коалицияларни бошқариш ва узоқ муддатли иттифоқчилик тизимини консервация қилиш (сақлаб қолиш) қобилятига жиддий путур етказди.

Давлат органлари ва институтлари легитимлигининг инқироzi:

Замонавий АҚШ ички сиёсий тизимининг энг деструктив хусусиятларидан бири — жамиятда давлат институти ва ҳокимият органларига бўлган ижтимоий ишонч даражасининг тарихий минимумга тушиб қолганидир. Олий қонун чиқарувчи орган (Конгресс), суд-ҳуқуқ тизими, етакчи оммавий ахборот воситалари, ҳатто миллий хавфсизликнинг асоси ҳисобланган қуролли кучлар ва разведка ҳамжамяти ҳам каттиқ сиёсийлашган ва мафкуравий қутбланишлар гирдобига қолган. Институционал инқироз ва ижтимоий парчаланиш шароитида Оқ уй энг оғир, аммо геостратегик жиҳатдан зарур бўлган ташқи сиёсий қарорларни амалга ошириш йўлида миллатни бирлаштириш ва ижтимоий консолидацияни таъминлаш имкониятидан маҳрум бўлмоқда.

Моделлаштириб кўрайлик: агар истиқболда Пекин экспансиясига қарши кескин иқтисодий чекловлар, протекционистик қурбонликлар ёки тўғридан-тўғри ҳарбий

сафарбарлик талаб этилса, оддий Америка фуқароси бундай мажбуриятларни зиммасига олишга тайёirmi? Нуфузли социологик сўровномалар натижалари шуни кўрсатмоқдаки, АҚШ электорати (сайловчилари) учун айна пайтда ички муаммолар — сурункали инфляция, назоратсиз миграция инқирози ва жиноятчилик коэффицентининг ортиши устувор аҳамиятга эга. Бу контекстда «Тайван суверенитетини муҳофаза қилиш» ёки «Украинани геосиёсий қўллаб-қувватлаш» каби декларациялар фақатгина Вашингтоннинг тор сиёсий доиралари (элитаси) учунгина қийматлидир.

Аслида, Дональд Трампнинг сиёсий сахнадаги зафари ҳам жамиятда узоқ йиллар давомида шаклланган хориждаги «туганмас урушлар»дан толиқиш кайфияти ва оммавий протекционистик қўллаб-қувватлов натижасидир. Шу сабабли, бундан буён Вашингтонни анъанавий глобал гегемонлик ва либерал лидерлик позициясига қайтаришга уринадиган ҳар қандай сиёсий куч ички майдонда жиддий қаршиликка, электорат томонидан эса очикдан-очик рад этишга ёки ижтимоий безътиборликка дуч келиши муқаррар. Аналитиклар Пекиннинг глобал таъсир доираси кенгаяётгани ва бунинг хавф-хатарлари ҳақида қанчалик бонг урмасин, оддий истеъмолчи учун ёқилғи қуйиш шохобчаларидаги бензин нархи барибир бирламчи бўлиб қолмоқда. Мавжуд ички ижтимоий-иқтисодий шароитлар комплекс равишда соғломлаштирилмас экан, либерал демократия тизимига хос бўлган бундай чекловлар вақт ўтиши билан янада кучаяди.

Бундай мураккаб шароитда Оқ уйда қарор қабул қилувчи стратегик доиралар — ҳокимият тепасига ким келишидан қатъи назар — сиёсий жиҳатдан қатъий чекланган ва мажбурий статус-квода қоладилар. Масалан, улар Ҳинду-Тинч океани минтақасида АҚШ Ҳарбий-денгиз флотининг доимий мавжудлиги Хитойни тийиб туриш учун қанчалик муҳимлигини яхши англасалар-да, бирор-бир куролли тўқнашувда инсоний ва молиявий йўқотишлар ортиши биланок, ички сиёсий танқид ва ижтимоий норозилик тўлқини остида қоладилар. Бундай сценарий XX асрнинг 1970-йилларидаги «Вьетнам синдроми» даврини ёдга солади: ўшанда ҳам Қўшма Штатлар кучли ички оммавий босим остида хориждаги ҳарбий кампанияларини муддатдан олдин тугатишга, ортга чекинишга ва ўз глобал ролини мажбуран қисқартиришга мажбур бўлган эди.

Ижтимоий-маданий фрагментация ва инқирозлар: Бугунги кунда Қўшма Штатлар чуқур таркибий демографик ва ижтимоий-маданий трансформациялар даврини бошдан кечирмоқда. Бу жараён этно-ижтимоий гуруҳларнинг ҳукукий кураши, сунъий равишда бўрттирилаётган ўзликни англаш ҳаракатлари, шунингдек, аборт

репродуктив ҳуқуқлари ва қурол назорати қонунчилиги каби фундаментал кадриятлар атрофидаги ички мафкуравий антагонизмда намоён бўлмоқда. Мазкур масалалар федерал ҳукуматдан улкан сиёсий ирода ва ички ресурсларни сафарбар этишни талаб қилаётгани сабабли, аксар ҳолларда Вашингтоннинг ташқи сиёсий кун тартибини иккинчи планга суриб қўймоқда.

Маъмурий-ижтимоий соҳадаги бундай қутбланиш тизимли ички низоларга замин яратди. Яқин тарихда биз миллионлаб инсонлар иштирокидаги оммавий тартибсизликлар, намоёнлиқлар ва сиёсий экстремизм ҳолатларига, хусусан, 2021 йил 6 январда Вашингтон марказидаги Капитолий биносига уюштирилган қуролли ҳужумга гувоҳ бўлдик. Бу каби йирик ички сиёсий инқирозлар Оқ уйнинг бор эътибори ва салоҳиятини фақат мамлакат ичидаги вазиятни барқарорлаштиришга қаратишга мажбур қилади. Бу эса халқаро муносабатлар архитектоникасида глобал лидерлик вакуумини юзага келтириши муқаррар.

Амалий сиёсат нуқтаи назаридан, АҚШнинг стратегик ҳамкорлари Вашингтонда кузатилаётган ушбу вайронкор сиёсий курашлар фонида ўз хавотирларини яширмаяптилар. Хусусан, европалик юқори лавозимли дипломатлардан бири мавжуд вазиятни қуйидагича баҳолаган эди:

«Агар Қўшма Штатлардаги сиёсий элитанинг нақд ярми миллий сайловларнинг қонунийлиги ва легитимлигини тан олишдан бош тортса, биз ўз миллий хавфсизлигимизни ушбу давлатнинг стратегик қафолатларига қандай қилиб ишониб топширишимиз мумкин?»

Бундай репутацион инқироз ва институционал заифлик АҚШнинг халқаро майдондаги анъанавий «юмшоқ кучи» (soft power) ва мафкуравий жозибадорлигини эмириб бормоқда. Оқибатда Хитой ва Россия каби тизимли ревизионист давлатлар Америка либерал демократиясига хос бўлган бундай «тартибсизлик» ва аномияни ўзларининг авторитар, аммо «барқарор ва самарали» давлат бошқаруви моделларига қиёслаган ҳолда, глобал мафкуравий курашда пропаганда қуроли сифатида унумли ишга солмоқдалар.

Мазкур институционал чекловларнинг геостратегик оқибатлари: Ички муҳитдаги беқарорлик Қўшма Штатларнинг глобал миқёсдаги сиёсий ва ҳарбий маневрлари кўламини кескин чеклаб қўймоқда. Бугунги кунда Вашингтон «Маршалл режаси» сингари кенг қамровли трансмиллий доктриналарни молиялаштириш ёки ўн йиллаб давом этадиган янги «Совуқ уруш» концепциялари доирасида узоқ муддатли суверен

мажбуриятларни зиммасига олиш институционал салоҳиятига эга эмас. Оқ уй ички аудиторияни ва сиёсий электоратни тинчлантириш ҳамда ижтимоий босимни камайтириш учун экспресс-натижаларга, яъни лаҳзалик тактик зафарларга муҳтождир.

Дональд Трампнинг халқаро инқирозларни тезкорлик билан ҳал этишга доир шошилиш талаблари (масалан, Украинадаги курулди можарони 24 соат ичида тўхтатиш ёки Эрон ядро дастури инқирозини бир неча ойда бартараф этиш ваъдалари) айнан мана шу омил билан изоҳланади. Маъмурият Америка жамияти ва сиёсий элитасида сурункали «стратегик толиқиш» синдроми шаклланишини ва улар узоқ муддатли геосиёсий мажбуриятларга тоқат қила олмаслигини яхши англайди. Ваҳоланки, замонавий глобал таҳдидлар ўта мураккаб, кўп қатламли ва тизимли хусусиятга эга бўлиб, ташқи сиёсатдаги бундай шошқалоқлик фақатгина стратегик муваффақиятсизликка ёки вақтинчалик юзаки ечимларга олиб келади ва оқибатда мавжуд инқирозларни янада чуқурлаштиради.

Бу ерда АҚШ давлат бошқаруви учун ўта хавфли бўлган сиёсий дилемма (боши берки кўча) юзага келмоқда: ички конъюнктура глобал муаммоларни тезкор ва кескин усуллар билан ҳал этишни талаб қилгани ҳолда, бундай юзаки ечимлар истиқболда янада йирикроқ геосиёсий ва иқтисодий ҳалокатларга замин тайёрламоқда.

Мазкур ички чекловлар Вашингтоннинг анъанавий коалициялар ва узоқ муддатли иттифоқчилик тизимини бошқариш лаёқатига ҳам салбий таъсир кўрсатмоқда. Чунки халқаро блоклар ва иттифоқларни консервация қилиш (сақлаб қолиш) икки томонлама прагматик компромисслар, сиёсий вазминлик ва ўзаро мажбуриятлар балансини талаб қилади. Изоляционизм ва «Америка биринчи ўринда» кайфияти устувор бўлган ижтимоий муҳитда эса бундай кўп векторли дипломатик алоқаларни олиб бориш ўта мушкулдир.

Хусусан, Шимолий Атлантика альянси (НАТО) доирасидаги мажбуриятларни изчил давом эттириш учун Америка жамияти ва кенг электорат қатламини ушбу ҳарбий-сиёсий блок биринчи навбатда Қўшма Штатларнинг миллий манфаатларига хизмат қилишига қайта ишонтириш талаб этилади. Бироқ Дональд Трамп ўз риторикаси орқали жамоатчилик онига НАТО АҚШ бюджети учун фақатгина молиявий ва стратегик «юк» экани ҳақидаги қарашни муваффақиятли сингдира олди. Оқибатда, келгусида Оқ уйга бошқа маъмурият келган тақдирда ҳам, жамиятда деструктив тарзда мустаҳкамланиб улгурган ушбу стереотип ва ишончсизлик

муҳитини парчалаш ҳамда трансмиллий альянслар мажбуриятини қайта тиклаш институционал жиҳатдан ўта мушкул кечади.

Шу тариқа, мамлакат ичидаги мафкуравий чекловлар АҚШ ташқи сиёсий курсининг доимий ва фундаментал қонуниятига айланмоқда. Натижада изоляционизмга, хориждаги мажбуриятларни қисқартиришга ва фақат тарқоқ миллий манфаатларга йўналиш олишга бўлган доктринал тенденция, Оқ уйни қайси сиёсий куч бошқаришидан қатъи назар, узоқ муддатли таъсир кучига эга бўлган императив омил сифатида сақланиб қолаверади.

Қайд этилган барча деструктив омиллар ва дисбаланслар тизимли равишда умумлаштирилса, Қўшма Штатларнинг глобал геостратегик барқарорлиги ва узоқ муддатли ҳукмронлиги жиддий шубҳа остида қолаётгани маълум бўлади. Шунга қарамай, Вашингтон қисқа муддатли тактик инқирозларда ёки локал ҳарбий тўқнашувларда ҳали ҳам етарлича оператив қудратга эга ва уларда вақтинчалик зафар кучиш салоҳиятини сақлаб турибди. Бироқ Оқ уй мавжуд халқаро муносабатлар архитектоникасини ва глобал либерал тартиботни яна бир ёки икки ўн йиллик истиқболда кафолатли равишда муҳофаза қила оладими? Бундай мега-стратегик вазифани бажариш учун биринчи навбатда ички сиёсий ва макроиктисодий бардошлик салоҳияти зарурдир, АҚШда эса мазкур стратегик ресурс захираси тинимсиз равишда камайиб бормоқда.

Эҳтимол, Вашингтон бугун бутунлай янги глобал лидерлик моделига муҳтождир. Бу модель кўп томонлама консенсусга асосланган ва анъанавий шериклар билан масъулиятни тенг бўлишишни назарда тутувчи коалициявий бошқарув тизими бўлиши лозим. Мазкур ёндашув АҚШга ўзининг ички институционал чекловларини қоплаш ва глобал тизимдаги устувор мавқеини сақлаб қолиш имконини беради. Бу трансформация Вашингтон учун янги стратегик имкониятлар ойнасидир: агар Қўшма Штатлар халқаро хавфсизлик мажбуриятларининг муайян қисмини ўз иттифоқчилари зиммасига юклашга муваффақ бўлса (масалан, Европа Иттифоқи ўз периметридаги хавфсизликни автоном таъминласа ҳамда Тинч океани ҳавзасидаги шериклар мудофаа харажатларини молиялаштириш улушини оширса, Япония ва Австралия эса Ҳинду-Тинч океани минтақасида Пекин экспансиясини жиловлаш масъулиятини бўйнига олса), у ҳолда Америка ўзининг ички тизимли қатъиятсизлигини кучли трансмиллий альянслар архитектоникаси орқали тўлиқ мувозанатлай олади.

Агар Вашингтон ҳозирги экстримал курсни давом эттириб, лаҳзалик сиёсий конъюнктурага кўра хориждаги жараёнларга агрессив аралашиш ва кутилмаганда

ортга чекиниш (изоляциянизм) ўртасида тебранишда давом этса, унинг супер-кудрати диссипацияга (самарасиз совурилишга) учрайди ва бу заифликдан муқобил геосиёсий рақиблар унумли фойдаланади. Дональд Трамп маъмуриятининг бошқарув даври айнан мана шундай рецессион тенденциялар билан тарихга кирди.

Хуллас, рекорд даражадаги давлат қарзи ва сурункали ижтимоий-сиёсий қутбланишлар гирдобиди қолган АҚШнинг ички сиёсий вазияти глобал империал амбициялар (мақсадлар) йўлида портлаш арафасида турган детонаторга ўхшайди. Тизимли индикаторлар аллақачон экстримал қизил чизиққа яқинлашиб қолганидан огоҳлантирмоқда. Агар иқтисодий ва сиёсий оқимлар фундаментал равишда ислоҳ қилинмаса, мамлакатнинг технологик инфратузилмасига, инсон капитали ва таълим тизимига инвестициялар оқими йўналтирилмаса ҳамда миллий элита ўртасида умумсиёсий консенсус (келишув) таъминланмаса, Оқ уй қайси ташқи сиёсий векторни танлашидан қатъи назар, ушбу геосиёсий сафарнинг узил-кесил тўхтаб қолиши муқаррардир.

Жорий вазият ва яқин ўтмишдаги тенденцияларнинг комплекс таҳлили асосида, 2030 йилга қадар жаҳон архитекtonикаси ривожининг учта асосий глобал сценарийсини прогноз қилиш мумкин. Ушбу сценарийлар шунчаки абстракт башоратлар эмас, балки аниқ драйверларга эга бўлган эҳтимолий геосиёсий хариталардир. Мазкур векторларнинг қайси бири устуворлик қилишини олдиндан сигнал берувчи махсус сиёсий ва иқтисодий индикаторлар белгилаб беради. Пировардида, ушбу сценарийларнинг реаллашуви Европа Иттифоқи, Россия Федерацияси, Хитой, Яқин Шарқ минтақаси ва глобал макроиқтисодиёт учун тубдан фарқ қилувчи трансформацияларни келтириб чиқаради ҳамда халқаро тизимдаги ғолиблар ва мағлубларнинг геосиёсий мувозанатини қайтадан тақсимлайди.

Биринчи йўналиш: «Тикланган гегемония» ёки модернизациялашган моноцентризм (ягона қутб) сценарийси.

Мазкур геосиёсий модель Қўшма Штатларнинг тўғридан-тўғри босим ўтказиш механизмлари орқали глобал тартиботни ўз миллий манфаатлари доирасида қайта назорат қилиш имкониятларини назарда тутди. Бу стратегик тўсиқлар, санкциялар ҳамда анъанавий иттифоқчиларга нисбатан қатъий ҳарбий-молиявий ултиматумлар қўйиш орқали амалга оширилади. Сценарийнинг ҳаётийлиги эса Вашингтонга реал рақобат таклиф қила оладиган муқобил глобал коалициянинг мавжуд эмаслигига таянади.

Башоратнинг асосий ҳаракатлантирувчи кучлари:

Ушбу геосиёсий сценарийнинг бош омили — Дональд Трамп маъмурияти ташқи сиёсий курсининг жорий ваколат муддатида (2025–2029 йиллар) изчил ва узлуксиз давом этишидир. Бунинг учун Оқ уй мамлакат ичида етарлича сиёсий электорат кўмагига эга бўлиши, трансмиллий иттифоқчилар Вашингтон диктати остида умумий тартибга бўйсундирилиши ҳамда Пекин ва Москва конгломерати (иттифоқи) негизда АҚШга қарши самарали глобал коалициянинг шаклланишига йўл қўйилмаслиги шарт.

Илк превентив (сигнал берувчи) индикаторлар:

Мазкур векторнинг фаоллашганини кўрсатувчи асосий белгилар — АҚШнинг анъанавий шериклари Вашингтон томонидан таклиф этилаётган янги протекционистик тартиб ва келишувларни ошкора тан олиб, Америка иқтисодиётига инвестиция киритишга мажбур бўлишларидир. Шунингдек, Пекин ва Москва ўз кучларини бирлаштириб, Қўшма Штатларнинг глобал устуворлигига раҳна солувчи муқобил қутбни конструкт қила олмаган вазиятда ушбу сценарий реаллашади. Акс ҳолда, глобал ревизионист кучлар ўртасида фракциявий тарқоқлик ёки институционал функционал узилишлар кузатилиши мумкин.

Истиқболдаги геосиёсий оқибатлар:

- **Европа Иттифоқи:** Вашингтоннинг стратегик ва иқтисодий вассаллигида (абсолют таъсири остида) қолаверади. Брюсселнинг ташқи сиёсий мустақиллиги ва геосиёсий манёвр имкониятлари сезиларли даражада чекланади.
- **Россия Федерацияси:** Экстерриториал санкциялар ва сепарал (айрим) келишувлар тизими орқали жиловланади. Москванинг таъсир доираси муайян фронт чизиқларида, хусусан, Украинадаги куролли можаро ҳудудида музлатиб қўйилади. Бунда вазият де-факто тан олинса-да, унга халқаро миқёсда де-юре легитимлик берилмайди ва чекловлар қисмангина юмшатилади.
- **Хитой Халқ Республикаси:** Пекин билан глобал савдо алоқаларини узиш ва технологик соҳадаги қатъий қарама-қаршилиқ давом этади. Бироқ ХХР тўғридан-тўғри ҳарбий хавф-хатарларни камайтиришни устувор деб билиб, Вашингтон томонидан жорий этилган муайян «Америка қоидалари» асосида ўйинга киришишга мажбур бўлади.

- **Яқин Шарқ минтақаси:** АҚШнинг бевосита иштироки ёки унинг минтақавий прокси-иттифоқчилари воситасида трансмиллий хавфсизлик архитектураси ўрнатилади. Минтақавий инқирозлар бўйича кутилмаган, тезкор ва эксцентрик қарорлар қабул қилинади.
- **Глобал макроиқтисодиёт:** АҚШ долларининг халқаро молия тизимидаги марказий ҳисоб-китоб ва захира валютаси сифатидаги мақоми консервация қилинади (сақлаб қолинади). Молиявий санкциялар ва халқаро тўлов ҳамда пул ўтказмалари тармоқлари (масалан, SWIFT тизими) Оқ уйнинг қўлидаги энг қудратли геосиёсий қуролга айланади.

Бенефициарлар (Ғолиблар ва етакчилар):

Мазкур сценарийнинг энг асосий бенефициари — янгиланган прагматик шартлар асосида ўз глобал гегемониясини қайта тиклаган Қўшма Штатлар бўлади. Шунингдек, АҚШнинг ядровий ва мудофаа тизимлари интеграциясига суянган ҳарбий коалициялар ҳамда Пентагоннинг буюртмалари ҳисобига мисли кўрилмаган даражада капитал жамғарадиган Америка ҳарбий-саноат мажмуаси (ҲСМ) ушбу вазиятдан энг кўп манфаат кўрувчи тузилмалар ҳисобланади.

Глобал мағлублар (Аутсайдерлар):

Бу жараёнда биринчи навбатда ўрта даражадаги геосиёсий кучлар (middle powers) ва уларнинг дипломатик манёвр имкониятлари кескин чекланади. Шунингдек, мустақил сиёсат олиб боришга уринаётган айрим Европа мамлакатлари ҳамда Вашингтон томонидан «ревизионист» ёки «қаршилик кўрсатувчи» режимлар сифатида таснифланган давлатлар доимий равишда максимал босим ва изоляция гирдобига қолади.

Иккинчи йўналиш: «Кўп қутблилик ва легитимлик вакууми» сценарийси — глобал бошқарув инқирози ва минтақавий блоклар антагонизми.

Ушбу геосиёсий моделга кўра, Вашингтон «Совуқ уруш» якунланганидан буён ўзи мутлақ гегемон сифатида бошқариб келаётган глобал тартиботни сақлаб қолиш лаёқатини йўқотади. Шу билан бирга, халқаро майдонда унинг ўрнини боса оладиган муқобил ва ягона супер-қудрат ҳам шаклланмайди. Оқибатда юзага келган институционал вакуум ўрнини ўзаро рақобатлашувчи мустақил минтақавий блоклар ва ҳарбий-иқтисодий коалициялар эгаллайди. БМТ каби анъанавий халқаро институтларнинг нуфузи ҳамда умумэътироф этилган халқаро ҳуқуқ ва легитимлик стандартлари узил-кесил эрозияга учрайди.

Башоратнинг асосий драйверлари:

Мазкур сценарийни ҳаракатга келтирувчи фундаментал туртки — анъанавий трансмиллий коалицияларнинг, хусусан, Шимолий Атлантика альянсининг (НАТО) ички сиёсий ва хавфсизлик инқирозлари оқибатида қисман тарқалиб кетишга юз тутишидир. Бунга параллел равишда, Қўшма Штатларнинг ички ижтимоий-макроиқтисодий коллапслари ва сиёсий қутбланиши унинг глобал инқирозларга оператив аралашиб салоҳиятини фалажлайди. Айни пайтда эса Пекин–Москва стратегик ўқиға асосланган анти-Ғарб коалицияси ҳамда БРИКС+ каби муқобил кўп томонлама форматлар институционал жиҳатдан жадал ривожланиб, АҚШ гегемониясига реал чақириқ ташлайди.

Илк превентив индикаторлар:

- Вашингтоннинг глобал хавфсизлик ва қуролларини назорат қилиш бўйича кўп томонлама фундаментал шартномалардан бир томонлама чиқиши ёки уларнинг халқаро-ҳуқуқий кучини девальвация қилиши.
- Европа пойтахтларининг Оқ уйга боғлиқ бўлмаган автоном мудофаа концепцияларини эълон қилиши, НАТОнинг стратегик қанотларидан узоқлашиши ёки миллий қуролли кучларини мустақил сафарбар этиш босқичига ўтиши.
- Вашингтоннинг глобал босимиға қарши стратегик рискларни диверсификация қилиш мақсадида Хитой–Россия ҳарбий-сиёсий шериклигининг янада институционаллашуви ҳамда муқобил минтақавий хавфсизлик пактларининг имзоланиши.

Истиқболдаги геосиёсий оқибатлар:

- **Европа Иттифоқи:** Кўхна қитъа ичида чуқур геосиёсий қутбланиш ва дезинтеграция бошланиши муқаррар. Хусусан, расмий Москва билан тўғридан-тўғри дипломатик музокаралар олиб бориш орқали континентал барқарорликни асраш тарафдорлари ҳамда автоном Европа мудофаа армиясини тузиш мақсадидаги коалиция ўртасида жиддий мафкуравий тўқнашув юзага келади. Стратегик бирликнинг йўқлиги минтақавий блоклар ўртасидаги зиддиятларни янада кучайтиради.
- **Россия Федерацияси:** Коллектив Ғарбнинг геосиёсий таъсир кучи сусайишидан ўз миллий манфаатлари йўлида максимал даражада фойдаланади. Москва Ғарб томонидан тизимли ва самарали бирлашган контр-ҳаракатлар

бўлмаслигига ишонган ҳолда, постсовет макони ва қўшни суверен ҳудудларда ўз экспансияси ҳамда сиёсий диктатини жадаллаштиради.

- **Хитой ва минтақавий ўйинчилар:** Хитой Халқ Республикаси Осиё-Тинч океани минтақасида хавфсизлик архитектураси ва макроиқтисодий тизимнинг энг барқарор локомотиви сифатида намоён бўлади. Пекин минтақавий жараёнларни бошқаришда мутлақ устунликка эга бўлиб, энг ҳассос геосиёсий масалаларда ўз шартларини диктат қила бошлайди. Шу билан бирга, ХХР ўзининг геоиқтисодий ташаббусларини Ғарбнинг Бреттон-Вудс тизимига тўлиқ муқобил сифатида кенгайтириб, минтақани ўз геостратегик платформасига айлантиради.

- **Яқин Шарқ минтақаси:** Таъсир доираларини қайта тақсимлаш ва геосиёсий зиддият полигонига айланади. Минтақавий гегемонликка интилувчи асосий кучлар (Эрон Ислом Республикаси, Туркия, Саудия Арабистони ва яҳуд ўсимтаси) ўртасидаги рақобат эскалация фазасига киради. Мазкур жараёнга Пекин ва Москва иқтисодий инвестициялар ҳамда муқобил хавфсизлик кафолатлари пакети билан стратегик модератор сифатида қўшилади; АҚШнинг минтақадаги анъанавий таъсир кучи ва воситачилик роли эса рецессияга учрайди.

- **Глобал макроиқтисодиёт:** Тизимли тарқоқлик ва сегментация босқичига қадам қўяди. Дунёда автоном савдо ва молия-иқтисодий блоklar шаклланади, трансмиллий ҳисоб-китобларда валюталар рақобати ҳамда технологик суверенитет учун кураш кескинлашади. Жаҳон савдо ташкилоти (ЖСТ) ва Халқаро валюта жамғармаси (ХВЖ) каби анъанавий глобаллашув институтларининг инқирозларни жиловлашдаги самарадорлиги минимал даражага тушади.

Мувозанатнинг янги архитектоникуси (Ғолиблар ва мағлублар):

Асосий бенефициарлар ва рақобатчилар:

- **Хитой Халқ Республикаси:** Юзага келган глобал стратегик вакуумни тўлдириш учун энг катта институционал ва молиявий салоҳиятга эга бўлган асосий геосиёсий ғолибга айланади.

- **Россия Федерацияси:** Континентал ва минтақавий даражада ўз таъсир доирасини кенгайтириш имкониятига эга бўлади, бироқ умумий иқтисодий пропорцияларга кўра Пекинга нисбатан вейт-класс (вазн тоифаси) жиҳатдан кичикроқ ўйинчига айланади.

- **Ревизионист миллий давлатлар:** Халқаро муносабатлардаги умумэтироф этилган «ўйин қоидаларининг йўқлиги» ва ҳуқуқий аномия (тартибсизлик) шароитидан ўз минтақавий амбицияларини амалга ошириш йўлида максимал даражада манфаат кўрадилар.

Аутсайдерлар (Ютказувчилар):

- **Қўшма Штатлар:** Ўзининг кўп йиллик глобал гегемонлик мақомидан, халқаро репутациясидан ва стратегик ташаббусни назорат қилиш рычагларидан маҳрум бўлади.
- **Ғарбий Европа мамлакатлари:** Вашингтон томонидан бериладиган анъанавий хавфсизлик соябони йўқолиши ва континентал бирликнинг парчаланиши оқибатида геосиёсий жиҳатдан заифлашади.
- **Кичик суверен давлатлар:** Халқаро ҳуқуқнинг химоя механизмлари фалажланган шароитда йирик глобал ва минтақавий кучларнинг тўғридан-тўғри ҳарбий-сиёсий экспансияси ҳамда можаролари қаршисида мутлақо химоясиз ва заиф бўлиб қоладилар.

Учинчи йўналиш: «Янги кучлар мувозанати» сценарийси — глобал супер-қудратлар ўртасидаги консенсус ва таъсир доираларини келишилган тақсимлаш.

Ушбу геосиёсий модель жаҳоннинг уч йирик ядровий ва иқтисодий гиганти — АҚШ, Россия ва Хитой ўртасидаги сахна орти стратегик битимга таянади. Глобал куч марказлари тўғридан-тўғри ва ҳалокатли йирик ҳарбий тўқнашувнинг (ядровий урушнинг) олдини олиш мақсадида минтақавий ва глобал таъсир доираларини ўзаро мувозанатли тарзда бўлишиб оладилар ҳамда геосиёсий рақобатни олдиндан қатъий белгиланган демаркация чизиқлари (чегаралар) доирасида бошқарадилар.

Башоратнинг асосий драйверлари ва трендлари:

- Супер-қудратлар томонидан глобал тизимда бир-бирларини бутунлай яккалаб қўйиш ёки мағлуб этишнинг амалий жиҳатдан имконсиз эканлиги, бундай уринишларнинг экзистенциал хавфи тўлиқ англаб етилиши.
- Халқаро муносабатларда прагматик ва сиёсий реализм тамойилларига таянувчи либреал бўлмаган лидерликнинг устуворлик касб этиши ҳамда «сахна орти» дипломатияси форматларининг фаоллашуви.

- Глобал макроиқтисодий инқироз ва молиявий босимлар шароитида назоратсиз ва қимматга тушувчи қуролланиш пойгасини тўхтатиш ва тийиб туриш бўйича институционал эҳтиёжнинг юзага келиши.

Илк превентив индикаторлар:

- Уч йирик глобал куч марказлари раҳбарлари ўртасида мунтазам равишда уч томонлама олий даражадаги яширин учрашувларнинг ёки кетма-кетликка асосланган икки томонлама ёпиқ саммитларнинг ўтказилиши.
- Дипломатик мулоқотлар давомида томонларнинг бир-бирларига тегишли бўлган миллий манфаатлар зоналарини ва тарихий таъсир доираларини де-факто тан олиши ва эътироф этиши.
- Коллектив Ғарб ва Пекин–Москва конгломерати ўртасидаги мафкуравий-идеологик антагонизм ва ахборот урушлари шиддатининг сунъий равишда пасайтирилиши, тўғридан-тўғри ҳарбий эскалация хавфидан тизимли равишда қочиш тенденцияси.
- Халқаро ҳуқуқнинг очик ҳужжатларида акс этмайдиган, аммо қатъий амал қилинадиган «джентльменлик келишувлари» ёки ёзилмаган пактлар орқали янги глобал геосиёсий чегараларнинг чизилиши.

Истиқболдаги геосиёсий оқибатлар:

- **Европа Иттифоқи:** Глобал миқёсда эскалация хавфи ва тизимли зиддиятлар сусайиши фонида нисбий макроиқтисодий барқарорлик ва кафолатланган хавфсизлик муҳитига эга бўлади. Бироқ Кўҳна қитъа халқаро сиёсий архитектурада субъектлик мақомини йўқотиб, иккиламчи ролга тушиб қолади; яъни Брюсселнинг ташқи сиёсий қарорлари фақатгина уч йирик супер-кудратнинг глобал консенсусидан сўнг уларга мослаштирилган ҳолда қабул қилинади.
- **Россия Федерацияси:** Постсовет макони ва ўз периметридаги анъанавий таъсир доиралари глобал куч марказлари томонидан де-факто эътироф этилади. Шунга қарамай, Москва умумий иқтисодий ва технологик пропорцияларига кўра Вашингтон ва Пекин меҳварига нисбатан «кичик шерик» (junior partner) мақомида қолади ва унинг халқаро вазми кўп жиҳатдан ушбу уч томонлама консенсуснинг барқарорлигига боғлиқ бўлади.
- **Хитой Халқ Республикаси:** Осиё-Тинч океани минтақасида мутлақ стратегик ва иқтисодий етакчиликни ўрнатиш учун кенг имкониятларга эга бўлади. Пекин тўғридан-тўғри ҳарбий тўқнашувлар хавфини

минималлаштириш шарти билан, глобал муносабатларда келишилган демаркация чизиқлари ва тийиб туриш қоидаларига қатъий риоя қилади.

- **Яқин Шарқ минтақаси:** Йирик супер-қудратларнинг саҳна орти келишувлари натижасида минтақалараро ва трансмиллий қуроли можаролар интенсивлиги кескин камаяди. Бунда кучлар баланси геостратегик тақсимот асосида шаклланади: АҚШ — Форс кўрфази ҳавзасидаги ўз ҳарбий-сиёсий ҳузурини сақлаб қолади; Россия — Сурия каби анъанавий стратегик плацдармларида ва муайян таъсир нуқталарида оператив назоратини давом эттиради; Хитой эса минтақанинг макроиқтисодий ва инвестициявий секторида кенг қамровли экспансиясини амалга оширади. Сиёсий маконда эса томонларнинг бир-бирларига тегишли бўлган таъсир доираларига дахл қилмаслик, яъни «экспансияни чеклаш» қоидалари амал қилади.

- **Глобал макроиқтисодиёт:** Интеграция ва глобаллашув жараёнлари трансформациялашган форматда давом этади, бироқ улар конвенционал (келишилган) янги чекловлар ва регламентлар тизимига бўйсундирилади. Халқаро савдо қоидалари ва Бреттон-Вудс институтларидаги таркибий ислохотлар куч марказлари ўртасидаги мавжуд реал кучлар балансини акс эттира бошлайди. Юқори технологиялар, киберхавфсизлик ва қуролланиш соҳалари устидан назорат ўрнатиш бўйича янги халқаро стандартлар ва чекловчи пактлар кучга киради.

Бенефициарлар (Ғолиблар ва етакчилар):

- **Глобал триумвират (Ҳар уччала супер-қудрат):** Америка Қўшма Штатлари, Хитой Халқ Республикаси ва Россия Федерацияси. Чунки улар ўз иқтисодиётлари ва суверенитетлари учун ўта қимматга тушувчи тўғридан-тўғри ҳарбий тўқнашувлардан (ядровий ҳалокатдан) муваффақиятли қочиб, глобал таъсир доираларини рационал (оқилона) равишда ўзаро бўлишиб оладилар.

- **Ўрта даражадаги мувозанатли ва нейтрал давлатлар:** Глобал миқёсда қарор топган тизимли барқарорлик ва хавфсизлик кафолатларидан ўз миллий иқтисодиётини ривожлантириш йўлида унумли фойдаланадиган ҳамда куч марказларининг ҳеч бирига қатъий геосиёсий ва ҳарбий жиҳатдан қарам (мойил) бўлмайдиган суверен ўйинчилардир.

Мағлублар (Аутсайдерлар):

- **Идеологик миссияга суянган давлатлар:** Халқаро муносабатлар «мафкуравий қадриятлар кураши»дан «прагматик куч келишуви»га ўтиши оқибатида, бундай давлатларнинг ўзларини оқлашга хизмат қилувчи идеологик лойиҳалари ўз аҳамиятини йўқотади.

- **«Буфер» давлатлар ва воситачилар:** Шу пайтгача супер-кудратларнинг глобал рақобатидан геосиёсий «тенгловчи» (leveraging) сифатида фойдаланиб, «икки кутб орасидаги музокара»лардан манфаат кўриб келган давлатлар. Эндиликда, «катталар» ўртасидаги келишувлар туфайли уларнинг музокара олиб бориш имкониятлари ва маневр майдони кескин тортилади.

Геосиёсий сценарийларнинг қисқача мантикий яқуни:

1. **Биринчи сценарий:** Вашингтоннинг глобал ҳукмронликни институционал «реставрация» қилишга ва ўзининг якка кутблилик мақомини янада қатъийлаштиришга эришиши.

2. **Иккинчи сценарий:** Анъанавий халқаро хавфсизлик «соёбони»нинг дезинтеграцияси, глобал ҳуқуқий вакуум ва тартибсизликнинг юзага келиши.

3. **Учинчи сценарий:** Глобал рақобатни «директорлар кенгаши» (супер-кудратлар консенсуси) орқали оқилона тартибга солиш. Бу уруш хавфини камайтирса-да, тизимда иккинчи даражали тарафларнинг (ўрта ва кичик давлатларнинг) суверенитетини ва сиёсий субъектлигини сезиларли даражада заифлаштиради.

Хулосавий фикр:

Қайд этилган сценарийлар назарий жиҳатдан бир-биридан алоҳида ва мустақил кўринса-да, амалий воқеликда улар ўзаро боғлиқ ва динамик хусусиятга эга. Глобал тизим бир сценарий доирасида шаклланишни бошлаб, кутилмаган муҳим ҳодисалар (trigger events) таъсирида тўсатдан бошқасига трансформация қилиши мумкин. Бу каби «трансформацион нуқталар» жумласига: анъанавий альянслар ичидаги суверенитет инқирозлари, АҚШ иқтисодиётидаги кутилмаган шоклар (financial shocks) ёки Осиё-Тинч океани минтақасидаги ўта кескин геосиёсий тўқнашувлар киради.

Айнан шу сабабли, мазкур геосиёсий сценарийларни бир-биридан узил-кесил ажралган ва статик деб баҳолаш мутлақо нотўғридир. Амалиётда уларнинг гибрид шакллари ёки вақт ўлчамига кўра босқичма-босқич занжирли реаллашуви кузатилиши эҳтимоли анча юқори. Масалан, тарихий вазият тақозоси билан халқаро

майдонда дастлаб иккинчи сценарий (бошқарув вакууми ва беқарорлик фазаси) юзага келиши, кейинчалик эса айнан мана шу тизимли хаос ва экзистенциал рисклар глобал куч марказларини учинчи сценарийга — яъни таъсир доираларини конвенционал бўлишиб олиш (катталар келишуви) босқичига ўтишга мажбур қилиши мумкин.

Бундай мураккаб шароитда стратегик қарорлар қабул қилувчи доиралар ва сиёсат меъморлари учун илк превентив индикаторларни тўғри баҳолаш бирламчи аҳамият касб этади. Халқаро муносабатлар архитектурасини прогноз қилиш учун қуйидаги репер нуқталарини диққат билан мониторинг қилиш лозим:

- Пекин–Москва стратегик ва ҳарбий-техник шериклиги институционал жиҳатдан янада мустаҳкамланмоқдами ёки уларнинг глобал манфаатлари тизимида яширин ички зиддиятлар юзага келмоқдами?
- Коллектив Ғарб коалицияси таркибидаги анъанавий иттифоқчилар (хусусан, Европа давлатлари) ўз миллий мудофаа ва ташқи сиёсий йўналишларида автономликни чуқурлаштиришда давом этадиларми?
- Ёки, истиқболдаги навбатдаги сиёсий цикл ва сайловлар ортидан Вашингтонда маъмурият алмашган тақдирда, ушбу иттифоқчилар ўз геосиёсий мустақиллигидан воз кечиб, яна қадрдон «Америка хавфсизлик соябони» остига қайтадиларми?

Табиийки, трансформация жараёнларида минтақавий ўйинчилар, хусусан, ўрта даражадаги куч марказлари (middle powers) ва Глобал Жануб конгломерати қандайдир бир геосиёсий векторнинг устуворлик касб этишида ҳал қилувчи катализатор вазифасини ўтайди. Мазкур давлатлар халқаро тизимда юзага келаётган институционал бўшлиқларни мустақил равишда тўлдириш ёки мавжуд глобал лагерлардан бирининг фойдасига геосиёсий асимметрияни (мувозанатнинг бузилишини) юзага келтириш салоҳиятига эгадирлар.

Масалан, агар Ҳиндистон, Бразилия ва Жанубий Африка Республикаси (ЖАР) каби Глобал Жануб етакчилари полицентризм (кўп қутблилик) тамойилларини қўллаб-қувватловчи ва Ғарб институционал диктатига муқобил бўлган мустаҳкам коалицияни конструкт қилсалар, бу жаҳон тартиботининг кўп қутблилик сценарийси бўйича ривожланишини сезиларли даражада жадаллаштиради. Аксинча, агар ушбу давлатларнинг ҳар бири муайян бир супер-қудратнинг геостратегик орбитасига интеграциялашса (масалан, Нью-Дели Хитойни тийиб туриш мақсадида Вашингтон билан ҳарбий-стратегик яқинлашса, Бразилия эса қатъий позициядан қочиб,

прагматик нейтралитетни танласа), бу глобал куч марказлари ўртасидаги мавжуд статус-кво ва мувозанатни вақтинчалик мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Қайд этилган барча геосиёсий сценарийлар яқин истиқболдаги ўрта муддатли (5–10 йиллик) даврни прогноз қилишга мўлжалланган. Узоқ муддатли стратегик уфқда — яъни 2030 йилдан кейинги даврда эса тизимга мутлақо янги ва экзистенциал драйверлар таъсир кўрсата бошлайди. Сунъий интеллект ва квант технологиялари соҳасидаги туб технологик инқилоб, глобал иқлим ўзгаришининг макроиқтисодий оқибатлари ёки мавжуд супер-қудратлардан бирининг ички тизимли дезинтеграцияси (чуқур сиёсий-иқтисодий инқироzi) халқаро муносабатларнинг бутунлай бошқача, бугун башорат қилиш мушкул бўлган янги архитекtonикасини шакллантириши мумкин. Шунга қарамай, жорий таҳлилий қарашлар ва трендлар доирасида айнан мана шу учта сценарий энг реал ва конструктив эҳтимоллар харитаси бўлиб қолмоқда.

Умумий хулоса: сиёсий импровизация ва стратегик доктрина тўқнашуви — геосиёсий вакуумни ким тўлдиради?

Якуний таҳлил шуни кўрсатадики, Дональд Трамп бошқаруви даврида Вашингтон замонавий халқаро муносабатлар тизимини қайта тиклашга қодир бўлган кенг қамровли ва тизимли глобал стратегик қарашдан (доктринадан) мосуво бўлди. Оқ уй келажак хавфсизлик ва иқтисодиёт архитекtonикасини пухта режалаштириш ва институционаллаштириш ўрнига, кўпроқ АҚШнинг узоқ йиллик тарихий қудрати ва куч импульси ҳисобига ҳаракат қилмоқда.

Маъмурият Либерал дунё тартиботининг фундаментал устунларини — халқаро ҳуқуқ ва трансмиллий институтларнинг легитимлигини ҳамда анъанавий иттифоқчилик тизимини деструкцияга учратди ёки сезиларли даражада заифлаштирди. Бироқ ушбу парчаланиш жараёнлари фонида уларнинг ўрнига янги, барқарор, изчил ва яхлит муқобил институционал моделни таклиф эта олмади.

Оқибатда замонавий дунё ҳамжамияти жавобсиз қолаётган саволлар гирдобиди турибди:

- «Тинчлик кенгаши» каби сиёсий ва вақт конъюнктурасига қараб тузилган муваққат платформалар янги халқаро тизимнинг доимий архитектурасига айланадими ёки улар шунчаки лаҳзалик тактик ҳодисами?
- Трансатлантик муносабатларда шаклланаётган кўп томонлама «сепарал келишувлар тизими» халқаро сиёсатнинг барқарор регламентига айланадими

ёки бу шунчаки чуқур беқарорлик ва ўтиш даврининг (транзит фазанинг) вақтинчалик индикаторими?

Институционал легитимлик ва халқаро-ҳуқуқий меъёрлар вакууми:

Агар Бирлашган Миллатлар Ташкилоти (БМТ) ва унинг Хавфсизлик Кенгаши глобал инқирозларни бартараф этишда самарали ҳуқуқий таянч бўлиш лаёқатини узил-кесил йўқотса, халқаро қарорларни легитимлаштириш ва қонунийлаштириш функциясини қайси сиёсий куч ўз зиммасига олиши ҳақидаги масала кун тартибига чиқади.

Бундай шароитда мувозанатлаштирувчи ролга эга бўлган ўрта даражадаги кучларнинг (middle powers) халқаро майдондаги вазни сезиларли даражада ортиши мумкин (хусусан, Канада сиёсий доираларида фаол илгари сурилаётган «ўрта кучлар коалицияси»ни конструкт қилиш ғояси бунга яқин мисолдир). Шунингдек, муқобил минтақавий ташкилотларнинг ҳам роли кучаяди; масалан, Европа Иттифоқи глобал бошқарув тизимидаги фалажликни компенсация қилиш (қоплаш) мақсадида трансмиллий савдо регламентлари ва экологик стандартларни белгилашда етакчиликни ўз қўлига олишга интилмоқда.

Глобал хавфсизлик ва тийиб туриш тизимидаги вакуум:

Вашингтоннинг стратегик кафолатлари ва ҳарбий «соёбони»га бўлган ишончнинг пасайиши Германия, Япония ва Форс кўрфази монархиялари каби анъанавий равишда АҚШ мудофаа салоҳиятига суяниб келган давлатларни ўз миллий ҳарбий қудратини регенерация тиклашда кескин ва автоном қадамлар ташлашга мажбур қилмоқда.

Бироқ бундай тенденция икки томонлама хавфли хусусиятга эга: бир томондан, минтақавий кучларнинг мудофаа салоҳияти ортиши эҳтимолий тажовузкорларни тийиб туришга хизмат қилса, иккинчи томондан, ушбу автономлашув жараёни тегишли минтақаларда назоратсиз ва янги қуролланиш пойгасини бошлаб юбориш хавфини туғдиради.

Аксиологик (қадриятлар тизимидаги) инқироз ва мафкуравий вакуум:

Юқоридаги таркибий муаммолар билан бир қаторда, аксиологик бўшлиқ омилини ҳам эътибордан четда қолдириб бўлмайди. Иккинчи жаҳон урушидан кейин шаклланган халқаро тартибот муайян универсал принципларни мустаҳкамлаган эди: улар сирасига суверен давлатларнинг ҳудудий яхлитлиги дахлсизлиги ва инсон

хуқуқлари устуворлиги киради. Бироқ бугунги кунда ушбу фундаментал тамойиллар жиддий рецессияга учради. Хусусан, Украина суверен ҳудудларининг босиб олиниши халқаро миқёсда жазосизлик муҳити билан кутиб олингани, шунингдек, инсон қадр-қимматини топтовчи қийноқлар ҳамда жамоий жазолаш усуллариининг замонавий геосиёсатда қайтадан реал воситага айлангани мазкур инқирознинг ёрқин деталларидир.

Стратегик вакуумни ким тўлдиришга қодир?

Мавжуд геосиёсий ҳолат тизимли таҳлил қилинганда қуйидаги хулосалар юзага чиқади:

- **Хитой Халқ Республикаси:** Юзага келаётган глобал бўшлиқни тўлдириш учун энг салоҳиятли ва кучли номзоддир. Бироқ Пекин бу жараёнда тўғридан-тўғри ҳарбий экспансиядан кўра, ўзига хос «юмшоқ» ва босқичма-босқич стратегияни қўлламоқда. ХХР ўз таъсир доирасини кенгайтиришда асосий урғуни глобал макроиктисодий ричагларга, трансмиллий инвестициявий лойиҳаларга (масалан, «Бир макон, бир йўл» концепцияси) ва молиявий қарамлик занжирларини шакллантиришга қаратмоқда.

- **Россия Федерацияси:** Расмий Москва кўпроқ Евроосиё континенти ва ўз геосиёсий периметридаги локал (минтақавий) даражада агрессив ҳаракатларни амалга оширмоқда. Шунга қарамай, мамлакат макроиктисодий негизларининг заифлиги, юқори технологиялар секторидаги қарамлик ҳамда Ғарб санкциялари натижасида юзага келган халқаро изоляция Москванинг узоқ муддатли истиқболда глобал миқёсдаги бошқарув вакуумини тўлдириш имкониятларини кескин чеклаб қўяди.

- **Европа Иттифоқи:** Брюссель улкан макроиктисодий, технологик ва кадриятли салоҳиятга эга бўлишига қарамай, Блок ичида ягона ташқи сиёсий консенсус ва мустақил ҳарбий-стратегик бирлик мавжуд эмас. Институционал тузилишдаги бундай тарқоқлик Европа Иттифоқида глобал тизимда мутлақ етакчилик (модераторлик) ролини тўлиқ ўз зиммасига олиш имконини бермайди.

- **Глобал Жанубнинг истиқболли ўйинчилари (Ҳиндистон ва Бразилия):** Ушбу минтақавий куч марказлари ўз географик ареалларида етакчилик мақомини тобора мустаҳкамлаб бормоқдалар. Улар трансформациялашаётган кўп томонлама халқаро муносабатлар тизимида муҳим баланслаштирувчи омил сифатида иштирок этсалар-да, жорий

технологик ва сиёсий ричаглари нуқтаи назаридан ҳали глобал жараёнларни яхлит бошқариш ва мега-стратегик масъулиятни бўйинга олиш даражасига етмаганлар.

Муқобил регенерация сценарийси:

Вашингтон ўз вақтида ҳушёр тортиб, сиёсий раҳбарият ёки стратегик ёндашувни ўзгартириш орқали ўзи юзага келтирган геосиёсий бўшлиқларни тўлдириши ҳали ҳам имкон доирасидадир. Хусусан, яқин йилларда АҚШ БМТни инкор этиш ўрнига, уни ислоҳ қилиш ташаббуси билан чиқиши ёки аввал воз кечилган савдо ва иқлим келишувларини адолатли шартлар асосида қайта тиклаши мумкин. Бироқ бундай қадамлар куч ишлатиш чегараларини аниқ белгилаб берувчи ва шериклар билан оқилона мулоқотни кўзда тутувчи юксак стратегик тафаккурни талаб этади. Афсуски, ҳозирги босқичда Оқ уйда бундай стратегик қарашлар етишмаётгани кузатилмоқда.

Тажрибали сиёсий арбоб Генри Киссинджердан АҚШнинг бугунги раҳбарияти билан унинг давридаги бошқарув ўртасидаги фарқ ҳақида сўрашганда, у афсус билан шундай деган эди: «Биз у пайтлар воситалар борасида баҳслашсак-да, мақсадимиз нима эканини аниқ билардик; ҳозир эса на мақсад ва на восита аниқ». Дарҳақиқат, бугунги дунё «ўтиш даври»ни бошдан кечирмоқда: эски тартибот емирилмоқда, янгиси эса ҳали шаклланиб йўқ. Бундай паллада режасиз ва тартибсиз ҳаракатлар ҳаракатсизликдан кўра хавфлироқ бўлиши мумкин, чунки у муқобил ечим таклиф қилмасдан, сиёсий майдондаги вазиятни янада чигаллаштиради. Ушбу ўтиш давридаги беқарорликдан энг кам талофат билан чиқа олган ва имкониятларни тўғри баҳолаган кучлар келажакдаги янги дунё тартиботида ўз ўрнини белгилаб олади.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, халқаро қонунийлик бугунги кунда куч ишлатиш ва ўзаро келишувлар тамойили асосида қайта шаклланимоқда. Агар етакчи халқаро кучлар ҳамма учун мақбул бўлган янги тартиб-қоидаларни ишлаб чиқмаса, биз ҳукуқий бўшлиққа дуч келамиз. Бу бўшлиқни вақтинчалик қўпол куч ишлатиш билан тўлдириш мумкиндир, аммо мустаҳкам пойдеворсиз узоққа бориб бўлмайди. Тарихдан маълумки, куч билан тўсиқларни ёриб ўтиш мумкин, лекин барқарор тизимни фақат куч билан қуриб бўлмайди. Агар Вашингтон тарих саҳнасида тушиб кетган империялар қисматини такрорлашни истамаса, ўз манфаатларини бошқалар манфаати билан уйғунлаштирувчи янги ҳукуқий доира яратиши шарт. Акс ҳолда, юзага келган бўшлиқ бошқа кучлар томонидан уларнинг хоҳишига кўра тўлдирилади. Ушбу сценарий амалга ошса, Америка ўзи иштирок этмаган ва қоидаларини ўзи ёзмаган янги тизимда «бегона» бўлиб қолаверади.

Фойдаланилган таҳлилий ва илмий манбалар рўйхати (Библиография):

1. **Council on Foreign Relations (CFR)** – *Бен Стейл*, «Трамп маъмурияти давридаги жаҳон тартиботи: «Катта уруш» арафасидаги тизимга қайтиш», 15 январь 2026 йил.
2. **Brookings Institution** – *Карен Донфрид ва бошқалар*, «АҚШ миллий хавфсизлик стратегияси таҳлили – 2025: Глобал куч марказининг Ғарбий ярим шарга кўчиши ва халқаро ҳуқуқ эрозияси», декабрь 2025 йил.
3. **Reuters** – *Мария Чинг*, «Марк Карнининг Давосдаги нутқи халқаро ишонч инқирозини очиб берди: Канада сиёсий элитаси Трампнинг протекционистик ҳужумлари фонида бош вазир атрофида жипслашмоқда», 22 январь 2026 йил.
4. **БМТ Расмий баёноти** – «БМТ Хавфсизлик Кенгашининг Ғазо секторини қўллаб-қувватлаш резолюцияси: Муқобил «Тинчлик кенгаши» (Board of Peace) режасининг концептуал муҳокамаси», 17 ноябрь 2025 йил.
5. **Wikipedia (English)** – «Тинчлик кенгаши (Board of Peace) ташаббуси», глобал сиёсий-институционал маълумотлар базаси, охири янгиланиш: 21 январь 2026 йил.
6. **Robert Schuman Foundation** – *Максим Лефевр*, «Европа ва Дональд Трамп: Халқаро муносабатлар деструкцияси ёки янги прагматик самарадорлик?», Сиёсий таҳлилнома №804, 30 сентябрь 2025 йил.
7. **Atlantic Council** – *Дэниэл Фрид*, «Гренландияда стратегик инқирознинг олдини олиш: НАТО трансатлантик синовлардан қандай қилиб кучли бўлиб чиқади?», 17 январь 2026 йил.
8. **Carnegie Endowment for International Peace** – *Стивен Вертхайм*, «Трампнинг очик империализми: Иттифоқчиларнинг Американинг стратегик мажбуриятларига нисбатан шубҳалари», 21 январь 2026 йил.
9. **Center for Strategic and International Studies (CSIS)** – *Хизер Конли*, «Қўшма Штатларнинг трансмиллий ва халқаро агентликлардан чекиниши: Глобал институционал оқибатлар», 7 январь 2025 йил.
10. **Council on Foreign Relations (CFR)** – *Мариэль Фаррагамо ва Диана Рой*, «АҚШнинг БМТ тизимини молиялаштиришдаги улуши ва жорий пропорциялар», 25 сентябрь 2025 йил.
11. **Bloomberg** – «Трамп маъмуриятининг кўп томонлама дипломатияга муқобил изланишлари: «Тинчлик кенгаши» платформаси БМТ институционал тизимининг ўрнини боса оладими?», ноябрь 2025 йил.

12. **Le Monde** – «Трамппнинг «Тинчлик кенгаши» ташаббуси: БМТнинг муқобил рақобатчиси атрофидаги тўрт асосий геосиёсий савол», 21 январь 2026 йил.

13. **Reuters** – *Адриан Вагнер*, «Марк Карни: Либерал жаҳон тартиботи ўз ниҳоясига етди... Ўрта даражадаги кучлар (middle powers) ўз суверенитетини мустақил муҳофаза қилишлари шарт», 20 январь 2026 йил.

14. **The Guardian** – «Трамп Европа Иттифоқига нисбатан тариф уруши билан таҳдид қилмоқда: Франция Оқ уйнинг янги ташаббуслари БМТ тизимини заифлаштиришга қаратилганидан огоҳлантирди», 18 январь 2026 йил.

15. **Foreign Policy Magazine** – *Кэмерон Аббади ва Адам Туз*, «АҚШ сурункали давлат қарзи инқироzi бўсағасидами? Трамп макроиқтисодий сиёсатининг глобал молия тизимига трансмиллий таъсири», 12 март 2025 йил.

ҲИЗБ УТ-ТАҲРИР АМИРИ ХИТОБИ

«الْحَمْدُ لِلَّهِ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَمَنْ وَالَاهُ ، وَبَعْدُ»..

Менинг бу хитобим: Аллоҳнинг изни ила жиҳод туғини баланд кўтарадиган, адолатни қоим қилиб, дунёни яхшилик ила тўлдирадиган **Ислом Умматига!** Инсонлар орасидан саралаб чиқарилган умматларнинг энг яхшисига... Аллоҳ таоло нусрат ва қудрат тожи ила азиз қилган муаззам Умматга!

Бу қалб нидойим: Рошид Хилофатни барпо этиш орқали Исломий ҳаётни қайта бошлашдек улуғвор даъватни ўз гарданига олган забардаст йигитларга! Ҳолбуки, биз уларни Аллоҳнинг изни ила тақводор, ҳалол, юзлари ёруғ ва табаррук зотлар деб биламиз...

Бундан роппа-роса ҳижрий юз беш йил муқаддам, худди шу муборак кунларда — ҳижрий 1342 йил Ражаб ойининг ниҳояси, милодий 1924 йилнинг машъум мартида — башарият тарихидаги энг мудҳиш жиноят содир этилди! Ўша даврнинг етакчиси бўлган Британия бошчилигидаги мустамлакачи кофирлар, араб ва турк хоинлари билан тил бириктириб, Умматнинг қалқони бўлмиш **Халифалик давлатини** қулатишга муваффақ бўлдилар! Аср жиноятчиси Мустафо Камол очик куфрни эълон қилиб, Халифани Истанбулда қамал қилди ва саҳар вақтида уни ўз диёридан қувиб чиқарди!

Мусулмон ўлкаларида ер остин устун бўлди: Умматнинг азизлиги ва Раббиларининг розилиги манбаи бўлган Халифаликнинг йўқ қилиниши билан гўё замин ларзага келган эди!

Ваҳоланки, Уммат зиммасидаги муқаддас бурч — Расулуллоҳ ﷺнинг муборак ўғитларига биноан, ушбу очик куфрга қарши қилич яланғочлаб жанг қилиш эди! Расулуллоҳ ﷺ: «...**токи Аллоҳ тарафидан ҳужжатингиз бўлган очик куфрни кўрмагунингизча, ҳокимият эгалари билан талашманг**», деб буюрган эдилар. Лекин афсуски, Уммат сусткашлик қилди! Ўша жиноятчи ва унинг малайларини маҳв этиб,

ортга улоқтирадиган шижоатни кўрсата олмади. Натижада, Хилофатнинг йўқлиги изтироби ҳали ҳамон давом этмоқда; Шу тариқа мусулмон ўлкалари мустамлакачи кофирларнинг нуфузи остида қолди; улар юртни парча-парча қилдилар; 55дан ошиқ чалажон майда бўлақларга бўлишди!

Сўнгра, мусулмон юртларидаги пасткаш ва хоин **«рувайбиза»** ҳокимчалар бу фожиа устига яна бир мусибат зилзиласини кўшдилар: улар яҳудий ўсимтасини Муборак замин бўлган — Расулуллоҳ ﷺнинг Исро ва Меърож маконини босиб олишига кўйиб беришди. Бу билан чегараланиб қолмади; яҳудий босиб олган ерни бир қаричини ҳам қайтармаган бўлишига қарамай, бу хоинлар яҳуд билан муносабатларни яхшилаш илинжида ўзаро мусобақалашмоқда! Уларнинг баъзилари бу жиноятини парда ортида бажарса, баъзилари куну тун демай очикчасига елиб югурмоқда! Улар ўзларини бошдан оёқ чирмаб олган хорликка парво қилмай, разолат сари чопмоқдалар. Аллоҳ таоло айтганидек: **«Жиноят қилганларга макрлари сабабли Аллоҳ ҳузурида хорлик ва шиддатли азоб етажакдир».**

Эй мусулмонлар! Бошингиздан Хилофат салобати кетиб, ўрнига, ҳатто муқаддас замин ва Ғазо масаласида золим Трампнинг изнига мунтазир ҳокимлар келгач, аҳволингиз мана шундай аянчли тус олди!

Трамп 2025 йил сентябрь ойида БМТ Бош Ассамблеяси доирасида Саудлар, Амирликлар, Қатар, Миср, Иордания, Туркия, Индонезия ва Покистон каби малайлари иштирокида йиғилиш ўтказиб, уни «энг муҳим учрашув» деб атади. Сўнгра уларга 20 банддан иборат режани ҳаммол-кул елкасига ортгандай

юклади. Унинг бу режаси бандлари Ғазонинг бой берилиши, у ерда васийлик ўрнатилиши ва Трамп ҳамда яҳудлар кайфу-сафо қиладиган «истироҳат боғи»га айлантириш режасини тақдим этганида, Сисий каби хоинлар бу машъум режа шарафига байрам уюштирди!

Бу Хавфсизлик Кенгашининг 2803-сонли қарорига тайёргарлик эди. Ушбу қарор Ғазони бошқариш учун «Тинчлик кенгаши» деб номланган мустамлакачилик васийлик кенгашини жорий қилади. Кейинроқ Трамп ушбу йил – 2026 йилнинг бошида Ғазода ўз раислиги остидаги кенгаш аъзоларини эълон қилишини билдирди. «Ал-Жазира» телеканали 25 йилнинг 11 декабрида ундан иқтибос келтириб: *«Трамп сектордаги барқарорлик кучларига қўмондонлик қилиш учун америкалик генерални тайинлаши эҳтимолдан ҳоли эмас»*, деб хабар тарқатди. Яъни, Трамп Ғазодаги бошқарув кенгаши ва хавфсизлик кучларини ўз назоратига олмоқда!

Сўнгра унинг элчиси Уиткофф 2025 йил 19 декабрда Майамида «воситачи» давлатлар – Туркия, Миср ва Қатар билан иккинчи босқични, яъни барқарорлик кучларини қандай жойлаштириш, **ҲАМАС**нинг қуролсизлантириш ва бунини амалга оширишнинг амалий қадамларини муҳокама қилиш учун учрашди. Кейин Трамп Флоридада Нетаняху билан

кўришиб: «Учрашув жуда самарали бўлди», деди ва журналистларга: «Музокаралар Ҳамасни қуролсизлантириши масаласига қаратилди, уларга бунинг учун қисқа вақт берилади, бўйсунмасликнинг оқибатлари оғир бўлади», деб таъкидлади. Бу ҳақда Би-би-си 30 декабрда хабар тарқатди.

Трамп Ғазода қирғинбарот уруш олиб бораётган яҳудийларни оғиру енгил қурол билан таъминлаётган бир пайтда, бу ҳокимлар муқаддас заминни озод қилиш ўрнига, ўз биродарларига орқадан пичоқ урдилар; Трампнинг бу жинойтлари кўз ўнгида қилинаётганига қарамай соқов шайтондай оғизларига мум тишлади!

Аслида, бу хоинлар мустамлакачи кофир хўжайинлари хусусан Американинг манфаати йўлида ўз юртларини ҳам парчаладилар: Судан шимол-жанубга бўлинди, Дарфур ҳам худди шу йўлдан кетмоқда... Ливия эса низолар ичида ва икки давлатга бўлиниш арафасида. Яман ҳам – шимол ва жанубга бўлинди, ҳатто жанубнинг ўзи ҳам парчаланмоқда!...

«Янги Сурия» эса ўзини Американинг қучоғига отди: у собиқ золим тузумнинг «қотил гуруҳлари»лари ва эски малайларини озод қилиб, Хилофатга даъват қилувчи Ҳизб ут-Таҳрир йигитларини камоқхоналарда чиритяпти. Ҳатто

уларни ўн йилгача бўлган муддатларга ҳукм қилмоқда.

Бу пасткаш рувайбизалар бу билан ҳам чекланмай, Ислом тупроқларининг бошқа бўлақларини ҳам душманга таслим қилдилар: Кашмир мушрик хиндулар зулми остида... Россия эса Чеченистонни босиб олганидек, Марказий Осиёдаги бошқа мусулмон ерларини ўз таркибига қўшиб олишни хоҳлайди... Шарқий Тимор Индонезиядан юлиб олинди... Мусулмонларнинг узоқ йиллик қалъаси бўлган Кипрнинг катта қисмини бугун юнонлар бошқармоқда.

Рохинжа мусулмонлари Мянмарда бўғизланмоқда, агар Бангладешга қочиб ўтишса, у ердаги малай тузум уларга кун бермайди ва душманга қарши жангда уларни ёрдамсиз қўяди! Шарқий Туркистонда эса Хитой, ҳайвон ҳам ор қиладиган ваҳшийлик билан зулм ўтказаётган бир пайтда, мусулмон юртларидаги давлатлар худди қабрдагидек жим-жит! Уларнинг оғзидан чиқаётган: «Бу — уларнинг ички иши», деган сўз нақадар оғир ва ёлғон! Худди Раб Таоло Каҳф сурасида марҳамат қилганидай:

﴿كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِنَّ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا﴾

«Оғизларидан чиқаётган бу сўз жуда оғир сўздир. Улар фақат ёлғон гапирмоқдалар».

Эй мусулмон қўшинидаги аскарлар! Сиздан олдин ўтган шонли Ислом қўшинларининг изидан боришга наҳотки қодир бўлмасангиз?! Наҳот, Исломнинг юксак чўққиси бўлган Аллоҳ йўлидаги жиҳод ила Фаластину Ғазони озод қилишга, Аллоҳнинг фарзини қоим қилишга кучингиз етмаса?! Наҳотки, мустамлакачи кофирлар босиб олган мусулмон тупроқларининг бирор бир қаричини қолдирмай қайтариб олишга ва ўзларини инигача қувиб юборишга қодир бўлмасангиз?! Асло ундай эмас! Аллоҳнинг изни ила, албатта сиз бунга қодирсиз!

Зеро, сизлар Ислом умматининг фарзандларисиз... Расулуллоҳ ﷺнинг умматисиз... Муҳожир ва ансорлар каби умматсиз... Рошид халифалар ва улардан кейин келган халифалардек ажиб умматсиз...

Сизлар, аҳдни бузиб, мусулмонларга тажовуз қилган Рум подшоҳига: *«Жавобни – эшитмайсан, балки ўз кўзинг билан кўрасан!»* дея ғазот билан дарс берган Ҳорун ар-Рашиднинг ворисларисиз!

Сизлар, биргина муслима аёлнинг «Во Мўътасим-о!» деган нидосига жавобан, зўравонга қарши ҳайбатли қўшин тортган Халифа Мўътасимнинг авлодларисиз!

Сизлар, ҳижрий 583 йил 27 ражабда салибчиларни яксон қилган ҳамда Ақсони у нопоклардан озод қилган қаҳрамон Салоҳиддиннинг набираларисиз!

Сизлар Константинопол фатҳи ҳақида Расулуллоҳ ﷺ ўз хушхабарларида: *«فَلْنِعْمَ الْأَمِيرُ أَمِيرُهَا، وَلْنِعْمَ الْجَيْشُ ذَلِكَ الْجَيْشُ»* «Унинг амири нақадар яхши амир, у қўшин нақадар яхши қўшиндир!» дея шарафланган Муҳаммад Фотиҳнинг издошларисиз! Аллоҳ у кишини ўз раҳматига олсин ва гўзал мукофотласин!

Сизлар Американи Ислом тилида шартнома имзолашга ва ўлпон тўлашга мажбур этган Султон Салимнинг зурриётисиз! Унинг даврида Қўшма Штатлар Жазоирдаги асирларини озод қилиш ва Атлантика ҳамда Ўрта ер денгизида Усманий флотининг измида юриш эвазига Халифага ҳар йили 642 минг олтин доллар ҳамда 12 минг Усманий олтини миқдорида ўлпон тўлаган.

Сизлар, Франция элчисини ўз ҳузурига ҳарбий либосда чорлаб, Пайғамбаримизни ﷺ камситишга уринганларга: **«Мен мусулмонлар Халифасиман! Агар бун тўхтатмасанг, дунёни бошингизга ағдараман!»** дея ҳайқирган жасур Халифа Абдулҳамиднинг авлодларисиз! Шунда Франция ўтакаси

ёрилиб, милодий 1890 йилда ўша ҳақоратомуз намоишчини тақиқлади.

Сизлар, яҳудийлар томонидан таклиф қилинган миллионлаб олтинларга учмаган, халқаро босимлардан ҳам қўрқмай, уларга Фаластинда кўним топишга рухсат бермай: **«Танамни тиг билан парчалаш мен учун Фаластиннинг Хилофатдан юлиб олинганини кўришдан кўра енгилроқдир!»** деган ўша Халифа Абдулҳамидни издошларисиз! Узоқни кўра билган у зот айтган эди: **«Агар кун келиб Хилофат парчаланса, ўшанда улар Фаластинни текинга олишлари мумкин»**. Ва афсуски, айнан шундай бўлди!

Эй мусулмонлар! Эй мусулмон юртларидаги кўшинлар! Агар Хилофат қайтса, худди аجدодларингиз каби сизлар ҳам яна азиз-мукаррам бўласиз. Аجدодларингизнинг амаллари уларнинг иззатидан ва Аллоҳнинг ризосидан сўзлайди. Улар Хилофатни барпо этдилар ва уни ҳимоя қилдилар, натижада дунёга етакчилик қилиб азиз бўлдилар ва Роббиларининг ризосига эришдилар.

Сизлар уларнинг авлодларисиз! Бас, улар эргашган ҳақиқат сари келинглари ва унга эргашинглари! Улар барпо этган иззат сари келинглари ва уни қайта барпо этинг! Хилофатни қайта тикланг ва уни асранг! Мана, Ҳизб ут-

Таҳрир орангизда – уни кўллаб-қувватланг! Зеро, у Рошид Хилофат давлатини барпо этиш орқали Исломи ҳаётни қайта бошлаш йўлида кечаю кундуз ҳаракат қилмоқда. У ушбу буюк ишда умматнинг олдида юриб, унга етакчилик қилмоқда.

Ҳизб ўзининг Хилофатга бўлган даъвати билан мустамлакачи кофирларнинг оромини бузди. Агар Хилофат қад ростласа, Тинч океанидан то Атлантикагача бўлган сунъий тўсиқлар парчаланиб, мусулмонлар яна ягона давлатда ягона умматга айланадилар! Индонезиядан тортиб то Марокашу Андалус соҳилларигача, мустамлакачилар чизган чегараларсиз бир буюк давлатни тасаввур қилаяпсизми?! Ўшанда мусулмонлар яна олдингидек ягона давлатда ягона умматга айланадилар. Рошид Хилофат Ислом ва мусулмонларни азиз қилиб, куфр ва аҳлини эса хор қилади... У Ислом ва мусулмонлар ерларини мустамлакачи кофирдан жонини суғургандай, суғуриб олади; уларни келган жойларигача қувиб боради ва дунёни янгитдан Ислом нури ила чароғон этади.

Ўша куни ҳақиқат қарор топади ва ботил мағлуб бўлади; мўминлар эса Аллоҳни ушбу оятларини севинч-ила тиловат қилади:

﴿وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾

«Айтинг: «Ҳақиқат келди, ботил эса йўқ бўлди. Зеро, ботил доимо йўқ бўлувчидир» .

Балки кимдир: *«Наҳотки Хилофат шунча ишга қодир бўлса? Наҳот у галаба келтириб, мағлубиятни узоқлаштирадими? Мусулмон юртларини мустамлакачи кофирлардан озод қилиб, ҳатто уларни ўз инигача қувиб борса?»* деб сўрар. Биз айтамыз: Ҳа, Албатта! Зеро, Роббимиз айтмоқда:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ﴾

«Агар Аллоҳнинг динига ёрдам берсангиз, У ҳам сизга ёрдам беради ва қадамларингизни собит қилади».

Аллоҳнинг ҳақиқий нусрати фақат Унинг ҳукмларини ижро этадиган Ислом давлатини барпо этиш билан бўлади. Агар у барпо этилса, Аллоҳ унга Ўз нусратини беради, у мустаҳкамланади ва азиз бўлади. Натижада дўстлари уни ҳурмат қиладиган, душманлари эса ундан ҳайбатланадиган бўлади.

Бу ҳақда Расулуллоҳ ﷺ шундай деганлар: **«الْإِمَامُ جُنَّةٌ يُقَاتِلُ مِنْ وَرَائِهِ وَيُتَّقَى بِهِ»** **«Халифа қалқондир, унинг ортида туриб жанг қилинади ва у билан химоя топади».** Демак, Халифа ва Хилофат – бу «қалқон»дир. Кимнинг қалқони бўлса, у Аллоҳнинг изни ила албатта ғолибдир, юртлари бой

берилмайди ва душманлари унга яқинлаша олмайди.

Бунга Хилофат тарихи ҳам гувоҳлик беради: Қани Византия ва унинг қудрати?! Қани Форс мулки ва Кисролар?! Уларни Ислом адолати тарих қаърига улоқтирмадимми?! Дунёнинг у четидан бу чеккасигача, уммондан уммонгача чўзилган улкан ҳудудларда такбир садосини янграган Ислом давлати, Ислом кўшини ва Ислом адолати эмасмиди?!

Агар ўша пайтда Хилофат икки уммоннинг ортида, шарқу ғарбда яна ер борлигини билганида эди, Қудратли, Азиз ва Ҳаким бўлган Аллоҳнинг динига даъват қилиш учун албатта ўша уммонларнинг ҳайбатли тўлқинларини ҳам кечиб ўтган бўларди!

Яна шундай ҳам дейишади: **«Ҳизб ут-Таҳрирнинг Хилофатдан бошқа «иши» йўқ. Қаерга бормасин, қаерда кўним топса, фақат Хилофат ҳақида гапиради. Ундан бошқасини билмайди, ундан ўзгасига кўнмайди».**

Биз эса айтамызки: **«Ҳа, албатта! Хилофат – бизнинг бор-будимиз ва маслақимиздир! У иззат ва химоядир! У дин ва дунёнинг посбонидир! У асос ва якуний қарордир! У билан ҳукмлар қарор топади, ҳадлар қоим бўлади, фатх эшиклари очилади ва ҳақдан бошлар баланд кўтарилади».**

Ҳатто мусулмонлар Расулуллоҳ ﷺ ни дафн этишга тайёргарлик кўришдан олдин — бу ишнинг нақадар муҳим ва улуғлигига қарамай — айнан шу Хилофат ишига киришган эдилар. Буларнинг барчаси Хилофатнинг нақадар буюк ва аҳамиятли эканидандир. Зеро, улуғ саҳобалар Хилофат билан машғул бўлишни ҳатто — Расулуллоҳ ﷺ ни дафн этишдан ҳам авло бўлган буюк фарз деб билдилар.

Эй мусулмонлар! Эй мусулмон юртларидаги қўшинлар! Хилофатни барпо этиш мусулмонларнинг ҳаёт-мамот масаласидир. Биз Аллоҳнинг нусратига, Ислом ва мусулмонларнинг иззатига, мужоҳид Рошид Хилофатнинг қайтишига, Фаластинни босиб олган яҳудий ўсимтасини йўқ қилишига ва худди Константинопол фатҳ қилиниб, Ислом диёри — Истанбулга айлангани каби Римнинг ҳам фатҳ қилинишига тўла ишонамиз. **«Мунофиқлар ва қалбида марази борлар: «Буларни дини ғурурлантириб қўйди»** десаларда, биз бунга аминмиз. Мусулмонлар учун бу ғолиблик Аллоҳ Субҳанаҳунинг ваъдасидир: **«Аллоҳ сизлардан имон келтирган ва солиҳ амалларни қилганларга уларни ер юзида халифа қилишни ваъда қилди»**. Бу — Расулуллоҳ ﷺ нинг биз ҳозир яшаётган жабркор бошқарувдан кейинги бўладиган бошқарув ҳақидаги башоратидир: **«...сўнгра жабркор подшоҳлик бўлади ва у Аллоҳ**

хоҳлаганча давом этади. Кейин Аллоҳ Ўзи хоҳлаганда уни кўтаради. Сўнгра Пайғамбарлик йўли асосига қурилган Хилофат бўлади», дедилар ва сукут сақладилар (Имом Аҳмад ривояти).

Хилофат Аллоҳнинг изни билан албатта қайтади! Лекин уни тиклаш учун жиддий ва тинимсиз меҳнат керак. Зеро, Азиз ва Ҳаким бўлган Аллоҳнинг суннати шуни тақозо этадики, биз ҳеч қандай ҳаракат қилмай, қўл қовуштириб ўтирганимизда осмондан фаришталар тушиб, Хилофатни тиклаб бермайди. Аксинча, биз жидду жаҳд, садоқат ва ихлос билан меҳнат қилсак, фаришталар бизга ёрдам бериш учун тушадилар. Шундагина Аллоҳ бизга нусратни ва икки дунё саодатини — улуғ зафарни ато этади.

Ҳизб ут-Таҳрир бу йўлда жиддий меҳнат қилмоқда ва унинг яқинлигидан хушхабар бермоқда. Бас, шошилинг, эй мусулмонлар! Шошилинг, эй кучқудрат аҳли! Даъватга ва ёрдам беришга қўшилинг! Хилофат тикланишини фақат кузатиб турувчи эмас, балки Ҳизб билан бирга уни барпо этувчи бўлишга шошилинг! Аллоҳнинг изни билан нусрат яқиндир: **«Албатта, Аллоҳ Ўз ишини охирига етказувчидир. Аллоҳ ҳар бир нарса учун ўлчов белгилаб қўйган»**. **«Ўша кунда мўминлар Аллоҳнинг нусратидан шодланурлар. Ўзи хоҳлаган кишига нусрат берур. У**

Азиз ва Раҳимдир». Охирги
илтижомиз: Оламлар Роббиси Аллоҳга
барча мақтовлар бўлсин!

Аллоҳнинг саломи, раҳмати ва баракоти бўлсин.

Сизларни яхши кўрувчи биродарингиз: **Ато ибн Халил Абу Рошта**

Ҳижрий 1447 йил, Ражаб ойи

ТРАМП ВА БОҚИНДИСИ ЯХУД ЭРОНГА ХУЖУМ БОШЛАДИ

Шанба куни АҚШ ва Яҳуд ўсимтаси томонидан Эрон ҳудудига қарши стратегик жиҳатдан мувофиқлаштирилган йирик қўшма ҳарбий зарбалар берилди. Мазкур амалиёт оқибатида мамлакат пойтахти Техрон билан бир қаторда, Қум, Исфаҳон, Кирмоншоҳ ва Караж каби йирик шаҳар ҳамда стратегик марказларда кучли портлашлар қайд этилди...

АҚШ Президенти Дональд Трамп Эронга қарши ҳарбий ҳаракатлар бошланганини расман эълон қилар экан, Оқ уй Ислом Республикаси ҳудудида кенг қўламли стратегик амалиётларга старт берганини таъкидлади. Шу билан бир вақтда, Яҳуд ўсимтасининг «12-канал» Техрон режимига тегишли ўнлаб нишонларга зарбалар берилгани ҳақида хабар тарқатди («Ал-Жазира», 28.02.2026).

Трамп ўз баёнотларида Америка ва унинг армияси дунёдаги энг кучли ва қудратли куч эканини таъкидлаб, Эроннинг ядровий қурол ва ракета­ларга эга бўлишига йўл қўймаслигини билдирди. Унинг изидан (яхуд ўсимтаси) бош вазири Биньямин Нетаньяху ҳам худди шундай мазмундаги баёнотлар билан чиқди.

Ўз навбатида, Техрон расмийлари мазкур ҳужумларга нисбатан кескин муносабат билдирди. Эрон Ташқи ишлар вазири Аббос Арақчи мамлакат суверенитетини ҳимоя қилиш учун мавжуд барча ҳарбий-стратегик салоҳият ишга солинишини маълум қилди.

Айни пайтда, Эрон Қу­ролли кучлари томонидан яҳуд ҳудудидаги стратегик объектларга ҳамда Форс кўр­фази минтақасида жойлашган АҚШ ҳарбий базаларига қарата жавоб ракета зарбалари берилгани хабар қилинмоқда.

Халқаро ҳуқуқ нормаларига тўхталган вазир, Техроннинг жавоб ҳаракатлари БМТ Низомида белгиланган «қонуний ўзини ўзи му­до­фаа қилиш ҳуқуқи» доирасида амалга оширилишини алоҳида таъкидлади («Ал-Жазира», 28.02.2026).

Шу тариқа, яҳуд ўсимтаси ва АҚШ қу­ролли кучлари қу­руқлик, денгиз ва ҳаво базаларидан туриб, Эроннинг ҳарбий инфратузилмаси ҳамда муҳим давлат муассасаларига нисбатан уч томонлама мувофиқлаштирилган йирик комбинациялашган ҳужум уюш­тирди. Мазкур стратегик зарбаларнинг асосий қисми пойтахт

Техронга йўналтирилган бўлиб, улар ҳукумат бинолари мажмуаси, шунингдек, мамлакат Олий раҳбари ва Президенти қароргоҳлари жойлашган муҳим сиёсий марказларни нишонга олди.

Иттифоқчиларнинг дастлабки расмий баёнотларида ушбу ҳарбий кампания тўрт кундан ўн кунгача давом этиши прогноз қилинмоқда. Шунингдек, Техроннинг ядровий дастури ва баллистик ракета-лар салоҳияти тўлиқ бартараф этилгунга қадар, мазкур амалиётнинг узок муддатли очик ҳарбий тўқнашувлар босқичига ўтиб кетиш эҳтимоли ҳам истисно қилинмаяпти.

Яхудий ҳарбий доираларига кўра, операцион режанинг биринчи босқичи тўрт кунга мўлжалланган бўлиб, ушбу ҳаракатлар 2025 йилнинг июль ойидаги 12 кунлик қуроли тўқнашувнинг мантикий давоми сифатида баҳоланмоқда. Айни пайтда, Пентагондаги ишончли манбаларга таянган АҚШнинг «CBS» телеканали Оқ уйнинг жорий ҳарбий кампанияси тахминан 10 кун атрофида давом этиши мумкинлигини хабар қилди («Ал-Арабия», 28.02.2026).

Эй мусулмонлар! Бу ваҳшиёна ҳужум Эронга айнан у Америка орбитасида айланиб юрган бир пайтда амалга оширилмоқда. Ҳолбуки, у Америкага Ироққа қарши урушда,

Афғонистонда ва минтақанинг кўплаб бошқа қисмларида хизматлар кўрсатган эди. Шунга қарамай, Америка у билан на ракета-лар масаласини, на ядровий қуро-лар масаласини кўтарди. Балки, Обама 2015 йилда Европа давлатлари иштирокида Эронга 3,67% миқдорида ядровий бойитишга рухсат берувчи келишувни ҳам имзолаган эди.

Маълум бир даврда Эрон худди Туркия сингари АҚШнинг минтақавий таъсир доирасида ташқи сиёсат олиб борди. Бироқ, Президент Дональд Трамп Оқ уйга келгач, Вашингтоннинг Техронга нисбатан позицияси кескин ўзгарди ва у Эрондан АҚШнинг геосиёсий иродасига сўзсиз бўйсунувчи қарам субъектга айланишни талаб қила бошлади. Бу жараён дастлаб дипломатик босим ва сиёсий манипуляциялар билан бошланиб, Уммон пойтахти Масқат шаҳрида қарийб беш босқичдан иборат бўлган парда ортидаги махфий музокаралар шаклини олди.

Кейинчалик Вашингтон ва яхуд иттифоқи томонидан тарихга «12 кунлик уруш» номи билан кирган кенг кўламли ҳарбий зарбалар серияси амалга оширилди. Ўшанда Президент Трамп Эроннинг энг муҳим учта ядровий иншооти муваффақиятли нишонга олинганини расман эълон қилган эди. У Фордо, Натанз ва Исфахондаги стратегик ядровий объектлар вайрон қилинганини

урғулаб, Техронни куролли тўқнашувларни тўхтатишга ва АҚШ шартлари асосида тинчлик битими тузишга чақирди. Ўз навбатида, АҚШ Мудофаа вазири Пит Хегсет Пентагон томонидан берилган ушбу зарбалар Эроннинг ядровий давлатга айланиш амбицияларига барҳам берганини маълум қилди («BBC», 22.06.2025).

Бироқ мазкур ҳарбий босимлар Эронни АҚШнинг таъсир доирасидаги шерикдан Оқ уйга тўлиқ тобе бўлган ва суверенитетидан маҳрум этилган давлатга айлантира олмади. Аксинча, Техрон сиёсий элитаси орасида, гарчи дастлаб озчиликни ташкил этган бўлса-да, Вашингтон диктатидан бутунлай воз кечиш ва мустақил ташқи сиёсат юритиш зарурлиги ҳақидаги қатъий қақириқлар бўй кўрсата бошлади.

Шундан сўнг, Оқ уй маъмурияти яна анъанавий дипломатик манёврлар тактикасига қайтиб, диққат-эътиборини Эроннинг баллистик ракеталар дастурини жиловлаш ҳамда унинг ядровий салоҳиятини тўлиқ тугатишга қаратилган қатъий талабларни илгари суришга қаратди.

Дипломатик кузатувлар шуни кўрсатмоқдаки, аввалги кампания беш босқичли музокаралар муваффақиятсизликка учраганидан кейин бошланган бўлса, бу галги ҳарбий амалиёт атиги уч раундлик сиёсий мулоқотлардан сўнг старт олди.

Бу эса Оқ уйнинг бу сафар анча қатъий ва тезкор чоралар кўришга қарор қилганидан далолат беради.

Эй мусулмонлар! Афсуски, Яқин Шарқ ва мусулмон дунёси давлатларининг раҳбарлари кофирлар билан бир томонлама суверен шериклик ўрнатишнинг геосиёсий хавф-хатарларини ҳануз тўлиқ англаб етмаяптилар. Ваҳоланки, бундай қарамлик халқаро майдонда миллий манфаатларнинг топталишига ва тарихий хорликка олиб келиши муқаррардир. Бу ҳақиқат Муқаддас Қуръони Каримнинг «Нисо» сураси 139-оятида ҳам қатъий огоҳлантирилган:

﴿الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ
أَبِيتُّهُمْ عَنْهُمْ الْعِرَّةَ فَإِنَّ الْعِرَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا﴾ ١٣٩

«Мўминларни қўйиб, кофирларни дўст тутувчилар уларнинг ҳузуридан куч-қудрат излайдиларми?! Зеро, барча куч-қудрат фақат Аллоҳникидир».

Мазкур сиёсий доиралар етакчи глобал кучларнинг ташқи сиёсатида фақат ва фақат ўз прагматик манфаатлари устувор аҳамиятга эга эканини, уларнинг Ислом оламига нисбатан стратегик адовати эса тизимли хусусиятга эгалигини идрок эта олмаяптилар. Буюк давлатларнинг ўз геосиёсий орбитасидаги мамлакатларга ёки ўз иродасига тобе

бўлган сиёсий режимларга нисбатан вақтинчалик хайрихоҳлик намоиш этиши — уларга нисбатан дўстона муносабат белгиси эмас. Аксинча, бу вазиятдан келиб чиқиб, асл ғаразли мақсадларни ниқоблаш ва қулай фурсат туғилиши билан стратегик босимни кучайтиришга қаратилган узок муддатли сиёсий манипуляциядир.

Агар минтақадаги сиёсий раҳбарлар — хоҳ улар Вашингтоннинг таъсир доирасида ҳаракат қилаётган суверен шериклар бўлсин, хоҳ Оқ уйнинг геосиёсий иродасига сўзсиз бўйсунувчи режимлар бўлсин — АҚШ ўз миллий манфаатлари йўлида иттифоқчиларининг тақдирини ҳеч иккиланмай қурбон қила олишини тушуниб етганларида эди, яқин тарих сабоқларидан тўғри хулоса чиқарган бўлардилар. Зеро, сиёсий сахнада ўз зиммасидаги вазифани бажариб бўлгач, айнан ўз ҳомийлари томонидан геосиёсий чиқинди сифатида тарих сахнасидан улоқтириб ташланган қанчадан-қанча кўғирчоқ раҳбарлар ва сиёсий кучлар мавжуд.

Агар бу кимсаларда заррача сиёсий фаросат бўлганида эди, бу босқинчи кучларни эски чорикдек бир четга улоқтириб ташлаган бўлардилар. Бироқ уларнинг виждони ва иродаси шу қадар занглаганки, бугун улар ҳақиқатни кўрмайдиган кўр, нажот садосини эшитмайдиган кар ва миллат дардини айтолмайдиган соқовга айланиб

бўлдилар. Шу боис, улар ўзини ҳалокатга етаклаётган бу хиёнат йўлидан асло қайтмайдилар.

Минтақа мамлакатларининг ташқи кучларга малайлиги ва сиёсий тобелиги шундай аянчли тус олдики, ҳатто биродар ўлка очикдан-очик ҳарбий агрессия қурбони бўлаётганда ҳам, қўшни давлатлар лоақал амалий дипломатик эътироз ёки ҳарбий мадад кўрсатишга журъат қилолмаптилар.

Бугунги кунда ушбу давлатларнинг бор-йўқ «фаоллиги» — қурбонлар сонини ҳисоблаш ва вайроналар статистикасини кузатиб, жонсиз расмий баёнотлар беришдан нарига ўтмаяпти. Бу каби геосиёсий сотқинлик ва кўрқоқлик, айни кунларда Эрон тупроғига берилаётган ракета зарбалари фонида яна бир бор ўзининг жирканч қиёфасини намоён этмоқда.

Эй азиз Ислом уммати! Сизнинг ҳақиқий куч-қудратингиз ва иззатингиз фақатгина ўз давлатчилигингиз — Рошид Халифаликнинг қайта тикланишидадир. Ўз халқини ҳеч қачон алдамаган ва сотмаган содиқ йўлбошчи — Ҳизб ут-Таҳрир бугун Исломий ҳаёт тарзини қайта тиклаш ва Халифалик пойдеворини куриш йўлида бор имкониятини сафарбар этган. Бу ҳаракат Яратганнинг изни билан муқаддас қадриятларни давлат даражасида ҳимоя қилиш учун холис ва катъиятли қадамлар ташламоқда.

Дарҳақиқат, бу сиёсий куч ўз аҳлига хиёнат қилмайдиган йўлбошчидир. Бу шундай бир мусаффо сафки, ундаги маънавий поклик ҳар қандай иллат ва иккиюзламачиликни сиқиб чиқаради. Биз бу жамоанинг ҳар бир аъзосини фақат олий мақсадлар сари интилувчи, ғайратли ва фидойи курашчилар деб биламиз. Улар ўз фаолиятини дунёвий манфаатлар устига эмас, балки мустаҳкам имон ва холислик асосига курганлар.

Ушбу фидойи ёшлар ўткинчи дунё матоҳларидан кўра, боқий охират саодатини устун қўядилар. Улар кеча-ю кундуз тиним билмай, Аллоҳнинг ваъдаси ва Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг башоратлари айнан ўз қўллари билан амалга ошиши илинжида ҳаракат қилмоқдалар. Илоҳий нусратга бўлган бундай устувор ишонч ва тинимсиз меҳнат, албатта, ўз мевасини беражак, зеро бу Яратган учун ҳеч қандай қийинчилик туғдирмайди.

Айнан мана шу йўл умматни хорлик ботқоғидан қутқаради, унинг тарихий шон-шуҳратини тиклаб, сиёсий ҳайбатини қайта тиклайди. Шундагина душманлар мусулмонлар тупроғига кўз олайтиришдан олдин минг бор мулоҳаза қилишга мажбур бўладилар. Буюк келажак фақатгина Халифаликнинг қайта тикланиши билангина мумкиндир. Шундагина ер

юзиди чинакам адолат қарор топади ва инсоният зулматдан нурга чиқади.

Тарихда Халифалик Византия кайсарлари ва Сосоний ҳукмдорларнинг истибдод машинасини қандай яксон қилган бўлса, бугунги кунда ҳам уларнинг меросхўрлари — Трамп каби мустамлакачи кучларнинг кибр-ҳавосига худди шундай чек қўяжак. Буюк давлатчилик тизимининг тикланиши халқаро майдондаги замонавий золимлар ва Трамп каби ва бошқа мустамлакачи кофирларнинг такаббурлигига ҳам барҳам беради.

Синчиклаб қаралганда, яҳудий вужуди геосиёсий жиҳатдан ҳеч қандай мустақил вазнга эга бўлмаган, аҳамиятга лойиқсиз бир ўсимтадир. Уларнинг заиф табиати ҳақида Ҳақ таоло шундай марҳамат қилади:

﴿لَنْ يَضُرَّوْكُمْ إِلَّا أَذًى وَإِنْ يُقْتُلُوكُمْ يُؤْتِكُمُ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَنْصُرُونَ﴾^{۱۱۱}

«Улар сизларга озордан бошқа жиддий зарар етказа олмайдилар. Мабодо жанг майдонига кирсалар, дарҳол ортга қараб қочадилар ва кейин уларга ҳеч ким ёрдам бермайди» (Оли Имрон, 111). Бу илоҳий ҳукм ушбу сунъий тузилманинг нақадар омонат эканини фош этади.

Мазкур тузилма ўз ҳолича яшовчанлик қобилиятига эга эмас; у ташқи ҳомийларнинг кўмагисиз жанг

майдонида туриб беришга ҳам мутлақо қодир эмас. Уларнинг бутун «қудрати» фақат бошқаларнинг мададига боғланган, холос. Қудратли ва Азиз Зот бу ҳақиқатни қуйидагича баён қилган:

﴿ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا تَفَقَّوْا إِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ
وَحَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ﴾

«Қаерда бўлмасинлар, уларга хорлик тамғаси босилгандир. Фақат Аллоҳнинг аҳди ва одамларнинг (бошқа кучларнинг) арқонига (қўмагига) боғланибгина омон қолишлари мумкин» (Оли Имрон, 112). Яъни, бу вужуд фақат ташқи кучларнинг сунъий нафас бериши эвазигагина мавжудлигини сақлаб турибди.

Ҳақиқатда ҳам, мазкур тузилма маънавий асослардан бутунлай узилган бўлиб, унинг халқаро майдондаги мавжудлиги фақатгина ташқи кучлар — АҚШ, Европа Иттифоқи ҳамда уларнинг Яқин Шарқдаги геосиёсий иродасига тобе бўлган маҳаллий режимларнинг сунъий қўллаб-қувватлашига таянади. Бу минтакавий раҳбарлар эса яҳуд ўсимтасининг Эрон худудига уюштираётган шиддатли ҳарбий тажовузлари қаршисида сукут сақлаб, амалий чоралар кўришдан бош тортмоқдалар.

Демак, муаммо бугунги кунда мусулмон юртларида мавжуд бўлган давлатларнинг ўзидир. Чунки уларнинг ҳукмдорлари Ислом ва мусулмонларга душман бўлган мустамлакачи кофирларга дўстлик қилишмоқдалар.

Шунинг учун ҳам мусулмонларнинг мусибати айнан ўз ҳукмдорларидадир. Зеро, уларнинг бўлган садоқати шунга олиб келдики, улар Аллоҳ субҳонаҳу ва таолога валойат қилиш ўрнига, кофирларнинг буйруқларига итоат қилиб, уларнинг қайтарган нарсаларидан қайтмоқдалар.

Ваҳоланки, уларнинг асл вазифаси — Аллоҳнинг аҳкомларини ҳаётга татбиқ этиш, Унинг йўлида беамон жиҳод қилиш ва Росулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг изларидан оғишмай эргашиш эди. Айнан мана шу йўл Ислом ва мусулмонларни юксак иззат-шарафга кўтариб, куфр аҳли ва кофирларни хор-у зорликка маҳкум этган бўларди.

Зеро, Қуръони Каримда башорат қилинганидек: **«Ана ўша кунда мўминлар Аллоҳнинг нусрати билан шодланурлар. У Зот Ўзи хоҳлаган кишига нусрат берур. У Азиз ва Раҳимдир»**

ҲУКМРОН РЕЖИМНИНГ БАТАМОМ ЙЎҚОТИШ РЕЖАСИ

Устоз Исом Шайх Ғоним

Сиёсий атамашунослик чегараларидан қатъи назар, «бошқарув», «ҳокимият» ёки «давлат» тушунчалари ўз моҳиятига кўра, ҳукмдор иродасини сўзсиз ижро этувчи ва ҳеч қандай рақобатни қабул қилмайдиган мутлақ кучни англатади. Ҳар қандай жамиятда ҳокимият халқ томонидан чин дилдан қўллаб-қувватлансагина барқарор ва мустаҳкам бўлади. Аксинча, режим ўз халқининг орзу-идеаллари ва олий мақсадларидан қанчалик узоқлашса, унинг легитимлиги ва ижтимоий таянчи шунчалик заифлашиб боради. Хусусан, бизнинг ўлкаларда 1924 йилдан кейин сиёсий бошқарув ва Қуръон тамойиллари бутунлай айро йўллардан кетди. Натижада Қуръон ва ҳукумат баррикадаларнинг икки томонида қолди. Шу даврдан бошлаб, мусулмон ўлкаларидаги раҳбарлар илоҳий қадриятларга нисбатан яширин мафкуравий уруш эълон қилдилар. Гўёки буни сир тутишга уринишди, бироқ ҳаёт ҳақиқатлари тез-тез юзага чиқиб, уларнинг асл қиёфасини очиб ташламоқда.

Ҳокимиятнинг шакли қандай бўлмасин, у пировардида умумий сиёсий қарашлар ва муайян бошқарув тизими атрофида жипслашган муайян бир гуруҳ элитанинг иродасини ифодалайди. Айнан шу умумий мақсад уларнинг бирлашишига ва жамиятда етакчилик жоловини қўлга олиб, раҳбарлик курсисига ўтиришига замин яратади. Бу мавқега эришгач, улар ўз ҳокимиятларини ички жипсликни сақлаш ва халқ устидан мутлақ ҳукмронликни ўрнатиш воситасига айлантиришади. Улар сиёсий майдонда ўзларига бас келадиган бирор бир рақобатчи ёки мухолиф куч қолмаслигига интилишади. Натижада, бутун бир миллатни ўзларининг ҳаётий эътиқоди ва ягона тўғри йўл деб билган

мафкуравий вектори сари бошлашга ҳаракат қилишади.

Агар жамиятни инсонлар ва улар ўртасидаги ижтимоий муносабатлар йиғиндиси деб таърифласак, ҳукмдор — ушбу муносабатларни бошқарувчи асосий субъектдир. У халқ онига муайян ғояларни сингдириш орқали уларни ягона ҳақиқат сифатида тан олдиришга уринади. Ҳокимият омма қалбида ватанпарварлик, миллатпарварлик ёки миллий ўзлик сингари туйғуларни сунъий равишда шакллантириш орқали ўз мавқеини мустаҳкамлашни кўзлайди. Шу йўл билан халқ раҳбарга эргашади, унинг буйруқларини бажаради ва уни ҳимоя қилади. Бошқача айтганда, ҳукмрон доиралар ўз дунёқарашидан келиб

чиқиб, оммани ўз мақсад ва интилишларига ишонтиришга ҳаракат қилади.

Бизнинг ўлкаларда эса ҳукуматлар мусулмонларни ғарбча секуляризм (динсизлик/дунёвийлик) сари судраётгани сабабли, бу жараёни ватанпарварлик, миллатчилик ёки социализм ниқоблари остида тақдим этишмоқда. Ваҳоланки, бу тушунчалар Умматнинг асл ғоялари ва умидларига бутунлай зиддир. Турли Исломий ташкилот ва ҳаракатларнинг фаолияти натижасида Умматнинг сиёсий ва диний соҳадаги уйғониши ва онглилик даражаси юксалиб бормоқда. Бу эса ўз навбатида халқ билан ҳукмдорлар ўртасидаги зиддиятни янада чуқурлаштирмоқда.

Бугунги кунга келиб Уммат ўз раҳбарларини ҳимоя қилишдан бутунлай воз кечди. Аксинча, у тизимнинг заифлашишини ва унга қарши бош кўтарадиган қулай фурсатни кутмоқда. Бу ҳақиқат «Араб баҳори» воқеаларида яққол намоён бўлди. Тезкор ўзгаришлар даврида режимлар халқ қўзғолонларини фақат қуролли куч ва хорижлик хўжайинларининг кўмаги билангина бостиришга муваффақ бўлишди. Натижада Уммат ўз юртида бегонага айланган, халқ иродасини ифода этмайдиган, фақат маккорлик, алдов ва зўравонликка таянган бундай ҳукмдорлардан янада узоқлашди.

Биз ўлкамиздаги сиёсий режимларнинг бир-биридан фарқини, уларнинг қандай шароитларда шаклланиганини, бошқарув дастаклари ва уларга кўрсатилган халқаро дастакнинг моҳиятини яхши биламиз. Шу боис, тафсилотларни қулай фурсатга қолдириб, уларнинг барчаси учун умумий бўлган бир жиҳатга тўхталиб ўтамиз. Бугунги кунда ушбу режимлар тепасида турган кимсалар, аслида, бирор кун хотиржам тун ухламаган ҳаловатсиз бир гуруҳдир. Чунки улар тиш-тирноғи билан ўзларининг турли-туман манфаатлари кўмилган ҳокимиятни ҳимоя қилиш билан банд.

Улардан кимгадир ҳокимият улкан оммани бошқариш, уларга буйруқ бериш ва ўз иродасини мажбуран ўтказиш завқи учун керак. Бошқа бирови эса ўзини муваффақиятли кўрсатиш, ўзгалардан устун бўлиш ва Ғарб манфаатларини ҳимоя қилишда «энг лойиқ хизматкор» эканини исботлашдан ҳузурланади. Улар Ғарб таъсирини кенгайтириш йўлида Исломга қарши курашишни ва уни бошқарув жиловиға яқинлаштирмасликни ўзларининг олий вазифаси деб билишади. Шунингдек, бу содиқ малайлар интиладиган энг олий мукофотни ҳам унутмаслик лозим: бу — бойликка кўмилиш, ҳокимият оғушида сузиш ва бу дунёнинг жамики

лаззатларидан чексиз баҳраманд бўлишдир.

Дарахтнинг танаси — давлат арбобларидир. Улар ҳукмрон режимнинг сиёсий ва мафкуравий ўзагини ташкил қилади. Бу кимсалар мазкур ўзакдан ташқарида яшай олмайдилар, яъни улар айнан шу дарахт танасининг ажралмас қисмидир. Табиийки, агар уларнинг режимига шикаст етказсангиз, ўз ҳукмронликларини қайта тиклаш учун зудлик билан жипслаша бошлаганига гувоҳ бўласиз. Улар мавжуд сиёсий истеблишментнинг (элитасининг) энг матонатли ва бардошли қатламидир. Улардан аввал Исломга қарши курашда ва куфр қонунларига асосланган бошқарувни жорий этишда «байроқдор» бўлган кимсалар ўтган эди. Ўша ўтмишдошлари бугунги мустабид тизимни барпо этган бўлса, бугунгилари эса уларнинг меросхўрлари сифатида ушбу машъум эстафетани давом эттиришмоқда.

Уларнинг режасига кўра, бу сиёсий мерос Ғарбнинг қўллаб-қувватлашидан қатъи назар, авлоддан-авлодга ўтиб, абадий давом этиши керак. Бошқача айтганда, мазкур гуруҳ ташқи омилларсиз ҳам ўз-ўзини тизимлаштириш ва янги шароитга мослашиш қобилиятига ҳамда юқори сиёсий ташаббускорликка эга. Бу қудратли давлат арбоблари гуруҳининг ўзи — аслида режимнинг нақд ўзидир!

Айнан улар Ғарбнинг бизнинг ўлкалардаги таъсири ва мустамлакачилик экспансияси учун бош плацдарм вазифасини ўтайди.

Уларнинг сони турли мамлакатларда турлича. Масалан, Ливия ёки Яман каби кичикроқ давлатларда уларнинг сони бир-икки юз нафарни ташкил этса, Миср ёки Покистон каби йирик ўлкаларда минглаб бўлиши мумкин. Улар сиёсий марказдаги бошқа барча ижрочилар ва қуйи бўғин вакиллари суянадиган бош суяничдир. Режимнинг барча тармоқлари учун улар олий инстанция ҳисобланади. Улар — энг тажрибали сиёсий куч ва давлатнинг асосий оғирлик марказидир. Зеро, улар Ғарб билан доимий алоқа узилиб қолган тақдирда ҳам, ўз режимларини ҳимоя қилиш учун мустақил қарор қабул қилишга қодир. Улар ҳар бир ҳукмрон тузум ичидаги ҳақиқий куч марказларидир.

Айнан мана шу сабабга кўра, ҳокимият алмашган (сиёсий тўнтариш юз берган) дастлабки соатларданок уларга қарши энг шафқатсиз ва кескин курашни бошлаш ҳаётий заруратдир. Бу элитанинг мутлақ кўпчилигини зарарсизлантириш жараёни ҳокимият алмашганидан кейинги дастлабки уч кун ичида тўлиқ якунига етказилиши шарт.

Дарахтнинг йирик шохлари — ижрочи амалдорлар қатламидир.

Булар биринчи гуруҳдаги («дарахт танаси» бўлмиш) давлат арбоблари томонидан мавжуд режимни ҳимоя қилиш учун тайинланган кимсалардир. Дарахт танасидан бевосита ўсиб чиққан бу асосий шохлар тоифасига хавфсизлик хизмати раҳбарлари, вазирлар, ҳокимлар ва бошқа юқори бўғин давлат хизматчилари киради. Амалдаги режим кулаши билан уларнинг мутлақ кўпчилиги ўз-ўзидан кучсизланиб, мавқеидан маҳрум бўлади. Чунки улар аслида биринчи гуруҳнинг малайлари, яъни содиқ ёлланма ишчилари эди.

Бироқ, йиллар давомида бошқарув элитаси билан елкама-елка хизмат қилганлари боис, уларнинг ҳаёти ва шахсий манфаатлари тизим билан чамбарчас боғланиб кетган. Шу сабабли улар режим пойдеворининг ажралмас бўлагига айланган. Агар ўзак гуруҳдан бирортаси собиқ тузумни қайта тиклаш учун сигнал берса, бу шохлар янги ҳокимиятга қарши исён кўтаришга тайёр туради. Зеро, улар ҳам ўз хўжайинлари каби эски тартибларнинг қайтишидан умидвордирлар. Улар мустақил қарор қабул қила олмасалар-да, фақат олий раҳбариятнинг кўрсатмаси билан ҳаракат қилсалар-да, барибир улардан тараладиган сиёсий хавф-хатар миқёсини асло камситмаслик лозим.

Элита вакиллари бу ижрочиларни Ғарб сиёсий лабораторияларида

секуляризм (динсизлик) сабоқларини олиши, тизимли ишлаш ва ушбу мафкурани қандай ҳимоя қилишни ўрганиши учун олдинга суришади. Шундан сўнггина улар вазирлик ва турли идоралар раҳбарлигига тайинланади. Сиёсий тизимдаги қайси «бутоқ» кучли, қайси бири заиф эканини ажратишнинг энг оддий усули — уларнинг Ғарб билан қай даражада яқин алоқада эканини аниқлашдир. Туб ўзгаришларни мақсад қилган кучлар амалдаги ҳукумат вакилларининг хорижий марказлар билан бўлган барча яширин ришталарини пухта билишлари шарт.

Ғарб армия кўмондонлари ва хавфсизлик хизмати раҳбарлари билан тўғридан-тўғри доимий алоқа ўрнатган. Мустамлакачилик пайпаслагичлари нафақат пойтахтни, балки вилоят марказларини ҳам қамраб олган. Бу таъсир фақат куч ишлатар тузилмалар билан чекланмайди. Хорижий марказлар маданият ва маориф вазирликларини ҳам ўз назоратига олган. Бундан кўзланган мақсад — омма онига дунёвийлик мафкурасини сингдириш ва Ислом ғоялари ёйилишига қарши мустаҳкам барьер (ғоявий девор) қуришдир.

Шундан келиб чиқиб айтиш мумкинки, Ғарб эътибордан четда қолдирган вазирлик ва идоралар тизимнинг «заиф шохлари» ҳисобланади. Бу идоралар мамлакат

хусусиятига қараб фарқланиши мумкин: масалан, вақф, қишлоқ хўжалиги ёки транспорт ва алоқа вазирликлари шулар жумласидандир. Баъзан бу заифлик молиявий ва техник дастакнинг камлигида намоён бўлади. Демак, Ғарб ўз таъсирини шундоқ ҳам мустаҳкам деб билгани боис, ушбу тармоқларни ортиқча қўллаб-қувватлашни лозим топмайди. Оддийроқ айтганда, дарахт танасида шунчаки осилиб турган куруқ, инча нимжон бутоқни, унинг танаси билан яхлитлашиб кетган бақувват шохдан фарқлай билиш ҳаётий муҳимдир.

Режимнинг «бақувват бутоқлари» бўлмиш бу кимсалар, одатда, пойтахт ва унинг агломерациясидаги (атрофидаги) марказий идораларни, шунингдек, вилоят ва туман марказларидаги бошқарув тизимларини эгаллаб туришади. Ҳокимият алмашганидан кейинги дастлабки ҳафта ичида, энг асосийларидан бошлаб, уларнинг фаолиятига чек қўйилиши шарт. Иккинчи ойнинг бошига келиб эса, уларнинг устидан мутлақ назорат ўрнатилиши лозим. Мисол учун, Миср, Саудия Арабистони ёки Ироқ каби давлатларда бундай нуфузли ижрочиларнинг сони камида 10 минг нафарни ташкил этади.

Дарахтнинг иккинчи даражали майда бутоқлари эса сон-саноксиздир. Бу учинчи гуруҳга мансуб кимсалар кичик офицерлар

таркиби, махсус хизматларнинг қуйи бўғин ходимлари ва оддий давлат чиновникларидан иборат. Стратегик жиҳатдан улар бирламчи аҳамиятга эга эмас. Уларга нисбатан чора кўришни маълум муддатга, то улар томонидан реал хавф туғилгунга қадар кечиктириш мумкин. Улар, одатда, тизимнинг оддий ижрочиларидир. Бинобарин, агар уларга собиқ иш жойидагидан кўра юқорида маош ёки яхшироқ меҳнат шароити таклиф қилинса, улар эски режимдан осонгина воз кечадилар.

Ваҳоланки, бугун Умнат уларни амалдаги мустабид тузумларнинг ўз кўксига қадалган қилич тиғи сифатида кўради. Чунки айнан мана шу кичик офицерлар ва махсус хизматларнинг оддий ходимлари режимни халқ ғазабидан кунлик ҳимоя қилиб турувчи пиёдалардир. Бироқ, асл мафкуравий ва сиёсий хавф улардан таралмайди. Улар ҳокимиятнинг эгаси эмас, балки унинг кўр-кўрона хизмат қилувчи қуролидир.

Амалдаги тузум ағдарилиб, янги одил бошқарув ўрнатилганидан сўнг, уларнинг хорижий кучлар томонидан қайта вербовка қилинишига йўл қўймаслик учун доимий ва синчков назорат тизимини йўлга қўйиш зарур. Зеро, собиқ тизимнинг бу югурдаклари Умнат ва унинг янги раҳбариятига қарши ишлайдиган яширин айғоқчилик уясига айланиб қолиш хавфи бор. Сабаби, Ғарб учун бизнинг

тупроғимизда айнан мана шу тоифани сотиб олиш энг арзонга тушади. Уларнинг бир қисми Умматнинг мавқеи юксалиб, янги воқелик қарор топгани сайин ўзгариб, тизимга мослашади. Аммо иккинчи бир қисми ўз тубини ўзгартирмайди; улар йиллар давомида кўниккан ва ўзлари учун кадрли бўлиб қолган ўша эски, қоронғу ва машъум малайлик ҳаётини кўмсаб яшайверадилар.

Дарахтнинг илдизлари — жамият ичидаги мафкуравий малайлардир. Ниҳоят, тизимнинг сўнгги таркибий қисми — биз шартли равишда «илдизлар» деб атаган қатламни кўриб чиқамиз. Бу гуруҳнинг хавфли жиҳати шундаки, улар Умматнинг ичига, яъни барча шаҳар ва қишлоқларга чуқур ёйилган. Уларнинг айримлари давлат хизматчиси бўлмаслиги, умуман бошқа соҳаларда ишлаши мумкин. Бироқ шунга қарамай, амалдаги тизимларнинг ҳаракатларини тўғри деб билиб, уларни ашаддийлик билан ҳимоя қиладилар.

Улар режим сўрамаса ҳам, унинг ёнини олишга тайёр турадилар. Бунга сабаб уларнинг тизим қулашидан моддий зарар кўриши ёки ишсиз, маошсиз қолиши эмас, балки мавжуд тузум уларнинг шахсий дунёқараши ва фикрлаш векторини ифодалашидир. Оддий мусулмонлар бу «илдизлар»ни режимнинг жамият ичидаги асл вакиллари ва малайлари сифатида қабул қилади. Бизнинг тахминий ҳисоб-

китобларимизга кўра, Уммат ичида ҳар 1000 кишидан 2 нафари мана шу тоифага мансуб. Ҳудудга қараб бу кўрсаткич кам ёки кўп бўлиши мумкин.

Улар Ислом ва унинг одил бошқаруви учун ўта хавфлидир. Чунки уларнинг онгига дунёвийлик (секуляризм) ёки сунъий ватанпарварлик мафкураси сингиб кетган. Улар намоз ўқиб, рўза тутсаларда, «Исломнинг сиёсатга аралашишга ҳақи йўқ» деган сохта ақидага ишонадилар. Шу сабабли, уларнинг Исломий ҳаракатларга нисбатан ашаддий адоват билан ёндашишини яққол сезиш мумкин.

Амалдаги режим раҳбарлари ушбу тоифадан омма ичига кириб бориш ва одамлар онгини захарлаб, фитна чиқариш воситаси сифатида фойдаланади. Бунда уларнинг давлатдан моддий манфаат кўрмаслиги ёки расмий муҳолифат вакили бўлиши ҳеч нарсани ўзгартирмайди. Зеро, ҳар қандай тизимдаги расмий муҳолифат, аслида, ўша режимнинг бир бўлаги бўлиб, унинг мафкуравий бағридан ўсиб чиққандир. Агар кун келиб вазият ўзгариб, сиёсий шамоллар тескари эса бошласа, улар Ислом бошқарувини ағдариш учун биринчилар қаторида исён кўтарадилар.

Шу боис, уларга нисбатан қатъий чоралар кўриш кечиктириб бўлмас вазифадир. Ислом ҳокимиятга келган

дастлабки уч ойдан кечиктирмай, улар тўлиқ бўйсундирилиши шарт. Уларнинг устидан қатъий назорат ўрнатиш ва ҳар қандай антиИсломий ҳаракатларини ҳали куртак ёзмасидан туриб йўқ қилиш — биз бажаришимиз шарт бўлган энг кам вазифадир. Агар улар жамиятда ўз обрў ва таъсирини сақлаб қолсалар, одамлар орасида бузғунчиликни давом эттирадilar. Бундай шароитда эса жамиятда Ислом тамойилларини тўлиқ жорий этиб бўлмайди. Шу сабабли, то янги одил тузум мустаҳкамланиб, Ислом давлат арбоблари жамиятда ҳақиқий нуфузга эга бўлгунга қадар, бу тоифанинг энг чекка қишлоқларда ҳам ҳар қандай ижтимоий ва оммавий фаолият олиб бориши бутунлай тақиқланиши лозим.

Шуни аниқ англаш лозимки, ушбу мақолада санаб ўтилган давлат арбоблари ва мулозимларнинг учала тоифаси ҳам, яхлит бир куч сифатида, Аллоҳ динининг ғолиб бўлишига тўсик бўлаётган асосий омилдир. Улар — Ғарбнинг бизнинг ўлкалардаги илғор отлиқлари (авангарди) ҳисобланади. Бу кимсалар Аллоҳнинг сўзи юксалишига йўл қўймаслик учун ўз ихтиёрлари билан куфр найзасининг учи бўлишни танладилар. Демак, Ҳақ сўзи қарор топиши учун уларга нисбатан муносабат тезкор ва муросасиз бўлиши шарт.

«Кетаверинглар, сизлар озодсизлар» қабилидаги шиорлар остида ўринсиз

умумий амнистия (авф) эълон қилиш сингари соддадилликка берилмаслик лозим. Аксинча, бу машъум дарахтнинг танасини чопиш, бақувват шохларини синдириш ва илдизини батамом суғуриб ташлаш зарур. Биз уларга нисбатан айнан мана шундай қатъият кўрсатишга мажбурмиз. Чунки уларнинг Умматни эзиш, унга куфрни мажбуран сингдириш ва Исломга қарши тизимли уруш олиб боришга асосланган мустабид бошқарувини оқлайдиган ҳеч қандай сабаб ёки далил мавжуд эмас.

Юқорида тилга олинган барча тоифадаги давлат мулозимлари аслида Умматнинг бир бўлаги эмас, балки Исломнинг ашаддий душманларидир. Улар Исломга қарши кучлар билан бир оқопда туриб жанг қилмоқдалар, шу боис уларга нисбатан шафқат қилиш мантиқсизликдир. Мисрда Абдулфаттоҳ ас-Сисининг Муҳаммад Мурсийга нисбатан қандай «илтифот» ва «шафқат» кўрсатганига барчамиз гувоҳ бўлдик. Бу ҳали ҳаммаси эмас!

Бинобарин, уларга нисбатан бағрикенглик эмас, балки фавқулодда қатъий ва махсус қонунлар қўлланиши шарт. Уларни қандай қисмат кутаётганини эса яқин келажақдаги воқеалар оқими кўрсатиб беради, бу воқелик бугунги ҳар қандай сўздан кўра таъсирлироқ ва ифодалироқ бўлажак.

﴿... وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ فُلٌ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِينًا ۝١﴾

«...Улар: “Бу иш қачон содир бўлади?” – дея истехзо билан сўрайдилар. Айтгин: “Эҳтимол, у жуда ҳам яқиндир!”»¹².

¹² Исро сураси, 51-оят маъноси

«ИСЛОҲОТЛАР» ВА СЕКУЛЯРИЗМНИ ИСЛОМ БИЛАН ХАСПЎШЛАШ

Устоз Муножйй Мухаммад

Исломий тафаккур ва Ислом маърифатига қарши қаратилган «онг ва ғоялар муҳорабаси» ўтган асрнинг сўнгги чорагида ўзининг юқори чўққисига чиқди. Айни ўша даврда мустамлакачи Ғарб дунёси Ислом мафкурасини таг-туби билан йўқ қилишнинг имконсиз эканлигини англаб етди. Шундан сўнг, қайтадан ҳаётий куч-қувват ва изчиллик касб эта бошлаган Исломий фикр оқимиға тўсиқ қўйиш мақсадида мутлақо бошқача услубға қўл урилди. Бу гал Ислом тушунчаларининг асл мазмунини емиришға ҳаракат қилинди; бунда секуляризмни татбиқ этиш оқибатида юзага келган тизимли инқирозлар, гўёки Ислом динининг хатоларидек талқин этила бошланди.

Замонамизнинг энг вайронкор мафкуравий қуролларидан бири — фалсафий ва дунёвий истилоҳда «билимларни исломийлаштириш» ҳамда «Исломий тафаккурни янгилаш» деб номланган концепциялар бўлди. Муқаддас Ислом илми саҳнасиға диннинг ўзига қарши курашиш мақсадида ёт ғоя ва бегона маърифат заҳарли уруғлари экилди. Бу жараён мусулмонлар оламида ички томирларни парчаловчи шундай портловчи кучға айландики, оқибатда мафкура майдонида чалғиган оқимлар, сохта илмий мактаблар ҳамда «реформаторлик» ниқоби остидаги сиёсий ҳаракатлар урчиб кетди.

Аччиқ бўлса-да айтиш жоизки, бугун биз секуляр куфр тизимини яна ўша секуляр фикр воситасида ва айни шу тизимнинг ичидан туриб «ислоҳ қилишға» интилаётган мафкуравий-маданий оқим ҳамда сиёсий ҳаракат қаршисида турибмиз. Ушбу фалсафа учта асосий йўналишға суянади:

1. Ислоҳ қилишнинг мутлақо иложи бўлмаган нарсани тузатишға уриниш;

2. Таг-туби билан ўзгартирилиши шарт бўлган эски тузумни асраб қолиш;
3. Секуляр зиндон ичидан чиқмаган ҳолда, секуляр куфр қоидалари асосида фикр юритиш.

Бу саъй-ҳаракатларнинг барчаси секуляр куфрни мукамал бир тизим, тартиб, фикр ва ғоя сифатида қайта ишлаб чиқиш мақсадида амалга оширилмоқда. Мазкур интеллектуал оқим ва сиёсий ҳаракат ҳанузгача яшаб келаётганининг боиси ҳам шунда: ундан инқирозга учраган дунёвий тузумни «ислоҳот» ниқоби остида қайта жонлантириш ва янгитдан «давр қолипига солиш» учун мунтазам фойдаланилмоқда.

Ушбу тадқиқотимиз «билимларни исломийлаштириш» ва «Исломий тафаккурни янгилаш» деб аталувчи услубиятнинг асл моҳиятини очиб беришға қаратилган. Шунингдек, мақолада ушбу мафкурадан туғилган «ислоҳотчилик» ҳаракатларининг табиати таҳлил қилиниб, мазкур оқим намояндаларининг асл қиёфасига атрофлича чироқ ёқилади...

Услужият ва ёндашув хусусида

Ислом диёрларидаги «ислоҳот» ғояси, аслида, Ғарб дунёвий мафкурасининг маърифий жабҳадаги тажовузи сифатида пайдо бўлди ва ривожлантирилди. Бу ғоянинг уруғи Ғарб шарқшунослиги томонидан экилган бўлиб, у исломий ҳаёт асосларини емириш, соф Шариат аҳкомларини бузиб кўрсатиш ҳамда дунёвий фикрни сингдиришга хизмат қилар эди. Бундан кўзланган бош мақсад — «ислоҳотлар» шиори остида мусулмонларни дунёвий маориф ва Ғарб маданиятини қабул қилишга тайёрлаш бўлган. «Ислоҳот» ниқоби остидаги ушбу мафкуравий тажовузнинг асосий услубларидан бири — Ғарб шарқшунослик мактаби томонидан маҳаллий мусулмон ва насроний арбоблардан иборат махсус гуруҳнинг тарбиялаб вояга етказилишидир. Айнан мана шу гуруҳ исломий ҳаётни ичдан парчаловчи авангардга айланди. Улар Исломий тафаккур ва маърифат ичига фитна уруғларини сочиб, Ғарбнинг захарли дунёвий фикрларини жозибадор бўёқларда тақдим этди ва Исломнинг асл пойдеворига зарба берувчи шубҳа-гумонларни ёйди.

Шарқшуносликнинг дастлабки «ниҳоллари» ва мусулмонлар онгига сукулиб кирган секуляризмнинг илк маҳсуллари сифатида ал-Азҳар битирувчиси Рифоа ат-Тахтовий, Жалолиддин ал-Афғоний, унинг шогирди Муҳаммад Абдо ҳамда Рашид Ризоларни кўрсатиш мумкин. Уларнинг бор интеллектуал ва сиёсий ҳаракатлари гўёки «мусулмонларнинг

аянчли аҳволини ислоҳ қилиш» даъвоси остида кечди. Аслида эса, бу ҳаракатлар Ғарбнинг дунёвий фикрий-сиёсий тизимини, маданияти ва цивилизациясини кўр-кўрона ўзлаштириш орқали мусулмонлар ҳаётини дунёвийлаштиришга қаратилган эди.

Бугун инсоният дунёвий тизимнинг ўз юртида ҳам, мусулмон ўлкаларида ҳам инқирозга учраганига ва маданий банкротлигига гувоҳ бўлди. Шу билан бирга, соф исломий лойиҳани елкасига олган онгли ва холис жамоалар туфайли шарқдан қайта ўзгариш шабадалари эса бошлади: Ислом илм-маърифати ҳам ғоя, ҳам услуб сифатида қайта жонланди. Бу эса вазиятни тубдан ўзгартириб юборди. Илгари мустамлакачилар малай режимлар ёрдамида «юмшоқ маданий тажовуз» олиб борган бўлса, эндиликда бу жараён толиқтирувчи мафкуравий босқинга ва шафқатсиз «онглар муҳорабаси»га айланди. Мустамлакачи кучларнинг бош мақсади — Исломий тафаккур шиддатини маккорлик билан тўхтатиб қолишдир. Бунда улар «ислоҳот» деган жозибадор номни сақлаб қолган ҳолда, унинг ичини янада яширин, захарли ва вайронкор маънолар билан тўлдирмоқдалар.

Исломий тафаккурнинг қайтиши ортидан ўзининг маданий банкротлигини англаган дунёвий Ғарб, энди Исломга очикдан-очик ҳужум қилиш тактикасидан воз кечди. Улар айёрлик билан динни ичдан бузиш ва сохталаштириш йўлини танладилар. Яъни, Исломий тушунчаларнинг мазмунини шундай жазава билан бузиб

талқин қила бошлашдики, натижада бу тушунчалар мазмунан Ғарб секуляризмига мослаштирилди ва мусулмонлар учун «ҳазм қилиш осон бўлган» жозибадор Исломий қобикқа ўраб тақдим этилди.

Оқибатда Ғарб маориф тизимига сукулиб киришнинг янги дунёвий услубини ва ўз урушининг замонавий қуролини ихтиро қилди. Бу қурол фанда «билимларни исломийлаштириш» ва «Исломий тафаккурни янгилаш» деб номланди. Заҳарли секуляр тушунчаларни сингдириш йўлидаги психологик тўсиқларни вайрон қилиш учун атайлаб баландпарвоз шиорлар танланди. Бу истилоҳ илк бор ўтган асрнинг 80-йилларида мафкура майдонига чиқди, кейинчалик эса алоҳида бир интеллектуал оқимга, ислоҳотчилик мактабига ва дунёвий ислоҳотларнинг «иккинчи тўлқини»га айланди.

Шу тариқа, секуляризмни мажбуран «исломийлаштириш» орқали мафкуравий тажовузнинг мутлақо бошқача усули ва ёндашуви ишга солинди. Улар гўёки Ғарб дунёвий тафаккурининг илдизлари Ислом дини ва Исломий маърифатга бориб тақалади, деган сохта даъвони илгари суришди. Аслида эса, бу мусулмонларни чалғитишга қаратилган навбатдаги мафкуравий найрангдир. Бугун биз Ғарб секуляризмнинг маърифий меросимизга қайта бостириб киришига гувоҳ бўлмоқдамиз. Бу сафар ёт ғоялар халққа «ижтиҳод», «янгиланиш» ва «замонавий Исломий тафаккурни яратиш» ниқоби остида ўтказилмоқда. Улар бу сохталикни

гўёки давр муаммолари, янги пайдо бўлган саволлар ва бугунги кун инқирозларига ечим топиш истаги билан хаспўшлашга уринмоқдалар.

Ғоянинг емирилиши

«Билимларни исломийлаштириш» лойиҳаси, табиийки, дастлаб «ислоҳ қилиниши» керак бўлган қандайдир илмнинг мавжудлигини тақозо этади. Бироқ бу ерда гап соф Ислом илми ҳақида кетмаяпти, акс ҳолда уни қайта исломийлаштириш мантиқсизлик бўлар эди. Демак, бундан мурод — Исломдан ташқаридаги билимлардир. Бугунги ҳаётимизни Ғарбнинг секуляр тизими ва маорифи бошқараётганини ҳисобга олсак, «ислоҳ» қилиниши керак бўлган ўша илм, шубҳасиз, Ғарб секуляризми билан узвий боғлиқдир. Бу контекстдаги «исломийлаштириш» тушунчаси, аслида, инқирозга учраган ва таназзулга юз тутган дунёвий маҳсулотни қайта жонлантириш ҳамда муомалага киритишга қаратилган Ғарб лойиҳасидир. Билимларни исломийлаштириш — бу моҳият ва мазмунга ҳеч қандай таъсир кўрсатмайдиган, секуляр маданий ядрони шунчаки жозибадор Исломий истилоҳлар билан хаспўшладан ўзга нарсаси эмас.

Ушбу лойиҳанинг фаол иштирокчиларидан бири — Вашингтондаги Халқаро исломий тафаккур институти раҳбари ва Шимолий Америка Фикҳ кенгаши раиси Тоҳо Жобир ал-Алвонийдир. У ўзининг «Исломий тафаккур ислоҳоти: имкониятлар ва тўсиқлар орасида» номли тадқиқотида билимларни

исломийлаштиришнинг услуб ва ёндашувларини очиб беради. Муаллиф лойиҳанинг асл мақсадини яширмайди: мақсад — парчаланиб бораётган Ғарб секуляр фалсафаси ва тафаккурига Исломий маърифат элементларини сингдириш орқали унга қайта «жон бахш этиш»дир. Сўнгра ушбу дунёвий маҳсулотни Исломий фикр майдонида гўёки янги кашфиёт, асос ва «Исломий тафаккурни янгилаш» сифатида тақдим этиш, шу йўл билан таназзулдан чиқиш ва аянчли аҳволни «ўнглаш» кўзланган.

Хусусан, тадқиқот муаллифи шундай ёзади: «Шу боис, Халқаро исломий тафаккур институти ўз зиммасига улкан масъулият сифатида олган ва тарғиб қилаётган бош масала — бу тафаккур методологиясини ислоҳ қилиш ва билимларни исломийлаштиришдир. Бу бугунги кунда юзага қалқиб чиқаётган энг долзарб муаммолардан бири ҳисобланади. Институт буни Ғарб лойиҳасига муқобил бўла оладиган, мукамал ва замонавий Исломий маданий лойиҳанинг пойдевори деб билади. Зеро, Ғарб тузуми билан тўқнашиш Умматимизга барча жабҳаларда оғир азоб-уқубатлар келтирди. Чунки у Уммат ақидасига зид эди, унинг психологик ва ижтимоий хусусиятларини инкор этди ҳамда маданий-тарихий қиёфасини оёқости қилди».

Бироқ, лойиҳа қанчалик «исломийлик» ёпинчиғига бурканмасин, барибир ўзининг хунук Ғарб-секуляр қиёфасини намоиш этиб қўяди. Тоҳо Жобир ал-Алвоний ёзишда давом этади: «Ушбу лойиҳага кўра, ҳар қандай Исломий янгиланиш ва

юксалишнинг бошланғич нуқтаси — мусулмонлар оламида тафаккур услубиятини ислоҳ қилишдир. Яъни, асликка эришиш учун Исломий маданий тартибни барпо этиш (фикрни тозалаш); маданий қарашларни тўғрилаш ва шундай бир онг шакллантириш керакки, у ҳам ўз қадриятларидан куч олсин, ҳам модернизмни (замонавийликни) ҳазм қилиб, уни хато ва чалғишлардан холи бўлган замонавий Исломий лойиҳада акс эттира олсин... Айниқса, Исломий тафаккур методологиясини ислоҳ қилиш ва билимларни исломийлаштириш масаласи ўта муҳим ва зарур бўлишига қарамай, мусулмонлар ҳаётида ҳануз муносиб ўрин топгани йўқ. Бу майдонда илгари ҳам уринишлар бўлган, аммо улар якка тартибдаги ҳаракатлардан нарига ўтмаган».

Қисқача айтганда, бу «ислоҳот»нинг вазифаси билимларни исломийлаштириш ва Исломий тафаккурни янгилашдан иборат бўлса, бош мақсади — мусулмонлар томонидан бир бор рад этилган Ғарб секуляризмни (модернизмни) устига Исломий «зираворлар» сепиб, қайтадан халққа едиришдир. Бу сохта реформаторлар дунёвийликни яна жозибадор қилишга уринмоқдалар. Бу ҳолатни Халқаро исломий тафаккур институти асосчиларидан бири «ўз қадриятларидан илҳомланиш ва модернизмни ҳазм қилиб, уларни бир бутунликда гавдалантириш» деб хаспўшлаган эди.

Ўтган асрнинг сўнггида Ғарб томонидан эълон қилинган «ғоялар ва

онглар муҳорабаси» бошлангач, улар мафкуравий алдовнинг янгича усул ва механизмларини ихтиро қилишди. Бу гал секуляризмни унинг ўз ичидан туриб ва унинг ўз қоидалари асосида танқид қилиш тактикаси ишга солинди. Бундан кўзланган мақсад — секуляризмнинг заифлашган пойдеворини қайта мустаҳкамлаш ва мусулмон ўлкаларидаги турли интеллектуал мактаблар томонидан ушбу тизимнинг кўр-кўрона кўчириб олинишига эришиш эди.

Шу тариқа, «билимларни исломийлаштириш» ва «Исломий тафаккурни янгिलाш» мактаби вакиллари бўлган «реформаторлар» омма олдиға Ғарб секуляр фикрининг ашаддий танқидчилари сифатида олиб чиқилди. Ваҳоланки, уларнинг танқиди секуляризмни инкор этиш ёки у билан алоқаларни бутунлай узишни англатмас эди. Бу шунчаки Ғарб секуляр фалсафаси ичида туғилган ва дунёвийликни тизим ичидан туриб танқид қилувчи оқимга кўр-кўрона тақлид қилиш ва унинг давоми эди, холос. Бу уринишлар — тизим тубдан кулаб, қадрият ва ахлоқдан холи мутлак ниҳилизмга юз тутганидан сўнг, унинг нуқсон ва инқирозларини маҳаллий даражада ямаш ҳаракатидир.

Тилга олинган секуляризмнинг илк танқиди соф Ғарб маҳсули эди. У Ғарбнинг дунёвий-фалсафий оқими бўлмиш «Франкфурт мактаби» бағрида дунёга келди. Бу оқим XX аср бошларида, Биринчи жаҳон урушининг даҳшатли шоклари ҳамда Ғарб секуляризмнинг «инсон муаммоси»ни ҳал қилишда бутунлай

муваффақиятсизликка учраганидан сўнг Германияда пайдо бўлди. Бу тизимли инқироз Ғарбнинг уруш давридаги ваҳшийликларида яққол намоён бўлган эди. Мазкур оқим айниқса 1923 йилда Франкфурт университети қошидаги Ижтимоий тадқиқотлар институтида кенг илдиз отди. Кейинчалик дунёвий модерн ва унинг вайронкор оқибатларини танқид қилувчи назариялар Буюк Британия ва АҚШда ҳам урчиб кетди.

Франкфурт мактаби секуляризмни вайрон қилишни мақсад қилмаган эди, аксинча, уни тизим ичидан туриб, унинг ўз қуроллари билан қаттиқ танқид қилди. Улар дунёвийликнинг фалсафий ва рационал қийматини кўкларга кўтарган ҳолда, Ғарб онги етиб келган куруқ, механистик ва моддий тафаккурни қоралашди. Чунки бу онг инсоний ва ахлоқий қадриятлардан бутунлай маҳрум бўлган эди. Танқиддан кўзланган асл мақсад — моддий ва техник фанларнинг инсоният муаммоларини ҳал қилишдаги ожизлигини тўлдириш эди. Бунинг учун маданият ва маориф соҳасидаги инқирозни тузатиш, ўлик жасадга қайта жон бахш этиш мақсадида секуляр тизимга баъзи инсоний ва ахлоқий қадриятларни сунъий равишда «пайванд қилиш» лозим эди.

Эндиликда эса худди шу секуляр қурооллардан Ғарб тафаккур марказлари томонидан Ислом ўлкаларида маданий ва сиёсий инқирозга учраган дунёвий лойиҳани қайта оёққа турғизиш учун фойдаланилмокда. Бу қурооллар ўқув дастурлари, услубий қўлланмалар, университет диссертациялари ва илмий

тадқиқотлар орқали ҳаётимизга сингдирилмоқда. Шу билан бир вақтда, сахнага гўёки «мусулмон онгидаги нуқсонларни тузатувчи», уни қолоқлик, турғунлик ва кўр-кўрона тақлиддан кутқариб, уйғониш ҳамда бунёдкорлик сари етакловчи янги оқим олиб чиқилди. Бироқ бунда ўша-ўша дунёвий воситалардан фойдаланилмоқда ва ўша-ўша мақсад кўзланмоқда: яъни Ғарбнинг секуляр (айниқса сиёсий) тафаккурини жозибадор қилиб кўрсатиш ҳамда унга маънавий-ахлоқий қадриятларни эмлаш.

Бугун биз Франкфурт мактабининг Исломиё муҳитга кўчирилган айнан нусхасини кузатмоқдамиз. Бугунги шароит тизимга эмланадиган маънавий ва ахлоқий қадриятларнинг айнан Исломдан олиншини тақозо этди. Яъни, тузум ва тизим барибир секулярлигича қолаверади, аммо унинг тепасида худди Эрдоган каби намоз ўқийдиган, Қуръонни чиройли тиловат қилган, ахлоқсизлик ва ичкиликдан узоқ бўлган арбоб туради. Лекин у мусулмон халқини куфр секуляризмининг барча қонунлари билан бошқаради. Бундай раҳбар судхўрлик ва қимор ўйинларини қонунийлаштиради, мусулмонларнинг бойликларини капиталистик компаниялар тасарруфига топширади; зино, бузуклик, ихтилот, ҳижобсизлик ва турли ахлоқсиз «санъат» турларини расмийлаштиради. Унинг армияси Американинг мустамлакачилик урушларида қатнашади, ўзи эса Ғарб халқаро тартиб-қоидаларига бўйсунган ҳолда, БМТ ва Ғарб Хавфсизлик кенгашларининг бир бўлагига

айланади, аммо Ғазо, Бирма ва Шарқий Туркистондаги мазлум мусулмонларга ҳеч қандай ёрдам бермайди.

Хулоса қилганда, ушбу «ислоҳотчилик» оқими секуляризмни баъзан ўта шафқатсизларча танқид қилади. Аммо бу танқид тизимни вайрон қилиш ёки ундан воз кечиш учун эмас, балки Ислом ўлкаларидаги заҳарли ўқув дастурлари орқали ўзларига сингдирилган ўша дунёвийликни «исломийлаштириш» учун хизмат қилади. Бу ҳаракат тарихда бирорта ҳам Исломиё пойдевор ярата олгани йўқ, улар фақат секуляр тизимни барпо этишди. Аниқроғи, улар бошига Исломиё рўмол ўратилган секуляризмни қуришмоқда ва бу рўмол ичкаридаги дунёвий моҳиятни яшириб турувчи пардадир, холос.

Воқелик ва жонли намуна

Ушбу сохта фалсафа доирасида шаклланган «реформатор» шахслар секуляризм механизмлари воситасида «билимларни исломийлаштириш» ва «исломий тафаккурни янгилаш» лойиҳасига хизмат қиладилар. Бу тоифа вакиллари иккига бўлиш мумкин: биринчиси — нияти холис бўлса-да, Ғарб дунёвий маорифи доирасида ёки Ғарб заҳри шимилган сохта «исломий тадқиқотлар» таъсирида тизимли равишда онги заҳарланган, дунёқарашида жиддий нуқсон ва мафкуравий чалғишлар бўлган тоифа. Иккинчиси эса — ўз виждонини сотиб, онгли равишда Ғарбнинг Ислом ва мусулмон Умматига қарши олиб бораётган мафкуравий урушига кўшилган, ёт лойиҳаларга сидқидилдан

хизмат қилувчи кимсалардир. Бирок натижа барибир битта: ҳар икки тоифа ҳам «онг ва ғоялар муҳорабаси»да Ғарбнинг қўлидаги қуролга айланган. Оқибатда, Ислом ва иймон илдизлари қуритилиб, уларнинг ўрнига заҳарли секуляр тушунчалар сингдирилиши орқали мусулмонлар оламини аста-секин дунёвийлаштириш жараёни содир бўлмоқда.

Бундай кимсалар Ислом динига Ғарб дунёвий тафаккури ва фалсафасининг қолиплари орқали қарайдилар. Уларнинг динга ёндашуви соф усулий, фикҳий ёки шаръий эмас, балки мутлақо фалсафий-дунёвийдир. Улар танлаган «билимларни исломийлаштириш» ва «исломий тафаккурни янгилаш» йўли, аслида, ўзларидаги мафкуравий мағлубият ва маърифий бўшлиқни яширишга уриниш бўлиб, уларни Шариат аҳкомларини камситишга ундайди. Бу жараён ҳақида айтиш мумкин бўлган энг юмшоқ таъриф шуки — у Исломий эмас, балки Исломга зид бўлган секуляр куфр маҳсулидир. Бундан ҳам шармандалиси — уларнинг Исломни «давр муаммоларини ҳал қила олмаслик»да айблаши ҳамда Исломий тафаккур ва маданиятни «эскирган» деб даъво қилишидир. Улар ўзларининг мафкуравий ожизликлари учун Исломий фикр ва маърифатни айбдор қилишади. Агар улар таназзулнинг асл моҳиятини англаганларида эди, муаммо Исломда эмас, балки ўзларининг чалғиган онгларида эканини тушуниб етган бўлардилар. Чунки уларнинг онги Ислом даражасига кўтарилишга, унинг қоидалари, усуллари ва меъёрлари асосида шаклланишга ожизлик қилди.

Агар улар буни англаганида, ўзларини секуляризм фалсафаси, фикри ва маданиятининг разилликларидан поклаган бўлардилар. Фақат шундагина соғлом фикр эгалари етишиб чиқади ва уларнинг меҳнати ўлароқ буюк усул олимлари ва мужтаҳид фақиҳлар камол топади. Айнан улар соф булоқдан ҳаётий муаммоларга ечим бўла оладиган фикҳни олиб чиқадилар ва Умматни ҳамда бутун инсониятни Ғарб секуляризмнинг вайронкор инқирозлари зулматидан қутқарадилар.

Бас, инқирозга учраган дунёвий назариялар ортидан қувиб, мағлубият фалсафасини қабул қилиш орқали ўз интеллектуал заифлигимизни намоиш этиш етарли бўлди! Секуляр онг ва унинг мақтаган рационалиزم инсоният муаммоларини ҳал қилишда бутунлай чипакка чиқди. Бу хаста ва унумсиз ақлпарастликдан воз кечиш вақти келмадимикан?! Кўриниб турибдики, бу тоифа секуляр рационализм вируси билан зарарланган. Ваҳоланки, уларнинг қўлида асл ўлчов — соф ақл (ақли салим) бўлиши керак эди. Улар Исломни ўзларининг дунёвий ақлга мослаштирилган фикрий қолипларига жойлаштирадилар ва дин тушунчаларини шу қолиплар асосида шарҳлайдилар. Оқибатда, бу хаста ақл ўзининг сохта «рационал асослари», «ақлий фикҳи», «ақлий тафсири» ва «ақлий тили»ни ишлаб чиқаради. Натижада сахнада «билимларни исломийлаштириш», «исломий тафаккурни янгилаш», «Шариат мақсадларини қонунчилик манбаи деб билиш», «жамоавий ижтиҳод», «матнни замонавий ўқиш», «воқелик

фикҳи», «манфаат ва оқибатлар фикҳи» каби чалғитувчи тушунчалар пайдо бўлади.

Бу мағлубиятга маҳкум кимсалар секуляризмнинг биринчи пойдевори бўлмиш инсоний ақлни ўз билимларининг асоси ва манбаи қилиб олдилар. Гарчи улар модернизм ва секуляризмдан узоқлашганларини даъво қилиб, уларни танқид қилсалар-да, барибир уларнинг фикрий қоидалари таъсиридан чиқа олмаяптилар. Қалбларида Қуръонни олий қўлланма ва ҳидоят китоби деб эътироф этсалар-да, амалда ақлни билим яратишнинг асосий воситасига айлантирмоқдалар. Натижада улар олий мезон сифатида ўзларининг хаста ақллари турувчи алоҳида бир дунёқарашни барпо этадилар. Улар ўз англашларини тартибга солувчи ва бошқарувчи шаръий усул қоидаларини ишлаб чиқмайдилар, ҳаётий муаммоларга фикҳий ечимлар изламайдилар. Аксинча, улар Ғарб шарқшуносларининг «Исломий тафаккур жиддий нуқсонларга эга ва давр талабларига жавоб бермай қўйди, ундаги билимлар етишмовчилигини тўлдириш учун унга ташқаридан фалсафий қарашларни аралаштириш керак» деган заҳарли ғоясидан келиб чиқадиладар. Сўнгра Ғарб секуляр тизимидан чиққан фалсафий ва мафкуравий қарашларни Исломий муҳитга олиб киришади. Демак, бу ерда пойдевор, агар у мавжуд бўлса, соф рационал-секуляр характерга эга бўлиб, Исломдан эса фақат дунёвий маҳсулотга «маънавий-ахлоқий тус» бериш учунгина фойдаланилади.

Бундай хаста онг Қуръонни билим манбаларидан бири сифатида кўради, холос. Унинг ёнида эса дунёвий гуманитар фанларни (психология, социология, педагогика ва ҳ.к.) асл манба ўлароқ жойлаштиради. Улар амалда ушбу секуляр фанларни ҳаётий тизимларнинг (конституция ва қонунлар, демократия, инсон ҳуқуқлари, бозор иқтисодиёти, халқаро ҳуқуқ ва ҳ.к.) ҳақиқий манбаи деб билишади, Қуръоннинг вазифасини эса ушбу тизимларга шунчаки маънавий-ахлоқий бўёқ беришдан иборат деб ҳисоблашади.

Ушбу унумсиз ва мағлуб мактабнинг қарашига кўра, «ислоҳот» — мусулмон кишининг фақат шахсий ибодатлари орқали «хулқини яхшилаш» ва маънавий қадриятларини юксалтиришдан иборат. Бундан мақсад — секуляр ҳаёт тарзини бироз тартибга солишдир. Ваҳоланки, бу пайтда инсоннинг бутун ҳаёти унинг фикри, туйғулари ва интилишларини бошқариб турувчи дунёвий тизимлар ичида оқиб бораётган бўлади.

Бу «реформаторлар» секуляризмда куфрни кўра олмайдилар; динни ҳаёт ва сиёсатдан ажратиш ақидасида, демократияда, дунёвий инсон ҳуқуқлари ва эркинликларида, капиталистик бозор иқтисодиёти ҳамда секуляр мустамлакачиликда куфр борлигини англамайдилар. Аксинча, улар буларнинг барчасини умуминсоний тафаккур маҳсули, умумбашарий маърифат ва маданият деб биладилар. Бу тизимларни ҳам ўзлари, ҳам бошқалар учун жоиз деб ҳисоблайдилар. Уларнинг фикрича, бу

тузумларда ҳар қандай инсон ақли маҳсулида бўлгани каби айрим камчиликлар бор, холос. Ўзининг хаста тушунчаси билан улар секуляризмни саноат ва илм-фанга олиб боровчи эшиклардан бири деб биладилар. Улар маърифат ва маориф тизимининг ўзи аслида дин эканлигини англаб етмаяптилар. Бу — мутлақ фикрий ва маърифий кўрликдир, чунки улар куфрнинг бош уруғини — Исломни ҳаётдан узоқлаштириш режасини пайқамаяптилар.

«Билимларни исломийлаштириш» лойиҳасининг асосий намоёндалари қуйидагилардир: Исмоил Рожий ал-Форуқий (Америка) — ўтган асрнинг 80-йилларида бу ғоянинг илк назариётчиларидан бўлиб, Гарвард университетида фалсафа доктори илмий даражасини олган; Саййид Муҳаммад Накиб ал-Аттос (Малайзия) — Канаданинг Макгилл университетида таҳсил олган ва Лондон университетининг SOAS мактабида докторлик унвонини ёқлаган; шунингдек, Тоҳо Абдурахмон (Марокаш), Муҳаммад Аммора (Миср) ва Тоҳо Жобир ал-Алвоний (Америка). Уларнинг барчасини ягона секуляр дунёқараш бирлаштириб туради: улар назарий жиҳатдан диннинг устунлигини даъво қилсалар-да, амалда дин ҳаётини муаммоларни ҳал қилишга қодир эмас деб ҳисоблашади. Шу сабабли, уларнинг фикрича, жамият ва ҳаёт тизимлари билан боғлиқ дунёвий билимларни «билимларни исломийлаштириш» лойиҳаси доирасида Исломий қадриятлар билан эмлаб, сўнгра «инқироздан чиқиш» учун ишлатиш зарур эмиш.

Аслида эса, бу — ҳар бири ўзига хос маориф тизимига эга бўлган, бир-бирига мутлақо зид икки тизимни бирлаштиришга бўлган ожиз ва умидсиз уринишдир. Биринчисининг илдизи — илоҳий Ваҳий бўлса, иккинчисининг илдизи — инсон томонидан ўйлаб топилган ва Ваҳийга душман бўлган фикрдир. Бу шунчаки маориф тизимларини сунъий равишда бир-бирига ёпиштириш ҳаракати бўлиб, дунёвий ғоя тарафдорлари зиддиятларни мажбуран бир қолипга солмоқчи бўлмоқдалар. Улар бир чимдим Исломий маънавий-ахлоқий қадриятларни олиб, уларни моддий дунёвий тизимларга аралаштиришни истайдилар. Ваҳоланки, ушбу секуляр тизимларнинг фалсафаси бу қадриятларнинг Исломга тегишли эканлигини кескин рад этади.

Қатарлик Ноиф ибн Наҳор — ушбу мактабнинг бугунги издошларидан бири бўлиб, у ўз устозлари Исмоил Рожий ал-Форуқий ва Саййид Муҳаммад Накиб ал-Аттосларнинг айнан нусхаси ва уларнинг «энг муваффақиятли шогирди» ҳисобланади. У устозларининг Ғарб билимларини, айниқса «ижтимоий фанларни» исломийлаштириш ҳақидаги кўплаб ғояларини такрорлайди. Ўзининг «Ижтимоий фанларни маҳаллий контекстга интерактив мослаштириш» номли китобида у шундай ёзади: «Ғарб моделларига кўр-кўрона таклид қилиш ўрнига, ижтимоий фанларни маҳаллий маърифат ва ижтимоий ҳаётга мослаштириш лозим». Бу ердаги «маҳаллий мослаштириш» деган ибора, аслида, айрим дунёвий қарашларни

мусулмонларнинг сиёсий ва маориф тизимининг бир қисмига айлантиришни англатади. Яъни, уларни ҳам таълим-тарбия предмети, ҳам ҳаёт тизимининг манбаи сифатида сингдириш кўзланган.

Демократия масаласида эса Ноиф ибн Наҳор шундай ҳисоблайди: «инсон ҳуқуқлари ва шахсий эркинликларни илгари сурувчи „Ғарб демократияси“ жамоавий ҳуқуқлар ва ижтимоий адолатни инкор этди, бу эса ижтимоий тенгсизлик ва жамиятнинг парчаланишига олиб келди». Шу сабабли, у «ижтимоий адолат, тенглик ва жамоавий масъулиятни ҳисобга олувчи Исломий демократик моделни ишлаб чиқиш» зарур деб билади. Эътиборли жиҳати, у демократияни унинг фалсафасидаги куфр унсурлари учун қораламайди. Аксинча, унга ҳаётимизни бошқарувчи сиёсий тузум сифатида қараб, унинг фақат баъзи унутилган томонларини жонлантириш, яъни демократияни секуляр фикр воситасида «тарбиялашни» таклиф қилади. Сўнгра ушбу тузумни «билимларни исломийлаштириш» машинаси ва «Исломий тафаккурни янгилаш» лабораториясидан ўтказиб, «Исломий демократия» номи остида қайта тақдим этмоқчи бўлади.

Юқорида келтирилган фикрлар — «билимларни исломийлаштириш» ва «Исломий тафаккурни янгилаш» мактаби ҳамда уларга асосланган «ислоҳот» ғоясининг айрим намуналаридир. Уларнинг барчаси мустамлакачилик давридан сўнг мусулмон ўлкаларида илдиз отган ва Исломни ҳаётдан ажратиш

фалсафасига асосланган дунёвий мактабнинг маҳсулидир. Бундай фикрлаш тарзи ва онг соҳиблари Ғарб секуляр лойиҳасига қарши туриш учун эмас, балки унинг бир бўлаги бўлиш учун шакллантирилган. Зеро, секуляр мактаб ўз фалсафасини, фикрлаш услуби ва ҳаёт тарзини вайрон қилишни мақсад қилган, ўзига зид бўлган чинакам Исломий дунёқараш эгаларини ҳеч қачон тарбиялаб бермайди.

Шундай экан, «яхши гумон қилиш» баҳонасида мафкуравий таҳдидларга фақат ҳис-туйғулар билан қараш ва бу заҳарли маҳсулотларни Исломий бинонинг ғиштлари деб ҳисоблаш — соддадиллик ва фикрий енгилтакликдир. Аксинча, улар бинони курувчи эмас, вайрон қилувчи қуролдир. Уларнинг нияти холисми ёки ғаразли — бунинг бизга ҳеч қандай фойдаси ёқ, уларнинг жоҳиллиги ўзларини оқлай олмайди. Бизнинг ҳам уларга яхши гумон қилиб, ишонишимизга ҳеч қандай асос йўқ. Зеро, бизнинг муаммомиз — куфрнинг заррачасини ҳам қабул қилмайдиган соф Ислом ва мукаммал иймон масаласидир. Биз ушбу улкан мафкуравий зилзила қаршисида Каломи Шарифнинг ушбу оятларини ёдга оламиз:

﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ^۷ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ^۸﴾

«Бас, ким зарра миқдорида яхшилик қилса, уни кўради. Ва ким зарра миқдорида ёмонлик қилса, уни ҳам кўради» (Залзала, 7-8-оятлар).

Хотима ўрнида

Бугун Ислом Умматининг онгини уйғотиш, уларга ҳақ дин ва иймоннинг ҳаётий моҳиятини қайта эслатиш учун фикрий бир силкиниш ва маърифий чакмоқ сув билан ҳаводек зарур. Зеро, кейинги пайтларда бонг урилаётган «билимларни исломийлаштириш», «Ислом тафаккурини янгилаш» ёки «ислоҳот» ниқоби остидаги лойиҳалар жиддий хавф туғдирмоқда. Аслида бу ҳаракатлар мусулмонлар онгига сезиларли даражада сингиб бораётган, ўта яширин ва мураккаб дунёвийлашув (секуляризация) жараёнидир. Ушбу оқим вакиллари жозибали Исломий атамалар ва баландпарвоз диний шиорлардан усталик билан фойдаланишмоқда. Бироқ бу ширин сўзлар ортига инсон идрок оламини заҳарловчи, ниҳоятда пухта яширилган дунёвий (секуляр) қоидалар жойланган. Натижада, инсон тафаккури Исломий қадриятлар асосида эмас, балки айнан мана шу ёт секуляр меъёрлар пойдевори устига қурилмоқда.

Мазкур оқим билим манбаи сифатида ақлни олий ҳакам даражасига кўтарди. Оқибатда уларнинг наздида усул ва фикҳ илми билан шуғулланувчи мужтаҳид фақиҳларга жой қолмади. Аксинча, анъанавий усул ва фикҳни қотиб қолганлик ҳамда «ўтмиш сарқити» деб эълон қилишди. Улар Қуръони Каримнинг устуворлиги ҳақида қанчалик бонг уришмасин, амалда Ваҳийни чеккага суриб, ақлни илоҳлаштиришди ва борлиқни фақат файласуфона мушоҳадалар тарозисига солишга ўтишди.

Бу тоифанинг наздидаги «янгилаш» тушунчаси асло замон муаммоларига шаръий ечим топиш ёки фикҳий ижтиҳод қилиш дегани эмас. Ҳаётимизда Аллоҳнинг Шариати чеккага суриб қўйилган бир даврда, бу оқимнинг «ислоҳоти» — Ғарб секуляризмнинг яроқсиз тизимини «Исломий либос» билан хаспўшладан иборатдир. Уларнинг асл мақсади — «миллий давлатлар» ниқоби остидаги мустамлака ҳудудларида асрлардан бери давом этаётган сиёсий ва маданий-маърифий истилони янгича кўринишда оқлаш ва сақлаб қолишдир.

Хўш, бу куфрни «яхшилаш»га бўлган маҳкум ва ожиз уриниш эмасми?! Ваҳоланки, динимизнинг энг бирламчи асосларига кўра, куфр ҳеч қачон оқланмайди, балки рад этилади ва илдизи билан суғуриб ташланади. У билан муроса қилиб, ёнма-ён яшаб бўлмайди. Ислом билан секуляр куфрнинг бир йўлдан юриши асло мумкин эмас. Улар оддий инсоннинг, хусусан, чин мусулмоннинг қалбида ҳеч қачон жам бўлмайди. Бу ҳақиқат Каломи Шарифда очиқ-ойдин баён қилинган:

﴿قُلْ يَٰأَيُّهَا الْكَافِرُونَ ۝ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ۚ وَلَا أَنْتُمْ عِبُدُونَ مَا أَعْبُدُ ۚ إِنَّا عَابِدُ مَا عَبَدْتُمْ ۚ وَلَا أَنْتُمْ عِبُدُونَ مَا أَعْبُدُ ۚ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ۖ﴾

«Айт: «Эй кофирлар! Мен сизлар ибодат қилаётган нарсаларга ибодат қилмасман. Ва сизлар ҳам мен ибодат қиладиган Зотга ибодат қилувчи эмассизлар. Ва мен сизлар ибодат қилган нарсага ибодат қилувчи эмасман. Ва сизлар ҳам мен ибодат қиладиган Зотга ибодат қилувчи эмассизлар. Сизларнинг ўз динингиз бор, менинг ўз диним бор!» (Кафирун, 1–6).

ТАРИХИЙ ИНТИҲОМИ ЁКИ ТАНАЗЗУЛ МУҚАДДИМАСИ?

Устоз Набил Абдулкарим

Глобал тарихий эврилишлар одатда расмий баёнотлар ёки кескин бурилиш нуқталари билан бонг уриб келмайди. Аксинча, бу жараёнлар ечими топилмаган, шунчаки жиловлаб турилган, моҳияти англолмаган, аммо тизимнинг ичига сингдирилган кетма-кет инқирозлар силсиласида намоён бўлади.

Инфляция босими давлат қарзларининг номутаносиблиги билан бир вақтга тўғри келиши, иқтисодий тангликнинг эса сиёсий радикаллашув ва ижтимоий деградация билан ҳамоҳанг кечиши дунёнинг янги воқеликка юз тутаётганидан далолат беради. Бу жараёнлар оддий иқтисодий циклар доирасидан чиқиб, халқаро тизимнинг фундаментал тузилмавий емирилиш босқичига қадам қўйганини англатади.

Сиёсий қарорлар қабул қилиш марказлари, молиявий бозорлар ва геосиёсий ихтилофлар ўчоғидан келаётган сигналлар вазиятни шунчаки ўнглаш ҳақида эмас, балки нисбий мувозанатни таъминлаб келган тизимнинг таҳликали трансформациясидан дарак бермоқда. Ушбу ўтиш даврида узоқ муддатли стратегик режалаштириш ўрнини инқирозларга тезкор жавоб бериш (crisis management) эгалламоқда; халқаро ҳуқуқ меъёрлари истиснолар билан, мустаҳкам институтлар эса вазиятга қараб бериладиган импульсив реакциялар билан алмашмоқда.

Мавжуд воқеликда барқарорлик ҳақида сўз очиш — шунчаки ўз-ўзини алдашдир. Зеро, бугунги инқироз кутилмаган тасодиф эмас, балки муқаррарлик касб этиб, қадам-бақадам

яқинлашиб келаётган стратегик таҳдиддир.

Бинобарин, бугунги давр моҳиятига доир саволлар тушқунлик маҳсули эмас. Аксинча, улар сиёсий сергакликка чақириш ҳамда инсоният учун муносиб келажак — «янги тонг» манзараларини прогноз қилиш йўлидаги зарурий уринишлардир.

Хўш, дунё чиндан ҳам ўз ресурсларини сарфлаб бўлган ва легитимлигини йўқотган

муайян тарихий босқичнинг якунига етдими ёки узоқ муддатли тизимли инқироз гирдобига шўнғидими? Ушбу бўҳроннинг кўлами ва оқибатлари сиёсий субъектларнинг декларатив ниятлари билан эмас, балки вазиятнинг нақадар жиддий ва чуқур эканини англаш салоҳияти билан белгиланади.

Мазкур стратегик саволни эътиборсиз қолдириш муаммонинг ечимини кечиктирмайди, аксинча, келгусида жиловлаб бўлмайдиган ва янада шафқатсиз воқеалар занжири орқали ўз жавобини мажбуран қабул қилдиради.

Бугунги кунда биз гувоҳи бўлаётган жараёнларни шунчаки сиёсий ёки иқтисодий ҳаётдаги ўткинчи беқарорлик эмас, балки муайян тарихий эранинг ниҳояси сифатида талқин этиш мумкин. Бу — ўнлаб йиллар давомида жаҳон тартиботини белгилаб келган глобал бошқарув модели ўз ҳаётийлигини йўқотганининг яққол ифодасидир.

Маълумки, тизимлар фақат ҳарбий мағлубият туфайли инқирозга юз тутмайди. Улар ўзлари шакллантирган воқеликни изоҳлаб бера олмай қолганларида ҳамда тизимнинг ажралмас бўлагига айланган муаммоларга муносиб ечим топишда ожизлик кўрсатганларида ҳам таназулга йўлиқадилар.

Мазкур тарихий эра интиҳосининг энг яққол индикатори — Иккинчи жаҳон урушидан сўнг қарор топган либерал халқаро тартибот легитимлигининг емирилишидир. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти, Халқаро валюта жамғармаси ва Жаҳон банки каби институтлар устунига қурилган ушбу тизим, аслида, глобал

ихтилофларни тартибга солиш ва тараққиётни адолатли бошқариш механизмларини таъминлаши лозим эди.

Аммо сўнгги ўн йилликлар шуни кўрсатдики, ушбу тизим глобал бошқарув механизмидан кўра кўпроқ кучлар мутаносиблигига хизмат қилувчи сиёсий дастакка айланиб қолди. Халқаро ҳуқуқ нормалари фақат «заиф давлатлар»га нисбатан ишлатилмоқда; гегемон кучларнинг манфаатларига зид келган ҳолларда эса бу қоидалар шунчаки четга суриб қўйилмоқда.

Халқаро мандатсиз бошланган ҳарбий ҳаракатлар ва ҳуқуқий асосларга таянмаган ҳолда жорий этилаётган бир томонлама санкциялар шундан далолат берадики, мавжуд тизим эндиликда легитимлик яратиш қудратига эга эмас. Аксинча, у ўз қонунийлигининг сўнгги қолдиқларини ҳам аёвсиз сарфлаб битирмоқда.

Сиёсий нуқтаи назардан қараганда, мазкур босқичнинг яқунланиши миллий давлат институтининг инқирозида намоён бўлмоқда. Илгари барқарорлик ва ижтимоий адолатнинг бош кафили сифатида қўрилган давлат, бугунги кунга келиб, ўз фуқароларини ички деградациядан, глобал бозорларнинг шиддатли тебранишларидан ва ҳатто ўз суверен худудидан ташқарида қабул

қилинадиган қарорлар таъсиридан химоя қилишда ожизлик кўрсатмоқда.

Ҳозирги кунда ҳатто йирик давлатлар ҳам глобал таъминот занжирларининг ёки бир неча кун ичида иқтисодиётни пароканда қилиш қудратига эга молиявий бозорларнинг «асири»га айланиб қолмоқда. Бу ҳолат сиёсий суверенитет ва ижтимоий масъулият ўртасидаги мутаносиблик бузилганидан далолат беради ҳамда ҳокимиятни бошқариш мантиғидаги фундаментал зиддиятни фош этади.

Суперкучлар даражасида эса, ўзаро рақобатнинг муайян тартиб ва қоидаларга асосланган «мусобақа» форматидан очик ва кескин тўқнашув босқичига ўтгани — амалдаги тарихий эра интиҳосининг яна бир стратегик белгисидир.

Хусусан, АҚШ ва Хитой ўртасидаги карама-қаршилик шунчаки савдо муносабатлари ёки технологик устунлик доирасидан чиқиб кетди. Бугунги кунда зиддиятнинг ўзаги — глобал ўйин қоидаларини ким белгилаши ва ким ушбу қоидаларни «жазосиз» бузиш эксклюзив ҳуқуқига эга бўлиши атрофида айланмоқда. Бу каби низолар барқарор тизимларга хос бўлмай, балки янги мувозанат мезонлари ҳали шаклланмаган хавфли ўтиш давридан далолат беради.

Юқоридагиларга қўшимча ўлароқ, узок муддатли иқтисодий барқарорлик ҳақидаги хомхаёллар ҳам барҳам топмоқда. Тўхтовсиз қарз олиш, пул массасини назоратсиз кенгайтириш ва турли молиявий манипуляциялар орқали инқирозларни сунъий равишда кечиктиришга асосланган модель ўз имкониятлари чегарасига етиб келди.

Бугунги инфляция — ўтмишдаги каби шунчаки истисновий иқтисодий ҳодиса эмас, балки инқироз юкини жамият зиммасига юклашнинг эълон қилинмаган сиёсий механизмидир. Пул-кредит сиёсати иқтисодий адолатни қарор топтириш ўрнига, ижтимоий норозилик ва ғазабни жиловлаш қуролига айланган экан, демак, биз техник хатога эмас, балки тарихий боши берк кўчага дуч келганмиз.

Энг хавфли жиҳати шундаки, ушбу трансформациялар сиёсий элитанинг келажак учун ишонарли ва истиқболли концепция тақдим эта олмаётганлиги фонида юз бермоқда. Агар аввалги тараққиёт давларида ҳукмрон доиралар иқтисодий ўсиш, фаровонлик ва хавфсизлик ваъда қила олган бўлса, бугунги сиёсий риторика асосан йўқотишларни камайтириш, халқни сабр-тоқатга чақириш ва эҳтимолий ёмон сценарийлардан огоҳлантириш билан чекланиб қолмоқда.

Қачонки элита ижобий ўзгаришларни ваъда қилишга ожизлик қилиб, фақат кўрқитиш тактикасига ўтар экан, бу — улар вакиллик қилаётган тарихий босқич ўз ниҳоясига етганининг билвосита иқроридир.

Бинобарин, бугунги воқеликни муайян тарихий даврнинг интиҳоси сифатида қабул қилиш тушқунлик аломати эмас, балки тизимли емирилишнинг узок давом этган жараёнларига берилган холис сиёсий ташхисдир.

Биз бугун ўз-ўзини мавжуд қоидалар асосида қайта тиклаш ва ички зиддиятларни куч ишлатиш ёки фавқулодда чораларга таянмасдан туриб ҳал этишга ожиз бўлган тизимга дуч келиб турибмиз. Тарихий босқичлар якунининг асл моҳияти ҳам айнан шунда: бу жараён шунчаки шов-шувли «қулаш» лаҳзаси эмас, балки тизимнинг аввалги тартибда яшаш ва ривожланиш қобилятини мутлақо йўқотишидир.

Перманент инқироз — бу ҳукмрон кучлар ўз таназзулини тан олишга ёки янги босқичга ўтиш жараёнини бошқаришга ожизлик қилган шароитда юзага келадиган «интиҳо» шаклидир.

Замонавий даврда инқирозлар бир лаҳзалик умумий ҳалокат кўринишида эмас, балки тизимнинг қадам-бақадам деградацияга учраши орқали намоён

бўлмоқда. Бундай шароитда давлат ва халқаро институтлар де-юре фаолият юритаётгандек кўринса-да, де-факто ижтимоий неъматлар яратиш, жараёнларни назорат қилиш ва легитимликни таъминлаш борасидаги амалий салоҳиятини бутунлай йўқотади.

Перманент инқироз ҳолати бир қатор ўзига хос белгиларга эга:

Биринчи белги: Истисновий ҳолатларнинг кундалик қоидага айланиши ва кетма-кет келаётган инқирозларнинг аниқ стратегик ечимсиз бошқарилиши. Бунда инфляция — янги воқеликка, қарздорлик — ҳаётий заруратга, қуролли низолар эса — хатарларни шунчаки жиловлаб туриш воситасига айланади. Мазкур контекстда тизимдаги деформациялар тузатилиши лозим бўлган нуқсон сифатида эмас, балки мослашиш шарт бўлган доимий муҳит сифатида қабул қилинади. Бу инқирознинг энг хавфли палласидир. Зеро, у сиёсатни ўзгаришлар яшаш вазифасидан маҳрум қилиб, уни шунчаки йўқотишларни бошқариш даражасига тушириб қўяди.

Иккинчи белги: Сиёсий мазмун-моҳиятнинг емирилиши. Бу босқичда демократия ижтимоий юксик шунчаки қуруқ расмиятчиликка, суверенитет амалий кучга эга бўлмаган риторикага, ривожланиш эса оддий одамлар

ҳаётида акс этмайдиган абстракт рақамларга айланади. Сиёсий маъно йўқолиб борган сари жамиятда ғазаб ва нафрат тўпланади — бироқ бу ғазаб янги ва муқобил лойиҳаларни яратмайди, балки мавжуд тизимга нисбатан мавҳум бир раддия шаклида намоён бўлади. Айнан мана шу бўшлиқда популизм куртак ёзади; аммо у муаммоларнинг ечими эмас, балки элиталар ва давлат институтларига бўлган ишонч ҳалокатининг мантикий оқибати сифатида юзага чиқади.

Учинчи белги: Иқтисодиётнинг милитаризациялашуви (ҳарбийлашуви) ва бозорларнинг кескин сиёсийлашуви. Бугунги кунда уруш — Клаузевиц айтганидек шунчаки «сиёсатнинг бошқа воситалар билан давоми» бўлмай қолди; эндиликда бозорларнинг ўзи глобал жанг майдонига айланди. Иқтисодий санкциялар, валютавий қарама-қаршиликлар, сиёсийлаштирилган таъминот занжирлари ва стратегик қурол даражасига кўтарилган технологиялар шундан далолат беради. Иқтисодиёт ва миллий хавфсизлик манфаатларининг бу қадар чатишиб кетиши — глобал тизимнинг соҳаларни ажратиш ва жараёнларни жиловлаш механизмлари ишдан чиққанини англатади. Оқибатда зиддиятлар глобал ва комплекс тус олди, бироқ улар қисқа муддатли ҳал қилувчи нуқтага эга эмас, балки паст интенсивликдаги сурункали ва

муддатсиз низолар кўринишида давом этмоқда.

Шунга қарамай, тарих фақат инқирозларнинг узлуксиз чизиғи бўйлаб, ҳеч қандай ижобий ўзгаришларсиз ҳаракатланмайди. Перманент инқирозлар, одатда, ижтимоий-иқтисодий муносабатларни тубдан қайта тартибга солувчи янги тамойилларга эҳтиёж туғдиради. Бу янги тамойиллар ўз-ўзидан адолатлироқ бўлиши шарт эмас, бироқ улар тизимни янгича асосда бирлаштиради. Шу боис, бугунги кун тартибидаги асосий масала «Янги тартиб юзага келадими ёки йўқми?» деган мавҳум шубҳа эмас, балки «У қандай тамойилларга асосланади ва ким томонидан ўрнатилади?» деган стратегик саволдан иборатдир.

Бу борада олдимизда учта эҳтимолий сценарий мавжуд:

Биринчи сценарий: Ягона қутб ҳукмронлигидан холи, аммо йирик минтақавий кучлар мувозанатига таянувчи «қаттиқ» кўпқутбли тизимнинг шаклланиши. Бундай шароитда халқаро муносабатлар умуминсоний қадриятлар тамойиллари асосида эмас, балки ўзаро кесишувчи манфаатлар ва минимал барқарорликни сақлаш мантиғи асосида бошқарилади. Мазкур модел умумий тартибсизлик (хаос) кўламини жиловлаши мумкин, бироқ шу билан бирга, дунёни таъсир

доираларига бўлиб ташлаш, сурункали низоларни «музлатиб қўйиш» ва доимий геосиёсий зиддият муҳитини юзага келтириш хавфини ҳам туғдиради. Оқибатда дунё глобал ҳалокатдан омон қолади, аммо узлуксиз таранглик ҳолатида яшашга маҳкум бўлади.

Иккинчи сценарий: Жилосиз ва назоратсиз глобаллашув жараёни ўрнини «иктисодий суверенитет» тамойили эгаллаши; яъни давлатларнинг миллий ишлаб чиқариш, озиқ-овқат хавфсизлиги ва энергетик мустақилликни таъминлашга, жаҳон бозорларига қарамликни камайтиришга интилишидир. Мазкур ёндашув давлатларнинг ички ижтимоий-иктисодий мувозанатини қайта тиклаш имконини берса-да, айни пайтда ягона ва яхлит жаҳон бозори ҳақидаги либерал иллюзияларга чек қўяди. Агар ушбу жараён янги халқаро ҳамкорлик механизмлари билан тартибга солинмаса, чекланган ресурслар устидаги кескин ва шафқатсиз рақобатга йўл очиши муқаррар.

Моҳият эътибори билан, дастлабки икки сценарий биз бугун гувоҳи бўлаётган жараёнларнинг бошланғич нуқтаси бўлиб, улар капиталистик тизимнинг янги қиёфада қайта тикланишини англатади.

Учинчи сценарий: Иқтисодиётни шунчаки қуруқ рақамлар мажмуи эмас,

балки инсон омили ва унинг эҳтиёжлари билан чамбарчас боғлайдиган муқобил, гуманистик (инсонпарвар) ривожланиш тамойилининг юзага чиқишидир. Бугунги ҳукмрон моделлар инқирозга юз тутган майдонда, Исломиё тамойиллар тизимни тубдан ислоҳ қила оладиган ягона муқобил куч сифатида намоён бўлиш салоҳиятига эга. Бирок бунинг учун бир ҳал қилувчи шарт мавжуд: Ислом шунчаки шахсий эътиқод рамзи ёки сиёсий қураш воситаси эмас, балки ҳаёт тарзи, ҳокимиятни бошқариш механизми ва адолатни таъминлаш методи сифатида амалиётга татбиқ этилиши лозим.

Айнан мана шу нуқтада, мен Исломнинг иқтисодий тамойилларини замонавий халқаро тизимнинг энг заиф ва инқирозли жиҳатларига нисбатан таҳлил қиламан. Исломиё иқтисод модели молиявий фаолиятни ҳаётнинг маънавий-ахлоқий мақсадларидан ажратмайди. Аксинча, у иқтисодий жараёнларни инсон кадр-қимматини ва бойликларнинг адолатли тақсимотини кафолатловчи шаръий аҳкомлар асосида тартибга солади; бойликнинг фақат муайян гуруҳлар қўлида кўр-қуруна жамланишига йўл қўймайди. Ушбу тизим бугунги кунда давлатлар ва жамиятларни бўғизлаётган капиталистик воситаларни — рибо, монополия ва спекулятив амалиётларни қатъиян тақиқлайди (ҳаром қилади).

Исломиёӣ ёндашувнинг бош мақсади — ижтимоӣ табақаланиш масофасини қисқартириш ва қашшоқликни тизимли равишда бартараф этишдан иборатдир.

Сиёсий нуқтаи назардан Ислом модели на мустабид диктатурани, на популизм (ҳалқчилик ниқоби остидаги алдов) фожиасини тан олади. Унинг бошқарув мантиғи — раҳбарнинг (ҳокимнинг) Яратган ва халқ олдидаги юксак масъулиятига, адолатнинг мутлақ марказий ўрнига ҳамда умумий манфаатнинг (маслаҳа ал-амма) шахсий ёки гуруҳий манфаатлардан устунлигига таянади. Айнан мана шу маънавий-сиёсий тамойиллар бугунги жаҳон тартиботида энг танқис қадриятларга айланган. Бунинг устига, мазкур тизим шунчаки инсоний тафаккур маҳсули эмас, балки Оламлар Роббиси томонидан бутун инсоният саодати учун юборилган илоҳий дастурдир. Айнан шу боис, Ислом тамойиллари замонавий дунё дуч келган тизимли инқирозни ҳал эта оладиган энг фундаментал ва энг теран ечимдир.

Якуний хулоса ўрнида айтиш мумкинми, бугунги дунё на мутлақ инқироз лаҳзасини бошдан кечирмоқда ва на аниқ бир нажот остонасида турибди. Биз, эҳтимол, «тарихий бўшлиқ» даврини босиб ўтмоқдамиз — бу шундай паллаки, унда инқироз суръати муқобил ечимларнинг шаклланиш тезлигидан анча илгарилаб

кетган. Бундай тарихий бурилиш паллаларида асосий муаммо ғояларнинг танқислигида эмас, балки мавжуд ғояларни стратегик лойиҳаларга, маънавий қадриятларни мустаҳкам институтларга (муассасаларга) ва адолат тамойилларини кундалик ҳаёт амалиётига айлантиришга жасорати етадиган шахслар ва кучларнинг етишмаслигидадир.

Ислом тамойиллари ўзининг барча соҳаларни қамраб олувчи ноёб мувозанати туфайли бугунги дунёнинг мураккаб саволларига шунчаки «тайёр ечим» сифатида эмас, балки ўз тарихий имкониятини кутаётган, биров ортда қолган цивилизацион уфқ сифатида намоён бўлмоқда. Назариянинг ҳаққонийлигигина етарли эмас ва абстракт адолат, агар у давр мураккабликларига ҳамда глобал кучлар босимига бардош бера оладиган жонли, амалий моделда ўз ифодасини топмас экан, ўз-ўзидан ҳаётга татбиқ этилмайди.

Айнан мана шу тарихий масъулият палласида Ҳизб ут-Таҳрир ўзининг мукаммал лойиҳаси ва уни ҳаётга татбиқ этишга қодир иродаси билан майдонга чиқмоқда. Биз Ислом ўлкаларида ҳукм сураётган куфр муҳити таъсиридаги ҳар бир мусулмонни ушбу улуғвор ҳаракат билан бир сафда тезроқ фаолият бошлашга даъват этамиз. Ҳизб ўзининг

теран стратегик қарашлари ва тинимсиз кураши билан Ислом давлатини қайта тиклаш учун барча зарурий асосларни ҳозирлаб қўйган. У Уммат фарзандларини бирлаштириб, Исломий ҳаётни қайта бошлаш ғоясини улар учун ҳаётий муҳим масаласига айлантиради ва бу йўлда фидойилик билан ҳаракат қилади. Натижада мусулмонлар ўз диёрларини қайта барпо этиб, бўлиниб кетган ўлкаларни ягона Халифалик байроғи остида бирлаштирадилар ҳамда

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муборак башоратларини комил иймон, қалб нури ва сиёсий онг ила ёд этадилар:

«Эй амаки! Аллоҳга қасамки, агар улар ушбу даъватимдан воз кечишим эвазига ўнг қўлимга қуёшни, чап қўлимга эса ойни тутишса-да, то Аллоҳ бу динни ғолиб қилгунга ёки мен шу йўлда ҳалок бўлгунга қадар асло бу йўлдан қайтмайман!»

АҚШ ЯНГИ СТРАТЕГИЯСИ: ТАНАЗЗУЛГА ТЎСИҒМИ ЁКИ АКСИ?

Устоз Наср Абу Иброҳим

2025 йил 5 декабрь куни Трамп Америка жамоатчилигига ва АҚШ Конгрессига тақдим этилган янги Миллий хавфсизлик стратегияси ҳужжатини эълон қилди. Унга назар ташлаган киши шуни кўрадики, у моҳияти ва асосий тамойиллари жиҳатидан аввалгиларига унчалик фарқ қилмайди. Фақат услубларда, ёки президент шахсиятида намоён бўладиган маккорлик ва зўравонлик даражасида фарқлар кузатилиши мумкин. Бу эса президент Демократик партиядан бўладими ёки Республикачи партиядан бўладими — барибир фарқ қилмайди.

Трамп эса — шахсиятида ҳаддан ташқари кибр, ҳокимиятга берилиб кетиш, кўз-кўз қилишга муҳаббат, ҳикматдан йироқлик, ички ихтилофларга мойиллик ва рақибларни четлатишга интилиш, шу билан бирга бир турли мастона кайфият намоён бўладиган шахс сифатида — Америка глобал етакчилигини сақлаб қолишни ва мамлакат бошдан кечираётган таназзулни тўхтатишни очиқ-ойдин, ниқобсиз шиорлар орқали амалга оширишни мақсад қилади. Бундай шиорлар қаторига «Америка — биринчи ўринда» ва «Куч орқали тинчлик» каби ғоялар киради. Ҳатто у ўз иттифоқчиларини ҳам ошкора тарзда ҳақорат қилишгача боради.

Бу ҳолатни Трамп ўз стратегик ҳужжатида очиқ ифода этган бўлиб, у ерда шундай дейди: «Ушбу стратегия барча ушбу устунликлар ва бошқа омилларни бирлаштириш орқали Америка кудрати ва ҳукмронлигини мустаҳкамлашга, ҳамда мамлакатимизни тарихда ҳар қачонгидан ҳам буюкроқ даражага олиб чиқишга қаратилган».

2025 йилги АҚШ Миллий хавфсизлик стратегияси ҳужжатига кўра, шундан келиб чиқиб, Америка қадриятларини амалга оширишдаги мақсад ва устувор йўналишлар тартибга солинади. Шунингдек, Америка сиёсатининг асосий йўналишлари белгилаб берилади, улар эса АҚШнинг глобал етакчилигини сақлаб қолиш ва унинг ҳукмронлигини мустаҳкамлашга қаратилгандир.

Ушбу стратегияни АҚШ Конгрессига, демак жамоатчиликка тақдим этишдан кўзланган мақсад — янги маъмурият қандай деб ҳисобласа, шунга мувофиқ таҳдидлар устуворлигини белгилаш ва миллий манфаатларни таъминлайдиган мақсадларни шакллантиришдан иборатдир. Шу орқали Америка глобал етакчилиги ва ҳукмронлигини таъминлаш кўзда тутилади.

Трамп «Америка — биринчи ўринда» ҳамда «Американи яна буюк қилайлик» шиорларини илгари суриши билан, мақсадларга эришишга хизмат қиладиган устувор йўналишларда ва Америка манфаатларини таърифлашда ўзгариш юз берди. Бу манфаатлар эса АҚШнинг глобал етакчилигини сақлаб қолиш, унинг жаҳондаги ҳукмронлигини мустаҳкамлаш ва

Америкага тенглаша оладиган ҳар қандай кучнинг пайдо бўлишини олдини олишга қаратилгандир.

Ушбу ҳужжат Америка манфаатларини таърифлаш жиҳатидан аввалгиларига нисбатан фарқ қилади. Илгариги стратегияларда бу манфаатлар ҳамкорлик, кадриятлар ва халқаро тизим каби тушунчалар билан ниқобланган бўлса, 2025 йилги ҳужжат бу ниқобдан воз кечиб, уни очиқ-ойдин манфаатпарастликка асосланган тўғридан-тўғри нутқ билан алмаштиради.

Бу ерда биз 2025 йилги АҚШ Миллий хавфсизлик стратегиясида келтирилган энг муҳим жиҳатларни кўриб чиқамиз. Мазкур жиҳатлар 2026 йилги АҚШ мудофаа стратегияси учун ҳам асос бўлиб хизмат қилган бўлиб, у жорий ойда (январь) эълон қилинган.

Унда келтирилган энг асосий нуқталар қуйидагилар:

1. Мутлақ ҳарбий устунлик: кучли ва замонавий ядровий тийиб туриш салоҳиятини сақлаб қолиш, “Олтин гумбаз” тизими ва бошқа ҳарбий кучлар орқали Американи ҳимоя қилиш, армиянинг доимий шай ҳолатини таъминлаш, мустаҳкам киберҳимоя тизимларини барпо этиш ҳамда АҚШ ҳудудига зарба бериш имкониятига эга бўлган Исломий террорчиларни таъқиб қилиш ва уларни зарарсизлантириш.

2. Чегараларни таъминлаш ва мигрантлар оқимини назорат қилиш: уни энг паст даражаларга тушириш, айниқса Исломий минтақалардан

келаётган оқимни чеклаш. Бу орқали Америка жамиятининг тузилишига бўладиган ҳар қандай таҳдиднинг олдини олиш кўзланади. Ҳужжатда бу масала «Оммавий миграция даврининг яқунланиши» сарлавҳаси остида қуйидагича баён қилинган:

«Кенг кўламли миграция даври тугади. Ҳар қандай давлат ўз ҳудудига кимларни киритиши, уларнинг сони ва келиб чиқиши — муқаррар равишда ўша миллатнинг келажагини белгилайди. Ўзини суверен деб ҳисоблаган ҳар бир давлат ўз келажагини белгилаш ҳуқуқи ва мажбуриятига эгадир».

3. Америкада руҳий ва сақофий тикланиш: миллий ифтихор руҳини тарғиб қилишни қайта кучайтириш, анъанавий оила кадриятларига содиқ қолиш ва ташқи либерал кадриятларни рад этиш.

4. Америка мудофаа саноат базасини қайта қуриш: бу кенгрок миллий саноатни тиклаш сиёсатининг бир қисми сифатида кўрилади. Стратегия глобаллашув ва эркин савдо ғоясига содиқ қолишни хато деб баҳолайди, чунки у ўрта синфни ва Америка саноат базасини заифлаштирган. Бу эса Америка ўзи Жаҳон савдо ташкилоти ва эркин савдо сиёсатлари орқали шакллантирган глобаллашув тизимининг яқунланишини англатади. Унинг ўрнига ҳимоявий иқтисодий сиёсатга ўтиш ва миллий иқтисод манфаатларини бошқа давлатлар билан бўлган ташқи манфаатлардан устун қўйиш назарда тутилади.

5. Иқтисодий устунлик: иқтисодий хавфсизликни таъминлаш, мувозанатли савдони йўлга қўйиш, таъминот занжирлари ва стратегик аҳамиятга эга ресурсларга етишни кафолатлаш орқали амалга оширилади. Шунингдек, саноат базасини, жумладан муҳофаа саноатини қайта тиклаш, энергетика соҳасида устунликка эришиш, молиявий сектор ва миллий валюта (доллар) орқали Америка хукмронлигини сақлаш ва уни ривожлантириш, ҳамда айниқса сунъий интеллект ва илғор технологиялар соҳасида узлуксиз етакчилиكنи таъминлаш кўзда тутилади. Чунки Америка бугунги кундаги рақобат асосан энергия манбалари устидан назорат, саноат ва технологик салоҳият, ҳамда инновация имкониятлари атрофида кечмоқда, деб ҳисоблайди.

6. Америка манфаатларини Ғарб ярмида қатъий ҳимоя қилиш: бу, стратегик жиҳатдан муҳим нуқталарга — ҳарбий ва савдо йўллари орқали етишни таъминлаш орқали амалга оширилади, айниқса Панама канали, Америка кўрфази ва Гренландия каби масканларда.

АҚШ Миллий хавфсизлик стратегияси Ғарб ярмини махсус аҳамиятга эга деб баҳолайди ва уни «АҚШнинг ноёб минтақаси» деб ҳисоблайди. Буни амалга оширишда 1823 йилда Монро доктринаси асосидаги сиёсий қарашларни Трамп услубида қайта тиклаш назарда тутилган: Атлантика соҳиллари орасида масофа қўйиш, Европага Жанубий ярмида таъсир ўтказиш имкониятини бермаслик.

Хитой ва Россияни Ғарб ярмидаги стратегик нуқталардан тўлиқ четлатиш: бу орқали уларнинг ҳарбий марказлашуви ёки стратегик таъсир кўрсатиш имкониятлари чекланади. Шу билан бирга, иқтисодий таъсирни тарифлар ва рағбатлар орқали кенгайтириш, зарур бўлганда ҳарбий қудратдан фойдаланиш кўзда тутилган.

Бунда Трамп Канадани бу сиёсатга қўшилишга чақирган ва уни АҚШнинг 51-штатига айлантиришни таклиф қилган, шу билан бирга Панамани Хитой билан тузган келишувларини бекор қилишга таҳдид қилиб, Панама уларни бекор қилган. Шунингдек, 2026 йил 3 январь куни Венесуэлага ҳарбий операция қилиб, пойтахти Каракасни эгаллаб, давлат раҳбари Мадуро ва унинг хотинини қамоққа олган — бу ҳолат анъанавий мустамлакачилик муҳити намоён бўлган ҳолат сифатида таърифланади.

Трамп бу сиёсатни Ғарб ярмида амалга оширишини Монро принципнинг давомийлиги сифатида атаган. Бундан ташқари, у таҳдидларини НАТОга аъзо Данияга қарашли Гренландияга ҳам йўллаб, бу минтақада АҚШ таъсирини кучайтиришга уринган.

7. Исломий мафкуравий таҳдидга қарши кураш: бу таҳдид нафақат глобал майдонда, балки АҚШ ичида ҳам сезилади. 2025 йил 21 декабрда АҚШ Миллий разветка хизмати раҳбари Тулси Габард шундай айтди:

«Бу Исломий идеология бизнинг эркинлигимиз учун очиқ таҳдид

хисобланади, чунки у аслида сиёсий идеология бўлиб, глобал халифаликни барпо этишни кўзлайди».

Трамп ўз стратегиясида Ўрта Шарқ худудида қуйидагиларга урғу берган: «Минтақани терроризм марказига айлантирилишининг олдини олиш». Уларнинг қарашича, таҳдид — Ислом ва унга тааллуқли ҳукуматда, бу 2026 йилги АҚШ мудофаа стратегиясида ҳам очиқ қайд этилган:

«Вазирликнинг (АҚШ Ҳарбий вазирлиги) устуворлиги Африкада Исломий террорчиларнинг минтақавий хавфсиз масканлардан АҚШга ҳужум қилиш имкониятини олдини олишда намоён бўлади... Шу билан бирга, иттифоқчилар ва шерикларни террорчилик ташкилотларни заифлаштириш ва йўқ қилиш ҳаракатларини бошқаришда қудратли қилишга уринамиз».

Бунда уларнинг қарашича, таҳдид манбаи — минтақанинг мусулмон аҳолиси, чунки улар ўз давлатларини барпо этиш, ўз ҳудудларини Америка ва Ғарб ҳукмронлигидан озод қилиш, уларга қаршли тизимларни ағдариш ва яхудий институтларини барҳам беришга ҳаракат қилади.

8. Ўрта Шарқ худудини АҚШ ҳукмронлиги остида сақлаш: бу сиёсатида асосий мақсад — ҳеч бир душман давлат худуднинг бойликлари ва сув йўллари нозорат қилмасин, энергия таъминотларига таҳдид солмасин, минтақада терроризм учун асос пайдо бўлмасин ва АҚШ

манфаатлари ҳамда ««исроил»» хавфсизлиги таъминлансин.

АҚШ Миллий хавфсизлик стратегиясида бу шундай баён қилинган:

«Биз душман кучларнинг Ўрта Шарқ худудидаги назоратини, нефть ва газ захираларига, асосий транспорт йўлакларига таҳдидини олдини олишни хоҳлаймиз, бу ҳудудда биз учун қимматга тушган “абдий уруш”ларга кириб кетмаслик мақсадида».

Шу билан бирга, АҚШ Абраҳам келишувларини кенгайтириш орқали минтақадаги бошқа давлатлар ва Ислом дунёси билан ҳамкорлик қилишни кўзламоқда. Бу орқали Америка:

Минтақада диктатура тизимлари, айниқса қўшни Ғарбий давлатлар ва Кўрфаз давлатлари билан шерикликни эълон қилади;

Уларни ўз кадриятларини ва тарихий ҳукумат шакллари узлуксиз ўзгартиришга мажбур қилмайди;

Ислохотлар табиий равишда пайдо бўлса, уларни рағбатлантиради ва қўллаб-қувватлайди;

Бу ҳамкорликнинг асоси — минтақани ва унинг раҳбарлари ва давлатларини шу ҳолатида қабул қилиш ва умумий манфаатлар соҳасида ҳамкорлик қилиш.

Шу билан АҚШ ўзининг стратегик манфаатлари учун минтақадаги бошқарувни мутлақ назоратда ушлаб, глобал ресурслар ва энергетика, шу

жумладан ядро энергия, сунъий интеллект ва муҳофаа технологиялари каби соҳаларда устунликни сақлашга интилади.

Бундан ташқари, Америка минтақавий шериклар, жумладан ««исроил»» ва унинг иттифоқчилари орқали ўз хавфсизлигини бошқариш масъулиятини уларга юклаб, ўз ресурсларини бошқа стратегик таҳдидларга қаратиш имконига эга бўлади ва узоқ муддатли ҳарбий мажбуриятларни ўз зиммасига олмайди.

9. Европанинг эркинлиги ва хавфсизлигини сақлаш: бу мақсад АҚШ учун Европа цивилизацияси ва Ғарб идентичлигига бўлган ишончли тиклаш билан боғлиқ. Америка фикрича, Европа қийин вазиятга дуч келмоқда: кўчманчилар оқими натижасида идеологик ўзгариш хавфи ва шу билан ҳазорий йўқолиш хатарини кўрмоқда, бу эса НАТО иттифоқининг мустаҳкамлигига таҳдид қилади.

АҚШ Миллий хавфсизлик стратегиясида бу шундай баён қилинган:

«Иқтисодий пасайишдан келиб чиқадиган оқибатлардан янада қоронғу сценарий пайдо бўлиши мумкин, бу эса ҳазорий йўқолиш хавфини келтириб чиқаради. Европа олдидаги энг жиддий муаммолар: Европа Иттифоқи ва бошқа трансчегаравий органларнинг сиёсий эркинлик ва суверенитетни заифлаштирувчи фаолияти, аҳолини ўзгартираётган миграция сиёсати, сиёсий оппозицияни қўпол назорат

қилиш ва сиқиш, туғилиш кўрсаткичининг пасайиши ва миллий идентичлик ҳамда ўз-ўзини қадрлашнинг йўқолиши. Агар ҳозирги тенденциялар давом этса, континент кейинги 20 йил ичида таниб бўлмай қолиши мумкин. Шу шароитда айрим Европа давлатлари кучли иқтисодиёт ва армияга эга бўлади, деб айтиш мутлақо аниқ эмас».

Бу стратегия орқали АҚШ Европа эркинлиги ва хавфсизлигини таъминлашни ўз глобал мақсадлари билан уйғунлаштирмоқда, шунингдек Европа давлатларини миграция ва ички сиёсий таҳдидлардан келиб чиқадиган хавфларни бартараф этишда қўллаб-қувватлашни кўзлайди.

Трамп бугунги кунда Европа ва бошқа демократик давлатлар орасидаги ўнг тарафли сиёсий партияларни қўллаб-қувватлаш йўлида ҳаракат қилмоқда, ва бу ҳақда АҚШ Вице-президенти ҳам расман баёнот берди. Миллий хавфсизлик стратегиясида шундай дейилади:

«Биз Европа, англосаксон макон ва дунёдаги бошқа демократик давлатлар, айниқса иттифоқдошларимиз орасидаги энг асосий эркинликларга қўйилаётган нодемократик чекловларга қарши туришимиз керак».

АҚШ шу йўл билан қўшни Европа давлатларини ўз хавфсизликлари учун масъулиятни олишга ва зарур харажатларни ўз зиммасига олишга ундайди, бу эса Европа давлатларига таъсир қилиб, уларнинг иқтисодий ўсишини секинлаштиради.

АҚШ Европа давлатларининг ҳаракатларини асосан ички хавфсизликка қаратилган бўлишини истайди. АҚШнинг 2026 йиллик мудофаа стратегиясида шундай дейилади:

«Охирида, биз Европа ҳамкасбларимизга очиқ бўламиз: уларнинг ҳаракатлари ва ресурсларини Европага қаратгани яхши бўлади, сабаби оддий — Европа шунчаки жойки, улар у ерда умумий мудофаамиз учун энг катта фарқни яратишлари мумкин ва мажбурдилар».

10. Ҳамкорлар билан юкларни тақсимлашни кучайтириш: ҳамкор давлатлардан мудофаа юкларини адолатли равишда кўтаришни талаб қилиш.

АҚШнинг 2025 йиллик Миллий Хавфсизлик стратегиясида, “Юкларни тақсимлаш ва харажатларни кўчириш” сарлавҳаси остида шундай қайд қилинган: Шимолий Атлантика шартномаси ташкилоти (НАТО)га аъзо давлатлар умумий ички маҳсулотларининг 5%ини мудофаага ажратишга мажбур қилинган.

Бу эса юкни асосан ҳамкорларга ўтказиш, АҚШнинг ўз устига эса олдинги иқтисодий кризислар ва юклар сабабли қийинчиликлар туғдирмайдигани маъносини англатади. Шу билан бирга, бу АҚШнинг ҳар бир ҳамкори учун ҳар бир солдатгача курашишга тайёрлигини ҳам таъминлайди.

11. Россия ҳеч қандай мавжудлик таҳдиди эмас: стратегияда қайд қилинишича, Россия АҚШ учун мавжудлик таҳдиди ҳосил қилмайди, балки фақат келишиб олиш мумкин бўлган рақибдир. Энг маъқул йўл — Россияни музокаралар орқали ўз назорати остида ушлаш ва тўғридан-тўғри тўқнашувни чеклаш.

12. Ҳинд ва Тинч океан минтақасида Хитойга тўсиқ қўйиш: қўшма куч орқали, тўғридан-тўғри тўқнашув эмас, балки куч асосидаги музокаравий нуктаи назар орқали амалга оширилади. АҚШ Хитойга тўсиқ қўйяпти, лекин бу минтақада тўғридан-тўғри тўқнашув орқали эмас, балки куч ва таъсир орқали бўлади. Шунинг учун ҳамкорларини ўз кучларини оширишга ва мудофаа юкларини кўтаришга ундайди. Улар тўғридан-тўғри тўқнашувда бўлади, масалан: Жанубий Корея, Япония, Австралия ва АҚШ томонидан ушбу минтақада ташкил этилган бошқа иттифокдош давлатлар билан, бу эса бир вақтда бир нечта жойларда юз бериши мумкин бўлган урушлар эҳтимолига қарши тайёргарлик бўлади.

АҚШ Миллий хавфсизлик стратегияси (2025 йил)да шундай дейди:

«Трамп президентлик даврида Япония ва Жанубий Корея ҳар бирининг ҳарбий мажбуриятда каттароқ улуш олиши кераклигини таъкидлагани учун, биз бу икки давлатни ўз ҳарбий харажатларини оширишга ундашимиз зарур. Шу билан бирга, уларнинг қудратларига —

жумладан, рақобатчиларни тўсиш ва «биринчи орол занжири»ни ҳимоя қилиш учун зарур янги имкониятларга ҳам эътибор қаратиш керак.

Шунингдек, биз Тинч океанининг ғарбида ўз ҳарбий мавжудлигимизни кучайтиришни давом эттирамиз ва Тайван ҳамда Австралияни ҳарбий харажатларини оширишга ундаймиз, бу эса ҳозиргача амалга ошириб келинаётган стратегиядир».

Бу АҚШга Шанхай ва Йўл (Belt and Road) лойиҳаси орқали қурилган Хитой таъсирини нишонга олиш имконини беради. Бу таъсир иқтисодий ёрдамлар (имтиёзли кредитлар), турли инвестициялар, ер сотиб олиш ва дунё давлатлари билан савдо шерикликлари орқали ҳам ривожланган. АҚШ бу лойиҳаларни тўхтатиш, уларнинг ривожланишини олдини олиш ва таъсирини йўқ қилиш учун уларнинг жойлашуви бўйича ҳаракат қилади – бу Ҳемисферанинг жанубий қисмида, Африкада, Яқин Шарқда, шимолий кутбда ёки Ҳинд ва Тинч океанлари ҳудудларида бўлиши мумкин.

АҚШ Хитойни Тайванни эгаллашдан ёки Тайван кўприги устидан назорат ўрнатишдан, шунингдек, молиявий секторда АҚШ ҳукмронлиги, доллар ва энергия бозори устидан таъсирни камайтиришдан тўсмоқда.

13. Халқаро ташкилот ва муассасалар таъсирини заифлаштириш: АҚШ манфаатларини таъминлаш мақсадида

АҚШ халқаро ташкилотлардан ташқари халқаро альянсларни қайта шакллантирмоқда. Илгари у ўз ҳокимиятини амалга ошириш учун ушбу муассасаларга таянади, аммо ҳозирда халқаро саҳнада унинг қаршилиги кучаяётганидан сўнг, бу муассасаларга бўлган содиқлик фақат ўз манфаатларига мос келганда амал қилади. Агар бу содиқлик АҚШ манфаатлари билан тўқнашса, у улардан чиқади ёки уларга нисбатан қатъий ҳужум қилади. Бу сиёсат халқаро қонунлар билан ҳам амалга оширилади.

АҚШ Миллий хавфсизлик стратегияси (2025)да халқаро муассасаларга содиқликнинг салбий таъсири шундай таърифланади:

«АҚШ сиёсатини халқаро муассасалар тармоғи билан боғлади, улардан баъзилари очик америкаликларга қарши, бошқалари эса давлат суверенитетини йўқ қилишга қаратилган трансҳудудий интилишлар билан ҳаракат қилади.»

Бу АҚШга давлатлар ёрдамга муҳтожлигидан фойдаланиб, улар билан келишувлар ўрнатиш, уларни назорат қилиш ва ресурслар – хусусан, нодир минераллар – устидан ҳукмронлик ва таъсирни таъминлаш имконини беради.

Шунингдек, АҚШ Миллий хавфсизлик стратегияси (2025)да таъкидланадики:

«АҚШ Африка билан алоқани ёрдамларга таянадиган муносабатдан,

савдо ва инвестицияларга асосланган муносабатга ўтказиши лозим. Бу эса ишончли ва қонуний шериклар билан ҳамкорлик қилиш, уларнинг бозорларини америкалик товар ва хизматларга очиш орқали амалга оширилади. Энергетика ва стратегик минералларни ривожлантириш АҚШ учун Африкада дарҳол инвестиция имкониятини яратади ва яхши даромад келтириши мумкин. Шунингдек, АҚШ томонидан қўллаб-қувватланадиган технологиялар, хусусан ядро энергияси, суюлтирилган нефть ва суюлтирилган табиий газ соҳалари, компанияларга даромад келтириш ва асосий ресурслар учун рақобатда устунлик бериши мумкин.”

14. Тинчлик орқали сафларни қайта шакллантириш:

«Аҳолининг фаровонлиги тинчлик орқали амалга оширилади», ва бу жанговар можароларни ва урушларни тугатиш йўли билан амалга оширилади. Бу АҚШга бойликларга ҳукмронлик қилиш, янги бозорларни очиш ва янги таъсир соҳаларига эга бўлиш имконини беради.

Президент раҳбарлигидаги тинчлик келишувлари, ҳатто моҳиятан уларнинг асосий манфаатлари учун ортиқча аҳамиятга эга бўлмаган ҳудуд ва давлатларда ҳам, барқарорликни ошириш, АҚШнинг глобал таъсирини мустаҳкамлаш, давлатлар ва минтакаларни ўз манфаатлари атрофида қайта сафарбар қилиш ва янги бозорларни очишда самарали восита ҳисобланади.

(Манба: АҚШ Миллий хавфсизлик стратегияси, 2025)

Хулоса: 2025 йил учун АҚШ миллий хавфсизлик стратегиясига, шунингдек 2026 йилги мудофаа стратегиясида келтирилган жиҳатларга назар ташлаган киши, Америка Қўшма Штатлари дуч келаётган таҳдидлар жуда катта эканини кўради. Бу таҳдидлар ҳам ички, ҳам ташқи хусусиятга эга бўлиб, Америка таназзулни бошдан кечираётгани ва унинг гегемониясига жиддий хавф таҳдид солаётгани аён бўлади. Бу хавф эса манбаи Ислом олами бўлган мафкуравий таҳдиддир. Чунки бугунги кунда айнан Исломий мафкура Америкага ва унинг дунёдаги манфаатларига қарши чиқиб, унга реал хавф туғдираётган ягона мафкура ҳисобланади.

Америка Хитой билан бўлган карама-қаршилиқни технологик ва саноатий рақобат, шунингдек ўсиб бораётган иқтисодий ва ҳарбий таҳдидлар сифатида баҳолайди. Бирок унинг Ислом билан бўлган курашида у мағлуб бўлмоқда, чунки Ислом ўзига хос жозибадор кучга эга. Шунингдек, мусулмонлар билан бўлган тўқнашувларда олиб борилган урушлар Америка иқтисодий, кадриятлар ва халқаро нуфуз жиҳатидан заифлаштирди.

Бунга қўшимча равишда, Ғарб цивилизациясидаги бузуқликлар ва ўз манфаатларини халқлари ҳисобига амалга оширишни истаган очкўз капиталистлар таъсирида олиб борилган урушлар улар учун оғир

оқибатлар келтириб чиқарди ҳамда молиявий инқирозларга сабаб бўлди. Натижада Америка қарзлари қарийб 40 триллион долларга етди.

Америка ўз иқтисодиётидаги “қон кетиш”ни тўхтатиш учун саноат базасини қўллаб-қувватлаш орқали иқтисодиётни қайта жонлантиришга, компаниялар ва заводларни Америка ичига қайта олиб киришга ҳаракат қилмоқда. Бироқ бу жараён иш ҳақларининг, айниқса юқори малакали мутахассислар меҳнат ҳақининг баландлиги билан тўқнаш келмоқда.

Унинг бошқа чора-тадбирлари ҳам жиддий тўсиқ ва қийинчиликлардан холи эмас. Жумладан, молиявий бозорларни мустаҳкамлаш, долларнинг захира валютаси ва ишончли ҳисоб-китоб воситаси сифатидаги гегемониясини сақлаб қолиш, халқаро ҳисоб-китобларни айнан шу валюта орқали амалга ошириш, рақиблар билан савдо мувозанатини яхшилаш, таъминот занжирлари ва ноёб металллар устидан назорат ўрнатиш, энергетика бозорида устунликни сақлаш, шунингдек, маҳаллий ишлаб чиқариш ва савдони рағбатлантириш учун протекционист сиёсат юритиш каби вазифалар шулар жумласидандир.

Бу билан у эркин савдо ва иқтисодий глобаллашув тамойилларини четга сурмоқда. Зеро, ушбу мақсадларни амалга ошириш осон иш эмас ва у осонликча қўлга киритиладиган натижа ҳам эмас.

Шунинг учун у ўз мақсадларига эришишда ҳарбий кучдан фойдаланади

ва уни ишга солиш билан таҳдид қилади, “куч орқали тинчликни мажбурлаш” тамойилига таянади. Шунингдек, у юмшоқ куч самара бермаганидан кейин иқтисодий мажбурлашни ҳам қурол сифатида қўлламоқда.

Бу йўлда у ўнгга ҳам, чапга ҳам зарба бериб, на рақиб билан дўстни, на душман билан иттифоқчини фарқлайди. Унинг учун энг муҳими — ўз манфаатларини таъминлаш, халқаро етакчилик ва гегемониясини сақлаб қолиш ҳамда ҳеч бир давлатнинг ундан устун келишига йўл қўймасликдир.

Шу сабабли, агар халқаро ҳуқуқ қоидалари, давлатлар ўртасидаги амалдаги муносабатлар ёки давлат суверенитети тамойили — у иккинчи жаҳон урушидан кейин ўзи шакллантиришга ҳисса қўшган бўлсада — унинг манфаатларига зид келса, у уларга эътибор бермайди.

Шу тариқа, у эски мустамлакачилик шакллари ва қадимги империялар ҳукмронлигини қайта тикламоқда. У халқаро муассаса ва ташкилотларни четга суриб, уларни инобатга олмаяпти ҳамда ўз манфаатларига тўсқинлик қилади, деб ҳисоблагани учун олтмишдан ортиқ ташкилотдан чиққан.

Шунингдек, у Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг таъсирини сусайтирмоқда ва ўз манфаатларини таъминлаш мақсадида унга муқобил иттифоқлар шакллантиришга ҳаракат қилмоқда. Ички жиҳатдан эса, давлат муассасаларидаги ўзгаришлар, сиёсий

рақибларни нишонга олиш ҳамда қора танлилар ва муҳожирларга қарши ирқий кайфиятларни кучайтириш орқали жамиятдаги бўлинишни янада чуқурлаштирмоқда.

Бошқа томондан, демократлар ва либераллар таъсирининг кучайиши, уларнинг айрим ижтимоий қарашлари таъсирида, жамиятда баҳсли ижтимоий ҳодисаларнинг кенгайишига, оила институтининг заифлашишига ва туғилиш даражасининг пасайишига олиб келмоқда. Шу билан бирга, бу муаммоларни самарали ҳал қила оладиган мустаҳкам сақофий ёндашув етишмаётгани таъкидланади.

Трамппнинг бундай ички ўзгаришларни амалга ошириши, ташқи сиёсатдаги тажовузкор ва кибрли ёндашуви ҳамда “ковбойча” услубдаги хатти-ҳаракатлари Америка муаммоларини ҳал этмайди ва уни қаттиқ қулаишдан қутқармайди. Аксинча, Америка шу йўл билан ўз қуралишини ўзи емирмоқда, ички инқирозларини янада чуқурлаштирмоқда ва айни пайтда бундай беқарор ва ўйламай қилинган сиёсат туфайли ўзини муқаррар ташқи инқирозларга ҳам дучор этмоқда.

Бу тажовузкор ва ўйламай қилинган сиёсат душманлар ва рақиблар сонини янада оширади, шу билан бирга кучлию кучсиз барча давлатларни Америка гегемониясидан халос бўлиш ҳақида кўпроқ ўйлашга ва бу йўлда ҳаракат қилишга ундайди. Натижада, Америка ташқи жиҳатдан ҳолдан тойдирилади, ички жиҳатдан эса емирилиш жараёни кучаяди ва ҳатто ҳарбий жиҳатдан энг

юқори қудратга эга бўлган пайтида ҳам қулаши мумкин.

Тарих бундай ҳолатларга кўплаб мисоллар берган. Бироқ бундай ҳолатда унга фақат бир туртки кифоя бўлади — шунда у қулайди ва уни парчалайдиган “пичоқлар” кўпайиб кетади. Бу эса Аллоҳнинг туғёнкор ва мутакаббирлар ҳақидаги қонунидир: “Биздан ҳам кучлироқ ким бор?” деб даъво қилганлар ва кибрга берилганлар устидан Аллоҳ кузатувчидир.

Америка ушбу стратегиясида Исломнинг ҳокимиятга етиб келишини тўсишни ўз олдига асосий мақсад қилиб қўйган ва Халифаликни тиклаш йўлида фаолият юритаётганларга қарши кураш олиб бормоқда. Бироқ Аллоҳнинг амри албатта амалга ошади, Унинг ваъдаси ҳақ ва ростдир. Америка Халифалик учун ҳаракат қилаётганлар томонидан ўзини ранжитадиган, унинг макрини қайтариб, дунёдаги етакчилиги ва гегемониясига барҳам берадиган воқеликни албатта кўради. Бу эса у доимо огоҳлантириб келган нарса — Нубувват йўлига асосланган Халифаликдир.

﴿وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضَعُونَ مَشْرِقَ الْأَرْضِ وَمِغْرِبَهَا
الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا وَتَمَثَّلَتْ لَكُمْ رِبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَءِيلَ بِمَا
صَبَرُوا وَدَمَرْنَا مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ فِرْعَوْنَ وَقَوْمَهُ وَمَا كَانُوا
يَعْرِشُونَ﴾ ١٣٧

«Биз заиф қилинган қавмни Ернинг шарқи ва ғарбига — Биз барака берган жойларга ворис қилдик. Сабр қилганлари сабабли Парвардигорингизнинг гўзал калимаси Бани «исроил»га тўла-тўқис амалга ошди. Фиръавн ва унинг қавми қурган нарсаларни ва барпо этган иншоотларини эса вайрон қилдик» (Аъроф, 137).

ТОҒУТГА ҚУЛЛИК ҚИЛУВЧИЛАР КИМЛАР?

Оиша аз-Заътарий, Муборак Фаластин замини

Қуръони каримнинг бир неча оятларида «тоғут» тушунчаси зикр этилиб, у мудом Аллоҳ таолога иймон келтириш ва У Зотгагина қуллик қилиш амалига қарама-қарши қўйилади. Бу орқали башарият дунё ҳаётида фақат икки йўлдан бирини танлашга маҳкум экани таъкидланади. Буларнинг биринчиси — Аллоҳ таолонинг ҳидояти бўлмиш ҳақ йўли бўлса, иккинчиси — Парвардигордан ўзгаларга эргашиш оқибатида юзага келадиган залолат, яъни ботил йўлдир. Каломуллоҳда мана шу ботил йўл мафкураси «тоғут» деб номланган. Мазкур икки зиддиятли кутб ўртасидаги фарқни қуйидаги оят карима яққол очиб беради:

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا
الطُّغُوتَ فَمِنْهُمْ مَّنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ
الضَّلَالَةُ فَسَبِّحُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُكَذِّبِينَ ۝۳۶﴾

**«Батаҳқиқ, Биз ҳар бир умматга:
“Аллоҳга қуллик қилинг ва тоғутдан
четланинг”, деб пайгамбар юбордик.
Бас, улардан айримларини Аллоҳ
ҳидоят қилди, баъзиларига эса
залолат муқаррар бўлди. Бас, ер
юзидан сайру саёҳат қилинг ва (ҳақни)
ёлгонга чиқарганларнинг оқибати
қандай бўлганини кўринг»** (Наҳл, 36).

Ҳақиқатан ҳам, Аллоҳ таоло башариятга ўз элчиларини юбориб, уларни Ягона Парвардигорга бандалик қилиш ва тоғутдан йироқ бўлишга даъват этди. Пайгамбарлар орқали ҳақни топганларнинг нажоти ва залолатга кетганларнинг ҳалокати аниқ-равшан баён қилинди. Мана шу илоҳий огоҳлантиришдан сўнг, инсонлар икки тоифага ажралдилар: биринчиси — иймон ҳаловатини туйиб,

ҳидоят узра Аллоҳга қуллик қилувчилар бўлса, иккинчиси — тўғри йўлдан адашиб, тоғут ортидан эргашувчилардир.

Аллоҳ таоло айтади:

﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ
بِالطُّغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا
أَنْفَصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝۲۵۶﴾

**«Динда мажбурлаш йўқ. Батаҳқиқ,
ҳақ йўл залолатдан ажраб, аён бўлди.
Ким тоғутни инкор қилиб, Аллоҳга
иймон келтирса, у ҳеч қачон узилиб
кетмайдиган энг мустаҳкам
тутқични маҳкам ушлабди. Аллоҳ
Эшитувчи ва Билувчидир»** (Бақара, 256).

Мазкур ояти карима ҳақ билан ботил ўртасидаги чегара тугал ва очиқ-ойдин эканига далолат қилади. Илоҳий баёндаги «мустаҳкам тутқични ушлаш» ибораси иймон ва Ислом йўлида собитқадам бўлишни англатади. Бундай нажотга эса фақат Ягона Аллоҳга чин дилдан иймон келтириш ва тоғутдан бутунлай узоқлашиш

орқали эришилади. Зеро, башарият ушбу илоҳий мезонга риоя қилиш асносида ҳидоят топади ва тўғри йўлда барқарор бўлади.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади:

﴿وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطُّغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبَشَرَىٰ فَبَشِّرْ عِبَادِ ١٧﴾

«Тоғутдан — унга қуллик қилишдан узоқ бўлган ва Аллоҳга (тавба билан) қайтганлар учун хушхабар бордир. Бас, бандаларимга хушхабар беринг» (Зумар, 17).

Бу илоҳий калом тоғутдан юз ўгириш амали — Аллоҳ таолога ихлос билан қуллик қилиш, У Зотга чин дилдан тавба этиш ҳамда иймон ва руҳий поклик йўлини тутиш билан узвий боғлиқ эканини яққол кўрсатиб беради.

Мазкур ояти карималар Аллоҳ таолога иймон келтириб, У Зотнинг ҳидоятига эргашиш билан тоғут ортидан залолатга кетиш ўртасидаги улкан фарқни намоён этади. Бинобарин, инсон бу фоний дунёда фақат икки йўлдан бирини танлаш ихтиёрига эга: ё ҳақ ва ҳидоятни лозим тутиб Аллоҳ розилиги йўлида яшайди, ёхуд залолатга юз тутиб тоғут измига юради. Зеро, Холиқи зулжалол бандасига оқ билан қорани ажратиш учун зарур бўлган илм-маърифат ва онг-шуурини ато этиб, уни эркин танлов соҳиби қилиб қўйгандир.

«Тоғут» сўзи араб тили луғатида «тоғо» (طغى) феълидан олинган бўлиб, «ҳаддан ошиш, белгиланган чегарани

бузиш, исён ва тугён қилиш» каби маъноларни англатади.

Муфасссир уламолар ушбу истилоҳнинг шарҳи хусусида турли илмий қарашларни илгари сурганлар. Жумладан, баъзи олимлар тоғутдан мурод «шайтон» десалар, бошқалари уни «сеҳргар» ёки «коҳин» (ғайбдан даъво қилувчи фолбин) деб таърифлаганлар. Муфасссирларнинг яна бир гуруҳи эса бу маъноларнинг барчасини умумлаштирган ҳолда хулоса қилган. Мисол учун, Имом Табари ўз тафсирида шундай ёзади:

«Мен учун бу борадаги энг тўғри ва мақбул фикр шуки, тоғут — Аллоҳ таолога исён қилган ва У Зотдан ўзгага қуллик қилинадиган ҳар қандай нарсадир. Бундай қуллик ундан кўрқиш ёки унга кўр-кўрона бўйсунуш шаклида намоён бўлиши мумкин. Ўша қуллик қилинадиган кимса ёки нарса инсон бўладими, шайтонми, бут-санамми ёхуд бошқа бирор мавжудотми — барибир тоғутдир».

Ибн Касир тафсирида эса тоғутга: *«Шайтон бандаларни Аллоҳдан ўзгага қуллик қилишга даъват этадиган ҳар бир нарсадир»*, дея баҳо берилган.

Имом Бағавий эса ушбу тушунчани қуйидагича таърифлайди: *«Аллоҳ таолодан ўзга қуллик қилинадиган ҳар бир кимса ёки нарса тоғутдир. Шу билан бирга, инсонни ҳақдан чалғитиб, тугёнга солувчи ҳар қандай восита ҳам тоғут ҳисобланади»*.

Хулоса қилганда, ушбу мўътабар тафсирларнинг барчаси Ягона

Парвардигордан ўзгага сохта қуллик қилинадиган ҳар қандай кимса ёки бут-санамларни тоғут эканига иттифок қилади.

Қуръони каримнинг бошқа оятларида ушбу тушунчанинг янада кенгроқ маъно қирралари очиб берилади. Демак, «тоғут» тушунчаси фақат сохта илоҳларга қуллик билангина чекланиб қолмайди. У ўз ичига тоғутга кўр-кўрона эргашиш, унга сўзсиз итоат этиш, ҳақни қўйиб ундан ҳукм сўраш (унинг ботил қонунларига мурожаат қилиш) ва у билан дўстлашиш каби залолатларни ҳам қамраб олади.

Бу ҳақда Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади:

﴿اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَٰئِكَ هُمُ الظُّلُمَاتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ
إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ ٢٥٧

«Аллоҳ иймон келтирганларнинг дўсти (ва ҳимоячиси)дир. Уларни зулматлардан нурга (иймонга) олиб чиқади. Куфр келтирганларнинг дўстлари эса тоғутдир. Уларни нурдан зулматларга киритади. Ана ўшалар дўзах аҳлидирлар ва унда абадий қолувчидирлар» (Бақара, 257).

Мазкур ояти карима шахс ва у эътиқод қиладиган мафкура ўртасидаги узвий боғлиқлик ҳамда сўзсиз бўйсунуш туйғусини ифодалайди. Зеро, инсон қайси ғояга эргашиб, кимнинг йўлини тутса, ўша йўл унинг бутун борлигини ва ҳаётини йўналишини тубдан ўзгартириб юборади.

Аллоҳ таолога иймон келтириш бандани куфр ва жаҳолат зулматларидан қутқариб, ҳидоят нурига олиб чиқади. Тоғут эса, аксинча, ўзига эргашишларни тўғри йўлдан чалғитиб, иймон зиёсидан маҳрум этади ҳамда бахтсизлик ва залолат қаърига улоқтиради.

Кўриниб турибдики, ушбу оят «тоғут» тушунчасининг замирида эргашиш, бўйсунуш ва тобелик маънолари борлигини кўрсатади. Шу билан бирга, унда эътиқод ва муҳаббат натижасида юзага келадиган «муволат» (дўст тутиш, суянуш ва валий деб билиш) мазмуни ҳам мужассам. Хулоса қилганда, Аллоҳ таоло мўминларнинг чин Дўсти ва Ҳимоячиси бўлса, тоғут эса ҳақни инкор қилган кимсаларнинг дўстидир.

Бошқа бир ояти каримада Аллоҳ субҳанаҳу ва таоло шундай марҳамат қилади:

﴿الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا بِمَا أَنزَلَ إِلَيْكَ
وَمَا أَنزَلَ مِن قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَكَّمُوا إِلَى
الطَّغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَن يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ
أَن يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾ ٦٠

«Сенга нозил бўлган Қуръонга ва сендан олдин нозил бўлган нарсаларга иймон келтирганларини даъво қилаётган кимсаларни ҳолини кўрмадингми? Ваҳоланки, тоғутга инкор қилишга буюрилган бўлсаларда, ундан ҳукм сўраб боришни истайдилар. Шайтон эса уларни ҳақдан узоқ залолатга бадарга қилишни хоҳлайди» (Нисо, 60).

Мазкур оятдан англашиладики, Аллоҳ таоло ваҳий орқали нозил қилган муқаддас шариат қоидаларини четлаб, ўзга қонун-қоидалардан ҳукм сўраш — тўғридан-тўғри тоғутга мурожаат қилиш демакдир. Зеро, мусулмонларга Аллоҳнинг шариатига мурожаат қилиш буюрилган ва ундан бошқасига мурожаат қилишдан қайтарилган. Бинобарин, Аллоҳнинг шариатига зид равишда ҳукм чиқарадиган ёки шариатни қўйиб адолат изладиган ҳар қандай сохта манба тоғут ўларок баҳоланади.

Аллоҳ таоло яна шундай буюради:

﴿الَّذِينَ آمَنُوا يُقْتُلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقْتَلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّغُوتِ فَقَتَلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ۝٧٦﴾

«Иймон келтирганлар Аллоҳ йўлида жанг қилурлар. Куфр келтирганлар эса тоғут йўлида жанг қилурлар. Бас, шайтоннинг дўстларига қарши жанг қилинг. Албатта, шайтоннинг макри заифдир» (Нисо, 76).

Ушбу ояти карима инсониятни яққол икки жабҳага ажратиб кўрсатади:

- **Иймон аҳли** — Аллоҳ таолонинг дўстлари бўлиб, улар фақат Раҳмоннинг калимасини олий қилиш йўлида курашадилар.
- **Куфр аҳли** — шайтоннинг малайлари бўлиб, улар тоғутнинг ботил ғояларини ҳимоя қилиб майдонга тушадилар.

Бу илоҳий баён орқали тоғутга эргашиш ва уни валий (суянчиқ) деб

билишнинг асл моҳияти яна бир бор фош этилади.

Бинобарин, «тоғут» тушунчаси Ягона Парвардигорни қўйиб қуллик қилинадиган, кўр-кўрона эргашиладиган, ҳукм излаб мурожаат этиладиган ва суянчиқ дўст деб билинадиган ҳар қандай воситани англатади. Зеро, ушбу ҳолатларнинг барчасида банда Халқ қилган Зот белгилаб қўйган илоҳий чегара ва мезонларни бузиб, туғёнга кетади.

Ибн Қаййим роҳимахуллоҳ бу ҳақда шундай мукаммал таъриф беради:

«Тоғут — банданинг ўз шаръий чегарасидан чиқиб, қуллик қиладиган, унга ҳақсиз эргашадиган ёхуд кўр-кўрона итоат қиладиган ҳар қандай кимса ёки нарсадир».

Муқаддас Каломуллоҳ оятлари ҳам айнан мана шу ҳақиқатни тасдиқлайди. Яъни, мазкур масала фақатгина расмий ибодат амаллари билан чекланиб қолмай, балки юқорида зикр этилган ҳаётий йўналишларнинг барчасини қамраб олади.

Ҳар бир мусулмон инсон «тоғут» тушунчаси Парвардигордан ўзгага қуллик қилиш, У Зотнинг ҳукмини қўйиб бошқадан адолат излаш ва сохта йўлларга эргашиш каби икки асосий жиҳатни ўз ичига олишини чуқур англаши лозим.

Биринчи жиҳат: Инсонлар қуллик қиладиган, ҳаётий низоларни ҳал этиш учун ҳукм сўраб борадиган ва ўзларига раҳнамо деб биладиган сохта манбанинг айнан ўзи тоғутдир. Демак,

одамлар ўз ижтимоий ва сиёсий ҳаётларини тартибга солишда асосий низом манбаи ўлароқ суянадиган, бироқ Аллоҳ таоло томонидан ҳеч қандай илоҳий ваколат берилмаган ҳар қандай тизим асл моҳиятига кўра тоғут ҳисобланади.

Ушбу ҳолатга қуйидагиларни мисол қилиб келтириш мумкин:

- Ислом оламида жорий этилган, соф инсоний ақл маҳсули бўлган ва шариатга зид сунъий низомлар;
- Муайян қонунчилик идоралари, илоҳий мезонлардан узоқ халқаро ҳуқуқ тизимлари ва уларнинг ташкилотлари томонидан қабул қилинадиган қарор ва битимлар;
- Инсонлар қонун ижодкорлиги, ҳакамлик ва ўзаро низоларни ҳал этишда мурожаат қиладиган, Аллоҳнинг ваҳийига асосланмаган ҳар қандай сохта манбалар.

Буларнинг барчаси шаръий нуқтаи назардан ўз моҳияти эътибори билан тоғут ўлароқ баҳоланади.

Шу билан бир қаторда, инсониятга илоҳий ваҳий ўлароқ нозил қилинмаган, бироқ диний эътиқод сифатида қабул қилинган барча мафкуралар «тоғут» тушунчаси доирасига киради. Кейинчалик одамлар томонидан бузиб юборилган самовий динлар ҳам шулар жумласидандир. Тарих давомида инсонлар Ягона Яратувчини қўйиб сиғинган бут-санамлар, олов, муқаддаслаштирилган

дарахтлар, сохта раҳнамолар ва маъбуд даражасига кўтарилган бошқа ҳар қандай мавжудотлар ҳам ушбу тоифага мансубдир. Хулоса қилганда, Аллоҳ таолодан ўзга илоҳлаштирилган ҳар қандай коинот унсури ва ваҳийга асосланмаган сохта таълимотлар асл моҳияти эътибори билан тоғутдир.

Бундан ташқари, инсонлар ўз ижтимоий ва шахсий ҳаётларига мезон қилиб олган, аммо манбаси илоҳий ваҳийга тақалмайдиган ёхуд Ислом шариатига мутлақо зид бўлган ҳар қандай мафкуравий қараш ва тушунчалар ҳам тоғут ўлароқ баҳоланади. Чунки шахснинг бутун борлиғи ва кундалик фаолияти айнан мана шу ғоялар асосида шаклланади ва тартибга солинади.

Ваҳоланки, Холиқи зулжалол инсониятни бу ёруғ дунёда Ўз ҳолига ташлаб қўймаган, балки уларни ҳаётда илоҳий амр ва қонуниятларга мувофиқ яшашга буюрган. Бинобарин, банданинг дунёқараши ва ҳаётий тасаввурлари фақат Парвардигорга итоат этиш билан чегараланиши шарт. Хусусан, инсоннинг ички хоҳиш-истаклари ва ҳавойи нафси Расулуллоҳ ﷺ олиб келган илоҳий омонатга — Ислом шариатига бутунлай бўйсундирилиши лозимдир.

Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳумодан ривоят қилинади, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам шундай марҳамат қилганлар: **«То ҳавойи нафси мен келтирган шариатга эргашмагунча, сизлардан бирортангиз ҳам комил мўмин**

бўлолмайдиган» (Имом Байҳақий ривояти).

Афсуски, Ислом уммати узок даврлардан буён турли ботил ва залолатли мафкураларнинг кучли таъсири остида қолмоқда. Бундай ёт қарашлар жамият орасига суқулиб кириб, одамларнинг турмуш тарзини издан чиқарди. Хусусан, дунёвийлик (секуляризм), демократия, соф манфаатпарастлик, хусусий худбинлик (индивидуализм), «мақсад ҳар қандай воситани оқлайди» деган макиавеллистик тамойил ҳамда мутлақ эркинлик ниқоби остидаги капиталистик ғоялар бугунги кунда инсоният ҳаёти устидан ҳукмронлик қилмоқда.

Капиталистик тузум ўзининг бузук мафкуравий негизи билан айнан ушбу асрнинг энг улкан тоғутидир. Ушбу тизим бутун башариятни тўғри йўлдан чалғитиб, инсониятни жаҳолат зулматига ғарқ этди ҳамда кучлилар заифларни эзадиган ва бир-бири устидан зўравонлик қиладиган адолатсиз бир тузумни вужудга келтирди.

Шу нуқтаи назардан, ҳар қандай ботил эътиқод ва бузук ғояларнинг ўзи ҳам асл моҳиятига кўра тоғутдир. Зеро, бундай залолатли фикрларни қалбига жойлаган кимсалар охир-оқибат жамиятда туғён ва бузғунчилик бошлашади. Чунки мазкур ботил тушунчалар уларнинг онгини заҳарлаб, фақат ёмонликка бошлайди. Инсон ё қалбидаги мана шундай мафкуравий залолат туфайли ёки ўз вужудини қамраб олган нафсоний шахватлар

сабабли туғёнга кетади. Бинобарин, ҳақ чегарасини бузиб, туғёнга кетган ҳар бир кимса тоғут бўлгани каби, уни бошқарган ботил ғоя ҳам айни тоғутнинг ўзгинасидир.

Айрим теран фикрли уламолар «жибт» ва «тоғут» истилоҳлари ўртасидаги маъновий фарқларга алоҳида эътибор қаратадилар. Бу икки тушунча Каломуллоҳда ёнма-ён зикр этилган бўлиб, Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади:

﴿الْم تَر إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيحًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطُّغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَىٰ مِنَ الَّذِينَ ءَامَنُوا سَبِيلًا ۝٥١﴾

«Китобдан (тавротдан) бир улуш берилган кимсаларни кўрмадингми, улар жибт ва тоғутга иймон келтирурлар ва очик кофирлар ҳақида: “Улар иймон келтирганлардан кўра тўғрироқ йўлдадирлар”, дейишади» (Нисо, 51).

Мазкур қиёсга кўра, олимлар «жибт» иборасини кўпроқ жамиятни заҳарловчи бузук ғоя ва ботил ақидаларга, «тоғут»ни эса адолат чегарасини бузиб, халққа жабр-зулм ўтказадиган ва исёнда ҳаддан ошган муайян шахсларга нисбатан қўллайдилар. Бироқ етакчи муфассирларнинг таъкидлашича, «тоғут» тушунчаси қамрови жиҳатидан «жибт»га қараганда анча кенг ва умумийдир. Бинобарин, «жибт» ҳам аслида тоғутнинг бир кўриниши бўлиб, ҳар қандай ботил эътиқод ва бузук мафкураларни тўғридан-тўғри тоғут деб номлаш шаръан мутлақо тўғридир.

Ягона Аллоҳдан ўзга бандалик қилинадиган ҳар қандай сохта маъбуд; башарият ҳаёти ва ижтимоий низомига қонун ўлароқ жорий этилган, аммо манбаси илоҳий ваҳийга тақалмайдиган ҳар қандай сунъий тузум; шунингдек, инсонларнинг турмуш тарзига сингдирилган, бироқ соф Исломи ақидадан балқиб чиқмаган ҳар қандай ёт тушунча ва мафкуралар — ўз моҳият-эътибори билан тўлиқ тоғут ҳисобланади.

Иккинчи жиҳат: Инсонлар орасида туғён ва исёнда ҳаддидан ошган ҳар бир кимса ҳам тоғут ўлароқ баҳоланади. Масалан, Аллоҳ таоло нозил қилган ҳақ ҳукмларни четлаб, ўзбошимчалик билан қонун юритадиган, одамларни Парвардигор йўлидан тўсиб, ўзга ботил йўлларга ва шахсларга қуллик қилишга мажбурлайдиган раҳнамолар шулар жумласидандир. Шунингдек, халқни жаҳолат гирдобига отиб, уларни ўзининг бузуқ эътиқодига кўр-кўрона эргаштирганлар ҳамда мутлақ зўравонлик билан яккаҳокимлик ўрнатиб, мўминларни дини туфайли қувғин қилган ҳар қандай ҳукмдор ҳам аини тоғутдир. Улар Аллоҳнинг шариатини ҳаётга татбиқ этишдан тўсади, илоҳий ҳукмлардан адолат изланишига монелик қилади ва дин шиорларининг улуғланишига йўл қўймайди. Мана шундай кимсаларнинг барчаси тоғутлар тоифасига киради.

Таъкидлаш жоизки, тоғут тушунчаси фақат сиёсий ҳукмдорлар билангина чекланиб қолмайди. У жамиятда катта таъсир кучига, мансаб, обрў-эътибор ёки машҳурликка эга бўлган бошқа шахсларни ҳам қамраб олади. Кимда-

ким ўзининг мана шу имкониятларидан фойдаланиб, Аллоҳнинг динига қарши курашса, илоҳий қонунларнинг ижросига тўсқинлик қилса ва одамларнинг ахлоқи ҳамда эътиқодини бузишга уринса — у ҳам шубҳасиз тоғутдир. Қолаверса, бундай кимсаларни қўллаб-қувватлаган ва уларга кўмак берганлар ҳам уларнинг шериги саналади. Зеро, мустабид золим ўз туғёнини якка ўзи эмас, балки муайян бошқарув тизими, мафкуравий идоралар ва малайлари воситасида кучайтириб, зўравонлигини ёяди. Бинобарин, бундай золимларга хизмат қилиб, уларнинг жиноятларига шерик бўлган ҳар бир шахс улар билан бир қаторда жавобгардир.

Ислом тарихидаги машҳур воқеа бу ҳақиқатни яққол очиб беради: Улуғ имом Аҳмад ибн Ханбал раҳматуллоҳи алайҳ ҳақ сўзни айтгани учун зиндонбанд этилган кезларида, қамокхона нозири у зотнинг ҳузурига келиб сўрайди:

— Эй Абу Абдуллоҳ! «Золимлар ва уларнинг кўмакчилари» ҳақида ворид бўлган ҳадиси шариф ростми?

Имом Аҳмад собитқадамлик билан:

— Ҳа, аини ҳақиқат, — деб жавоб берадилар.

Шунда ҳалиги нозир хавотирланиб:

— Ундай бўлса, мен ҳам золимларнинг ёрдамчиси ҳисобланаманми? — дея сўрайди.

Имом Аҳмад раҳматуллоҳи алайҳ унга тарихда муҳрланиб қолган ушбу улуғвор сўзларни айтадилар:

«Йўқ, золимларнинг ёрдамчилари — уларнинг сочини оладиган, кийимларини ювадиган, таомларини пиширадиган ҳамда улар билан олди-сотди қиладиган кишилардир. Сен эса ёрдамчи эмассан, балки айнан ўша золимларнинг бир бўлагисан!»

Хулоса қилганда, тоғут ҳодисаси икки кўринишда бўй кўрсатади:

- **Биринчиси** — инсонлар кўр-кўрона эргашадиган ботил ва бузук ғояларнинг айнан ўзидир. Бунга Аллоҳдан ўзга қуллик қилинадиган сохта маъбудлар, бузук эътиқодлар ва инсон томонидан ўйлаб топилган сунъий тузумлар киради.

- **Иккинчиси** — ҳаддидан ошиб, одамларга жабр-зулм ўтказиш орқали уларни мана шу ботил мафкураларга бўйсундирган мустабид шахсларнинг қиёфасида намоён бўлади.

Мана шу боисдан ҳам, Холиқи зулжалол бандаларига барча турдаги тоғутлардан йироқ бўлишни қатъий буюрган ва уларга эргашишни ҳаром қилган.

Тоғутнинг ботили соясида юрувчи кимсалар ҳам икки тоифага ажралади:

- **Биринчи тоифа** — зўравонлик ва истибдод тизими орқали ер юзида ботилни устувор

қилган асл тоғутлардир. Улар нафақат ўзлари тўғри йўлдан адашган, балки сон-саноксиз инсонларни ҳам залолат ботқоғига улоқтирган кимсалардир.

- **Иккинчи тоифа** — мана шу ботил тузум ва тоғутларнинг соясида кун кечирувчи, уларнинг мафкурасини ўз ҳаёт дастури ўлароқ қабул қилган кўр-кўрона эргашувчилардир.

Айнан шунинг учун ҳам шаръий истилоҳда тоғутга нисбатан *«исён ва туғёнда чегарадан ошган кимса»* дея таъриф берилади. Бу ердаги ҳаддан ошиш мезони шахснинг жинояти бошқа одамларнинг ҳақ-хуқуқлари ва эътиқодига тажовуз қилиш даражасига етиши билан ўлчанади. Бинобарин, кимки ўз нафсига мағлуб бўлиб, залолат соясида тоғут йўлини танласа, у оддий бир эргашувчидир. Аммо кимки ўз исёни билан чекланмай, ўзгаларга ҳам тажовуз қилса ва уларни ботилга даъват этса — хоҳ буни алдов ва мафкуравий найранглар билан амалга оширсин, хоҳ зўрлик ва таҳдид билан бўйсундирсин — унинг ўзи ҳақиқий тоғутдир. Чунки у туғёнда мутлақ ҳаддидан ошган ҳисобланади.

Мана шу нуқтада оддий мусулмон учун ниҳоятда хавfli ва сергакликни талаб этадиган жиҳат кўзга ташланади. Бугун орамизда Аллоҳ таолонинг ягоналигини тилида эътироф этадиган, фарзу нафл ибодатларни қунт билан адо этиб, Яратувчига яқинлашишга интиладиган, бироқ диннинг бошқа ҳаётий ҳукмларига келганда лоқайдлик қиладиган қанчадан-қанча кишилар

бор. Улар ўзлари билмаган ҳолда тоғут йўлагига кириб қоладилар ва унинг байроғини баланд кўтарадилар. Мисол учун, соф инсоний ақл маҳсули бўлган сунъий қонунларни, илоҳий мезондан узоқ халқаро ҳуқуқ нормалари ва ташкилотлари тизимидан ҳукм излашни шаръан қонуний деб ҳисоблайдилар. Ҳатто «бугунги мусулмонлар Аллоҳнинг шариати билан яшашга ҳали тайёр эмас» деган сохта даъволарни илгари сурадилар.

Улар ҳатто Аллоҳ таолонинг муқаддас шариатини инсоният ҳаётини тартибга солишга яроқсиз, дея даъво қилишдан ҳам қайтмайдиган, Парвардигорнинг қонунларини четлайдиган, кофирларга дўстлик қиладиган раҳбарларни содиқлик билан қўллаб-қувватлайдилар ва бу мунофиқона амалларини Аллоҳ таоло асло рози бўлмайдиган сохта важлар билан хаспўшлашга уринадилар.

Бундай кимсалар шариат мезонларига зид бўлган чексиз эркинликларни қонуний деб биладилар. Ҳаётини фаолиятларида ҳалол ва ҳаром тушунчасини эмас, балки соф моддий манфаатни бош мезон ўлароқ қабул қиладилар. Натижада, ўз эътиқодлари ва соф Исломий дунёқарашларига зид бўлган ёт мафкураларни, жумладан, миллатчилик, ватанпарварлик ва шу каби бошқа кўплаб фикрларни осонгина ўзлаштирадилар. Бунинг оқибатида эса, у ўзи идрок қилсин ёки қилмасин, тоғутга эргашиб қолади.

Ҳар бир мусулмоннинг бош вазифаси — ўз ҳаётининг ҳар бир лаҳзаси Ягона Аллоҳга итоат этиш ва У Зотнинг

розилиги йўлида яшашдан иборат эканини теран англаб етишидир. Банда Яратувчисининг буйруқларига сўзсиз амал қилиши ва Унинг қайтариқларидан қатъий тийилиши шарт. У ўзини тўғри йўлдан чалғитувчи кимсалардан ва қалбни заҳарловчи ботил ғоялардан доимо огоҳ бўлиши лозим. Зеро, илоҳий ваҳийдан узоқ бўлган ҳар қандай йўл муқаррар залолатдир.

Худди хидоят соф иймон йўли бўлганидек, залолат ҳам тоғутнинг йўлидир. Бу ўринда асосий масала кимгадир «тоғут» деган ном тамғасини босишда эмас, балки банданинг ўз ҳаётида қайси соҳилни танлаганидир. Яъни, мусулмон инсон чин дилдан Ягона Аллоҳга итоат қиляптими ёхуд ботил мафкура лашкарларига — адолат чегарасини бузиб, зулм қиляётган тоғутларга бўйсуняптими? Мана шу савол масаланинг асл моҳиятини белгилайди.

Аллоҳ таоло бу борада шундай огоҳлантиради:

﴿وَإِنْ تُطِيعُوا أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ خَلَوْكُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ﴾ ۱۱۶

«Агар ер юзидаги кўпчилик кимсаларга итоат қиладиган бўлсанг, улар сени Аллоҳнинг йўлидан адаштирадилар. Улар фақатгина гумон ва фаразларга эргашидилар ҳамда фақат ёлгон тўқийдилар» (Анъом, 116).

Чин мўмин ўз ҳаётини фақат Аллоҳ таолонинг ҳақ йўлида ва Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга нозил

қилинган муқаддас дин соясида ўтказади ҳамда бу илоҳий йўлдан заррача бўлса-да четга чиқишга асло рози бўлмайди. У ҳар лаҳзада чексиз қудрат Соҳиби бўлмиш Парвардигоридангина мадад тилаб, ўзини сиротул мустақимга (тўғри йўлга) ҳидоят қилишини ва бу йўлда собитқадам айлашини сўрайди. Шунингдек, мўмин киши тоғутнинг ҳар қандай кўринишидан бутунлай йироқ бўлиб, унга қарши Аллоҳ субҳанаҳу ва таоло рози бўладиган қатъий мавқени тутади. У тоғутларнинг ботил мафкурасига нисбатан душманлигини ошкор этади, уларнинг залолатини таг томири билан йўқотишган ҳамда ер юзида Аллоҳнинг ҳақ динини қарор топтириш йўлида жонини фидо қилади.

Токи бу фоний дунё яна бир бор ҳидоят нури ила мунаввар бўлсин ва жаҳолат зулматлари ундан бутунлай арисин.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади:

﴿فَذَلِّكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ الْحَقَّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّى تُصِرُّونَ ۝۳۲﴾

«Бас, Аллоҳ сизларнинг ҳақ Раббингиздир. Ҳақдан кейин залолатдан ўзга нима ҳам бўлиши мумкин?! Энди ҳақни қўйиб қаяққа бурилиб кетмоқдасизлар?!» (Юнус, 32).

КЕЛАЁТГАН УММАТ БАҲОРИ: ИНҚИЛОБДАН ХАЛИФАЛИККАЧА

Устоз Жамол ал-Хамисий – Яман вилояти

Бугунги кунда **Ислом** дунёси, хусусан, араб минтақасидаги геосиёсий воқеликни Сиёсий кураш мезони билан синчиклаб кузатган ҳар қандай содиқ таҳлилчи бир ҳақиқатни англаб етади: «Араб баҳори» деб номланган илк инқилобий тўлқин муваффақиятсизликка учрагандек кўринса-да, аслида унинг иккинчи, янада қудратли ва вайронкор тўлқини муқаррар равишда яқинлашмоқда. Бугунги мустабид ва диктаторлик тузумларининг оёғи остидаги замин лавадек қайнамоқда. Зотан, бу галги сиёсий иқлим тубдан фарқ қилади — шарт-шароитлар янада пишиб етилган, жамиятнинг Исломий онги юксалган, мазлум халқнинг ғазаб шиддати эса энг юқори нуқтасига — портлаш даражасига етган.

Дастлабки инқилобий портлашларга сабаб бўлган фундаментал омиллар хануз барҳам топгани йўқ, аксинча, мустамлакачи кучлар остидаги инқироз янада чуқурлашди. Халқ исёнларини Жиход руҳидан кўрқиб, қонга ботирган кўғирчоқ ҳокимиятлар эса ўргимчак уясидан ҳам заиф ва омонатдир. Чунки бу сиёсий режимлар **Уммат** манфаатларига хиёнат, куфр оламига вассаллик қарамлиги, тизимли зулм ва қатағоннинг қора пойдевори устига қурилган.

Агар Мисрдаги мавжуд ижтимоий-иқтисодий таназзул кузатилса, мустамлакачиларнинг малайлари юртни қандай чоҳга итарганига гувоҳ бўламиз. Ҳусни Муборак бошқаруви даврида ташқи қарз 34,9 миллиард долларни ташкил этган бўлса, бугунги золим Абдулфаттоҳ ас-Сисий даврида бу рақам 88,1 миллиард доллардан ошиб кетди. Бу шунчаки рақам эмас, балки Ислом **Уммати** бойликларини Ғарб банкларига гаровга қўйишдир! Мазкур иқтисодий таназзул ортидан қашшоқлик кўлами кенгайиб, юрт

камоқхоналари ўн минглаб раббоний олимлар ва сиёсий мужоҳидлар билан тўлиб-тошди. Халқ оммаси бир бурда нонга зор бўлиб яшаётган бир пайтда, санокли хоин ва тизимли коррупционерлар давлат хазинасини талон-торож қилишда давом этмоқда.

Ливиядаги сиёсий манзара эса мустамлакачиликнинг энг аянчли қиёфасини намоён этади: мамлакат яхлитлигини йўқотиб, хорижий кучларнинг манфаатлари

тўқнашадиган қуролли низолар полигонига айлантирилди. Маҳаллий аҳоли ўз уйидан ҳайдаб чиқарилди, инфратузилма эса бутунлай вайрон қилинди. Натижада Ливия — ташқи кучларнинг геосиёсий ўйинлари ҳамда Миср диктатори Сисий каби хоинларнинг тор манфаатлари тўқнашадиган вайронага айланиб қолди.

Тунисдаги сиёсий вазият эса амалдаги тузумнинг нақадар маккор эканини кўрсатмоқда. Ҳатто Ғарб диктаси остидаги «демократик»

муросаларга рози бўлган кучлар ҳам катагон қилинмоқда. Мамлакат яна полиция диктатураси босқичига улоқтирилди. Халқ иродасини ва ижтимоий инқирозни назар-писанд қилмаган ушбу режим, аслида мустамлакачи хўжайинларининг буйруғини бажарувчи кўғирчоқдан бошқа нарса эмас.

Яман ва Судандаги геосиёсий фожиалар бугун ўз чўққисига чиқди. Бу заминлар ички фитналар ва сунъий низолар оқибатида парчаланиб, минтакавий хоинлар ҳамда халқаро мустамлакачи кучларнинг таъсир доираларига бўлиб берилди. Оммавий қашшоқлик, вайронагарчиликлар ва мажбурий ҳижрат жараёнлари мисли кўрилмаган даражада кучайди.

Инқилобнинг уриб турган юраги бўлмиш муборак Шом заминида эса, куфр олами ўз маккор сиёсий воситаларини ишга солмоқда. Хусусан, «араб оламининг Эрдўғони» ниқоби остида гавдалантирилган Абу Муҳаммад Жўлоний каби шахслар орқали сиёсий жараёнлар йўналишини Жиҳод йўлидан буришга уринишмоқда. Улар Муқаддас Инқилобнинг туб мақсади — Ислом шариатини тўлақонли татбиқ этиш ва рошид **Халифалик** давлатини барпо этиш ғоясини шунчаки сиёсий элитани алмаштириш даражасига тушириб, Умматнинг мақсад компасини чалғитишди. Натижада Ғарбнинг сиёсий иродасига янада муте, кўғирчоқ хусусиятга эга бўлган бошқарув тизимини зўрлаб ўтказишга ҳаракат қилишмоқда.

Бироқ, мавжуд сиёсий зулматга қарамай, Ислом **Уммати** ўз ҳаётий қудратини ҳеч қачон йўқотмайди! Бугун жамият бағрида: *«Бизнинг интилишларимиз ҳокимият ёки арзон шон-шухрат учун эмас, балки фақат Аллоҳнинг ризолиги ва Халифаликнинг тикланиши учундир!»* дея собитқадамлик билан курашаётган фидойи арбоблар, эътиқодли мужоҳид ёшлар ва матонатли аёллар авлоди яшамоқда.

Яқинлашаётган янги сиёсий тўлқин аввалгиларидан тубдан фарқ қилади. Бу галги ҳаракат шунчаки ўткинчи норозилик эмас, балки халқни темир ва олов билан тиз чўктириб келган репрессив кўғирчоқ режимларнинг пойдеворини ер билан битта қилувчи ҳақиқий илоҳий зилзила бўлади. Мазкур мустабид тизимлар муаззам **Халифалик** давлати парчалангандан сўнг, мустамлакачиларнинг тил бириктируви натижасида мусулмонлар бошига бало сифатида ўрнатилган эди. Улар Ислом қадриятларидан фақат ниқоб сифатида фойдаланиб, аслида катагон ва зўравонликни ўзларига дин қилиб олганлар.

Шу боис, бугун бу чириган тузумларнинг ҳаммаси Ҳақиқат зарбалари остида зир титрамоқда. Уларнинг малайлик башараси бутун **Уммат** олдида фош бўлди. Буни янада равшан қилган воқеа — муборак «ал-Ақсо Тўфони» бўлди. Бу жанг кўғирчоқ режимларнинг хиёнатидан сўнгги ниқобларни ҳам юлиб ташлади. Уларнинг Масжидул Ақсога ва мусулмонларнинг қонига нисбатан қилган сотқинлиги энди далил талаб

қилмайди. Одамлар араб ҳукмдорларининг ўлимга олиб боровчи сукутини, ҳатто баъзиларининг яҳудий ўсимтаси билан очикдан-очик тил бириктирганини ўз кўзлари билан кўрдилар. Бу хиёнатга шубҳа қилиш — қалб кўрлигидир!

Умнат бугун қайнамоқда! Зулм, очлик ва эртанги кундан кўркув одамларнинг сабр косасини тўлдирди. Бу — яқинда халқларнинг ҳайқириғи мустамлакачиларнинг саройларини вайрон қиладиган тарихий лаҳзалардир. Бу галги уйғониш аввалгиларидан кучлироқ, етукроқ ва онглироқ бўлади. **Умнат** ниҳоят англаб етди: барча мағлубият ва фожиаларнинг асл сабаби — кофир Ғарбнинг қонунларини Ислом ўрнига қўйиш, демократия ва секуляризм каби ифлосликларни мусулмонлар бўйнига зўрлаб олишдир.

Ташқи мустамлакачи кучлар муаззам **Халифалик** давлатини тугатишга муваффақ бўлгач, ўзларининг заҳарли сиёсий-маданий доктриналарини таълим тизими ва оммавий ахборот воситалари орқали жамият онгига сингирдилар. Бу разил мақсад йўлида улар Ғарбнинг сиёсий иродасига қўғирчоқ бўлган ҳукмдорларни ҳамда «сарой уламолари» деб аталмиш сохта дин пешволарини ҳокимият ва нуфуз минбарларига ўрнатдилар. Мазкур доиралар мавжуд диктаторлик тузумларини «қонунийлаштириш» учун шаръий ниқоб кийдирилган сиёсий фатволар чиқариб, Ислом шиорлари остида жамиятни чалғитиб келмоқда. Улар демократия иблисини мутлақлаштириб, тизимдаги ҳар қандай таназзулни «демократиянинг ўзидан

эмас, балки унинг нотўғри татбиқ этилишидан» дея оқлашга уринишмоқда.

Ваҳоланки, бу мутлақо сохта сиёсий демагогиядир! Чунки демократия — ўз табиатига кўра, Илоҳий қонунчиликни инкор этиб, қонун чиқариш ҳуқуқини ожиз инсон иродасига топширишни англатади. Бу эса Ислом ақидаси ва Шариатнинг фундаментал пойдеворларига тубдан зид бўлган куфр тизимидир!

Бинобарин, туб ва стратегик сиёсий ўзгаришлар фақатгина олий мақсад ҳамда унга олиб боровчи воситаларнинг аниқ белгиланиши орқали намоён бўлади. Бизнинг олий мақсадимиз — Пайғамбарлик йўли асосига қурилган иккинчи Рошид Халифалик давлатчилиқ тизимини қайта тиклашдир! Унга эришиш воситаси эса — Ислом ҳуқуқ тизимини (Шариатни) тўлиқ қарор топтиришга қаратилган онгли ижтимоий-сиёсий фаолият, мафкуравий ва Сиёсий курашдан иборатдир.

Бугун жамият англаб етдики, ҳаётнинг барча жабҳаларини қамраб олган тизимли инқироз ва коррупциянинг бош омили — амалдаги давлат бошқаруви ва мустамлакачилик қолдиғи бўлган ҳокимият институтларининг чиригандир. Ташқи куфр кучларига мусулмон дунёси тақдирини ўз сиёсий иродасига бўйсундириш имконини берган қора нукта — ҳижрий 1342 (милодий 1924) йилда Халифаликнинг тугатилиши бўлди. Айнан шу фожиадан сўнг Ислом кадриятлари давлат бошқарувидан

бутунлай сурилиб, муқаддас қонунларимиз ижтимоий ҳаётдан узоқлаштирилди.

Пайғамбаримиз Муҳаммад Мустафо ﷺ ўз даврларида жамиятни айна шу сиёсий таназзулдан огоҳлантириб, шундай марҳамат қилган эдилар:

«Исломнинг занжирларининг тутқичлари албатта бирма-бир узилажак. Ҳар сафар бир тутқич узилганда, одамлар ундан кейингисига ёпишадилар. Уларнинг биринчи бўлиб узиладигани — Ҳукм (бошқарув), энг охиригиси эса — Намоздир». Ушбу ҳадис бугунги кунимизнинг аччиқ сувратидир. Энг биринчи бўлиб **Ҳукм (Давлат бошқаруви)** қўлдан кетди ва натижада Уммати етим қолди, ерларимиз таланди, номусларимиз топталди.

Мазкур сиёсий-ҳуқуқий тушунча жамият онгига илдиз отган тақдирдагина, Умматнинг мафкуравий бирдамлиги шаклланади. Зеро, бугунги геосиёсий воқелигимиз на сиёсий тузуми, на маданий-маърифий соҳаси ва на қадриятлар тизими жиҳатидан Исломий табиатга эга. Аксинча, бу муҳит Ғарб мустамлакачи кучлари томонидан мажбуран тикиштирилган ва Исломнинг фундаментал асосларига зид бўлган сунъий тизимдир.

Мана шу тарихий англаш нуқтасида ижтимоий фикрлаш йўналиши тубдан ўзгаради. Ислом Уммати энди сиёсий сахнадаги шунчаки номлар ва шахсларнинг алмашилиши каби баландпарвоз ва алдамчи ваъдаларга учмайди. Одамлар ислохотлар

фақатгина косметик (юзаки) хусусиятга эга бўлмай, балки туб тизимли ўзгаришлар — яъни Халифалик низоми даражасида бўлиши кераклигини тушуниб етмоқдалар. Зеро, «Ислом низомини қарор топтириш» тушунчаси шунчаки юзаки шиорларни кўтариб чиқиш ёки чириган куфр тизими ичида айрим ҳуқуқий нормаларни танлаб қўллашни аниқлатмайди. Бу — ижтимоий ва сиёсий инқирозларнинг заҳарли илдизини бутунлай кўпориб ташлаб, мавжуд воқеликни тўлиқ Исломнинг давлатчилик ва ҳуқуқ дастури асосида қайта қуриш демакдир!

Юқоридаги таҳлиллардан келиб чиқиб таъкидлаш жоизки, бугунги кунда Ислом дунёси олиб бораётган Сиёсий кураш ўз табиатига кўра комплекс, яъни барча жабҳаларни камраб олувчи стратегик ҳаракатдир. Мавжуд инқироздан ягона тизимли чиқиш йўли — фақатгина Исломнинг мафкуравий ва ҳуқуқий асосларига таянган туб бурилиш (инқилоб) орқалигина мумкин. Ушбу сиёсий янгиланиш минтақадаги Уммати манфаатларини мустамлакачиларга қурбон қилган хоин ва заиф режимларни ҳокимиятдан бутунлай улоқтиради! Шунингдек, мусулмон жамиятини жаҳон цивилизацияси ва инсоният ривожини белгиловчи глобал етакчилик марказига — Оламшумул Давлат мақомига қайтаради.

Мазкур тарихий жараёнда пессимист (умидсиз) доираларга, жамиятда ваҳима тарқатувчиларга ва мурасосоз конформистларга сиёсий сахнада ўрин йўқ! Чунки улар ҳар қандай ҳақиқий

мафкуравий уйғониш йўлидаги асосий ғоявий тўсиқ — ички иллатдир. Айни пайтда Ислом Уммати ўзининг янги тарихий ренессанс босқичини бошдан кечирмоқда. Бугун жамият юксак сиёсий-ҳуқуқий ва шаръий онгга эга бўлган фидокор мужоҳидларга, мустаҳкам иймонли эркаклар ва аёлларга эҳтиёж сезмоқда.

Бўлажак сиёсий етакчилар геосиёсий воқеликни Шариат мезони билан чуқур англайдиган, халқни юксак басират ва стратегик ростгўйлик билан бошқарадиган бўлиши шарт. Улар Ғарбнинг сохта қадриятларини идеаллаштиришдан ва авторитар режимлар билан мурасасозликдан ҳазар қилишлари лозим. Аксинча, улар туб тизимли ўзгаришлар йўлида собитқадамлик кўрсатиши — Сиёсий курашнинг олд сафларида бўлиши керак. Ижтимоий ҳаракатни Ғарб мустамлакачилари белгилаб берган тор доирадаги талаблар билан чеклаб қўядиган ёки чириган тузумни тубдан вайрон қилиш ўрнига, унинг шунчаки «ташқи фасади»ни бўяш билан кифояланадиган конъюнктурчи хоинлар бу буюк қўзғолонга етакчилик қила олмайдилар!

Бўлажак сиёсий янгиланиш тизимли ўзгаришларга пойдевор бўлиши ҳамда жамиятни мавжуд геосиёсий жаҳолатдан қутқариши учун у шунчаки тарқоқ ғазаб портлаши эмас, балки юксак мафкуравий онгга асосланган муаззам ҳаракат бўлиши шарт. Ушбу инқилобий жараёнга яхлит ва комплекс дунёқарашга эга, Ислом ақидасидан сув ичган мукамал цивилизацион лойиҳани илгари сура оладиган ҳамда

минтақавий воқелик ва кураш табиатини чуқур англаган содиқ сиёсий арбоблар етакчилик қилиши лозим.

Мазкур етакчи кучлар мавжуд қўғирчоқ, мустабид ва репрессив тузумлардан Пайғамбарлик йўли асосига қурилган **Халифалик** давлат бошқарувига ўтишнинг аниқ ва заргарона пишитилган стратегик режасига эга бўлишлари шарт. Бу ўтиш даври максимал даражада қисқа муддат ичида ва кескин амалга оширилиши лозим. Бундан кўзланган бош мақсад — аввалги инқилоблар тўлқинида аччиқ тажриба бўлганидек, ташқи империалистик кучлар ва куфр олами ўз манфаатлари йўлида фойдаланиши мумкин бўлган сиёсий ва институционал вакуумнинг юзага келишига йўл қўймасликдир. Ҳар бир сония муҳим, зеро сиёсий бўшлиқ — мустамлакачи илонларнинг қайта ўрмалаб кириши учун очиқ эшикдир!

Жамиятнинг *«инқилоб — юзаки косметик ўзгариш — ижтимоий тушқунлик — янги исён»* каби қисир айлана ичида қолиб кетиши Умматнинг юксалишига эмас, балки мустамлакачиларга муте бўлиш занжирининг янгиланишига хизмат қилади. Бундай сиёсий тузоққа тушмаслик учун, энг аввало, ижтимоий тафаккур механизмини Ислом ақидаси асосида тубдан ўзгартириш фарздир. Асосий муаммо халқнинг фидойилигида ёки эътиқодида эмас — мусулмон жамияти ўз қадриятларига ўта содиқ. Бироқ, ташқаридан захардек сингдирилган импорт мафкуралар (демократия, ватанпарварлик, секуляризм) жамиятнинг сиёсий

идрокини фалаж қилди. Натижада тизим Ислом ақидасини эмас, балки мустамлакачилар томонидан яратилган сунъий геосиёсий вазиятни қонунчиликнинг манбаи деб қабул қила бошлади. Бу эса илоҳий ҳукмларни воқеликка қурбон қилиш демакдир!

Бугунги кунда кечаётган сиёсий зиддиятлар айрим хоин доиралар даъво қилаётганидек, тор доирадаги чегара ёки минтақавий манфаатлар тўқнашуви эмас. Аксинча, бу — муаззам Ислом олами ва ваҳший, империалистик Ғарб ўртасидаги тизимли цивилизациялараро курашдир! Ушбу стратегик ҳақиқатни англаб етмаган, дунёни Уммат ва куфр мезони билан кўра олмайдиган ҳеч бир куч жамиятдаги туб сиёсий янгиланиш жараёнларига раҳбарлик қилишга лойиқ эмас. Зеро, бу кураш — Ҳақ ва Ботилнинг охириги тўқнашувидир!

Кимки Қуръон ва Суннатга асосланган тўлиқ ва мукамал давлатчилик лойиҳасини кўтармас экан, мўминларнинг азму қарори ва Аллоҳнинг бу динга нусрат беришига бўлган мутлақ ишончи билан ҳаракат қилмас экан, у на динни қарор топтира олади ва на муқаддас заминларни мустамлакачи босқинчилардан озод қила олади.

Биз — «**Ҳизб ут-Тахрир**» сиёсий партияси, ўз вужудимиз ва борлиғимизни фақат бир буюк мақсадга: Ислом шариатини ер юзида олий қонунчилик даражасига кўтариш ва муаззам **Халифалик** тизимини қайта тиклашга бағишлаганмиз! Ушбу глобал аҳамиятга эга бўлган стратегик

курашнинг энг олдинги сафларида бўлиш — бизнинг иймоний ва сиёсий вазифамиздир.

Бу кураш — жамият онгини деколонизация қилиш, яъни мусулмонларнинг фикрини Ғарбнинг мустамлакачилик заҳарларидан тозалаш курашидир! Бу — асрлар давомида салб юришлари, Британия ва Франция оккупацияси ҳамда АҚШнинг ваҳшиёна гегемонлиги оқибатида заифлаштирилган Исломий ўзлигимизни ва тарихий-диний илдизларимизни халқ хотирасида қайта жонлантириш жангидир!

Яқинлашаётган буюк сиёсий янгиланишнинг бош стратегик мақсади — жамият онгига заҳардек сингдирилган сунъий воқеликни парчалаб ташлашдир. Амалдаги мустабид тизимларнинг гўёки «қонуний» ёки «шаръий» экани ҳақидаги сохта тасаввурлар тарих чиқиндихонасига улоқтирилиши шарт!

Зеро, бугунги золим сиёсий муҳит фақат ва фақат **Халифалик** хоинларча тугатилиб, Ислом давлатчилиги ва Илоҳий қонунчиликдан воз кечилгандан сўнг шакллантирилган сунъий бир вазиятдир. Аслида, Ислом асрлар давомида давлат бошқарувини, иқтисодиётни ва жамиятнинг ҳар бир хужайрасини мувофиқлаштирувчи, инсониятни ҳақиқий тараққиёт сари етакловчи мукамал ҳуқуқ ва қонунчилик тизими бўлган! Бирок сўнгги бир аср давомида мустамлакачилар уни сиёсий ҳокимиятдан суриб чиқариб, фақатгина шахсий маросимлар ва «ритуаллар»

даражасига тушириб қўйдилар. Бизнинг вазифамиз — Исломни ўз тахтига, яъни Давлат тепасига қайтаришдир!

Эй Ислом фарзандлари, Умматнинг шижоатли ёшлари!

Яхшилаб англаб олинг: Ислом — капитализмнинг чириган биносини ямаш учун келмаган! У капитализмнинг ваҳшиёна ва хунук башарасини пардозлаб, ялтиратиш учун ҳам хизмат қилмайди. Исломнинг вазифаси зулмга мослашиш эмас, балки зулмнинг илдизини қўпориб ташлашдир!

Исломнинг муқаддас рисолати — инсонларни капитализмнинг қоп-қора зулматларидан Исломнинг илоҳий нурига, демократиянинг жиноятлари ва адолатсизликларидан Исломнинг ҳақиқий адолати ва хотиржамлигига олиб ўтишдир. Бизнинг динимиз инсониятни ожиз инсонларнинг зулмидан Шариат адолатига, инсоннинг инсонга куллигидан фақат Аллоҳнинг Ўзига — Унга ҳеч кимни шерик қилмасдан қуллик қилишга ўтказиш учун келган!

Ана шу — биз барпо этмоқчи бўлган, биз соғинган ва биз учун жон беришга тайёр бўлган Исломдир! Бу — бурчакда заифлаштириб қўйиладиган эмас, балки бутун дунёни адолат билан бошқарадиган, куфрнинг тиззасини букадиган Исломдир!

Шундай экан, эй азиз биродарлар, сизлар бу муқаддас диннинг ёрдамчилари — Ансорлари бўлинг!

Исломни ўз ҳақиқий ўрнига қайтариш учун тиним билмай Сиёсий кураш олиб бораётганлар билан елкадош бўлинг! Бизнинг мақсадимиз — Умматни инсониятга раҳбар қилишдир, тобе қилиш эмас; ҳукмрон қилишдир, мазлум қилиш эмас; азиз ва мукаррам қилишдир, хор ва заиф қилиш эмас!

Англаб етингки, Ислом Умматининг қутулиши фақат ва фақат унинг парчаланган бўлақларини бирлаштирадиган, мустамлакачилар тортиб олган салтанатини қайтариб берадиган, Аллоҳнинг шариатини ер юзида тўлақонли татбиқ этадиган ва Ислом рисолатини бутун оламга нур қилиб таратадиган **ХАЛИФАЛИК** орқали бўлади, холос! Бундан бошқа ҳар қандай йўл — сароб, ҳар қандай ечим — хиёнатдир!

Мутлақ Ҳоким ва Қодир бўлмиш Аллоҳ таоло Ўз дини йўлида собит турган бандаларига буюк зафарни ваъда қилиб, Муҳаммад сурасининг 7-оятда шундай марҳамат қилади:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ﴾

«Эй мўминлар, агар сизлар Аллоҳнинг динига ёрдам берсангиз, У ҳам сизларга нусрат беради ва қадамларингизни собит қилади».

Бу илоҳий ваъда — бизнинг стратегик муваффақиятимиз кафолатидир! Илоҳий зафар — эътикод тамойилларини қон билан ҳимоя қилиш, Илоҳий қонунчиликни инсон қонунларидан устувор этиш ва адолатли **Халифалик** давлат тизимини

барпо этиш орқали намоён бўлади. Биз Илоҳий иродага таянган ҳолда, заррача шубҳасиз ва қатъий ишонч билан таъкидлаймизки: яқинлашаётган тарихий янгиланиш тўлқини — бу **Умматнинг Баҳори**, бу **Халифаликнинг Қайтишидир!**

Зотан, Муқаддас Қуръоннинг Шуъаро сураси, 227-оятида таъкидланганидек:

﴿وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ۚ﴾

«Золимлар яқинда қандай таназзул ва аянчли оқибатга юз тутишларини албатта билиб олажаслар».

Бу муқаррар тарихий бурилишдан, Исломнинг қайта қад ростлашидан шубҳаланган хоинларга ва куфр малайларига нисбатан эса Исро сурасининг 51-ояти энг гўзал ва энг кескин жавобимиздир:

﴿وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ ۖ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا ۝٥١﴾

«...Улар: “Бу иш қачон содир бўлади?” – дея истехзо билан сўрайдилар. Айтгин: “Эҳтимол, у жуда ҳам яқиндир!”»

БРИТАНИЯНИНГ МАКРИ, АҚШНИНГ ЎЛЖАСИ

Мухандис Басил Мустафо
Судандаги «Ҳизб ут-Тахрир» Кенгаши аъзоси

1898 йилнинг 2 сентябрида Герберт Китчнер бошчилигидаги инглиз мустамлакачи қўшинлари Маҳдийлар давлати пойтахти – Омдурман шаҳрини ишғол этди. Бу босқин билан Судан расман мустамлака протекторати остига олинди. Аянчлиси, мамлакат бугунги кунга қадар ўша асорат кишанларидан тўлиқ қутулгани йўқ ва Ғарб колониализмининг асири бўлиб қолмоқда. Лондон ушбу қарамликни абадийлаштириш ва доимий равишда геосиёсий дивидендлар олиш мақсадида турли сиёсий, мафкуравий ва тарғибот воситаларини ишга солди. Бу тизимли стратегия натижасида дастлаб Судан Мисрдан ажратиб олинди, сўнгра ушбу йирик иқтисодий ва жуғрофий гигантни талон-торож қилишни осонлаштириш учун у ички бўлинишларга дучор қилинди. Шу тариқа, ўлканинг ижтимоий-сиёсий ҳаёти Ғарб андозалари асосида қайта шакллантирила бошланди.

Инглиз империализми жамият бирдамлигининг бош омили бўлган Ислом қадриятларини маҳаллий аҳоли турмуш тарзидан суғуриб олишга киришди. 1924 йил 3 мартда Ислом Халифалигини тарих саҳнасидан супуриб ташлаган ва бизни бир асрдан буён ушбу қалқондан маҳрум қилиб келаётган Британиядан бундан бошқача ҳаракатни кутиш ҳам мумкин эмас эди. Зотан, «Кўҳна Албион» 1916 йилги «Сайкс-Пико» битимининг бош ташаббускори бўлган эди. Ушбу шартнома воситасида мусулмон ўлкалари худди жарроҳлик скалпели билан кесилгандек мустамлакачиларга бўлиб берилди. Натижада ҳар бир парча сохта ва тор миллатчилик ҳамда ватанпарварлик ғояларига асосланган навбатдаги колонияга айлантирилди. Сунъий равишда ясалган ушбу

«давлатчалар»га юқоридан туриб чегаралар чизилди, байроқлар ва миллий байрамлар белгилаб берилди. Оқибатда улар бор эътиборини умумий ривожланишга эмас, балки ўзаро низо ва адоватларга қаратди.

Британия мустамлакачилик сиёсати Суданни парчалаб ташлашни ўз олдига аниқ мақсад қилиб қўйган эди. Бунинг учун Лондон

суданликларнинг янги авлоди онгини заҳарлашга алоҳида урғу берди. Жумладан, 1902 йил 8 ноябрда «Гордон» коллежи (ҳозирги Хартум университети) ташкил этилиб, унда Ғарб маданияти ва тафаккури билан суғорилган бўлажак сиёсатчилар ва юқори мартабали амалдорлар кастаси тарбияланди. Вақти келиб давлат

бошқарувини қўлга олган ушбу ёш кадрлар хорижлик хўжайинларига шу қадар содиқ эдиларки, Суданни фақатгина Британия манфаатлари йўлида идора этиб қолмай, мамлакат яхлитлигига болта урувчи дастлабки режаларни ҳам ўз қўллари билан ижро этдилар. 1955 йил 19 декабрда айнан мана шу элита парламент минбаридан туриб Суданнинг Мисрдан ажралишини эълон қилди.

Бироқ бу мустамлакачиларнинг иштаҳасини жиловлай олмади, аксинча, Суданни бундан кейин ҳам бўлакларга бўлиш жараёни учун хавфли муқаддима бўлиб хизмат қилди. Келажакда Жанубий Суданни бутунлай узиб олиш учун Британия ҳали 1922 йилдаёқ мамлакатда «ёпиқ ҳудудлар сиёсати»ни жорий қилган эди. Унга кўра, мусулмонларнинг Шимолий Судан ҳудудидан Жанубга махсус рухсатномасиз ўтиши қатъиян тақиқланди. Империя Жанубий Суданга йирик миссионерлик делегацияларини юбориб, у ерда араб тилидан фойдаланишни таъқиқлади ва таълим ҳамда маъмурий тизимга инглиз тилини мажбуран киритди. Мазкур қадамлар кейинчалик Шимол ва Жануб ўртасидаги тўлиқ тафаккур ва тизим айрилигига олиб келди.

Албатта, фитналар бу билан чекланиб қолмади. Британия ўз қўшинларини Судандан олиб чиқишга ҳозирлик кўрар экан, сиртдан

назоратни сақлаб қолиш мақсадида мустамлакачилик шаклини ўзгартиришга қарор қилди. Шу мақсадда у 1955 йил 18 августда «Экваториал корпус» деб номланган ҳарбий тузилмани исёнга ундаб, мамлакатда узоқ йиллар давом этадиган фуқаролар уруши оловини ёқди.

Британия Суданни ишғол этган илк кунлардан бошлаб мамлакат бирлигини парчалашга қаратилган иккита асосий стратегик усулни жорий қилди.

Биринчидан, маҳаллий қабилалар ўртасида тор суверен идентиклик мафкураси тарғиб қилинди. Оқибатда ҳар бир қабила ўзини алоҳида сиёсий тузилма сифатида тута бошлади. Аслида, Шариат ҳукмлари бунга йўл қўймайди ва қабилаларни ягона Ислом жамиятининг ажралмас бўлаклари ўлароқ, ўзаро танишув ва ижтимоий ҳамкорлик асосида яшашга чақиради. Британия эса уларнинг онгига мустақил сиёсий бирликка айланиш ғоясини сингдириб, сепаратизм бацилласини ёйди ва Суданнинг бўлиниш жараёнини тезлаштирди.

Иккинчидан, ерга эгалик қилиш борасида жиноий сиёсий тизим қонунийлаштирилди. Унга кўра, унумдор ерлар, яйлов ва ўрмонлар муайян ҳудуддаги энг йирик қабиланинг мулки деб эълон қилинди ва ҳатто вилоятларга ўша қабилаларнинг номлари берилди. Бу

қадам бошқа кам сонли элат ва кабилаларнинг манфаатларини бутунлай йўққа чиқарди. Мазкур деструктив сиёсат Суданда бугунгача тўхтамаётган кабилалараро низоларнинг, хусусан, деҳқонлар ва чорвадорлар ўртасидаги ҳар йилги қонли тўқнашувларнинг бош сабабчисидир. Бундай тизимли ички низолар суданликлар ҳаётининг одатий меъёрига айлантирилди ва у давлатни ич-ичидан емириб бормоқда.

Инглиз мустамлакачилари томонидан Суданда барпо этилган миллий давлат модели ташқи кучлар кўмагисиз яшаб қолишга қодир эмас эди ва бугун ҳам шундай бўлиб қолмоқда. Шу сабабли у бошиданок Ғарб сиёсий доктриналари ва таъсир доирасида яшашга маҳкум этилган эди. Айнан хориждан сингдирилган «миллатларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаши» деган жозибадор ғоя ортидан дастлаб Судан Мисрдан, кейин эса мамлакат жануби шимолдан ажралиб чиқди. Кейинчалик «федерализм» ниқоби остида турли ҳудудлар бир-биридан ажралишга шайлантирилди. Бугунги кунда эса Суданнинг қолган-қутган қисмларини ҳам бутунлай тилка-пора қилиш учун ирқчилик, этник айримачилик ва кабилачиликка йўғрилган сепаратистик шиорлар урчитилмоқда.

Иккинчи жаҳон урушидан сўнг АҚШ дунёни қайта тақсимлашга киришди.

Олти йил давомида шарқу ғарбни вайрон қилган жанглардан талофат кўрмай чиққан Вашингтон ўз изоляциясига чек қўйди ва ғалаба меваларини теришга киришди. АҚШ анъанавий европалик мустамлакачиларни ўз колонияларидан сиқиб чиқариш ва уларнинг ўрнини эгаллаш учун «халқларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқи» деган сиёсий воситани глобал кун тартибига олиб чиқди. Бироқ Европа империялари, айниқса Британия, бундай сценарийга олдиндан ҳозирлик кўрган эди. Улар ўз қўшинларини колониялардан олиб чиқиш баробарида, ҳокимиятни ўзлари тарбиялаган ва сиёсий институтларга жойлаштирган содиқ маҳаллий элита ҳамда партияларга топширдилар.

Лондон ушбу манипуляциялар орқали ўз мустамлакаларини Америка таъсиридан ҳимоя қилишга муваффақ бўлди. Натижада АҚШ инглиз доминантлигига барҳам бериш учун ҳарбий тўнтаришлар стратегиясини ишга солишга мажбур бўлди. Бу усул дастлаб Жанубий Америкада синовдан ўтказилиб, кейинчалик 1952 йилда Мисрда «Озод офицерлар»ни ҳокимиятга олиб келиш орқали муваффақиятли қўлланилди. Кўп ўтмай, АҚШ 1969 йил 25 майда Жаъфар Нимейри тўнтаришини қўллаб-қувватлаш орқали Суданга ҳам суқилиб кирди. Ўша кундан бошлаб Судан

халқаро курашлар полигонига айланди. Зеро, Нимейри Британия таъсирини тугатиб, мамлакатни Америка васийлигига топширишга интилар эди. Оқибатда Судан икки йирик мустамлакачи куч – АҚШ ва Британия ўртасидаги геосиёсий рақобат майдонига айланди ва бу пинҳона уруш бутунги кунда ҳам давом этмоқда.

Ҳокимиятни қўлга олган Жаъфар Нимейри инглизпараст сиёсий кучларга қақшатқич зарбалар бериб, уларни давлат бошқарувидан бутунлай четлаштиришга киришди. Ушбу кучлар Оқ Нилдаги Аба оролида истехком куришга уринганида, Нимейри Миср ҳарбий-ҳаво кучлари кўмагида уларни тор-мор келтирди ва таъқиб остига олди. Шунингдек, у 1976 йил 2 июлда Ливияда ҳарбий тайёргарликдан ўтган «Миллий фронт» кучларининг пойтахт Хартумни эгаллашга бўлган қуроли уринишларини ҳам бутунлай барбод қилди.

Оқ уй маъмурияти Британиянинг Суданни бўлаклаш борасидаги барча режаларинигина эмас, балки умуммусулмон тупроқларини парчалашга қаратилган стратегик лойиҳаларини ҳам мерос қилиб олди. Вашингтон «Сайкс-Пико» тизими чизган чегараларнинг барқарорлигига шубҳа билан қараб, Яқин Шарқ давлатлари харитасини қайта шакллантиришга киришди ва муқобил сифатида машъум «қонли чегаралар»

доктринасини илгари сурди. Жумладан, 2006 йилда америкалик истеъфодаги генерал Ральф Питерс нуфузли «Armed Forces Journal» ойлик нашрида «Қонли чегаралар» номли мақоласини эълон қилиб, унда Яқин Шарқнинг янги сиёсий харитасини тақдим этди. Муаллиф ушбу мақолада шундай ёзади: *«Қўшма Штатлар аввалги режим ағдарилганидан кейин Ироқни бир нечта давлатга парчалаш ҳаракатларини охирига етказмай, қимматли имкониятни бой берди. Ваҳоланки, ўша пайтда барча курдларнинг орзуси бўлган мустақил Курдистон давлати тузилганини эълон қилиш мумкин эди. Кейинчалик бу тузилмага Эрон, Сурия ва Туркия курдлари ҳам ўз ҳудудлари билан келиб қўшилган бўларди».*

Пентагоннинг собиқ генерали ўз нуқтаи назарини европалик мустамлакачилар минтақани фақат «жуғрофий омилларга таяниб бўлганлари ва улар чизган сиёсий чегаралар вақт синовига бардош беролмагани» билан изоҳлайди. Унинг таъкидлашича, ўзи таклиф қилаётган янги харита «Яқин Шарқни демографик белгилар асосида қайта тақсимлаш ҳамда маҳаллий аҳолининг миллий, мазҳабий ва сектавий ҳуқуқларини эътиборга олиш орқали мавжуд вазиятни тузатади». Питерснинг ишонч билдиришича, *«қон тўкилишининг олдини олишнинг энг самарали йўли –*

ўзаро зиддиятли диний оқимларнинг бир давлат таркибида бирга яшашига чек қўйиши ва уларнинг ҳар бирига алоҳида суверен макон ажратиб беришидир».

Аслида, бу баёнотлар Ғарб сиёсий доираларида «Яқин Шарқ жаллоди» номини олган ультраўнг сиёсатчи Бернард Льюис ғояларининг навбатдаги реинкарнациясидир. Льюис ўз вақтида шундай деган эди: *«Араб ва умуман Ислом тупроқларини қайтадан қабилавий ва сектавий тизимларга бўлиб ташлаш зарур. Бу жараёнда уларнинг ҳис-туйғулари, эътирозлари ёки муносабатлари билан ҳисоблашиб ўтиришига ҳеч қандай ҳожат йўқ».* Ральф Питерс ўз концепциясида ушбу режа мусулмонлар ўртасида этник ва мазҳабий низоларни атайлаб алангалатишга асосланганини яширмайди. Зеро, ички адоватлар авж нуқтасига чиққанда, бу Ислом ўлкаларини куролли куч воситасида бўлаклаш учун қулай ва қонуний баҳонага айланади. Бундан ташқари, бир мамлакатдаги дестабилизация қўшни давлатларга ҳам ёпирилиб ўтади ва «домино эффекти» асосида уларнинг барчасини бирин-кетин парчалаб ташлайди.

2011 йилда Жанубий Судан мамлакатдан ажратиб олингач, ўша пайтдаги президент Умар ал-Башир 2012 йилнинг январь ойида очиқчасига шундай баёнот берган эди: *«Суданнинг*

парчаланиши ортида Америка турибди. Шу йўл билан у нефть соҳасидаги ўз манфаатларини таъминлашни ва мамлакатни заифлаштиришни кўзламоқда». Бу эса Судан яхлитлигига айнан Вашингтон томонидан болта урилганининг яққол исботидир.

2019 йилнинг апрелига келиб, Умар ал-Башир ҳукумати америкаликлар учун ўз аҳамиятини бутунлай йўқотди. Чунки Оқ уй унча Жанубни узиб олишга ва 2011 йилги Доҳа шартномаси орқали Дарфурда низо оловини ёқишга улгурган эди. Мазкур битим Дарфурга кенг мухторият бериш орқали уни амалда сепаратизмга шайлаб қўйди. Ушбу келишувда Судан учун федератив бошқарув тизими қабул қилиндики, бу модель ўз-ўзидан давлат яхлитлигини хавф остига қўяр эди. Шу сабабли, Америка халқ нафратига учраган ҳукмдорни алмаштириш орқали тизим тузилмаси ва унинг вафодорлигини сақлаб қолишга умид қилиб, Башир маъмуриятини ағдарди. Бироқ Судандаги инглизпараст кучлар кутилмаганда кул остидан чиққан оловдек қайта бош кўтарди. Улар ҳукумат бинолари пойида миллионлаб одамларни сафарбар этиб, сиёсий ҳаракатлар воситасида Америка таъсирининг пойдеворини емиришга киришдилар.

АҚШ малайлари сиёсий босимларга бардош беролмай, истар-истамас

конституциявий ҳужжатни қабул қилишди, бироқ кўп ўтмай – 2021 йил 25 октябрда ундан воз кечишди. Шунга қарамай, улар мамлакатдаги тартибсизликларни жиловлай олмадилар. Оқибатда, аслида Лондон томонидан ташланган сиртмоқ бўлган «ҳадли (рамочное) келишув» Судандаги Америка таъсири бўғзини қайтадан сика бошлади. Шундан сўнг, Вашингтон инглизпараст кучларни мутлақо обрўсизлантириш ва уларни давлат бошқарувидан бутунлай сиқиб чиқариш мақсадида мамлакатда ҳозирги қонли фуқаролар урушини алангалатди. АҚШнинг бундан кўзлаган асл муддаоси – ўзининг «Қонли чегаралар» лойиҳасини Суданда ижро этиш, яъни дастлаб Дарфурни ажратиб олиб, сўнгра мамлакатнинг қолган қисмини ҳам тўлиқ парокандаликка маҳкум этишдир.

Бу мақсадга эришиш йўлида Вашингтон Суданда «Ливия сценарийси»ни давом эттирмоқда ва Америка Тинчлик институти режасига мувофиқ Дарфурнинг ажралиб чиқишини узил-кесил қонунийлаштиришга интилмоқда. Жумладан, мазкур институт 2024 йилнинг апрелида Найробиди урушга қарши сиёсий ва фуқаролик кучлари иштирокида махсус семинар ўтказди. Анжуман якунларига кўра, Суданда иккита параллель ҳукуматнинг

мавжудлиги гўёки ҳарбий ҳаракатлар шиддатини пасайтириши ва музокараларга йўл очиши ҳақида сиёсий хулоса сингдирилди. Шу тариқа, низолашаётган ҳар икки томон ушбу хавфли тавсияни амалда ижро этишга йўналтирилди.

Судан аҳлига қарата шуни таъкидламоқчиман: кечагина Жанубий Суданни узиб олган Америка бугун Дарфурни ажратишга, эртага эса юртимизнинг қолган бўлақларини ҳам тилка-пора қилишга аҳд қилган. Агар сиз бугунги фожиага ҳам вақтида Жануб муаммосига лоқайд бўлганингиздек муносабатда бўлсангиз, Вашингтоннинг Суданни беш бўлакка бўлиб ташлаш борасидаги машъум режаси муқаррар равишда амалга ошади. Ушбу сунъий чегаралар эса сизнинг ва фарзандларингизнинг қони билан чизилади. Агар бунга йўл қўйиб берсангиз, нафақат бу дунёда, балки охиратда ҳам мутлақо зиён кўрувчилардан бўлиб қоласиз.

Очиғи, юртимиз АҚШ ва Британия ўртасидаги геосиёсий таъсир кураши майдонига айланганини, уларнинг малайлари эса ҳаётимиз ва номусимизни савдога кўяётганини кўриш ниҳоятда ачинарлидир. Америка ҳам, Британия ҳам ашаддий душман бўлиб, улар ҳеч қачон ва ҳеч қерда мусулмонларга яхшилик раво кўрмаган ва кўрмайди ҳам. Бу ҳақда Аллоҳ Таоло

Қуръони Каримда шундай марҳамат қилади:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِن كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ﴾¹³

**«Эй иймон келтирганлар!
Ўзгалардан (сизнинг
қадриятларингизга бегона
бўлганлардан) сирдош тутманг! Улар
сизга бузғунчилик қилишда ва зарар
етказишда ҳеч бўшаимайдилар,
аксинча, бошингизга оғир кун
тушишини ва ҳалокатга
учрашингизни орзу қиладилар.
Уларнинг тилларидан адоват ва
нафрат тошиб чиққан, кўксиларида
яширган хусуматлари эса янада
каттароқдир! Агар ақл юритадиган
бўлсангиз, Биз сизга дўст ва**

**душманни ажратиб олишингиз учун
оят-белгиларни очик-ойдин баён
қилиб бердик»¹³.**

Мустамлакачи кучлар учун мусулмонларнинг қони тўкилиши ёки номуси топталиши ҳеч қандай аҳамиятга эга эмас. Халифалик барҳам топгани ва Ислом буюрган ҳаёт тарзидан узоқлашганимиз бизни мана шундай аянчли қисматга маҳкум этди. Токи ўз олдимизга Халифаликни қайта тиклашдек олий ғояни мақсад қилиб қўймас эканмиз, асло тўғри йўлдан юра олмаймиз. Бу – йўлида бор-будимизни, ҳатто жонимизни фидо қилишга тайёр бўладиган, эришиш учун кечаю кундуз тиним билмай меҳнат қиладиган олий мақсаддир. Биз туб ва қатъий ўзгаришларни амалга оширишга қодир бўлган куч ва таъсир эгаларини имкон қадар тезроқ ушбу ғоя атрофида бирлаштиришимиз лозим.

¹³ Оли Имрон сураси, 118-оят маъноси

РАМАЗОН ОЙИ ТАҚВОДОР ФОЙДАСИГА ГУВОҲЛИК БЕРАДИ

Устоз Иброҳим Салома

Бисмиллаҳир Роҳманир Роҳийм. Аллоҳ таолога ҳамду санолар, Оламлар сарвари Муҳаммад Мустафо ﷺга, у зотнинг аҳли байтлари, содиқ саҳобалари ва йўлларини маҳкам тутган барча мўминларга салавоту дурудлар бўлсин.

Мана неча йиллардирки, кутлуғ Рамазон ойи бизни зиёрат қилиб ўтмоқда. Бирок Ислому Уммати ҳануз турли бало-офатлар, оғир имтиҳонлар ва фитналар гирдобидида қолмоқда. Афсуски, Уммат Аллоҳ нозил қилган шариат аҳкомларидан узоқлашиб, ўзга қонунлар билан яшашга кўникиб қолди. Ваҳоланки, бу улкан гуноҳ ва ошкора зулмдир. Бугун мусулмонлар золимларга суяниб, уларнинг малайларига ҳамда дин душманларининг хизматкори бўлмиш энг тубан кимсаларга бўйин эгдилар.

Мусулмонларнинг бугунги аянчли ҳолати Набий ﷺнинг муборак ҳадисларидаги ушбу башоратнинг айна исботидир: *«Сизлар у кунда сел кўниги каби заиф бўлурсиз. Душманларингиз қалбидан сизлардан бўлган ҳайбат кўтарилади. Дунёга муҳаббат қўйиш ва ўлимни ёмон кўриш иллати туфайли қалбларингизга ваҳн солинади»*.

Хўш, биз бугун ўзимизга ҳақли савол бера оламизми: Рамазон ҳаётимизни қанчалик ўзгартирмоқда? Ушбу муборак ойнинг ҳаққини муносиб адо эта оляпмизми? Ахир у хайру барака, илоҳий раҳмат ва мағфират палласи, тоат-ибодат, дуо ва тазарру мавсумидир.

Муқаддас Китобимизда Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади:

﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾^{۱۸۶}

«Бандаларим Сендан Мен ҳақимда сўрасалар, Мен, албатта, яқиндирман. Дуо қилгувчи дуо қилганда, ижобат қиламан. Бас, улар ҳам Менинг чақиригимга жавоб

қилсинлар ва Менга имон келтирсинлар, шояд тўғри йўлни топсалар»¹⁴.

Аллоҳ таоло Ўзининг чексиз раҳмати ва фазлу карами ила бизга яқин эканининг хабарини бермоқда. Шундай экан, эй мўминлар, Раббингиздан ўзгага умид боғламанг, сохта кучларга суянманг! Зотан, У зот энг гўзал Мавло ва энг афзал Нусрат берувчидир.

¹⁴ Бақара сураси, 186-оят маънисини

Холиқимиз бизга жуда ҳам яқин бўлиб, нидоларимизни эшитади ва холис дуоларимизни ижобат қилади.

Ушбу муборак оят Қуръони Каримдаги бандага энг олий умид ва таскин бахш этувчи баёнотлардан биридир. Оятнинг ҳар бир калимаси илоҳий муҳаббат, яқинлик ва хотиржамлик билан йўғрилган. Бу эса мўмин қалбга сокинлик, амалларига қатъият ва Раббига юзланишда чин ихлос бағишлайди. Шунингдек, бандани Аллоҳ таолога мутлақ итоат этишга ва Унгагина таваккул қилишга ундайди. Натижада мўминлар Аллоҳнинг ваъдаси, раҳмати ва ризолигига ишониб, чин ором топадилар. Улар ички хотиржамлик ва омонлик туйғуси ила фақат Аллоҳ ва Униг Расулига ﷺ итоат қиладилар ҳамда ёлғиз Аллоҳгагина бандалик қиладилар.

Ҳақ таоло бандаларини ҳидоятга йўллаб, Ўзига итоат этишга, даъватига лаббай деб жавоб беришга, чин имон келтириб, муқаддас Шариат аҳкомларига мувофиқ ҳаёт кечиришга буюради. Оятда: **«Бас, улар ҳам Менинг чақириғимга жавоб қилсинлар ва Менга имон келтирсинлар, шояд тўғри йўлни топсалар»**, дейилган. Зеро, барча ишлар Аллоҳнинг ихтиёрида бўлиб, Унинг ҳукмини ўзгартирувчи ҳеч бир куч йўқдир. Раббимизнинг даъватига ижобат қилиш — айна ҳидоятдир.

Унинг йўли ва Шариатига имон келтириб, унга эргашиш эса фақат ва фақат Аллоҳнинг ҳукмлари билан ҳукм юритишни ҳамда ёлғиз Унинг маҳкамасига мурожаат қилишни тақозо этади.

Тўғри йўлни топган (рошид) зотлар — Аллоҳнинг амрига лаббай деган, Унинг Шариатини маҳкам тутган, буйруқларини бажариб, қайтариқларидан қайтган тақводорлардир. Улар Аллоҳ таоло мўмин бандалари ва бутун инсоният учун ихтиёр қилган ҳамда риоя этишни буюрган ҳақ Динни, Илоҳий Шариатни ва тўғри йўлни ҳаётга татбиқ этадилар. Зеро, Ислом — ҳақиқат дини, тўғри йўл (ҳидоят), адолат, поклик ва чексиз яхшилик манбаидир. Ундан ўзгаси эса куфр, адашиш, жаҳолат, зулм, фисқ ва ошкора исёндан иборатдир.

Ҳазрати Ҳузайфа ибн Ямон розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади, Расулуллоҳ ﷺ шундай марҳамат қилдилар: **«Жоним қўлида бўлган Зотга қасамки, сизлар албатта маъруфга буюрасизлар ва мункардан қайтарасизлар. Акс ҳолда, Аллоҳ тез орада устингизга Ўз ҳузуридан бир бало юборур. Кейин эса У Зотга дуо қиласизлар-у, дуоларингиз ижобат бўлмас»**.

Мусулмонларнинг Аллоҳ таолонинг даъватига лаббай деб жавоб бермаётганликлари уларнинг ўзаро

тарқоқлиги, бўлиниши ҳамда Аллоҳ нозил қилган ҳукмларни четга суриб, Илоҳий чегараларни (худудларни) бузганликлари оқибатидир. Бу ҳол имоннинг асл моҳиятини англашда қалбларнинг кўр бўлишига ва тушунчаларнинг бузилишига олиб келди. Афсуски, мусулмонлар Исломнинг ҳокимиятдан ва ижтимоий ҳаёт низомидан узоқлаштирилишига кўникиб қолдилар. Золимларга суяниб, Аллоҳнинг Шариатини тарк этган ҳолда, инсон томонидан ўйлаб топилган сохта ғоя ва концепцияларни қонун ҳамда адолат меъёри сифатида қабул қилдилар. Натижада мусулмон ўлкаларида истибдод ва зулм ҳокимияти кучайди. Энг тубан кимсалар кофирларга эргашиб, уларни ўзларига ҳомий ва дўст тутган ҳолда Уммат устидан ҳукмрон бўлиб олдилар.

Муқаддас Китобимизда Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади:

﴿فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوُا اللَّهَ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ بَنِيكُمْ ۚ قَلِيلًا ۖ وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ۝٤٤﴾

«Одамлардан қўрқманг, Мендан қўрқинг! Менинг оятларимни арзон баҳога сотманг! Кимда-ким Аллоҳ нозил қилган ҳукмлар билан ҳукм юритмаса, ана ўшалар кофирлардир»¹⁵.

Аллоҳ таолонинг Шариати — мутлақ адолат ва ҳаққоният мезони бўлиб, у инсоният орасида куфр, зулм ва маъсият аҳлига асло ўрин қолдирмайди. Шу сабабли ҳам мустабид золимлар, фосиқлар, кофир ва мунофиқлар Ислом ва мусулмонларга қарши барча услуб ва воситалар билан курашаётганига гувоҳ бўлмоқдасиз. Ҳақ таоло мусулмонларга буюриб, уларни огоҳлантиради: **«Одамлардан қўрқманг, Мендан қўрқинг!»**. Яъни, ҳеч қандай шароитда бандалардан ҳайиқманг, улардан қўрқув сизни Аллоҳнинг қонуни ва Унинг тўғри йўли билан ҳукм юритишдан тўсиб қўймасин. Ва қатъий билингки, **«Кимда-ким Аллоҳ нозил қилган ҳукмлар билан ҳукм юритмаса, ана ўшалар кофирлардир»** деган калом — олий ҳақиқат ва айни ҳақдир.

Аллоҳ таоло айтади:

﴿أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ۝٥٠﴾

«Динсизлик ҳукмини истайдиларми?! Ишончи комил бўлган қавм учун Аллоҳдан кўра гўзалроқ ҳукм қилувчи ким бор?!»¹⁶.

Ушбу инкорий ва риторик савол Аллоҳ нозил қилган шариат ҳукмларини четга суриб қўйган ҳар бир мусулмонга қаратилган қаттиқ таъна ва

¹⁵ Моид сураси, 44-оят маъноси

¹⁶ Моид сураси, 50-оят маъноси

дашномдир. *«Ишончи комил бўлган қавм учун Аллоҳдан кўра гўзалроқ ҳукм қилувчи ким бор?!»* Ахир ўзини мўмин санаган кимсалардан ким ҳам ўз тўқима қонунлари ва маҳкамасини Аллоҳнинг қонуни ҳамда илоҳий йўлидан афзал деб даъво қилишга журъат эта олади?!

Раббимиз марҳамат қилади:

﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ ۝ ۱۱۹ وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ۚ قُلْ إِنْ هَدَىٰ اللَّهُ فَمَا لَهُدَىٰ وَلَنْ يُغْنِيَّ عَنْكَ الْإِلَهِمْ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ۝ ۱۲۰﴾

«Албатта сизни ҳақ Қуръон билан суюнчиловчи ва огоҳлантирувчи қилиб юбордик. Дўзахилар хусусида эса сиз жавобгар эмассиз. Яҳуд ва насаролар то уларни динига кирмагунингизча ҳаргиз сиздан рози бўлишмайди. «Аллоҳ кўрасатган ҳидоятгина тўғри йўлдир» деб айтинг. Қасамки, агар сизга келган шунча билимдан кейин ҳам яҳуд-насарони истагига эргашисангиз, Аллоҳ азобидан асрайдиган на бир дўст топасиз ва на бир ёрдамчи»¹⁷.

Яъни, Раббингиздан сизга нозил қилинган ҳақиқатга эргашинг, асло яҳудий ва насронийларнинг ортидан эргашманг! Зотан, улар сизнинг ашаддий душманингиздир. Сизларни ўз

дин ва йўллариغا киритмагунларича, сизларга қарши уруш очишдан ва маккорлик қилишдан асло тўхтамайдилар. Биз билан уларнинг ўртасидаги бу кураш — сохта миллатчилик, ватанпарварлик ёки юзаки «мустақиллик» шиорлари остидаги тўқнашув эмас, балки ақида ва дин урушидир. Бугун Фаластин заминида содир бўлаётган фожиалар ушбу ҳақиқатнинг ошкора исботидир. Ўзларини миллий ғоялар, давлатчилик ва мустақиллик ҳимоячиси деб даъво қилаётган кимсалар эса, асл воқеликда яҳудий ва америкаликларнинг манфаатларига хорлик ва заифлик билан хизмат қилмоқдалар. Хўш, бундай оғир дамда ҳақиқий мусулмонлар қаерда қолди?!

«Аллоҳ кўрасатган ҳидоятгина тўғри йўлдир» деб айтинг. Бу оят мутлақ чеклаш (хаср) ифодаси бўлиб, фақат Аллоҳнинг йўлигина чин ҳидоят эканини англатади. Ундан ўзга ҳар қандай йўл эса залолатдир. Мусулмон инсонга у сохта йўлларга эргашиш, улар асосида амал қилиш ёки одамларни ўша ғояларга даъват этиш мутлақо ҳаромдир. Хоҳлаган киши имон келтирсин, хоҳлаган киши куфрни танласин (ҳар ким ўз қилмишига жавоб беради).

Қасамки, агар сизга келган шунча билимдан кейин ҳам яҳуд-насарони

¹⁷ Бақара сураси, 119-120 оятлар маъноси

истагига эргашисангиз, Аллоҳ азобидан асрайдиган на бир дўст топасиз ва на бир ёрдамчи. Хўш, бугун биз Раббимизга берган аҳду паймонимизга содиқ қола биламизми? Токи муборак Рамазон ойи Аллоҳга итоат қилганимизга, Унинг буйруқларини бажариб, қайтариқларидан тийилганимизга фойдамизга гувоҳлик берсин. Аллоҳнинг Китобини маҳкам тутиб, Аллоҳ ва Униг Расулининг ﷺ даъватига лаббай дея олдикми? Аллоҳга, Унинг пайғамбарлари ва китобларига ҳақиқий имон ила эътиқод қиляпмизми?

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади:

﴿وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَاهُم مِّن رَّبِّهِمْ وَأَقْرَبُونَ ۖ وَالَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مَا وَحَّيْنَا إِلَيْهِمْ بِلَذَّةٍ مِّن رَّبِّهِمْ وَلَا يُنْفِقُونَ سِرًّا وَلَا عَلَانِيَةً مِّمَّا رَزَقْنَاهُمْ ۚ ذَٰلِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ۝١٧٠﴾

«Китобни маҳкам тутган ва намозни тўқис адо этганлар билсинларки, Биз солиҳ амал қилувчиларнинг ажрини асло зое қилмаймиз»¹⁸.

Аллоҳнинг Китобини маҳкам тутиш — Унинг ҳукмларига мувофиқ яшаш, буйруқ ва қайтариқларига амал қилиш ҳамда Расулуллоҳ ﷺнинг суннатларига эргашиш демакдир. Бу эса инсонларнинг ижтимоий ҳаётини тартибга солишда ва улар ўртасида ҳукм чиқаришда фақат Аллоҳнинг

Китоби ва Расулининг Суннатига суянишни тақозо этади. Чин мўминлик — Аллоҳ таолога мутлақ итоат этиш, Унгагина таваккул қилиш, Унинг Ўзига тавба ила юзланиш ва бутун ҳаёт давомида ёлғиз Аллоҳ ва Униг Пайғамбарига ﷺ бўйсуниб яшашдир.

Рамазон ойининг ҳақиқий соҳиблари — Раббилари томонидан нозил қилинган ваҳийнинг мутлақ ҳақиқат эканини теран англаб, унга чин дилдан эргашадиган зотлардир. Аллоҳ таоло улар ҳақида шундай марҳамат қилади:

﴿أَفَمَن يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰ ۚ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولَٰئُوا ۚ أَلَا تَلْبَسُ ۚ ۝١٩ الَّذِينَ يُؤْفُونَ بَعْدَ أَن يَتَّفِقُوا ۚ ۝٢٠ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَن يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ ۝٢١ وَالَّذِينَ صَبَرُوا أَبْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ۚ ۝٢٢﴾

«Раббингдан сенга нозил қилинган бу Ваҳийни айти Ҳақиқат деб билган теран фикрли инсон, наҳотки бу Ҳақиқат қаршисида кўр бўлган кимса билан тенг бўлса?! Зеро, бундан фақат нарсаларнинг мағзини чақа оладиган соф ақл эгаларигина ибрат олурлар. Улар, Аллоҳга берган аҳдларига вафо қиладиган ва ваъдаларини бузмайдиган зотлардир. Улар Аллоҳ боғланишини буюрган ришталарни маҳкам боғлайдилар, ўз Раббиларидан ҳайбатланадилар ва

¹⁸ Аъроф сураси, 170-оят маъноси

ҳисоб-китобнинг оғир кечишидан қўрқадилар. Улар Раббиларининг розилигини истаб сабр қиладилар, намозни тўқис адо этадилар, Биз уларга ризқ қилиб берган нарсалардан яширин ва ошкора инфоқ қиладилар ҳамда ёмонликни яхшилик билан даф қиладилар. Ана ўшалар учунгина бу дунёнинг гўзал оқибати бордир»¹⁹.

Ҳақиқатни англаб, чин имон келтирган ва шу имонига мувофиқ солиҳ амаллар қилган, сўнгра ҳидоят йўлини маҳкам тутган зотгина улуғ зафарга (фавзул азимга) умид қила олади. Бундай банда Аллоҳнинг Китоби ва Расулининг Суннати билан ҳукм юритиш ҳамда ёлғиз Унинг маҳкамасига мурожаат қилиш орқали Исломий ақида ва имонни инсонлар ҳаётида бош мезонга айлантиради. Натижада у Аллоҳнинг калимасини олий, куфр аҳлининг сўзини эса тубан қилиш йўлида хизмат қилади.

Куфр — бу нафақат моддий, балки маънавий кўрлик, жаҳолат ва айни адашишдир. Кофирлар Аллоҳга имон келтирмайдилар, Расулуллоҳ ﷺ га эргашмайдилар ва Аллоҳнинг Китоби билан ҳукм юритишни инкор этадилар. Оятдаги *«Буни фақат ақл эгаларигина англайдилар»* деган таъриф эса, ҳақиқат эслатилганда ундан панд-насиҳат оладиган, Аллоҳ ва Унинг оятлари зикр қилинганда қалблари

титрайдиган соғлом ақл соҳибларига тегишлидир.

Уларнинг қалблари ва онги Аллоҳ таолога итоат этиш ва Илоҳий Шариатга бўйин эгмоқ фарз эканини теран англайди. Шу боис ҳам улар Набий ﷺ га нозил қилинган ваҳий асосида ҳукм юритадилар. Улар — *«Аллоҳга берган аҳдларига вафо қиладиган ва ваъдаларини бузмайдиганлардир»*. Аллоҳ билан боғланган бу аҳду паймон — У зотга ва Расулига имон келтириш, ҳаётни Қуръон ва Суннат аҳкомларига мувофиқ қуриш демакдир. Бу ҳар қандай келишув ва мажбуриятнинг бош асоси бўлиб, чин мўмин бу аҳдни асло бузмайди ва уни ҳеч қандай дунёвий матохга алмашмайди.

Мусулмонлар билан бошқа томонлар ўртасида тузиладиган ҳар қандай шартнома ва битимлар, агар улар Аллоҳнинг Шариатига мувофиқ келсагина, уларга риоя қилиш вожиб бўлади. Илоҳий Шариат чегарасидан чиқадиган ҳар қандай битим эса шаръан ботилдир ва у ҳеч қандай қийматга эга эмас. Оятда зикр қилинган *«Аллоҳ боғланишини буюрган нарсаларни боғлайдиган, Раббиларидан қўрқадиган ва оғир ҳисоб-китобдан хавфда бўладиган зотлар»* — Аллоҳнинг азобидан қўрқиб, раҳматидан умид қилган ҳолда Унинг

¹⁹ Раъд сураси, 19-22 оятлар маъноси

амрларига сидқидилдан бўйин эгувчилардир. Тақво ва махофат (қўркув) уларнинг қалбини шундай камраб олганки, улар Қиёмат кундаги улуғ ҳисоб-китоб келишидан аввал бу дунёдаёқ ўз нафсларини сарҳисоб қиладилар.

Улар *«Раббиларининг ризолигини (Лиқосини) истаб, сабр қиладиган»*, яъни Аллоҳнинг тоатида ва Раббининг ажру мукофотидан умидвор бўлиб машаққатларга бардош берувчи зотлардир. Шунингдек, улар *«намозни тўқис адо этадиган, Биз уларга ризқ қилиб берган нарсалардан яширин ва ошкора эҳсон қиладиган ҳамда ёмонликни яхшилик билан қайтарадиган зотлардир. Ана ўшалар учун охират диёри бордир»*. Муборак Рамазон ойи айнан мана шундай бандаларнинг Аллоҳга чин итоат этганликлари ҳақида гувоҳлик беради ва улар дуоларининг ижобат бўлишини умид қилишга ҳақлидирлар.

Бунинг акси ўлароқ, Ҳақ таоло шундай огоҳлантиради:

﴿وَالَّذِينَ يَنْفُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ﴾

«Аллоҳга аҳд берганларидан кейин уни бузадиган, Аллоҳ боғланишини буюрган нарсаларни узадиган ва ер

*юзиди бузгунчилик қиладиган кимсалар учун лаънат бўлсин ва уларга энг ёмон диёр (дўзах) бўлсин»*²⁰.

Мана шундай кимсалар Аллоҳга исён қилганлари, аҳдларини бузганлари, Шариатни четга суриб, кофирларнинг ортидан эргашганлари сабабли Рамазон ойи уларнинг зиёнига гувоҳлик беради. Улар инсонларни Аллоҳнинг йўлидан тўсиб, ўзлари ўйлаб топган куфр қонунлари ва тоғутий тизимларни жорий этиш орқали ер юзиди бузгунчилик (фасод) тарқатдилар. Оқибатда эса улар илоҳий лаънатга учраб, ўзлари учун энг мудҳиш жой бўлмиш жаҳаннам уқубатига маҳкум бўлдилар.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади:

﴿فَقَرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ۝ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَهًا ءَاخَرَ إِنِّي لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ۝﴾

*«Бас, Аллоҳ паноҳига шошилинг! Албатта, мен сизлар учун У Зот томонидан юборилган очиқ-ойдин огоҳлантирувчиман. Аллоҳ билан бирга ўзга бирор “илоҳ”ни шерик қилманг. Албатта, мен сизлар учун У Зот томонидан юборилган очиқ-ойдин огоҳлантирувчиман»*²¹.

Ёлғиз Аллоҳ таолонинг паноҳига шошилинг, зеро У — чексиз Қувват ва

²⁰ Раъд сураси, 25-оят маъноси

²¹ Зориёт сураси, 50-51 оятлар маъноси

Матонат соҳибидир (Ал-Қавий, Ал-Матин). Ҳар бир ишда ёлғиз Унга суянинг, Унга тавба қилиб, таваккулни ҳам фақат У зотга боғланг. Аллоҳга ҳеч бир нарсани шерик (ширк) қилманг, чунки Аллоҳ таоло бирор шерикка муҳтож бўлмаган мутлақ Бойдир (Ал-Ғаний). Ҳазрати Абу Ҳурайра розияллоҳу анхудан ривоят қилинган ҳадиси қудсийда Набий ﷺ Раббиларидан шундай нақл қиладилар: **«Мен шерикларнинг шериклигидан энг беҳожат Зотдирман. Ким бир амал қилса-ю, унда Мендан ўзгани шерик қилса, Мен уни ҳам, қилган ширкини ҳам тарк этурман»** (Имом Муслим ривояти).

«Аллоҳ билан бирга ўзга бирон илоҳни (шерик) қилманглар!» деган амр ёлғиз Аллоҳга ихлос билан итоат этишга ва Унинг Тавҳидини (ягоналигини) эътироф этишга чақириқдир. Ҳаёт ва абадий Барқарор бўлган (Ал-Ҳайй, Ал-Қаййум) Зотдан ўзга ҳеч бир ҳақ маҳбуд йўқдир. Оятдаги бу такрорий огоҳлантириш замирида холис бандалар учун илоҳий мағфират, раҳмат ва ризолик мужассамдир. Ҳақ таоло айтади:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ۝٦ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطِيعُونِ ۝٧ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ۝٨﴾

«Мен жинлар ва инсонларни фақат Ўзимга қуллик қилишлари учунгина яратдим. Мен улардан бирон ризқ истамайман ва улар Мени таомлантиришини ҳам хоҳламайман. Зеро, Аллоҳнинг Ўзигина барча бандаларига ризқ берувчи Раззоқ ва мустаҳкам Қувват соҳибидир»²².

Жинлар ва инсониятнинг яратилиш мақсади ҳамда асл моҳияти — ёлғиз Аллоҳ таолога бандалик (қуллик) қилишдир. Уларнинг бу дунёдаги бош вазифаси Унга ҳеч нарсани шерик қилмай, ягона Илоҳга қуллик қилишдан иборат. Ҳақиқий ибодат шундай бўлиши керакки, унда банда ҳар бир ҳаракатини ёлғиз Раббининг амрига мувофиқлаштиради; Холики қандай буюрган бўлса, шундай бўйсунди. Рабби ҳукм қилади, банда эса сўзсиз итоат этади. Айнан мана шу тарзда инсон ҳаёти тартибга тушади ва Аллоҳ таоло Ўз Расулига ﷺ нозил қилган муборак ваҳий асосида тўғри йўналиш олади.

Шу тариқа инсон қалбида қуллик (ибодат) тушунчаси мустаҳкамланиб, бутун ҳаёт тизими Аллоҳ таолога қуллик қилиш асосига қурилади. Чин мўминнинг ҳеч бир амали, аъзоларининг ҳаракати, туйғу ва фикрлари Аллоҳнинг буйруқ ҳамда қайтариқларидан ташқарида содир

²² Зориёт сураси, 56-58 оятлар маъноси

бўлмайди. Инсоният ҳаёти фақат Яратувчига ибодат қилиш орқали ҳақиқий уйғунлик ва ором топади. Бу ерда банда ёлғиз қуллик қилувчи, Холиқ эса итоат этиладиган, амрлари бажарилиб, Шариати ва кўрсатган йўли воситасида қайтариқларидан тийиладиган ягона Маъбуддир.

Бугунги кунда кўпчилик мусулмонлар онгида шаклланиб қолган тушунчалардан фарқли ўлароқ, ибодат мазмуни фақатгина муайян диний расм-русумлар ва ритуаллар билан чекланиб қолмайди. Аксинча, ибодат тушунчаси ҳаётнинг барча жабҳаларини — сиёсат ва давлат бошқарувини, иқтисод, ижтимоий муносабатлар, адолат мезонлари, Аллоҳ йўлидаги жиход ҳамда ер юзини обод қилиш каби халифалик вазифаларини қамраб олади. Агар ҳаёт Аллоҳнинг амр ва наҳийлари асосида қурилса, унинг ҳар бир лаҳзаси ибодатга айланади. Зеро, ибодат — Аллоҳ таолога холис юзланиш, Унинг Шариати ва йўлига сўзсиз эргашиш, Унга таваккул қилиб, буйруқларига мутлақ бўйин эгмакдир.

Банда ёлғиз Аллоҳга қуллик қилишни эътироф этиш, давлат бошқаруви ва маҳкамада Илоҳий қонунларни жорий қилиш орқали қалб сокинлиги ва руҳий ҳаловатга эришади. Бу эса Аллоҳнинг калимасини олий, куфр сўзини эса тубан қилиш демакдир.

Инсоннинг бу дунёдаги яратилиш ғояси ва асл вазифаси — Аллоҳнинг динини барпо этиш, Унинг Шариатини ҳаётга татбиқ қилиш ҳамда бу йўлни Қиёматга қадар асраб-авайлаб, ёйишдан иборатдир. Бу улуғ мақсад йўлида Расулуллоҳ ﷺ биз учун энг гўзал ўрнак (усуватун ҳасана) бўлиб, у Зотнинг сўз ва амалларига эргашиш, Суннатларини маҳкам тутиш лозимдир.

Сарвари коинотнинг ﷺ муборак ҳаётлари Аллоҳга ибодат қилишнинг энг мукамал ва олий намунасидир. Мусулмон инсон ҳаётининг ҳар бир соҳасида ушбу намунага ризолик ва таслимият ила эргашмоғи лозим. Мўмин киши — ўз Холиқи ва Мавлосининг қулидир, уни бу олий мақомдан ҳеч бир дунёвий матлаб чалғитмаслиги керак. Инсон ўзини Аллоҳнинг тоатига бағишлаши, Унинг динини ва Шариатини барпо этиши лозим. Зеро, унинг бу дунёга келишидан муддао ҳам аслида шу. Агар инсон мана шу йўлдан юрса, асло адашмайди ва бахтсиз бўлмайди. Ҳақ таоло айтганидек:

﴿فَمَنْ أَتَّبَعْ هَذَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ﴾²³

«Ким Менинг ҳидоятимга эргашса, адашмас ва бахтсиз бўлмас»²³.

Ризқ — Аллоҳ таоло томонидан кафолатланган бўлиб, У зот мўминга ҳам, кофирга ҳам ушбу ризқни етказиб

²³ Тоҳа сураси, 123-оят маъноси

бергувчидир (Ар-Раззоқ). Шундай экан, ҳеч биримиз Аллоҳга исён қилиш эвазига ризқ изламаслигимиз лозим. Ризқни бирор золим ҳукмдорнинг қўлида деб ўйламанг — у сизни ризқдан маҳрум ҳам қилолмайди, бирор одил подшоҳ эса уни сизга зиёда ҳам қилолмайди. Барчамиз Аллоҳнинг бандаларимиз, ризқимиз ҳам, белгиланган умиримиз (ажалимиз) ҳам ёлғиз Унинг қабзаи ихтиёридадир.

Аллоҳ таоло ҳеч бир бандасидан Ўзини таомлантиришни ёки ризқ беришни талаб қилмайди. Муқаддас оятда: **«Мен улардан бирон ризқ истамайман ва улар Мени таомлантиришларини ҳам хоҳламайман»**, деб марҳамат қилинган.

Ҳақ таоло бандаларига муҳтож ва бева-бечораларга инфоқ-эҳсон қилишни фарз қилган бўлса, бу фақат уларнинг нафсларини поклаш, қалбларини бахиллик ҳамда тамагирлик иллатларидан халос этиш учундир. Бу орқали мўминлар қалбида **«Албатта, Аллоҳнинг Ўзигина (барчага) ризқ берувчи, куч-қувват соҳиби ва Қудратлидир»** деган олий ҳақиқат мустаҳкамланади. Шунда инсон руҳияти камбағалликдан қўрқиб бахиллик қилишдан ва эҳсон қилишдан тийилишдек заифликдан юксалади.

Ҳазрати Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади,

Расулуллоҳ ﷺ шундай марҳамат қилдилар: **«Эй одамлар! Аллоҳдан қўрқинглар ва ризқ излашда гўзал йўлни тутинглар (ҳалол касб қилинглари). Зеро, ҳеч бир эсон ўзига белгиланган ризқини батамом олмагунча ўлмайди, агарчи ризқи бироз кечикса ҳам. Бас, Аллоҳдан қўрқинглар ва ризқни гўзал сурабда изланглар — ҳалоллини олинглар, ҳаромидан тийилинглари!»**.

Яъни, ризқ-рўз излашда Илоҳий Шариат чегараларига қатъий риоя қилинг: Аллоҳ ҳалол қилган пок нарсаларни қабул қилиб, ҳаром қилганларидан узоқ бўлинг. Аллоҳга исён қилиш эвазига ризқни тезроқ қўлга киритишга шошилманг, чунки тақдирингизда битилганидан ортиғига асло эриша олмайсиз. Раббингиз сизга берган неъматлардан, лоақал яримта ҳурмо бўлса ҳам, муҳтожларга инфоқ қилинг. Бу ҳадис яна шуни англатадики, инсон бор куч-ғайрати ва меҳнатини фақатгина мол-дунё йиғишга сарфламаслиги лозим, зеро ризқ Аллоҳ таоло томонидан кафолатлаб қўйилгандир.

Дунё тирикчилигини излашда меъёрни билинг ва унга гуноҳ ишлар орқали етишишга уринманг. Аксинча, бор ғайратингизни ёлғиз Аллоҳга холис ибодат қилишга, ўзингизни Унинг тоатига бағишлашга қаратинг. Инсонлар ҳаётининг барча жабҳаларида — давлат бошқаруви,

ижтимоий низом ва маҳкама (суд) ишларида Аллоҳнинг динини ва Илоҳий Шариатни бош мезон сифатида барпо этишга интилинг. Бу ишларни Қуръони Карим ва Расулуллоҳ ﷺнинг Суннатлари асосида, солиҳлик, эҳсон ва мутлақ адолат мезонлари ила ҳаётга татбиқ қилинг.

Эй Раббимиз! Гуноҳларимизни ва ишларимизда йўл қўйган хатокамчиликларимизни мағфират айла, қадамларимизни Ҳақ йўлда собит қил ва куфр аҳли устидан бизга нусрат бер! Эй Раббимиз! Ҳисоб-китоб қилинадиган Қиёмат куни бизни, ота-

онамизни ва барча мўминларни мағфират айла! Ё Аллоҳ, ушбу муборак Рамазон ойида бизнинг, ота-оналаримизнинг бўйинларини дўзах оловидан озод қилгин ва бизни жаҳаннамдан нажот топган бандаларингдан айла! Ё Аллоҳ, Оламлар сарвари Муҳаммад Мустафога, у зотнинг аҳли байтлари ва барча саҳобаи киромларига салавоту дурудлар йўлла. Ҳамду сано бутун оламлар Рабби бўлмиш Аллоҳга хосдир. «Аллоҳ Ўз ишида ғолибдир (Уни ҳеч ким тўса олмас), лекин одамларнинг кўплари билмайдилар».

ҲИЛОЛ КУЗАТУВИ ВА АСТРОНОМИК ҲИСОБ: ИЛМИЙ ВА ШАРЪИЙ ЁНДАШУВ

Устоз Саир Салама (Абу Малик)

Ой тақвимида янги ойни кузатиш борасидаги ихтилофлар – айникса, турли ҳудудлардаги астрономик минтақалар фарқи ва ҳар бир мамлакат ўз кузатувида таяниши лозимлиги борасидаги қарашлар ҳақида илмий-шаръий таҳлил. Ушбу тадқиқотда кузатув ва ҳисоб-китобларнинг моҳияти ҳақиқий далиллар асосида батафсил ёритилади.

Тадқиқотнинг биринчи қисми

Тадқиқотнинг биринчи қисми ой охири ва янги ойнинг бошланиши, ой кунларининг ҳисоби ҳамда астрономик ҳисоб-китобларга таянишдан қайтарилган саҳиҳ набавий матнларга бағишланади. Тўпланган ҳадислар асл мазмунини сақлаган ҳолда, тўлиқ ва мукаммал шаклда тақдим этилмоқда. Унда дастлаб «Саҳиҳ ал-Бухорий» ва «Саҳиҳ Муслим»даги, сўнгра «Сунан» ва «Муснад» китобларидаги ривоятлар бирлаштирилиб, ҳар бир ҳадиснинг умумий маъноси юзага чиқарилди.

Биринчи ҳадис ва унинг асоси

Биринчи ҳадис: **«Ҳилолни кўриб рўза тутинг ва уни кўриб оғиз очинг (ҳайит қилинг)».**

Бу борадаги асосий ривоят «Саҳиҳ ал-Бухорий»да қуйидагича келади: **«Ҳилолни кўриб рўзани бошланг ва уни кўриб рўзани тугатинг. Агар у (булут ёки бошқа сабаб билан) кўзингиздан яширинса, Шаъбон ойининг саноғини ўттиз кунга етказинг».**

Ушбу ривоятни Бухорий (1909), Муслим (1081), Абу Довуд (2320), Термизий (684), Насоий (2097) ва Ибн Можа (1654) ўз тўпламларида келтиришган.

Мазкур ҳадиснинг бошқа манбаларда келган шакллари эса қуйидагича:

- **«Агар у (ҳилол) сизлардан яширинса, унинг ҳисобини қилинг» (Муслим ривояти).**
- **«Агар у сизлардан яширинса, ўттиз кун қилиб ҳисобланг» (Абу Довуд ривояти).**
- **«Агар у сизлардан яширинса, саноғини ўттиз кунга етказинг» (Насоий ривояти).**

«Унинг ҳисобини қилинг» иборасининг шарҳи

Изоҳ: Ривоятларда келган «унинг ҳисобини қилинг» (*фақдуру лаҳу*) ибораси уламолар томонидан турлича шарҳланган. Бу борада икки асосий қараш мавжуд:

1. **Жумхур (кўпчилик) уламолар мазҳаби:** Бу ибора жорий ойни ўттиз кунга етказишни англатади. Бу энг тўғри ва уламоларнинг мутлақ кўпчилиги томонидан қабул қилинган рожих (устувор) қарашдир.

2. **Айрим мужтаҳидлар қараши:** Ой фазаларининг астрономик ҳисоб-китобини юритиш лозим. Бу фикр ҳанафий олимларидан баъзилари ва айрим зоҳирийлар манбаларида учраса-да, лекин илм аҳлининг катта қисми томонидан заиф (кучсиз) деб баҳоланган.

Саҳиҳ ривоятларнинг асл мазмуни ва хулоса

Саҳиҳ ривоятларда келган «унинг ҳисобини қилинг» деган буйруқдан мурод – асло астрономик ҳисоб-китобларга суяниб ой бошини белгилаш қондасини ўзгартириш эмас, балки жорий ойни тўлиқ ўттиз кунга етказишдир. Бу маънони бошқа очиқ-ойдин ривоятлардаги «саноғини ўттиз кунга етказинг» ёки «Шаъбон ойининг саноғини ўттиз кун қилинг» деган иборалар ҳам тўлиқ қувватлайди.

Шу сабабли, фалакий ҳисоб-китобларни янги ой киришини белгиловчи мустақил шаръий асос сифатида тан олиш ушбу ҳадисларнинг очиқ мазмунига зиддир. Истисно тариқасида мазкур матнни астрономик ҳисоб деб талқин қилган якка-ярим қарашлар мавжуд бўлса-да, улар тарқоқ ва чекланган бўлиб, жумхур уламолар яқдил қабул қилган набавий суннатга қарши далил бўлолмайди.

Иккинчи ҳадис: Ҳилолни кузатишнинг вожиблиги

Иккинчи ҳадис: Янги ой киришини белгилашда бошқа белгиларга эмас, балки айнан ҳилолни бевосита кўз билан кузатиш (*руъят*) лозимлиги ҳақида.

«Ҳилолни кўрмагунингизча рўза тутманг ва уни кўрмагунингизча оғиз очманг (рўзани тугатманг)».

Ушбу ривоятни Бухорий (1906) ва Муслим (1080) иттифоқ қилган ҳолда келтиришган.

Шарҳ: Мазкур набавий кўрсатма очиқ ва қатъий (*сориҳ*) далил бўлиб, унда янги ой киришини белгилаш учун фақатгина ҳилолни бевосита кўз билан кузатиш вожиблиги уқтирилган. Бу ўринда хавонинг булутлилиги, астрономик ҳисоб-китоблар ёки тахминларга суяниш шаръан жоиз эмаслиги баён қилинмоқда.

Учинчи ҳадис ва унинг ривоятлари

Учинчи ҳадис: Қамарий ойнинг муддати йигирма тўққиз ёки ўттиз кундан иборат эканлиги ҳақида.

«Саҳиҳ ал-Бухорий»да келган асосий матнда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам шундай марҳамат қиладилар: **«Биз ёзув ва ҳисоб-китобни (уларга таянишни) одат қилмаган (уммий) умматмиз. Ой мана шундай ва мана шундай бўлади»**, яъни гоҳ ўттиз кун, гоҳида эса йигирма тўққиз кун келишини назарда тутдилар.

Бу ҳадисни Бухорий (1913), Муслим (1080), Абу Довуд (2319), Насоий (2110) ва Термизий (685) ривоят қилганлар.

Бошқа ривоятлар:

- **«Ой йигирма тўққиз кундир. Шундай экан, ҳилолни кўрмагунигизча рўза тутманг ва уни кўрмагунигизча оғиз очманг»** (Муслим ривояти).
- **«Агар у сизлардан яширинса, унинг ҳисобини қилинг»** (Термизий ривояти).

Тўртинчи ҳадис ва унинг манбалари

Тўртинчи ҳадис: Ибодатларни жамоат билан бирга адо этиш лозимлиги ҳақида.

«Сунан ат-Термизий»да келган асосий матнга кўра, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айтдилар: **«Рўза – одамлар рўза тутадиган кундадир, ифтор (ҳайит) – одамлар оғиз очадиган кундадир ва қурбонлик – одамлар қурбонлик қиладиган кундадир»**.

Ушбу ривоятни Имом Термизий (697) келтириб, «ҳасан-ғариб» деб баҳолаган. Шунингдек, Абу Довуд (2324) яқин маънода, Дорақутний эса ўз тўпламида (2/162) нақл қилган. Ибн Хузайма (1916) ва Ибн Ҳиббон (871) эса уни саҳиҳ деб ҳисоблашган.

Бошқа ривоятлар:

- **«Оғиз очиш (ҳайит) – раҳбар (имом) оғиз очган кундадир»** (Дорақутний ривояти).
- **«Рўза – сизлар рўза тутган кунда, ифтор – сизлар оғиз очган кунда ва қурбонлик – сизлар қурбонлик қилган кундадир»** (Ибн Хузайма ривояти).

Бешинчи ҳадис: Рамазондан олдинги шубҳа куни рўза тутишнинг тақиқланиши

Рамазон ойидан бир ёки икки кун олдин (шубҳа куни) рўза тутишнинг тақиқлангани ҳақида.

«Саҳиҳ ал-Бухорий»да келган асосий ривоятда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам шундай буюрадилар: **«Сизлардан ҳеч ким Рамазон киришидан бир ёки икки кун олдин рўза тутмасин. Аммо бир кишининг одатий (нафл) рўзаси бўлса, уни тутаверсин».**

Ушбу ҳадисни Бухорий (1914), Муслим (1082), Абу Довуд (2335) ва Насоий (2188) ривоят қилганлар.

Бошқа ривоятлар:

- Муслим ривоятида: {إِلَّا أَنْ يَكُونَ صَوْمًا يَصُومُهُ أَحَدُكُمْ فَلْيَصُمْهُ} — **«Агар сизлардан бирингизнинг доимий тутиб юрган рўзаси бўлса, уни адо этсин»,** деб келади.
- Насоий ривоятида эса: **«Агар бу сизлардан бирингиз илгаридан тутиб келаётган одатий рўза кунига тўғри келиб қолса (зарари йўқ)»,** дейилган.

Олтинчи ҳадис: Ҳилол – рўза ва ҳайит учун шаръий асос

Ҳилолнинг кўриниши – рўзани бошлаш ва оғиз очиш (ҳайит) учун шаръий асос эканлиги ҳақида.

«Сунан Абу Довуд»да келган асосий матнга кўра: **«Ҳилол – рўза тутиш (савм) учундир, хилол – оғиз очиш (фитр) учундир. Шундай экан, уни кўрмагунингизча рўза тутманг ва уни кўрмагунингизча оғиз очманг».**

Бу ривоятни Абу Довуд (2321) ва Ибн Можа (1653) нақл қилган.

Бошқа ривоятлар:

- **«Агар у сизлардан яширинса, ўттиз кунлик санокни тўлиқ қилинг»** (Ибн Можа ривояти).

Еттинчи ва саккизинчи ҳадислар

Еттинчи ҳадис: Ойни кўриш билан боғлиқ набавий амр. «Саҳиҳ Муслим»да баён қилинган асосий матнда: **«Уни (хилолни) кўрган вақтингизда рўза тутинг ва уни кўрган вақтингизда оғиз очинг. Агар у сизлардан яширинса, санокни ўттиз кунга етказинг»,** дейилади. Ушбу лафз билан Муслим (1081), Абу Довуд (2320) ва Термизий (684) ривоят қилишган.

Саккизинчи ҳадис: Гувоҳлик бериш орқали ойни собит қилиш. «Агар (янги ой чиққанига) икки нафар адолатли мусулмон гувоҳлик берса, рўза тутинг ва оғиз очинг». Бу ҳадисни Насойй (2117) ва Абу Довуд (2340) ривоят қилган бўлиб, Ибн Ҳиббон (876) уни саҳиҳ деб баҳолаган.

Ибн Умар розияллоҳу анҳунинг ривоятлари: «Одамлар ҳилолни кузатишди. Мен Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга уни кўрганимни маълум қилдим. Шунда у зот рўза тутдилар ва одамларга ҳам рўза тутишни буюрдилар».

Ушбу ҳадисни Абу Довуд (2342) ва Дорақутний (2/157) ривоят қилган бўлиб, Ибн Хузайма (1905) уни саҳиҳ деб баҳолаган.

Шарҳ: Мазкур ҳадис Рамазон ойи бошланганини эълон қилишда бир нафар адолатли (*ادل*) мусулмоннинг гувоҳлиги кифоя қилишига далилдир. Шаввол (ҳайит) ойининг киришини собит қилиш учун эса, баъзи фақиҳларнинг қарашига кўра, камида икки кишининг гувоҳлиги шарт қилинади.

Тўққизинчи ҳадис: Кундузи ният қилиш масаласи

Тўққизинчи ҳадис: Рамазон хабари тонгдан кейин етса, кундузи ният қилиб рўзани давом эттиришнинг шаръан жоизлиги.

Ҳадис матни: Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига бир аъробий келиб: «Мен ҳилолни кўрдим», деди. У зот: «Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқлигига гувоҳлик берасанми?» деб сўрадилар. Аъробий: «Ҳа», деб жавоб берди. Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «**Одамларга рўза тутишларини эълон қил**», дедилар (Абу Довуд [2340], Термизий [691] ва Насойй [2115] ривоятлари).

Бошқа бир ривоятда эса: «Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: “Муҳаммад Аллоҳнинг Расули эканига гувоҳлик берасанми?” деб сўрадилар. У “Ҳа”, дегач: “**Эй Билол, одамларга эълон қил, эртага рўза тутсинлар**”, дедилар», деб келади (Абу Довуд [2340], Термизий [691], Насойй [2116], Ибн Хузайма [1907], Ибн Ҳиббон [870] ва Дорақутний [2/161] ривоятлари).

Фикҳий таҳлил: Ушбу ҳадис Рамазон ойи киргани ҳақидаги хабар тонг отгандан кейин етиб келса, рўзани ўша пайтдан бошлаш жоизлигига далолат қилади. Бу қарашни моликийлар, ханбалийлар ва ҳанафий олимларининг бир қисми ихтиёр қилган.

Шунингдек, мазкур матн ва бошқа далилларга таяниб, Рамазон кирганидан беҳабар қолган кишининг кундузи ният қилиши борасида фақиҳлар қуйидагича фатво берганлар:

- **Моликийлар:** Тонгдан кейин ой собит бўлса, кундузи қилинган ният билан Рамазон рўзаси дуруст бўлади.
- **Имом Аҳмад (бир ривоятда):** Хабар етиб келган вақтда ҳали бирор нарса еб-ичмаган бўлса, кундузи ният қилиб рўзани давом эттириши жоиз.
- **Шофеийлар:** Ой кирганини билмай қолганлик сабабли кундузи ният қилиш мумкинлиги ҳақида заиф (кучсиз) қараш мавжуд.

Ўнинчи ҳадис ва ундан келиб чиқадиган хулосалар

Ўнинчи ҳадис: Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «Бир киши Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб, ҳилолни кўрганини айтди. Шунда Аллоҳнинг Расули одамларга оғиз очишни (рўзани тўхтатишни) буюрдилар. Одамлар оғиз очишгач, у Зот чиқиб, улар билан бирга ҳайит (ёки аср/шом) намозини адо этдилар». (Насой [2106] ва Дорақутний ривояти).

Мазкур ҳадисдан қуйидаги муҳим шаръий хулосалар келиб чиқади:

1. Ой кўрилгани ҳақидаги хабар кундузи (қуёш ботишидан олдин) келган;
2. Гувоҳлик берилган кузатув аслида байрам кечасига, яъни Шаввол ойининг бошланишига тегишли бўлган;
3. Одамлар ўша куни рўзадор бўлишларига қарамай, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга рўзани дарҳол очишни буюрганлар;
4. Гувоҳлик берган кишининг айнан шу маҳалла ёки ҳудуддан бўлиши шарт қилинмаган;
5. Хабарнинг тонг отгунча етиб келиши шарт қилинмаган – кундузи келган ҳукм ҳам дарҳол кучга кирган.

Хулоса: Ушбу ривоят ҳилолнинг кўриниши саҳиҳ йўл билан собит бўлса, дунё мусулмонлари учун «кузатув бирлиги» (*иттиҳодул матолиъ*) тамойили асос бўлишини қувватлайди. Шариат ой бошини белгилашни фалакий ҳисоб-китобларга ёки тор географик чегараларга эмас, балки муайян вақтда мусулмонлар томонидан амалга оширилган ишончли кузатувга (*руъятга*) боғлаганини кўрсатади.

Асмо бинт Абу Бакр розияллоҳу анҳонинг ҳадиси

Асмо бинт Абу Бакр розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади: «**Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида булутли кунда оғиз очдик (қуёш ботди деб ўйлаб), сўнгра қуёш чиқиб қолди (кўринди)**». (Бухорий ривояти, 1959).

Шарҳ: Бу ҳадис бевосита ҳилол кузатуви ҳақидаги хабарга тегишли бўлмаса-да, лекин ижтиҳод ёки тахминдаги хатолик аён бўлгач, рўза ҳукми қайта кўриб чиқилишига далилдир. Бундан ташқари, шаръий ҳукмлар фақатгина тонг отган пайтда маълум бўлган маълумотларгагина эмас, балки кун давомида аён бўладиган янги шаръий омилларга ҳам асосланиши мумкинлигини кўрсатади.

Тадқиқотнинг иккинчи қисми: Ҳилол кузатувида астрономик минтақалар бирлиги ва фарқи

Янги ойни кузатиш ва қамарий ойнинг бошланишини аниқлаш масаласи шаръий аҳкомлар ва фалакиёт (астрономия) фанлари туташган нозик мавзулардан биридир. Бу ерда муқаддас Шариат матнлари (насслар) замонавий илмий маълумотлар билан ўзаро боғлиқликда таҳлил қилинади. Шу муносабат билан, мусулмон ўлкаларининг географик жиҳатдан узоқлиги ва кузатиш шароитлари турлича эканини инобатга олган ҳолда, «барча Исломий диёрлар учун ягона кузатув кунини белгилаш мумкинми?» деган муҳим савол юзага келади.

Қуйида тадқиқотчилар, илм толиблари ва ҳилол кузатувида оид шаръий аҳкомларни ўрганувчилар учун соддалаштирилган ва аниқ таърифланган асосий истилоҳлар (терминлар) тақдим этилади:

Астрономик бирикиш (Иқтирон / Conjunction)

Илмий таърифи: Қуёш ботишидан олдин Ой, Қуёш ва Ернинг бир чизикда жойлашиш лаҳзасидир. Бунда Ой Ер билан Қуёш оралиғидан жой олади ва унинг ёритилган қисми Ерга мутлақо кўринмайди. (Изоҳ: Агар Ер, Ой ва Қуёш геометрик жиҳатдан мутлақо текис бир чизикқа тизилса, қуёш тутилиши юз беради. Бу иқтироннинг истисноий ҳолатидир).

Соддалаштирилган шарҳи: Тасаввур қилинг, Қуёш, Ой ва Ер бир тўғри чизик бўйлаб саф тортди. Айни шу сонияда янги қамарий ой «туғилади», бироқ у Қуёш томонда бўлгани учун ҳали кўзга ташланмайди. Бу Ойнинг астрономик туғилиш лаҳзаси бўлиб, сониясигача аниқликда ҳисобланади ва илмда «марказий иқтирон» деб ҳам юритилади.

Ҳилолнинг кўриниши ва Элонгация масаласи

Ҳилолнинг кўриниши (Руъят / Visibility)

Илмий таърифи: Иқтирон (бирикиш) фазасидан кейин янги ойнинг оддий кўз билан ёки оптик асбоблар (телескоп) ёрдамида илк бор кўриниш бериш лаҳзасидир. Бу Ой фазода Қуёшдан биров узоқлашиб, уларнинг оралиғи очилган пайтда юз беради.

Соддалаштирилган шарҳи: Иқтирон – Ойнинг туғилиши бўлса, руъят – унинг оламга бўй кўрсатишидир. Бу ҳолат бирикишдан бир неча соат ўтиб содир бўлади. Ой сиртининг маълум бир қисмига қуёш нури тушиб, у кўзни қамаштирувчи қуёш шуъласидан биров нари кетгандагина уни илғаш имкони туғилади.

Умумий узоқлик (Элонгация / Elongation)

Илмий таърифи: Ердан туриб кузатилганда, Қуёш ва Ой марказлари ўртасида ҳосил бўладиган бурчак масофасидир.

Соддалаштирилган шарҳи: Ой осмон гумбазида Қуёшдан қанчалик узоқлашса, улар ўртасидаги бурчак шунчалик катталашади ва ҳилолни кўриш шунчалик осонлашади. Агар бу бурчак жуда кичик (5 даражадан кам) бўлса, янги ойни кўриш имконсиздир. Одатда, одам кўзи ҳилолни илғаши учун бу бурчак камида 8 даражадан юқори бўлиши лозим.

Уфқдан баландлик ва Ойнинг ботиш вақти фарқи

Ойнинг уфқдан баландлиги (Альтитуда / Altitude)

Илмий таърифи: Қуёш ботаётган лаҳзада Ойнинг уфқ чизиғидан юқorigа кўтарилиш бурчагидир.

Соддалаштирилган шарҳи: Қуёш ботганидан кейин Ой уфқдан қанчалик баланд турса, уни кўриш шунчалик осон кечади. Борди-ю, у Қуёшдан олдин ботса ёки уфққа ҳаддан ташқари яқин бўлса, кузатишнинг иложи бўлмайди. Одатда, шароит муҳайё бўлиши учун Ой уфқдан камида 5 даража баландликда бўлиши шарт.

Қуёш ва Ой ботиши ўртасидаги вақт тафовути (Макс / Lag Time)

Илмий таърифи: Қуёш ботган сониядан бошлаб, Ой уфққа ботгунга қадар ўтадиган вақт оралиғидир.

Соддалаштирилган шарҳи: Агар Ой Қуёшдан кейин маълум бир муддат осмонда муаллақ турса, унинг ингичка ҳилолини кўриш имконияти туғилади. Ҳилолни оддий кўз билан аниқ кўриш учун бу вақт фарқи (макс муддати) тахминан 45 дақиқа ёки ундан кўпроқ бўлиши мақсадга мувофиқдир.

Ёритилганлик даражаси, Данжон чегараси ва Ихтилофи матолиъ

Ой сиртининг ёритилганлик даражаси (Illuminated Fraction)

Илмий таърифи: Кузатув сониясида Ой юзасининг қуёш нури билан ёритилган қисмини фоиздаги кўрсаткичидир.

Соддалаштирилган шарҳи: Янги туғилган ҳилол Ойнинг илк кўринган нурли парчасидир. Агар ёритилганлик 1 фоиздан кам бўлса, уни илғаш мушкул. Одатда, бу кўрсаткич 1-2 фоизга етганда кузатув муваффақиятли кечади.

Данжон чегараси (Danjon Limit)

Илмий таърифи: Янги ойни оддий кўз билан кўриш мумкин бўлган энг кичик бурчак масофаси (минимал элонгация) чегарасидир.

Соддалаштирилган шарҳи: Илгари илм-фанда бурчак масофаси 7 даражадан кам бўлса, инсон кўзи ҳилолни кўра олмайди, деб ҳисобланарди. Аммо замонавий тадқиқотлар шуни кўрсатадики, идеал об-ҳаво шароитида бу кўрсаткич 4,5 даражага етганда ҳам кузатиш имкони мавжуд.

Ой чиқиш жойларининг фарқланиши (Ихтилофи матолиъ)

Илмий таърифи: Ер шарининг турли ҳудуд ва мамлакатларида янги ой кўринишининг вақти ва жойи бўйича бир-биридан фарқ қилишидир.

Соддалаштирилган шарҳи: Ернинг ўз ўқи атрофида айланиши ва географик кенгликлар сабабли, айтиб бериш кечада ҳилол дунёнинг бир чеккасида яққол кўринса, бошқа бир ҳудудда мутлақо кўринмаслиги мумкин.

Ойнинг туғилиш вақти ва Фалакий чиқиш нуқталари

Ойнинг қуёш ботишидан олдин ёки кейин туғилиши

Илмий таърифи: Ҳилол кузатиладиган муайян ҳудудда Ойнинг туғилиши (иктирон) айтиб бериш ердаги қуёш ботишидан аввал содир бўлишининг шарт қилинишидир.

Соддалаштирилган шарҳи: Агар астрономик бириктиш қуёш ботиб бўлгандан кейин юз берса, ўша кеча янги ойни қидириш бефойда. Аммо Ой қуёш ботишидан олдин «туғилган» бўлса ва юқорида зикр этилган бошқа шартлар ҳам мавжуд бўлса, уни уфқда кўриш имконияти туғилади.

Фалакий чиқиш нуқталари (Ал-матолиъ ал-фалакия) нима?

Илмий таърифи: Астрономик нуқтаи назардан «Ал-матолиъ» – янги ой туғилганидан (иктирондан) кейин илк бор кўринадиган фазовий кенгликлардир.

Бошқача айтганда, бу қуёш ботганидан сўнг ҳилолни кўриш техник жиҳатдан мумкин бўлган географик минтақалардир. Бу ҳудудлар қуйидаги астрономик омилларга кўра бир-биридан фарқланади:

1. **Ойнинг уфққа нисбатан ҳолати:** Қуёш ботаётган лаҳзада Ойнинг қай даражада баландда туриши уни кўриш имкониятига тўғридан-тўғри таъсир қилади.

2. **Элонгация бурчаги:** Қуёш ва Ой ўртасидаги масофа қанчалик катта бўлса, ҳилолни илғаш эҳтимоли шунчалик юқори бўлади.

3. **Атмосфера ҳолати:** Ҳавонинг мусаффолиги, чанг, ғубор ва булутлардан холи бўлиши кузатув муваффақиятини белгиловчи бош омиллардандир.

Ҳилол кузатувидаги фарқлар ва ҳудудлар таснифи

Замонавий фалакиёт хариталари шуни кўрсатадики, янги ойни кузатиш имконияти Ер юзининг турли нуқталарида турличадир. Шу сабабли барча ҳудудлар шартли равишда уч тоифага бўлинади:

- **Биринчи тоифа:** Кузатиш мутлақо имконсиз бўлган ҳудудлар. Бу ерларда Ой Қуёшдан олдин ботади ёки унга жуда яқин масофада бўлади.
- **Иккинчи тоифа:** Фақат махсус оптик асбоблар (телескоп) ёрдамида кўриш мумкин бўлган ҳудудлар. Бунга Ой ҳилолининг ўта ингичкалиги ёки уфққа жуда яқинлиги сабаб бўлади.
- **Учинчи тоифа:** Ҳилолни оддий кўз билан яққол кўриш имкони мавжуд бўлган ўлкалар. Бу ерда об-ҳавонинг қулайлиги ва Ойнинг уфқдан етарлича баландлиги кузатувни осонлаштиради.

Ҳаётий мисол: Ҳижрий 1446 йилги Шаввол ойи ҳилоли

Астрономик маълумотларга кўра, 1446 ҳижрий йилги Шаввол ойининг марказий бирикиши (туғилиши) 2025 йил 29 март, шанба кунига тўғри келди. Ўша кун куёш ботганидан кейин аксар араб ва Ислом мамлакатларида ҳилолни кўришнинг имкони бўлмади, чунки Ой Қуёшга ва уфқ чизиғига жуда яқин жойлашган эди.

Аммо дунёнинг баъзи ғарбий минтақаларида кузатув имконияти мавжуд эди. Мана шу географик тафовут Ислом ўлкалари ўртасида Шаввол (Рўза ҳайити) ойининг бошланиш кунини борасида турлича қарорлар қабул қилинишига сабаб бўлди.

Ҳозирги кунда ҳилолнинг кўриниш ҳудудларини белгиловчи ўн битта астрономик ҳисоблаш методи мавжуд. Яъни, фалакиёт олимлари ўртасида ўн битта турлича ёндашув бор бўлиб, уларнинг ҳар бири ўзига хос омиллар ва формулаларга таянади. Натижада, уларнинг дунё харитасидаги қайси ҳудудда ой кўриниши ёки кўринмаслиги борасидаги илмий хулосалари бир-биридан сезиларли даражада фарқ қилади.

Қуйида мазкур мавзу қатъий илмий ва фикҳий мезонлар асосида батафсил таҳлил қилинади. Унда инкор этиб бўлмас қатъий фалакий ҳисоблар билан тахминий (*зонний*) ҳисоб-китоблар ўртасидаги фарқлар атрофлича ёритилиб, янги ойни кузатиш имкониятига таъсир этувчи омиллар ҳаётий мисоллар ва меъёрий кўрсаткичлар билан тушунтирилади.

Ой чиқиш нуқталарининг (*матولى*) турлича бўлиши Ойнинг уфққа нисбатан жойлашуви ва унинг Қуёшдан узоқлашиш бурчагига боғлиқдир. Фалакиёт илмида

«шарқ-ғарб уфқ бирлиги чизиғи» деган тушунча мавжуд бўлиб, у шартли равишда Ер шарини икки қисмга ажратади: бу чизиқнинг ғарб томонида ҳилолни кузатиш имкони мавжуд бўлса, шарқ томонида бунинг иложи бўлмайди. Бироқ, ушбу чизиқ Ойнинг фазовий ҳаракатига қараб ҳар ойда ўзгариб туради. Шу сабабли унга мутлақ ва ўзгармас асос сифатида суяниб бўлмайди.

Хулоса қилганда, Ойнинг туғилиши (*иктирон*) ва илк бор кўриниши (*руъят*) Ер ва Ойнинг фазовий айланишига тўғридан-тўғри боғлиқ. Ернинг шарқий минтақаларида Ойнинг туғилиши ёки уфқда бўй кўрсатиши (ёхуд ҳар икки жараён) биров кечикиб юз бериши мумкин. Бу эса Ойнинг Қуёш билан бир чизиққа келиш сонияси ва ундан кейинги узоқлашиш муддати билан изоҳланади.

Ҳилол кузатувидаги астрономик тафовутлар ва тўсиқлар

Астрономик жихатдан Ой туғилган (*иктирон* юз берган) бўлса-да, қуйидаги сабабларга кўра уни кўриш имконсиз бўлиши мумкин:

- Муайян ҳудудда қуёш ботаётган лаҳзада янги ой ҳали уфқда шаклланиб улгурмаган бўлади;
- Ой туғилганидан кейин ҳам айрим минтақаларда уфқ чизиғидан пастда (кўринмас ҳудудда) қолаверади;
- Қуёш ва Ой ўртасидаги бурчак масофаси (*элонгация*) ҳаддан ташқари кичиклиги боис ингичка ҳилол кўзга ташланмайди;
- Ой уфқдан баландда турган бўлса-да, қуёш нурларининг кучли сочилиши ёки атмосферанинг ғуборланиши (тутун, чанг, туман) кузатувга халақит беради;
- Муайян ўлка учун Ойнинг туғилиши ёки уфқда намоён бўлиши айнан қуёш ботиб бўлганидан кейинги вақтга тўғри келиб қолади;
- Иқтирондан сўнг янги ой шаклланса-да, айрим мамлакатларда Ой Қуёшдан олдин уфққа ботиб бўлади;
- Янги ой туғилгач, у Қуёшга ёки уфқ чизиғига ҳаддан ташқари яқин қолиб кетгани сабабли кўплаб минтақаларда уни илғаш имкони бўлмайди.

Мана шу омиллар туфайли баъзи ўлкаларда янги қамарий ойнинг бошланиши бир ёки ундан кўпроқ кунга кечикиши табиий ҳолдир.

Ҳилол кўриниш харитасининг рангли ҳудудлари ва «Moonsighting» мисоли

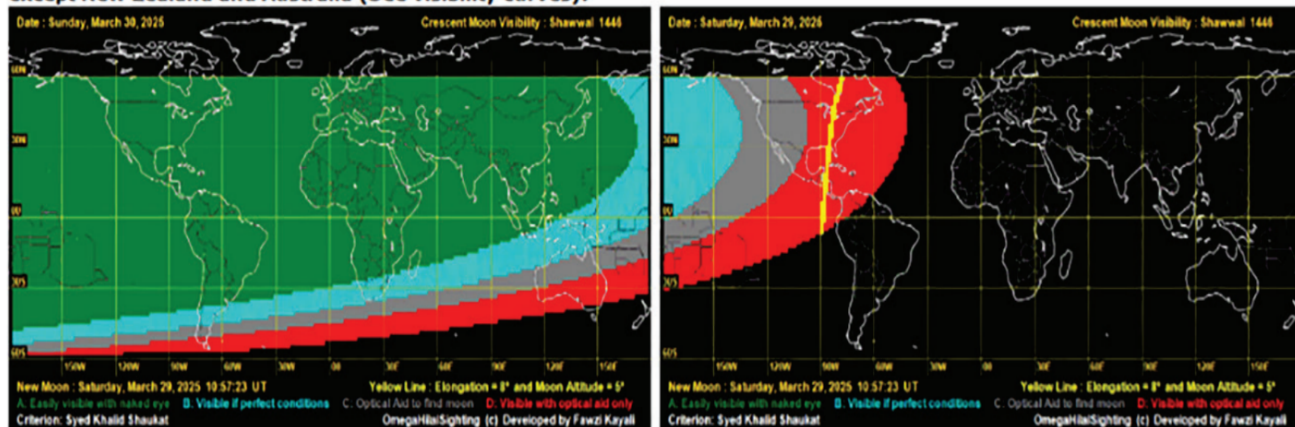
Шу боис, **замонавий фалакиёт хариталарида ҳилолнинг кўриниш имкониятлари** тўрт ёки беш хил рангли ҳудудларга (зоналарга) ажратилади:

Кузатув имкониятининг ҳолати

Харитадаги ранги

Кузатиш мутлақо имконсиз	Қора ранг
Фақатгина телескоп ёрдамида кўриш мумкин	Қизил ранг
Осмон мусаффо бўлса, телескопда кўриш мумкин	Кулранг
Оддий кўз билан кўриш имкони мавжуд	Яшил ранг
Кузатув шароити аъло ва Ой кўриниши кафолатланган	Мовий (хаворанг) ранг

On March 29, the moon can be seen in North and Central Americas. On March 30, it can be easily seen in most of the world except New Zealand and Australia (See visibility curves).

Хариталарда айна бир ранг атрофида бирлашган мазкур ҳудудлар шаръий истилоҳда «Ой чиқиш нуқталари» (*матولى*) деб аталади.

Ҳаётий мисол: Дунёга машҳур «Moonsighting» сайтининг харитасини таҳлил қилсак, унда 2025 йил 29 март, шанба ва 30 март, якшанба кунларидаги ҳолат акс этган. Харитадаги яшил рангли ҳудудлар янги ойни оддий кўз билан жуда осон илғаш мумкин бўлган ўлкаларни кўрсатади.

Замонавий ҳилол хариталари Ер юзининг турли нуқталарида Ойни кўриш имкониятини ранглар воситасида намоиш этади. Бу ранглар давлат чегараларидан катъи назар, об-ҳаво ва кўриниш шароитлари бир хил бўлган ягона «матولى» (чиқиш кенгликлари) ҳудудларини ифодалайди. Бу дегани, бир-биридан жуда узоқда жойлаган давлатлар айна бир рангли ҳудудда бўлса, уларда янги ой бир вақтда кўринади.

Ой чиқиш нуқталарини белгилашдаги фалакий методлар тафовути

Астрономик ҳисоблаш методлари янги ойни кузатиш имкониятини баҳолашда турлича мезонларга таянади. Бу эса дунё харитасини рангли ҳудудларга ажратишда илмий фарқларни юзага келтиради.

Масалан, халқаро миқёсда тан олинган «Яллоп» (Yallop) методи Ойнинг уфқдан баландлиги, элонгация (бурчак масофаси) ва Қуёш билан Ойнинг ботиш вақтлари ўртасидаги тафовут каби уч муҳим кўрсаткичга асосланади. Бу маълумотлар ҳилолни ҳам оддий кўз билан, ҳам оптик асбоблар ёрдамида кўриш имкониятини математик жиҳатдан баҳолаш учун хизмат қилади.

Фалакиёт оламида ўзига хос ўринга эга бўлган «Ода» (Odeh) методи ҳам шу каби мезонларга таянади. Бироқ ушбу усул кўпроқ ҳаётий, амалий кузатувларга урғу беради ва математик кўрсаткичларни реал тажрибалар асосида мунтазам равишда тузатиб боради.

Жанубий Африка астрономия расадхонаси томонидан ишлаб чиқилган «СРАО» (SRAO) методи эса асосий эътиборни элонгация (бурчак масофаси) ва Ойнинг уфқдан баландлигига қаратади. Шу билан бирга, ушбу метод атмосфера ҳолатининг кузатув жараёнига кўрсатадиган таъсирини ҳам жиддий ҳисобга олади.

Методологиядаги мана шундай фарқлар сабабли, турли усуллар таклиф этаётган Ой чиқиш нуқталарининг (*матилиъ*) чегаралари бир-бирига мос келмайди. Бу эса, ўз навбатида, дунё мамлакатларида қамарий ойларнинг бошланиш вақтини белгилашда илмий ихтилофларни келтириб чиқаради.

Давлат чегаралари ва Илмий координация

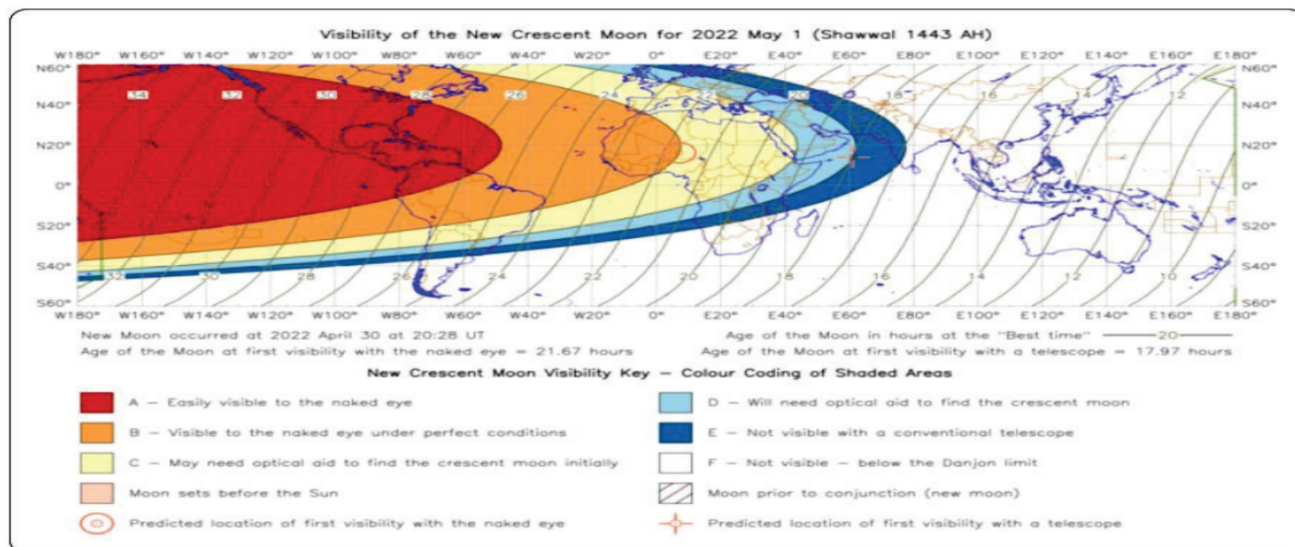
Хулоса: Ой чиқиш нуқталари (*матилиъ*) сиёсий ёки давлат чегараларига бўйсунмайди. Улар фақатгина янги ойни кўриш имкониятини белгиловчи соф астрономик ва географик шароитлар устига қурилади. Шу сабабли, харитада бир-биридан жуда узоқда жойлашган ўлкалар айтиб бир кузатув ҳудудида жойлашиб қолиши мумкин. Бундай табиий ҳолат қамарий ойларнинг бошланишини аниқлашда ҳам фалакий мезонларни, ҳам шаръий кузатув (*руъят*) қоидаларини ўзаро мувофиқлаштиришни ҳамда халқаро миқёсда ягона меъёрларни (стандартларни) жорий этишни тақозо қилади.

Шаввол 1443 йил хариталари мисоли

Фикримизнинг амалий исботи сифатида, ҳижрий 1443 йилги Шаввол (Рўза ҳайити) ойининг бошланиши – 2022 йил 1 май кунидаги ҳолат акс этган икки хил фалакий харитани ўзаро солиштириб кўрайлик. Биринчи харитада Шимолий Африканинг улкан ҳудудларида янги ойни кўриш учун албатта телескоп шарт деб кўрсатилган бўлса, иккинчи харитада худди шу ўлкаларда ҳилолни оддий кўз билан ҳам илғаш мумкинлиги даъво қилинади.

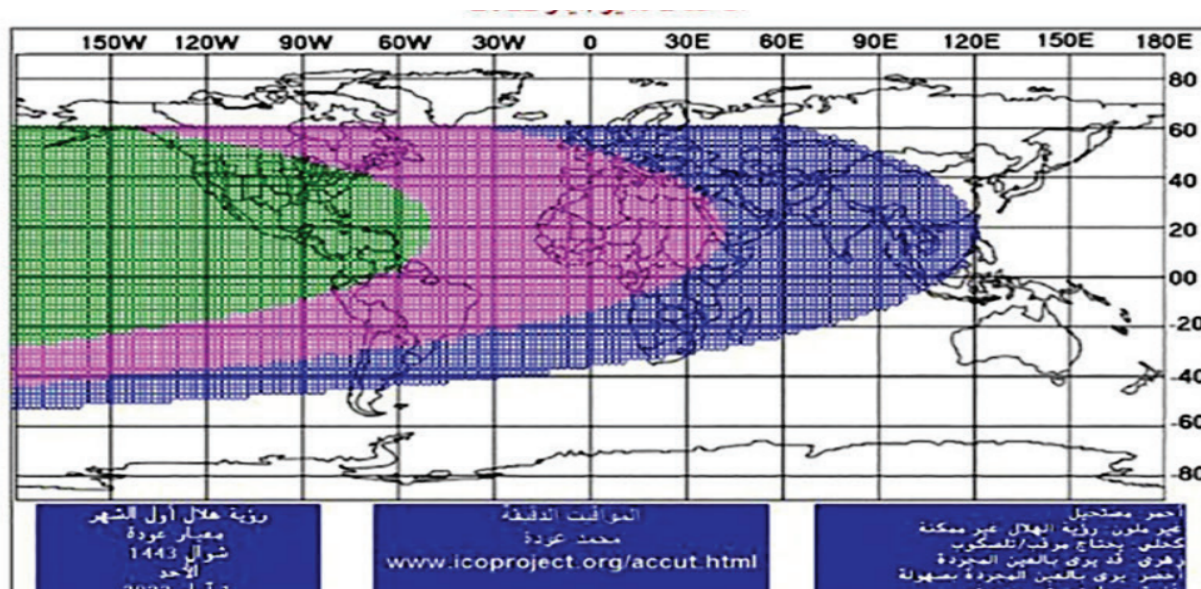
Бундан ташқари, Ер шарининг шарқий ўлкаларидан тортиб то Ҳиндистоннинг марказий ҳудудларигача бўлган кенгликларда ҳам Ойни кўриш имконияти турлича

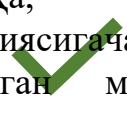
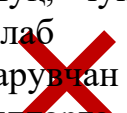
баҳоланган. Бу мисол фалакиёт йўналишидаги илмий ёндашувлар ўртасидаги тафовут қай даражада катта эканини яққол намоиш этади.

Қатъий ва тахминий ҳисоб-китоблар жадвали

Янги ойни аниқлашда қатъий ва тахминий (зонний) ҳисоб-китобларнинг фарқи ҳамда астрономик формулаларда қўлланиладиган асосий омиллар таснифи:

Ҳисоблаш тури	Моҳияти	Қатъийлик даражаси	Шаръий ҳукми (Жоизлик даражаси)
Қатъий ҳисоблар	Ойнинг туғилиш (астрономик иқтирон) лаҳзасини аниқлаш.	Ҳа, сониясигача бўлган мутлақ аниқликка эга. 	Шаръан фақат ой кўринишини инкор этиш (нафий) учун қўлланилади . Агар Ой ҳали туғилмаган бўлса, уни кўриш мутлақо имконсиздир.
Тахминий ҳисоблар	Ой туғилганидан кейин унинг уфқда кўриниш имкониятини ҳисоблаш.	Йўқ, чунки у кўплаб ўзгарувчан омилларга боғлиқ. 	Шаръан мустақил асос сифатида қабул қилинмайди. Таркибида шубҳа ва мавҳумлик кўплиги боис, ундан фақат ёрдамчи восита сифатида фойдаланишга рухсат этилади.

Кўриниш имконияти ва Ойнинг ёши масаласи

«Ойни кўриш имконияти» нима дегани ва у нима учун тахминий (зонний) ҳисобланади?

Ҳилолни кузатиш имконияти фақатгина фазода янги ойнинг мавжудлиги билангина ўлчанмайди. Бу ўринда гап ўнлаб нозик омилларни ҳисобга олган ҳолда, Ойнинг оддий кўз ёки телескопда реал кўриниши ҳақида бормоқда. Бу омилларнинг аксариятини математик формулалар билан мутлақ аниқ ифодалаб бўлмайди.

Энг муҳим омиллардан бири – **янги ойнинг «ёши»**, яъни астрономик бирикиш (*иқтирон*) лаҳзасидан бошлаб қанча вақт ўтганидир.

Бирок, Ойнинг «ёши»ни кузатуви учун ягона ва мустақил мезон сифатида олиб бўлмайди. Чунки ҳилолнинг кўриниши геометрик ва табиий кўрсаткичлар мажмуига – элонгация, уфқдан баландлик, Қуёш ва Ой ботиши ўртасидаги вақт фарқи, ҳаво сурати ҳамда кузатувчининг тажрибасига бевосита боғлиқдир.

Халқаро илмий муассасаларнинг таъкидлашича, Ойнинг кўринишини фақатгина унинг «ёши»га қараб башорат қилиш ишончли натижа бермайди. Туғилганига атиги бир неча соат бўлган янги ой уфққа жуда яқин туради ва қуёш ботишидан кейинги кучли шафақ нурлари ичида қолиб кетади. Оқибатда, иқтирон содир бўлган эса-да, уни кўришнинг мутлақо иложи бўлмайди.

Шу сабабли илмда Ойнинг «ёши» иккинчи даражали кўрсаткич ҳисобланиб, асосий эътибор бурчак масофаси, уфқдан баландлик ва ботиш вақтлари орасидаги тафовут каби ишончли мезонларга қаратилади. Бу ўринда Ой кузатувини қатъий инкор этиш эса соф табиий омилларга асосланади. Масалан, агар Ой уфқ чизиғидан пастда бўлса, Қуёшдан олдин ботса ёки иктирон кузатилаётган ҳудудда қуёш ботиб бўлганидан кейин содир бўлса, ой кўриниши илмий жиҳатдан қатъий рад этилади.

Фалакиёт изланишларида ёрдамчи восита сифатида қўлланиладиган тахминий кўрсаткичлар (улар мутлақ ва қатъий чегара ҳисобланмайди) қуйидагича: оддий кўз билан кузатилган энг «ёш» ой тахминан 15 соатлик, телескоп орқали қайд этилгани қарийб 12 соатлик, рақамли CCD-камера ёрдамида суратга олингани эса 7,5 соатлик бўлган. Бироқ, Ойнинг фақатгина мазкур «ёш» кўрсаткичларига таяниб, «янги ой мутлақ кўринади» деб ҳукм чиқариб бўлмайди.

Бу ўринда энг асосий омил – **бурчак масофаси** (элонгация) дир. Илмий амалиётда ушбу масофа учун қуйидаги минимал меъёрлар қабул қилинган: ҳилолни оддий кўз билан илғаш учун камида 8° , телескоп орқали кўриш учун эса камида 5° бурчак масофаси бўлиши шарт.

Баъзи илмий методлар «Данжон чегараси»га таянади. Илгари бу чегара минимал 7° деб баҳоланган бўлса, замонавий кузатувлар идеал шароитда ушбу кўрсаткични $4,5^{\circ}$ гача тушириш мумкинлигини исботлади.

Уфқдан баландлик, Вақт тафовути ва Ёритилганлик даражаси

Яна бир бош омил – Қуёш ботаётган сонияда Ойнинг уфқдан баландлигидир. Агар Ой Қуёшдан олдин ботса, янги ойни кузатиш табиий равишда мутлақо имконсиз бўлади. Бу борадаги техник меъёрлар қуйидагича: оддий кўз билан кўриш учун Ой уфқдан камида 5° , телескоп учун эса камида 2° баландликда туриши лозим.

Шунингдек, Қуёш ва Ой ботиши ўртасидаги вақт фарқи (**макс муддати**) ҳам ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Одатда, бу кўрсаткич оддий кўз билан кузатиш учун камида 45 дақиқани, телескоп учун эса камида 20 дақиқани ташкил этгандагина ҳилолни осмонда илғаш имкони туғилади.

Ой сиртининг ёритилганлик даражаси: Илм-фан тарихида Ой юзасининг атиги 0,5 фоизи ёритилган ҳолатда ҳам ҳилол ҳилоли кўрингани қайд этилган. Бироқ, янги ойни ҳеч бир шубҳасиз, аниқ кузатиш учун унинг ёритилганлик даражаси камида 1,0–1,5 фоиз атрофида бўлиши талаб этилади.

Ҳилол кўринишини баҳоловчи халқаро астрономик методлар таҳлили

Бугунги кунда дунё миқёсида янги ойни аниқлаш устига қурилган камида 11 та йирик астрономик ёндашув мавжуд. Уларнинг энг машҳурлари қуйидаги жадвалда ифодаланган:

Илмий номи	метод	Суянадиган мезонлари	асосий	Ўзига хос фарқли жиҳатлари
Ильяс (Малайзия)		Элонгация, баландлиги ва вақтлари оралиғи.	Ойнинг Юқори ботиш атмосфери	аниқликка эга, бироқ идеал даражада мусаффо бўлишини шарт қилади.
СРАО / SAAO (ЖАР)		Ойнинг вертикал ҳолати.	бурчак	Асосий эътибор Ойнинг уфқдан баландлик даражасига қаратилади.
Яллоп / Yallop (Буюк Британия)		Кўп йиллик кузатувлардан статистик моделлар.	реал олинган	Минглаб ҳаётий кузатувларни таҳлил қилиш орқали кўриниш ҳудудларини юксак аниқликда белгилайди.
Ода / Odeh (ICOP)		Астрономик ва (тажрибавий) уйғунлиги.	эмпирик омиллар	Реал ҳаётий маълумотларга таянади ва энг батафсил рангли хариталарни тақдим этади.
Қурайш Шихоб (Индонезия)		Ойнинг уфқдан баландлиги ва унинг «ёши».		Янги ойнинг ёши камида 8 соат бўлишини қатъий талаб қилади.
Исломий ҳилол кузатуви лойиҳаси (ICOP)		Ҳисоблаш формулалари ва кузатувчиларнинг гувоҳликлари уйғунлиги.	реал ойда	янги маълумотлар асосида мунтазам янгилаб боради.

Мазкур методларнинг ҳар бири қайсидир омилни иккинчи даражали деб ҳисоблайди ёки маълум бир кўрсаткични бошқаларидан устун қўяди. Айнан мана шу ёндашувлар турлилиги дунё харитасида жиддий илмий фарқларни юзага келтиради.

Баъзи ҳолатларда бу тафовутлар Ер юзининг учдан бир қисмигача бўлган ҳудудда Ой кўринишини турлича баҳолашга олиб келади.

Тўртинчи: Ҳилол кузатувида таъсир этувчи табиий ва маҳаллий омиллар

Математик формулаларга бўйсунмайдиган, аммо реал кузатув натижасини белгилайдиган бир қанча табиий омиллар мавжуд:

- **Жойнинг рельефи (географик тузилиши):** Баланд тоғ чўққисидан туриб кузатиш билан паст текислик ёки водийдан туриб қараш ўртасида катта фарқ бор. Бироқ умумий фалакий хариталар бу маҳаллий хусусиятларни инобатга олмайди.
- **Атмосферанинг сурати (об-ҳаво):** Ҳаво таркибидаги чанг-ғубор, намлик даражаси, тутунлар ва уфқ чизигининг очиклик даражаси инсон кўзи ёки

телескопнинг янги туғилган ҳилолни илғаш имкониятига бевосита таъсир қилади.

- **Кузатувчининг кўриш қобилияти ва тажрибаси:** Кўзи ўткир ва кўп йиллар давомида ҳилол қидириш билан шуғулланган тажрибали мунажжим янги ойни оддий одамдан анча олдин илғай олади.

- **Ой сиртидан нур қайтишининг нотекислиги:** Ой юзасининг турли қисмлари куёш нури турлича шиддатда қайтаради. Бу эса янги туғилган Ой ҳилолининг уфқда аниқ кўриниши ёки кўринмаслигини белгилайди.

- **Ой ҳаракатининг тезлиги ва унинг орбитаси:** Ой фазода бир маромда ҳаракат қилмайди. Чунки унинг орбитаси (айланиш йўли) мутлақо айлана эмас, балки эллипс (тухумсимон) шаклидадир. Бу эса Ой уфқда бўлган сонияларни аниқ белгилашни мураккаблаштиради.

Бешинчи: Айни бир кечадаги икки илмий метод тафовути (Амалий мисол)

Келинг, яқин тарихдаги реал бир ҳолатни кўриб чиқайлик: ҳижрий 1444 йилнинг 29 Рамазон кечаси. Машҳур «Яллоп» (**Yallop**) харитаси Индонезиядан тортиб то Ҳиндистоннинг ғарбий қисмигача бўлган ҳудудларда янги ойни телескоп ёрдамида кўриш мумкин, деб башорат қилди. Худди шу сонияларда «**ICOP**» харитаси эса айни ўша ҳудудларни ҳилол кузатуви учун мутлақо яроқсиз ва имконсиз, деб эълон қилди.

Ҳар икки метод ҳам жиддий илмий асосларга таянгани ҳолда, улар ўртасидаги фарқ минглаб километр масофани ташкил этди.

Олтинчи: Нима учун ҳилолнинг кўриниши борасида олдиндан қатъий (мутлақ) илмий ҳулоса бериб бўлмайди?

Бунинг асосий сабаблари қуйидагича:

1. Кузатув учун зарур бўлган табиий маълумотлар ҳаддан ташқари мураккаб ва кўп тармоқлидир.

2. Бунинг учун Ер юзидаги об-ҳавони, атмосфера мусаффолигини, инсон кўзининг имкониятини ва маҳаллий рельефни айни ўша сонияда (онлайн тарзда) ҳисоблаб берувчи глобал тизим керак, бунинг эса бугунги кунда имкони йўқ.

3. Кузатувчининг Ер юзидаги реал координаталари ҳам муҳим роль ўйнайди. Аксарият астрономик ҳисоб-китоблар жойнинг рельефини четлаб ўтиб, шартли равишда Ер марказидан ёки экватор чизиғидан туриб ҳисобланади. Шунингдек, формулалар Ой ва Қуёшнинг сиртини эмас, балки уларнинг марказий нуқталарини асос қилиб олади.

Буларнинг барчаси фалакий ҳисоб-китобларнинг натижасини мутлақ эмас, балки тахминий ва эҳтимолий (*зонний*) эканини кўрсатади.

Бугунги кунда ушбу ўзгарувчан омилларни бир сонияда қайта ишлаб, юксак аниқликда натижа берадиган компьютер тизими мавжуд эмас. Ойнинг чиқиш нуқталарини (*матюлиъ*) юз фоизлик аниқликда эълон қилиш учун ҳаддан ташқари мураккаб алгоритмлар ва улкан ҳажмдаги маълумотлар базаси талаб этилади. Шу боис, Ойнинг астрономик «туғилиш» лаҳзаси қатъий ва шубҳасиз бўлса-да, унинг уфқда «кўриниш» имконияти ҳамиша эҳтимоллик даражасида қолаверади.

Муҳим қоида: Ойни инкор этувчи ва тасдиқловчи ҳисобларнинг фарқи

Бу мавзудаги барча тушунмовчиликларни бартараф этувчи, услубий жиҳатдан энг муҳим илмий мезон қуйидагича: Ойнинг туғилиш (*иктирон*) лаҳзаси ва осмон жисмларининг ботиш вақти соф математик аниқликка эга бўлгани учун улардан сохта ёки илмий жиҳатдан имконсиз бўлган гувоҳликларни рад этиш (*нафий*) учун фойдаланилади. Яъни, Ой ҳали туғилмаган бўлса, кимдир «Ойни кўрдим» деса, унинг сўзи илмий асосда инкор этилади. Бироқ, Ойнинг уфқда кўриниш имкониятини ҳисоблаш ўта ўзгарувчан омилларга боғлиқ бўлгани боис, у фақат эҳтимоллий бўлиб қолаверади ва янги ой кирганини собит қилувчи мустақил шаръий асос бўлолмайди.

Хулоса қилганда, ой бошини белгилашда асосий шаръий мезон – бевосита кўз билан кузатиш (*руъят*)дир. Бу жараёнда астрономия (фалакиёт) фанининг вазифаси қуйидаги уч муҳим банддан иборат:

1. Ҳилол кузатиладиган энг қулай вақт ва географик ўринларни аниқлаб бериш;
2. Табиий ва илмий жиҳатдан мутлақо имконсиз бўлган ёлғон ёки хато гувоҳликларни рад этиш;
3. Бевосита шаръий кузатув амалга оширилмасдан туриб, фақат рақамларга суяниб ой бошини эълон қилмаслик.

Реал фалакий хариталарни кузатиб бориш учун ишончли халқаро манбалар:

- **ICOP** – Исломий ҳилол кузатуви лойиҳаси расмий портали.
- **Moonsighting.com** – Глобал ҳилол мониторинги сайти.
- **HM Nautical Almanac Office (Буюк Британия)** – Ойнинг туғилиши, иктирон сониялари ҳамда Қуёш ва Ойнинг ботиш вақтлари ҳақидаги энг аниқ астрономик маълумотлар базаси: <https://astro.ukho.gov.uk>
- **Time and Date (Moon Visibility Maps)** – Дунё шаҳарлари кесимида маҳаллий вақтни кўрсатувчи ва ҳилолнинг оддий кўз ёки телескопда кўриниш худудларини ифодаловчи интерактив хариталар тизими:
 - <https://www.timeanddate.com/moon/visibility.html>

Масаланинг шаръий асоси ва фикҳий пойдевори:

Ислом ҳукуқи (фикҳ) уламолари қамарий ойларнинг бошланишини белгилашда Сарвари коинот Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қуйидаги муборак ва пойдевор ҳадисларига таянадилар:

{صُومُوا لِرُؤُوسِهِ وَأَفْطَرُوا لِرُؤُوسِهِ، فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ ثَلَاثِينَ يَوْمًا}

«Ҳилолни кўриб рўза тутинглар ва уни кўриб оғиз очинглар (ҳайит қилинглар). Агар у (булут туфайли) сизлардан яширинса, санокни (жорий ой кунларини) ўттиз кун қилиб тўлиқ етказинглар» (Имом Бухорий ва Имом Муслим ривоятлари).

Мазкур ҳадиси шарифдан очиқ-ойдин кўринадики, ой бошини белгилашда асосий шаръий пойдевор – ҳилолни кўз билан бевосита кузатиш (*руъят*) ҳисобланади. Борди-ю, об-ҳаво ёки бошқа тўсиқлар сабабли уни кўришнинг имкони бўлмаса, жорий ойнинг саноғи ҳеч бир иккиланишсиз ўттиз кунга етказилади.

Бугунги кунда ушбу долзарб масалага нуқта қўйишда энг тўғри ва салмоқли йўл – дунё тан олган нуфузли илмий-фикҳий мажлисларнинг (йирик фатво хайъатларининг) ягона қарорига суянишдир. Бу қарорнинг мағзи шундан иборатки: Ойни кузатиш бош мезон бўлиб, агар Ер юзидаги бирор-бир Ислом мамлакатада ҳилол кўрилгани шаръан ва саҳиҳ йўл билан собит бўлса, қолган барча мусулмонлар географик кенгликлар ва масофалардан қатъи назар, ушбу хабарни қабул қилишга мажбурдирлар. Бу ўринда замонавий расадхоналар ва астрономик ҳисоб-китоблардан фойдаланиш жоиз. Бироқ улар янги ойни собит қилувчи мустақил шаръий асос эмас, балки кузатувни осонлаштирадиган, инсон хатолари ва сохта гувоҳликларнинг олдини олувчи энг ишончли ёрдамчи воситадир.

Умматга умумий хитоб ва Намоз вақтлари билан таққослаш танқиди

Матннинг луғавий ва шаръий мазмунидан келиб чиқадиган бош тамойил – Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «**Рўза тутинглар... ва оғиз очинглар...**» деган амрлари маълум бир ҳудудга эмас, балки бутун Ислом умматига қаратилганидир. Ҳадисда ҳилолни кузатиш ибораси муайян бир шаҳар ёки ўлка билан чекланмай, умумий шаклда (*мутлақ*) келган. Бу кўрсатмани фақат бир давлат аҳолисига хослаб қўядиган ҳеч қандай шаръий далил мавжуд бўлмагани учун, у ўз моҳиятига кўра умумий бўлиб қолади ва дунёдаги барча мусулмонларга баробар тааллуқлидир.

Ой бошини кунлик намоз вақтларига қиёслашнинг хатолиги: Кундалик намоз, саҳарлик ва ифторлик вақтлари Қуёшнинг суткалик ҳаракатига боғлиқ бўлиб, у географик ўринга қараб ҳар бир маҳаллада табиий равишда фарқ қилади. Аммо янги ойнинг кириши кунлик вақтга эмас, балки фазода ҳилолнинг намоён бўлишига дахлдор. Шу сабабли, кунлик намоз вақтларидаги маҳаллий тафовутларни сунъий

чизилган замонавий давлат чегаралари ичига тикиб, ой бошини белгилаш масаласига қиёслаш шаръан мутлақо ножоиздир.

Курайб ривоятининг асл моҳияти

Илм оламида «**ҳар бир ҳудуднинг ўз кузатуви бор**» деган қарашга далил сифатида келтирилаётган машҳур Курайб ҳадиси мутлақ қатъий далил эмас, балки у бир неча хил талқинларга эгадир. Шарҳлардан бирига кўра, Ибн Аббос розияллоҳу анҳу бу ўринда «**Ҳилолни кўриб рўза тутинг...**» ҳадисини ўзича ижтиҳод қилиб тушунган. Бошқа бир қарашга кўра эса, Шом ўлкасида ой кўрилгани ҳақидаги хабар Мадинага ўз вақтида эмас, балки ойнинг охирига келибгина етган.

Қолаверса, Шофеий мазҳаби уламоларининг ўзлари ҳам бу масалада ягона фикрга эга эмаслар. Имом Нававий ўзларининг машҳур шарҳларида баён қилишича, мазҳабидошлари орасида «**Ер юзининг қаерида бўлса ҳам Ой кўрилса, у бутун дунё учун умумий кучга эга бўлади**» деган кучли қараш мавжуд. Тўғри, мазҳабда бошқа фикр рожих (*устувор*) саналса-да, лекин уфқ бирлигини ёқловчи ушбу қараш ҳам жуда салмоқлидир.

«Холиққа маъсият бўладиган ўринда махлукқа итоат қилинмайди, итоат фақат яхшиликдадир»

Агар қайсидир ўлкада маҳаллий аҳолига набавий суннатга зид бўлган қарорлар мажбуран тикиштирилса – масалан, ҳилол кузатувини бутунлай инкор қилиб, ой бошини соф математик ҳисобларга боғлаб қўйилса ёки илмий жиҳатдан мутлақо имконсиз бўлган ёлғон гувоҳлик асосида ой эълон қилинса – бундай буйруққа эргашиш шаръан вожиб эмас. Чунки Шариатнинг очиқ матнларини оёқости қилиш маҳкумлик ва итоат доирасига кирмайди.

Ой чиқиш нуқталарининг фарқланиши (*ихтилофи матолиъ*) борасидаги фикҳий баҳслар

Ислом оламида қамарий ойларнинг бошланиши барча мусулмон ўлкалари учун ягона бўлиши керакми ёки йўқми, деган масалада уламолар икки асосий фикрга бўлинганлар:

- **Биринчи қараш:** Ҳар бир мамлакат ўз ҳудудий кузатувига суяниши лозим. Бу фикр эгалари Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган Курайб ҳадисини далил қилиб келтирадилар. Унда Мадина аҳли Шом аҳлининг Ой кузатуви эргашишга мажбур эмаслиги баён этилган.
- **Иккинчи қараш:** Дунё мусулмонларининг Ой кузатуви ягона бўлиши шарт (*иттиҳодул матолиъ*). Бу қараш вакиллари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «**Ҳилолни кўриб рўза тутинглари...**» деган умумий амрларини бутун Умматга қаратилган муштарак хитоб деб биладилар.

Шариатнинг олий мақсадлари ва Енгиллик тамойили

Шариатнинг асл пойдеворлари ва олий мақсадлари (*мақосидуш шариа*) чуқур таҳлил қилинса, аён бўладики, илоҳий ҳукмлар ҳеч қачон инсон англаши ва бажариши мушкул бўлган, фақатгина бармоқ билан санарли маълум бир тоифагагина аён бўладиган мавҳум нарсалар устига қурилмайди. Айниқса, Ойнинг уфқда кўриниш имкониятини ҳатто соҳа мутахассислари бўлган астрономлар ҳам юз фоизлик аниқликда ёки қатъий ишонч билан белгилаб бера олмаётган, уларнинг хулосалари кўпинча шубҳа ва гумон атрофида айланаётган бир пайтда, бутун Умматни бу мураккабликка мажбурлаш Ислом енгиллик тамойилига зиддир.

Муқаддас шариат матнлари ва умумий қоидалар яққол кўрсатиб турибдики, Аллоҳ таоло ҳеч бир бандага тоқатидан ташқари масъулиятни юкламайди. У Зот ***Исломнинг энг улуг руқнларидан бири бўлмиш рўза ибодатини оддий одамлар тушуниши қийин бўлган***, ҳатто энг етук фалакиёт олимлари орасида ҳам катта ихтилоф ва баҳсларга сабаб бўлаётган чигал ва мавҳум математик ҳисоб-китобларга боғлаб қўймаган.

«Инсон англаши ва бажариши имконсиз бўлган нарсага шаръий масъулият юкланмайди» қоидаси:

Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай марҳамат қилади:

﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾

«Аллоҳ ҳеч бир жонга тоқатидан ташқари нарсани тақлиф этмас» (Бақара сураси, 286-оят). Шунингдек, Ҳаж сурасида:

﴿وَمَا جَعَلْ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾

«У сизларга динда бирор ҳараж (қийинчилик) қилмади» (78-оят), деб уқтиради. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам эса: **«Агар сизларга бирор ишни буюрсам, уни имконингиз етганича адо этинглар»**, деб таъкидлаганлар (Имом Бухорий ва Имом Муслим ривояти).

Мазкур оят ва ҳадислардан келиб чиқадиган олий қоида шуки, намоз ва рўза каби Исломнинг бош ибодатлари одамларнинг мутлақ кўпчилиги осон илғай оладиган очиқ-ойдин белгилар устига қурилиши шарт. Бу ҳукмларни ҳатто мутахассисларнинг ўзлари ҳам бир тўхтамга келолмаётган чигал астрономик ҳисоб-китобларга ёки оддий инсон тушуниши ҳам, текшириши ҳам имконсиз бўлган илмий деталларга боғлаш шаръан жоиз эмаслиги шу ердан аён бўлади.

Масаланинг Уммат учун келтирадиган қийинчиликлари

Ушбу қонидани янги ойни аниқлаш масаласига татбиқ этиш: Рўза тутиш ёки ҳайит қилиш мажбуриятини соф астрономик ҳисоблар воситасида аниқланадиган ой бошига боғлаб қўйиш бутун Уммат бошига оғир чигалларни солади. Чунки:

- **Биринчидан**, фалакиёт олимларининг ўзлари турли ҳисоблаш услубларига таянган ҳолда, ой бошини белгилашда жиддий ихтилоф қилмоқдалар (юқорида зикр этилганидек, бундай методлар сони ўн биттадан ортиқ);
- **Иккинчидан**, оддий мусулмонлар у ёқда турсин, ҳатто аксар олимлар ва фақиҳлар ҳам ўзлари яшаб турган ўлканинг айнан қайси фалакий ой чиқиш ҳудудига (*матولى*) тегишли эканини юз фоизлик аниқлик ёки кучли тахмин (*зонни голиб*) билан била олмайдилар. Бу билим ҳамиша шубҳа ва гумон даражасида қолиб кетаверади;
- **Учинчидан**, одамлар орасида «ҳар бир давлатнинг ўз алоҳида ой чиқиш ҳудуди бор ва бу нарса сиёсий чегаралар ҳамда раҳбарларнинг қарорларига боғлиқ» деган мутлақо хато тушунча шаклланиб қолган. Оқибатда, гўёки османдаги Ойнинг ҳаракати ҳам ердаги сиёсий хариталарга «бўйсундирилгандек» нотўғри тасаввур пайдо бўлмоқда.

Сиёсий чегаралар ва Итоат тушунчасининг мезони

Бугунги сунъий сиёсий чегараларни рўза ҳақидаги набавий матнларнинг умумий мазмунини чеклаб қўювчи шаръий асос сифатида олиш мутлақо ножоиздир. Бу борадаги бирдан-бир шаръий асос – ҳилол кузатувининг саҳиҳ йўл билан собит бўлиши ва бу хабарнинг одамларга етиб боришидир.

Давлатлар томонидан эълон қилинадиган расмий баёнотларга эргашиш масаласига келсак, бу сўзсиз ва мутлақ итоат доирасига кирмайди. Балки у: **«Холиққа маъсият бўладиган ўринда махлуққа итоат қилинмайди, итоат фақат яхшиликдадир»**, деган олий шаръий мезон билан чегараланади.

Агар ой боши ҳақидаги расмий эълон очик шаръий матнларга зид равишда чиқарилган бўлса – масалан, рўзани фақат математик рақамларга суяниб бошлаш ёки илмий жиҳатдан имконсиз бўлган сохта гувоҳликни тан олиш устига қурилса – унга қараб диний ибодатларни шакллантириш шаръан дуруст бўлмайди.

Астрономик ҳудудларнинг ўзгарувчанлиги ва Шаръий мақсадлар

Ҳилолнинг кўриниш зоналари сиёсий ёки маъмурий чегаралар билан ўлчанмайди. Улар фазовий қонуниятларга бўйсунувчи эҳтимолий ҳудудлар бўлиб, ҳар ойда ўзгариб туради ва уларни махсус билимлар ҳамда замонавий хариталарсиз мутлақ аниқ белгилаш мушкулдир.

Агар мусулмонларга: «Токи ўзингиз яшаётган ўлка Ой қўрилган мамлакат билан айна бир фалакий зонада эканига тўлиқ ишонч ҳосил қилмагунингизча рўзани бошламанг», дейиладиган бўлса, бу илоҳий ибодатни халқ оммаси учун мавҳум, тушуниш қийин ва фақат тор доирадаги мутахассисларгагина аён бўлган бир нарсага боғлаб қўйиш демакдир.

Бу эса Шариатнинг бош мақсади бўлиши – ибодат шиорларининг ҳаммага очиқ ва тушунарли бўлиши тамойилига зиддир ҳамда Уммат орасида улкан чалкашлик ва парокандаликни келтириб чиқаради. Бундай ёндашув оқибатида мусулмонлар ўртасидаги баҳслар Ойнинг реал кўриниши устида эмас, балки сунъий фалакий зоналарни аниқлаш устида давом этадиган бўлиб қолади. **Бугунги кунда бирорта Рамазон ёки Ҳайит байрами йўқки, мана шу нотўғри ёндашув сабабли Уммат орасида ихтилоф ва бўлинишлар юз бермаган бўлса. Ваҳоланки, қуйида исботланганидек, бу қарашнинг ҳеч қандай мустаҳкам шаръий пойдевори мавжуд эмас.**

Шариатнинг амалий нормалари ва Ибн Таймия сўзи

Айнан шунинг учун ҳам пок Шариатимиз ҳамма учун тушунарли бўлган содда ва амалий мезонларни жорий этган:

1. Янги ойни белгилаш фақат кўз билан бевосита кузатиш (*руъят*) орқали бўлади, қуруқ математик рақамлар билан эмас;
2. Ой қўрилгани ҳақида диёнатли ва ишончли мусулмоннинг гувоҳлиги қабул қилинади;
3. Рўзанинг бошланиши соф фалакиёт илмига тобе қилиб қўйилмайди;
4. Тор доирадаги махсус билимларсиз аниқлаш имконсиз бўлган мураккаб астрономик зоналар фарқига (*ихтилофи матолиъ*)га шаръан эътибор берилмайди.

ШайхулИслом Ибн Таймия раҳимаҳуллоҳ айтади: *«Шариат Соҳиби ҳукми ҳисоб-китоб имкониятига эмас, балки бевосита кўз билан кузатишга боғлади. Чунки ҳисоб-китоб халқ оммасининг қўлидан келмайди ва у фақат бармоқ билан санарли кишиларгагина аёндир»* («Мажмуъул-фатаво», 25/132).

Замонавий ҳисоблаш илми ва Ал-Азҳар Академиясининг тарихий қарори

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, биз юқоридаги таҳлилларимизда Ойнинг фазовий ҳаракатига оид мутлақ аниқ ҳисоблар билан унинг уфқда кўринишига оид эҳтимолий ҳисоблар ўртасидаги нозик фарқни илмий асосда кўрсатиб ўтдик. Бундай илмий тасниф на Ибн Таймия раҳимаҳуллоҳ даврида ва на ундан илгари ўтган буюк мужтаҳид фақиҳлар замонида мавжуд бўлмаган.

Шунингдек, дунё Ислом оламида катта вазнга эга бўлган «Ал-Азҳар» дорулфунуни Исломий тадқиқотлар академияси томонидан ўтказилган Ислом уламоларининг

учинчи анжуманида (1966 йил, октябрь) қуйидаги тарихий ва қатъий қарор қабул қилинган:

«Мамлакатлар ва ўлкалар бир-биридан қанчалик узоқда жойлашган бўлмасин, агар улар ҳилол кузатилган ўша кечанинг озгина қисмида бўлса ҳам шерик (дохил) бўлсалар, улар ўртасидаги ой чиқиш нуқталарининг фарқига (ихтилофи матолийъ) га аҳамият берилмайди (яъни кузатув ҳамма учун умумий ҳисобланади). Ой чиқиш нуқталарининг фарқи фақатгина Ой кузатилган кечанинг бирор бир бўлагиди ҳам умумий бўлмаган, яъни тунни бутунлай айро бўлган ўта узоқ ўлкалар ўртасидагина эътиборга олинади».

Ҳикмат соҳиби бўлмиш олий Шариат Ифодачиси (Аллоҳ таоло) рўза тутиш ёки ҳайит қилиш мажбуриятини одамлар учун мавҳум бўлган ёки мунтазам ўзгариб турадиган фалакий зоналарга асло боғлаб қўймади. Аксинча, Ой бошини белгилашда ҳилолни бевосита кўз билан кузатишни (*руъят*)ни бош мезон қилди ҳамда бир ёки икки нафар диёнатли мусулмоннинг бу борадаги ишончли хабарини ҳал қилувчи омил этиб белгилади. Мана шу тартибда Ислом динининг енгиллик, адолат, қийинчиликларни бартараф этиш ва Уммат орасидаги ихтилофларга чек қўйиш борасидаги олий мақсадлари яққол намоён бўлади.

Шундай экан, рўзанинг бошланиши ёки тугашини инсон тоқатидан ташқари бўлган ва оддий одамлар аниқлай олмайдиган «мураккаб астрономик зоналарга» боғлаб қўювчи ҳар қандай қараш Шариатнинг асл қоидаларига зиддир. Бу фикрлар айрим соҳа мутахассислари назарида зоҳиран асосли бўлиб туюлса-да, шаръий мезонларга дош беролмайди.

Ибн Аббос розияллоҳу анҳунинг ҳадиси ва Курайб ривояти

Ибн Аббос розияллоҳу анҳунинг ҳадисига қандай ёндашилади? Шу ўринда ҳақли бир савол туғилади: Ислом ҳуқуқшунослигида (фикҳда) «ҳар бир ўлканинг ўз ой чиқиш ҳудуди бор» деган қараш аслида қаердан пайдо бўлган?

Аёнки, бу фикр улуғ саҳобий Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳунинг Курайб билан бўлиб ўтган машҳур мулоқотда айтган сўзларини баъзи олимлар томонидан ўзига хос тарзда талқин қилиниши натижасида юзага келган. Ушбу ривоят бизга айни шу масалада саҳобийнинг шахсий фаҳми ва ижтиҳодини етказди.

Курайб розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Умм Фазл мени Шомга, Муовиянинг ҳузурига юборди. У ерга бориб, топширилган юмушни бажардим. Шомдалиқ вақтимда Рамазон ойи кириб қолди ва биз жума кечаси янги ойни (ҳилолни) кўрдик. Совғалар билан ойнинг охирига келиб Мадинага қайтдим. Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу мендан ҳилол ҳақида сўраб: “Ойни қачон кўрдинглар?” деди. Мен: “Жума кечаси кўрдик”, деб жавоб бердим. У: “Уни

ўзинг кўрдингми?” деб қайта сўради. Мен: “Ҳа, мен ҳам, бошқа одамлар ҳам кўришди, ҳамма рўза тутди, Муовия ҳам рўза тутди”, дедим. Шунда Ибн Аббос: “Биз эса ойни шанба кечаси кўрдик. Ойни ўттиз кун қилгунимизча ёки ҳилолни (Шаввол ойини) кўргунимизча рўза туттишда давом этамиз”, деди. Мен ундан: “Сизга Муовиянинг ойни кўргани ва тутган рўзаси кифоя қилмайдими?” деб сўрадим. У: “Йўқ, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бизга мана шундай буюрганлар”, деб жавоб берди» (Имом Муслим ривояти, 1087).

Худди шу ҳадис Имом Байҳақийнинг «Ас-Сунан ал-кубро» тўпламида ҳам (4-жилд, 202-бет) айнан шу мазмунда келган ва унга «...мен Рамазоннинг охирида Мадинага етиб келдим» деган қўшимча илова қилинган. Шунингдек, «Сунан ан-Насойй»да ҳам ойнинг охирида келингани таъкидланган яқин лафзлар билан нақл этилган.

Ибн Аббос розияллоҳу анҳу ижтиҳодининг уч илмий асоси

Улуғ саҳобий Ибн Аббос розияллоҳу анҳунинг ушбу ижтиҳоди ва фаҳмини тўғри таҳлил қилиш учун, ўша вақтда у зотнинг қаршисида бир-бирига мувофиқлаштирилиши лозим бўлган уч муҳим шаръий омил турганини англаш зарур:

Биринчидан: «*Ҳилолни кўриб рўза тутинглар... агар у яширинса, саноқни тўлиқ қилинглар*» деган бош набавий кўрсатма. Мадина аҳли ой бошида айнан мана шу қоидага биноан иш туттишган эди. Шу сабабли, Ибн Аббоснинг назарида уларнинг тутган рўзаси мутлақо тўғри ва Суннатга мувофиқ бўлган. Чунки Мадинада ой кўринмаган ўша кечада бошқа ўлкаларда ой чиққани ҳақидаги хабар уларга ҳали етиб келмаган эди. Бинобарин, улар жума кунини эмас, шанбани ойнинг илк куни деб ҳисоблашга шаръан ҳақли эдилар. Бу хабар уларга орадан бир ой ўтиб, ойнинг охиридагина етди. Шу боис, уларнинг ой бошидаги амаллари шубҳасиз Суннатга тўғри келган.

Иккинчидан: Қамарий ойнинг муддати 29 ёки 30 кун бўлиши ҳақидаги набавий қоида. Курайбнинг ривоятида унинг Мадинага «ойнинг охирида» келгани айтилади. Бу дегани, мулоқот бўлган кун Мадина аҳолисининг ҳисоби бўйича Рамазоннинг 28-куни эди. Муаммо шунда эдики, агар Шомдаги кузатув (жума кунги рўза) асос қилиб олинса, Мадиналиклар учун ўша кун 28-эмас, балки 29-кун бўлиб чиқарди ва айни ўша кечаси Шаввол ойи ҳилолини қидириш керак бўларди.

Бироқ Ибн Аббос ҳадиснинг ой кунлари саноғига оид иккинчи қисмини қўллади. У ўша кечаси Шаввол ҳилолини қидиришни рад этди. Чунки Мадина ҳисоби бўйича ҳали 28-кун бўлгани учун ҳеч ким бу пайтда янги ой қидирмайди (янги ой фақат 29-куни кечкурун қидирилади). Агар ўша кеча ой қидирилиб, мабодо Шаввол ҳилоли кўриниб қолса, Мадиналиклар бор-йўғи 28 кун рўза тутган бўлишарди, бу эса ойнинг минимал муддати 29 кун бўлиши ҳақидаги шаръий нассларга мутлақо зид келарди. Чунки Шариатда ой 28 кун бўлиши мумкин эмас.

Учинчидан: Шомдаги Муовия розияллоху анхунинг кузатуви Мадина аҳли учун мажбурий кучга эга эдими ёки йўқми? Агар бу хабар Мадиналикларга ойнинг охирида эмас, балки айни ойнинг бошида (илк кунларида) етиб келганида эди, бошқа саҳиҳ ҳадисларга биноан унга эргашиш ва рўзани жума кунидан ҳисоблаш албатта вожиб бўларди. Зеро, узоқ ўлкалардан келган ишончли кузатув хабарлари саҳобалар томонидан қабул қилингани ва амалиётга татбиқ этилгани ҳақида далиллар етарлидир.

Хусусан, Абу Ҳурайра розияллоху анҳудан ривоят қилинган ҳадисда шундай дейилади: **«Бир киши Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб, ҳилолни кўрганини айтди. Шунда Аллоҳнинг Расули одамларга рўзани тўхтатишни (оғиз очишни) буюрдилар. Одамлар ифтор қилишгач, у зот чиқиб, улар билан бирга аср (ёки шом) намозини адо этдилар».**

Бу ўринда бир нозик жиҳатга эътибор қаратиш лозим: мазкур гувоҳ янги ойни ўтган куннинг қуёш ботишидан кейин кўрган, сўнгра қарийб бир кун давомида йўл юриб, Мадинага фақат пешин ёки аср намози вақтида етиб келган ва хабар берган. Шундай бўлса-да, Аллоҳнинг Расули соллаллоху алайҳи васаллам унинг хабарини ҳеч бир иккиланишсиз қабул қилдилар ва унга мувофиқ ҳукм чиқардилар.

Бундан келиб чиқадики, агар ўша даврда ҳам бу инсонда (худди бугунги кундаги замонавий тезкор уловлар ва алоқа воситалари каби) Шомдан Мадинага айни ўша куни зудлик билан етиб келиш имконияти бўлганида, унинг хабари барибир қабул қилинар ва дарҳол амалиётга татбиқ этилар эди. Набий соллаллоху алайҳи васаллам ундан «Қайси ўлкадан келдинг?» деб сўраб ўтирмадилар, ҳудудларни бир-биридан ажратмадилар ва «Ҳар бир элнинг ўз кузатуви бор», деб айтмадилар.

Ибн Аббос розияллоху анҳу давридаги алоқа чекланганлиги ва асл сабаб

Ибн Аббос розияллоху анхунинг ҳолатида эса, ўша даврдаги мавжуд улов ва алоқа воситалари Шомдан Мадинага хабарни ўз вақтида етказиш имконини бермас эди. Шу сабабли кузатув хабари унга фақат ойнинг охиридагина етиб келди. Ушбу вазиятда у зот бу янги хабарни бошқа икки муҳим шаръий асос билан солиштиришга мажбур бўлди: биринчиси – қамарий ойнинг муддати (29 ёки 30 кун бўлиши); иккинчиси – Мадина аҳлининг ой бошида ҳилолни кўрмай, ҳадиси шарифга биноан тўғри иш тутишгани (жума куни эмас, шанбадан рўза бошлашгани). Натижада Ибн Аббос дастлабки икки асосни учинчисидан (кейин келган Шом хабаридан) устун қўйди.

Энг муҳим жиҳат шундаки, бу танловга Ибн Аббоснинг «ой чиқиш минтақалари турлича бўлади» деган илмий қараши сабаб бўлган эмас. У зот бор-йўғи: **«Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам бизга мана шундай буюрганлар»**, деди, холос. Тадқиқот бошида келтирилган набавий ҳадислар чуқур таҳлил қилинса, уларнинг бирортасида «ой чиқиш ҳудудларининг фарқланиши» деган тушунча шаръий мезон сифатида тилга олинмагани аён бўлади.

Демак, Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анху бир нечта очик матнларни ўзаро жамлаб, уларни янги юзага келган вазиятга татбиқ этган (ижтиҳод қилган). Бу масалада у зотнинг қўлида алоҳида, мустақил ҳадис бўлмаган. **Бундан келиб чиқадики, «ихтилофи матолий» (ой чиқиш зоналари фарқи) тушунчасини ой бошини белгиловчи шаръий омил деб билишнинг асл шаръий пойдевори йўқ.** Чунки Ибн Аббоснинг фатвосида бу ҳақда битта ҳам сўз учрамайди. Бу тушунча кейинги давр фақиҳларининг шахсий талқинлари натижасида шакллланган, холос.

Бугунги кунда замонавий фалакиёт олимлари ҳам мазкур зоналарни шаръий кузатув ўрнини боса оладиган даражада мутлақ аниқликда белгилаб бера олмаётганларини ҳисобга олсак, бу рақамларга фақат ва фақат ёрдамчи восита сифатида суяниш мумкин бўлган энг юқори чегарадир.

Ой бошини фақатгина фалакий ҳисоб-китоблар орқали белгилаш жоизлиги ҳақидаги даъволарга раддия

Қамарий ойнинг киришини фақат астрономик ҳисобларга таяниб эълон қилиш қарашини рад этиш борасида бугунги куннинг энг нуфузли халқаро ҳайъатларининг жамоавий қарорлари мавжуд. Буларнинг орасида биринчи галда Халқаро Ислом фикҳи академиясининг резолюциясини тилга олиш лозим. Унга кўра, ой бошини белгилашда асл пойдевор – ҳилолни бевосита кўз билан кузатишдир. Математик ҳисоблар ва замонавий расадхоналардан эса кузатувнинг ўрнини босувчи эмас, балки унга кўмак берувчи қўшимча восита сифатида фойдаланишга рухсат этилади. Шунингдек, Ислом ҳуқуқшунослиги тарихида ўтган улкан уламоларнинг амалиётида ҳам фалакий ҳисоб-китоблар ҳеч қачон ой бошини аниқловчи мустақил шаръий усул сифатида тан олинмаганига оид салмоқли далиллар мавжуд.

Ибодат сифатидаги шаръий йўл ва Ибн Рушднинг «Бидоятул-мужтаҳид» китобидаги ижмоъ

Албатта, бу мавзуда мутлақ ва мукаммал бир ижмоъ (ягона фикрлилик) мавжуд деб кескин даъво қилиб бўлмайди. Бироқ шуни ишонч билан таъкидлаш мумкинки, шариат матнлари қамарий ойнинг бошланишини аниқлашни соф ибодат шаклида – ё бевосита кузатиш (*руъят*), ёки жорий ойни ўттиз кунга етказиш орқали жорий қилган. Фалакий ҳисоб-китобларни янги ойни собит этувчи мустақил бир шаръий йўлга айлантириш эса муқаддас насс (далил)ларнинг очик мазмунига буткул зиддир. Ислом тарихида илм аҳлининг мутлақ кўпчилиги (*жумҳур*) бундай соф математик ёндашувни қатъиян тақиқлаган. Тўғри, илгари ҳам, кейинги даврларда ҳам жумҳурдан ажралиб чиққан якка-ярим фикрлар учраб туради, бироқ улар умумий қондани ўзгартира олмайди.

Бу борадаги энг мустаҳкам ва улуғ илмий асослардан бири буюк фақиҳ Ибн Рушднинг «Бидоятул-мужтаҳид» китобида баён этилган. Муаллифнинг таъкидлашича, Рамазон ойининг бошланишини аниқлашда набавий ҳадисга биноан

айнан кузатув (*руъят*) бош мезон эканлигига уламолар бир овоздан иттифоқ (*ижмоъ*) қилганлар. Ушбу манба ихтилофларни ҳал қилишда жуда кенг қўлланилади, чунки у шариатнинг бош тамойилини қатъий муҳрлаб беради: ё руъят, ёки санокни ўттиз кунга етказиш.

Замонавий илмий муассасалар орасида эса Халқаро Ислом фикҳи академиясининг 1986 йилда қабул қилган резолюцияси энг салмоқли ҳужжат ҳисобланади. Унда очиқ-ойдин шундай дейилган:

«Агар бирор-бир мамлакатда янги ой саҳиҳ ва ишончли йўл билан кузатилган бўлса, бутун мусулмонлар уни қабул қилишлари шарт ва бу ўринда ой чиқиш нуқталарининг фарқланишига (*ихтилофи матолиъ*) га аҳамият берилмайди. Ой бошини белгилашда бевосита кузатувга суяниш лозим, шу билан бирга, саҳиҳ ҳадислар ва собит илмий фактларга мувофиқ равишда, фалакий ҳисоблар ва расадхоналардан (ёрдамчи восита сифатида) фойдаланиш жоиздир».

Мазкур халқаро фатво икки томонлама улкан аҳамиятга эга: у бир вақтнинг ўзида ҳам собит кузатувни тан олишга тўсиқ бўлаётган сунъий «ихтилофи матолиъ» (ой чиқиш минтақалари фарқи) даъвосини чиппакка чиқаради, ҳам кузатувнинг ўрнига фақат математик ҳисобларга суяниб қолиш тизимини илмий асосда рад этади.

Кузатув ўрнига фақат ҳисоб-китобни тикиштиришга уринаётганларнинг далилларини шаръий матнлар (насслар) асосида рад этиш борасида қуйидагиларни таъкидлаш лозим: ҳисоб тарафдорларининг энг кўп ёпишадиган дастаги – ҳадисдаги «**унинг ҳисобини қилинг**» (*фақдуру лаҳу*) иборасини «Ойнинг фазодаги ҳолатини математик ҳисобланг» деб талқин қилишдир. Ваҳоланки, бу даъво ҳам илмий, ҳам ҳадисшунослик, ҳам фикҳ нуқтаи назаридан бутунлай пучдир. Гап шундаки, энг саҳиҳ манбаларда (Имом Бухорий ва Имом Муслимнинг «Саҳиҳайн» тўпламларида) ушбу иборанинг маъноси «**санокни ўттиз кунга етказинг**» деб очиқ-ойдин шарҳлаб қўйилган. Бу ривоят ҳар қандай чалкаш талқинларга чек қўяди. Тўғри, тарихда айрим олимлар бу иборани фалакий ҳисоб деб тушунтиришга уринган якка фикрларни нақл қилишган, бироқ улар илм аҳлининг мутлақ кўпчилиги томонидан рад этилган.

Миср Дорул-ифтоси қарашига усулий ва методологик икки жавоб

Бугунги кунда баъзи расмий муассасалар, хусусан, Миср Дорул-ифтоси томонидан илгари сурилаётган: «Замонавий фалакий ҳисоблар мутлақ аниқ, инсон кузатувида эса хатолик эҳтимоли юқори, шу сабабли ой бошини собит қилишда тўғридан-тўғри ҳисобларга суяниш жоиз», деган ёндашувга бир-бирини тўлдирувчи икки кучли илмий жавоб мавжуд:

- **Биринчиси – Усулул-фикҳ (Ислом ҳуқуқшунослиги пойдевори) нуқтаи назаридан жавоб:** Астрономик ҳисоб-китоблар юз фоизлик аниқликка етган тақдирда ҳам, барибир улар мустақил «шаръий сабаб» (*сабаби шаръий*)

ёки «ойни собит этувчи мустақил шаръий йўл» бўлолмайди. Чунки Муқаддас Шариат уларни бундай мақомга лойиқ кўрмаган. Шариат ойна аниқлашнинг ягона қонуний йўли сифатида фақат кўз билан кузатишни ёки санокни ўттиз кунга етказишни тайин қилган. Ойнинг фазода астрономик туғилгани (*иктирон*) ҳақидаги қуруқ илмий билимнинг ўзи рўзани бошлаш учун шаръий асос саналмайди.

• **Иккинчиси – Илмий-методологик жавоб:** Ҳатто ўша ҳисоб тарафдорларининг қарашлари доирасида ҳам фикҳ оламида яқдил тан олинган машҳур қоида ўз кучини сақлаб қолади: *«Қатъий ҳисоблар ойна инкор этиш (нафий) учун қўлланилади, уни собит қилиш (исбот) учун эмас»*. Яъни, бу рақамлар илмий жиҳатдан имконсиз бўлган ёлғон гувоҳликни рад этиш учун ярайди, холос, аммо бевосита кузатувсиз ой бошини эълон қилишга асос бўлолмайди. Қолаверса, Миср Дорул-ифтосининг ўзи ҳам ал-Аббодийдан ал-Қалюбий орқали нақл қилинган: *«Агар фалакий ҳисоблар янги ой кўринишининг мутлақо имконсиз эканини қатъий кўрсатиб турса, у ҳолатда ҳеч қандай гувоҳлик қабул қилинмайди»*, деган фатвони келтиради. Бу эса бизнинг «астрономик аниқлик фақат имконсиз сохталикни фош этиш учун хизмат қилади, ойна мустақил собит қилиш учун эмас» деган академик позициямизни тўлиқ қувватлайди.

Тадқиқотнинг якуний хулосавий формуласи

Ушбу илмий тадқиқотдан келиб чиқадиган якуний хулосавий формула:

1. Фалакий ҳисоб-китобларни янги ойна собит қилувчи мустақил шаръий манба сифатида қўллаш – Шариат томонидан қатъий белгилаб қўйилган қонуний йўлни (бевосита кузатувни) сунъий равишда математик формулаларга алмаштириш демакдир. Бу эса муқаддас матнларнинг очиқ мазмунига ва нуфузли халқаро уламолар кенгашларининг жамоавий қарорларига буткул зиддир.

2. Шу билан бир вақтда, ушбу ҳисоб-китоблардан ҳилолни қидириш вақтини аниқ белгилаш ҳамда илмий жиҳатдан мутлақо асоссиз бўлган «сохта гувоҳликларни» элақдан ўтказиш учун фойдаланиш – соф мутахассислик (экспертлик) ва ёрдамчи техник воситалар доирасига киради. Бу жараён асло математик рақамларни шаръий ҳилол кузатувининг муқобили ёки алтернативи сифатида тан олишни англамайди.

«Астрономик имконсизлик» ва «Кучсиз эҳтимол» тушунчаларининг илмий таснифи

Математик рақамларни ой бошини белгиловчи мустақил усулга айлантормаган ҳолда, сохта гувоҳликлар рад этиладиган «астрономик имконсизлик» тушунчасининг

илмий таснифи: Илмий ёндашув изчиллигини таъминловчи энг бош методологик фарқ қуйидаги икки мезондан иборат:

- **«Қатъий имконсизлик» (Мутлақ маҳол ҳолат):** Бу шундай геометрик ва физик шароитларки, унда муайян вақт ва ҳудудда янги ойни уфқда кўриш эҳтимоли илмий жиҳатдан юз фоизга инкор этилади. Масалан, Ой ҳали туғилмаган ёки Қуёшдан олдин уфққа ботиб бўлган ҳолатлар. Бу вазиятда ҳеч қандай «саҳиҳ кузатув» ҳақида гап-сўз бўлиши мумкин эмас, келган ҳар қандай гувоҳлик сохта ҳисобланади.

- **«Кучсиз имконият / Заиф эҳтимол»:** Бу шундай табиий ва статистик шароитларки, унда янги ойни кўриш ҳаддан ташқари мушкул ва оғир бўлади, бироқ ҳеч бир ҳолатда илмий жиҳатдан мутлақо имконсиз (нол фоиз) деб баҳоланмайди. Масалан, Ой уфқдан баланд, лекин атмосфера ғуборли бўлган вазиятлар. Бунда имконият заиф бўлса-да, шаръий гувоҳлик келиб қолса, уни дарҳол рад этишга илмий асос бўлмайди.

Шаръий маҳкамалар ва фатво ҳайъатлари учун бош мезон (суд стандарти) сифатида қўлланилиши лозим бўлган, «қатъий имконсизлик»ни белгиловчи энг ишончли илмий асослар мана булардир. Булар қайсидир мунажжимнинг шахсий ҳисоблаш усули эмас, балки Ойнинг уфқда кўринишини инкор этувчи соф табиий омиллардир:

- Қуёш ботаётган сонияда Ойнинг уфқ чизиғидан пастда бўлиши (яъни, Ой уфқда жисмонан мавжуд эмас);
- Ойнинг Қуёшдан олдин ботиши (манфий вақт тафовути – *lag time*). Бунда қуёш ботганидан кейин уфқда янги ой ҳилоли кўриниши учун шароит яратувчи муддат мутлақо мавжуд бўлмайди;
- Ойнинг Қуёшга ҳаддан ташқари яқин масофада туриши. Бу вазиятда умумий бурчак масофаси (элонгация) ўта кичик бўлгани боис, ҳилол ҳали шаклланиб улгурмаган ва уни илғаш мутлақо имконсиз бўлади. Шу ўринда «Данжон чегараси» тушунчасига эҳтиёткорлик билан ёндашиш зарур. Чунки бу кўрсаткич Ой ҳилоли кўринадиган шаклда пайдо бўла олмайдиган энг қуйи тахминий бурчакни ифодалайди, холос.

Муҳаммад Оده ва АҚШ Ҳарбий-денгиз обсерваторияси тадқиқотлари

Фалакиёт илмидаги «қатъийлик» (аниқлик) ва «эҳтимоллик» (тахминийлик) ўртасидаги фарқни янада теранроқ англаш учун қуйидаги илмий далилларга эътибор қаратайлик:

Таниқли олим Муҳаммад Шавкат Оده (*Mohammad Sh. Odeh*) ўз изланишларида янги ойнинг кўриниш имкониятини баҳоловчи 12 дан ортиқ мезон мавжудлигини кўрсатади. Бу мезонлар уфқ ёйи, ҳилолнинг эни ва элонгация каби турли техник кўрсаткичлар устига қурилган. Бироқ якуний натижа барибир об-ҳаво шароити,

кузатувчининг маҳорати ва бошқа кўплаб ўзгарувчан омилларга боғлиқ бўлиб қолаверади.

Бу ҳолат тадқиқотимизнинг бош ғоясини — яъни, ҳилолнинг «кўриниш имкониятини» олдиндан айтувчи ҳисоблар табиатан тахминий эканини яққол тасдиқлайди. Ойнинг фазодаги геометрик ўрни, баландлиги ва ботиш сонияларини кўрсатувчи катъий ҳисоблар эса бундан мустаснодир.

Худди шундай хулосани **АҚШ Ҳарбий-денгиз обсерваторияси** (*United States Naval Observatory*) ҳам қувватлайди: ушбу нуфузли муассаса Ойнинг астрономик туғилиш (*новолуние*) лаҳзасини юксак аниқликда ҳисоблаш мумкинлигини айтади. Аммо ҳилолнинг кўринишини фақатгина унинг «ёши»га қараб башорат қилиш илмий жиҳатдан нотўғридир. Обсерватория таҳлилларига кўра, янги ой туғилганидан кейинги илк бир-икки кунда уфққа жуда яқин туради, қуёшдан кўп ўтмай ботади ва кучли окшом шафағи ичида қолиб кетади. Буларнинг барчаси кузатувни ниҳоятда мураккаблаштиради ва ташқи табиий шароитларга муҳтож қилиб қўяди.

Географик вақт тафовути: Марокаш ва Индонезия мисоли

Мураккаб ва нозик бир масала: Агар Ер шарининг энг ғарбида жойлашган Марокашда янги ой кўрилса, бу хабар етиб боргунича куни тугаб бўлган энг шарқдаги Индонезия мусулмонлари ҳам рўза тутишга мажбур бўладиларми?

Агар Марокашда қуёш ботганидан кейин Рамазон ҳилоли саҳиҳ йўл билан собит бўлса, шаръий қоидага кўра, ушбу хабар етиб борган барча мусулмонлар учун навбатдаги кун (тонг отгандан қуёш ботгунча) Рамазоннинг илк куни ҳисобланади. Бироқ Индонезия вақт борасида Марокашдан бир неча соат олдинда юради. Шу сабабли, Марокашда ой эълон қилинган сонияларда Индонезияда аллақачон тун ярмидан оққан ёки тонгга яқинлашган бўлади. Бу ўринда шуни чуқур англаш лозимки, Шариатда дунёвий тақвимдаги кунларнинг номи эмас, балки кун ва туннинг реал фазовий нисбати асос қилиб олинади. Жамият тақвими бўйича саналар бошқа-бошқа бўлса-да, айтиб бериш вақти сониясида Марокашда ҳам тун, Индонезияда ҳам тун бўлиши мумкин.

Тонггача етган хабар ва ўтказиб юборилган шаръий кун

Шундан келиб чиққан ҳолда, амалий мезон тақвимдаги саналарнинг бир хиллигида эмас, балки қуйидаги омилда намоён бўлади: Марокашдан чиққан Ой хабари Индонезия аҳлига уларнинг рўза куни бошланадиган субҳи содиқ отишидан олдин етиб бордими ёки йўқми?

Агар хабар Индонезияда тонг отгунча етиб келса, улар рўзага ният қилиб, ўз тонгларида бошланадиган шаръий кунни бекаму кўст адо этадилар ва бу ерда ҳеч қандай муаммо туғилмайди.

Аммо ушбу хабар тонг отгунча етиб келмаса – аксинча, қуёш чиққандан кейин ёки хатто кун тугаб, қуёш ботган сонияларда етиб борса – у ҳолда ушбу кун (уфқ бирлиги мазҳабига кўра шаръан Рамазон куни бўлса-да) улар учун узрли сабабга кўра ўтказиб юборилган ҳисобланади. Бунинг узрли сабаби – ой кирганидан беҳабар қолганлик ва гувоҳликнинг ўз вақтида етмаганидир. Бундай вазиятда улар «биз бу куннинг рўзасини тутдик» деб даъво қила олмайдилар ва ҳукми куруқ календар санасига боғлай олмайдилар. Масаланинг мағзи шундаки, Рамазоннинг бир тўлиқ шаръий куни (тонгдан шомгача) улар хабар топгунларига қадар ўтиб кетди.

Қазо рўзасини тутиш вожиблиги ва Рамазон ойининг кунлари саноғи

Шу боис, ушбу кун узрли сабаб билан ўтказиб юборилган рўза ҳисобланиб, «Ер юзининг бир нуқтасида ой кўрилса, бу хабар етган барча мусулмонларга рўза вожиб бўлади» деган уламолар қарашига биноан, ушбу куннинг қазосини тутиб бериш фарз бўлади. Чунки у кун Рамазон экани шаръан собит бўлди, бироқ банда томонидан фақат узрли сабаб туфайли ўз вақтида тутилмади.

Бу нозик нуқта рўза кунларининг умумий саноғи ҳисобланганда яққол юзага чиқади. Агар Индонезия мусулмонлари хабар етгандан кейинги илк тонгдан бошлаб рўза тутсалар-у, лекин хабар кечикиб етган ўша илк куннинг қазосини адо этмасалар, қуйидаги шаръий хатолик келиб чиқиши мумкин: ойнинг охирида Шаввол (Ҳайит) ойи ҳилоли Индонезия билан туни бир бўлган ва хабари етиб келиши мажбурий бўлган ғарб ўлкаларида кузатилса, улар рўзани тўхтатиб, байрамга ўтишга мажбур бўладилар. Натижада уларнинг тутган рўзаси бор-йўғи 28 кун бўлиб қолади. Бу эса Ислом Шариатида мутлақо ножоиздир. Зеро, қамарий ой ҳеч қачон 28 кун бўмайди, у фақат 29 ёки 30 кундан иборатдир.

Ихтилофнинг асл ечими ва Уммат бирлиги

Масаланинг асл мағзи ҳафта кунларининг номланишидаги фарқда ёки шартли тақвим чизиқларида эмас. Балки у Ернинг шарқий минтақалари ғарбдаги кузатув асосида Рамазон деб эълон қилинган ўша илк шаръий кундан вақт бўйича анча илгарилаб кетганидир. Муаммо шундаки, ғарбдан хушxabар келгунга қадар шарқ ўлкаларида ўша шаръий кун бутунлай тугаб бўлган бўлиши мумкин. Агар ушбу куннинг ўрни қазо билан тўлдирилмаса ва кейинчалик Шаввол ойи кириши туни умумий бўлган ғарб ўлкасининг саҳиҳ гувоҳлиги билан собит бўлса, рўза кунларининг умумий ҳисобида юқоридагидек шаръий нуқсон юзага келади.

Шу сабабли, «ҳилол кузатувининг бирлиги» ва бевосита кўз билан кўриш тамойилини тўлиқ сақлаб қолган ҳолда ушбу муаммони ҳал қилишнинг ягона тўғри йўли – хабар кечиккани туфайли ўтказиб юборилган ўша илк кунни Рамазондан кейин қазо ниятида тутиб беришни тан олишдир. Бунинг тақвим санасига ёки кунлар номига алоқаси йўқ, балки бунга хабар етиб келгунга қадар тонгдан шомгача бўлган реал шаръий рўза куни бой берилгани сабабдир. Зеро, юқорида айтганимиздек,

Исломда Рамазон ойи 29 кундан кам бўлиши мумкин эмас. Шаввол ҳилоли ўз вақтида собит бўлиб, ҳайит кирган тақдирда, ушбу қазо куни Умматнинг ибодатини нуқсондан асраб қолувчи ягона нажот йўлидир.

Вақт тафовути ва хабарнинг етиб келиш мезони

Фикримиз янада яққол намоён бўлиши учун аниқ бир ҳаётӣ мисолни кўриб чиқайлик: Марокашнинг Марракеш шаҳрида куёш ботгандан кейин янги ой кузатилди. Айни шу сонияларда Индонезия вақт жиҳатидан олдинда бўлгани учун у ерда субҳисубҳи содиқ отишидан олдинги туннинг охириги палласи давом этаётган бўлади. Борди-ю, Марокашдан чиққан хабар бироз кечикса, Индонезияда аллақачон тонг отиб бўлади. Шу сабабли, бу ўринда дунёвий тақвимдаги «душанба ёки сешанба» деган номланишлар эмас, балки қуйидаги омил бош мезон бўлиши шарт: Ой кўрилгани ҳақидаги собит хушхабар Индонезия аҳлига уларнинг тонги отишидан олдин етдими ёки кейинми?

Биринчи вазият: Хабар тонг отишидан аввал етиб келганда. Агар Марокашда ой собит бўлган лаҳзада Индонезияда ҳали тун давом этаётган бўлса ва ишончли хабар субҳисодиққача етиб борса, улар зиммаларига фарз бўлган рўза ниятини қилиб, ўз шаръий кунларини (тонгдан шомгача) рўзадор ҳолда бошлайдилар. Бу вазиятда рўзанинг бошланишида ҳам, кунларнинг умумий ҳисобида ҳам ҳеч қандай чалкашлик юзага келмайди.

Иккинчи вазият: Хабар тонг отгандан кейин (кундузи) етиб келганда. Агар Ой хабари тонг отиб, шаръий кун бошланиб бўлгандан кейин етса, бу кун улар учун Рамазон ойи кирганидан беҳабарлик ҳолатида бошланган ҳисобланади. Жумхур (кўпчилик) фақиҳлар мазҳабига кўра, фарз рўзанинг шартларидан бири бўлмиш «тунги ният» мавжуд бўлмагани боис, ушбу кунни бошидан бошлаб тўлиқ Рамазон рўзаси деб ҳисоблаш имконсиздир. Чунки куннинг аввалида масъулият ҳали собит бўлмаган эди. Борди-ю, улар хабар келгунча еб-ичиб қўйган бўлсалар, ўтган соатлар учун гуноҳкор бўлмайдилар. Хабар кундузи етган тақдирда эса, муборак Рамазон ойининг ҳурмати учун куннинг қолган қисмида ўзларини еб-ичишдан тийиб туришлари (*имсок*) мустаҳабдир. Рамазон тугагач эса, ушбу куннинг қазосини тутиб беришлари лозим. Зеро, «кузатув бирлиги» тамойилига биноан, бу кун аслида Рамазоннинг илк куни эди, фақат хабар вақтида етмагани учун узрли равишда ўтказиб юборилди.

Учинчи вазият: Хабар Индонезияда куёш ботиб бўлгандан кейин етиб келганда. Бу энг чигал ва масалани яққол тушунтириб берувчи ҳолатдир. Масалан, Ернинг энг чекка ғарбида – Канадада ҳилол кузатилди, аммо бу хабар Индонезияга етиб боргунича у ерда кундуз тугаб, аллақачон кейинги куннинг кечаси кириб бўлган эди. Бу вазиятда Рамазоннинг асл фарз куни хабар етиб келгунига қадар бутунлай ўтиб кетгани аён бўлади. Уни ўз вақтида адо этишнинг энди иложи йўқ. Бу ўринда

ягона шаръий ечим – Рамазон ойдан кейин бир кун қазо рўзасини тутиб беришдир. Чунки ушбу кун шаръан Рамазон эди, бироқ бандага боғлиқ бўлмаган узрли сабаб билан ўтказиб юборилди.

Кунлар саноғининг бузилиши хавфи (Индонезия ва Эрон мисоли)

Кунларнинг ушбу тартибда тўғирлаб (қазосини тутиб) борилиши ой охирида кунлар саноғини ҳисоблашда жуда муҳим аҳамият касб этади. Агар юқоридаги иккинчи ёки учинчи вазиятларда ўтказиб юборилган ўша илк куннинг қазоси тутилмаса, ой охирида қуйидаги жиддий шаръий муаммо келиб чиқади: Рамазон тугаётганда Шаввол (Ҳайит) ойининг ҳилоли Индонезия билан тунининг бир қисми умумий бўлган яқинроқ бир ўлкада, масалан, Эронда кузатилиши мумкин.

Индонезия ва Эрон ўртасидаги вақт тафовути тахминан 3,5 дан 5,5 соатгачани ташкил этади (Индонезия олдинда юради). Йил фаслларига қараб туннинг умумий муддати 10–14 соат эканини ҳисобга олсак, бу икки ўлка тунининг каттагина қисми ўзаро бир вақтда кечиши аён бўлади. Агар Марокаш ва Эронда Рамазон ойи 29 кун давом этса ва Эронда ой кўрилгани ҳақидаги саҳиҳ гувоҳлик Индонезияга етса, улар Шаввол кирганини тан олиб, байрам бошлашга мажбур бўладилар. Натижада, уларнинг тутган рўзаси бор-йўғи 28 кун бўлиб қолиш хавфи туғилади.

«Ҳилол кузатувининг бирлиги» ва ишончли руъятга эргашиш вожиблигини ёқловчи уламолар учун ушбу чигалнинг ягона шаръий ечими – ўша аввалда ўтиб кетган кунни Рамазоннинг фарз куни деб эътироф этиш ва унинг қазосини албатта адо қилишдир. Бу ҳукм календар чизиқларига эмас, балки тонгдан шомгача бўлган реал шаръий вақт ўлчовига асосланади.

Икки фикҳий ёндашув ва яқуний хулоса

Ўз навбатида, Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳунинг ижтиҳодига суяниб, «ҳар бир юртнинг ўз ой кузатуви бор» деб ҳисоблайдиган уламолар бу қазони вожиб деб билишмайди. Уларнинг фикрича, Индонезия аҳли ўз ҳисоблари бўйича тўлиқ 29 кунни ниҳоясига етказмагунларича, улар учун Шаввол ойини кузатиш ёки бошқанинг кузатувига эргашиш мажбурияти шаръан кучга кирмайди.

Аммо улар 29 кунни тўлдирмасларидан олдин ғарб ўлкаларидан Шаввол ойи собит бўлгани ҳақида мутлақ инкор этиб бўлмас, қатъий ва саҳиҳ хабар келса, кунлар саноғидаги бу нуқсонни (28 кун бўлиб қолишини) қазо рўзасини тутиб беришдан бошқа йўл билан бартараф этишнинг иложи йўқдир (ёки улар ўзларининг маҳаллий кузатув тамойилларини қайта кўриб чиқишларига тўғри келади). Икки хил фикҳий ёндашув ўртасидаги асосий чегара айнан мана шу нуқтада ажралади.

Яқуний хулоса: Масаланинг асл моҳияти шундан иборатки, «ҳилол кузатувининг муштараклиги ва бирлиги» позициясида собит туриш учун чиқариладиган қарорлар

сунъий тақвим чегаралари ёки ҳафта кунларининг номига эмас, балки кун ва туннинг фазовий алмашинувига, субҳи содиқ вақтига ҳамда ишончли хабарнинг реал етиб келиш сониясига асосланиши лозим. Бу эса Исломи Шаръининг нақадар енгил, адолатли ва табиат қонуниятларига ҳамроҳанг дин эканлигини яна бир бор исботлайди.

Эътироз — Сана ўзгариш чизиғи ва инсон омили

Кузатувда туннинг бир қисмида шерик бўлиш бош мезонми? Ёхуд ҳафта кунларининг номланиши (душанба, сешанба) бирор аҳамиятга эгами? Бу ўринда Халқаро сана ўзгариш чизиғининг роли қандай?

Бу мавзуда мана шундай жиддий бир эътироз ўртага ташланиши мумкин: Аляска ва Россиянинг шарқий ўлкалари оралиғидан ўтувчи Халқаро сана ўзгариш чизиғи (масалан, душанба ва сешанба кунларини ажратувчи чегара) шундай сунъий асосга қурилганки, у ерда бир-бирига деярли тегиб турган икки оролда вақт икки хил – бирида «душанба», наригисида эса «сешанба» бўлади. Шундай экан, қайси шаръий далилга кўра биз ушбу инсон томонидан чизилган шартли чизиқни кун ва туннинг бошланиш мезони деб қабул қилишимиз ва унга суяниб бир давлатни бошқа юртнинг Ой кузатуви эргашишга мажбурлашимиз керак?

Қолаверса, агар инсоният ўзаро келишиб, ушбу сана ўзгариш чизиғини Гринвич меридианига кўчирадиган бўлса, бутун дунёда кунларнинг номи бир зумда ўзгариб кетади. Хўш, ўшанда Аллоҳ жорий қилган шаръий ҳукмлар ҳам башариятнинг ушбу техник қарорига қараб ўзгариб қоладими?

Фалакий борлиқ ва тақвим шартлилиги ўртасидаги фарқ

Масаланинг асл мағзини очиб берувчи ҳақиқий илмий жавоб – «фазовий борлиқ ҳақиқати» ва «шартли тақвим тизими» ўртасидаги фарқни англашдан бошланади.

Кун ва тун – Ернинг ўз ўқи атрофида айланиши натижасида юзага келувчи мутлақ, ҳақиқий фазовий борлиқдир. Ер юзининг ҳар бир нуқтасида уларнинг бошланиши ва тугаши Қуёшнинг чиқиши ва ботиши (шаръий истилоҳда эса субҳи содиқ ва шом вақти) билан қатъий белгиланади.

Аммо ижтимоий ҳаётда қўлланиладиган «гражданлик тақвими» (душанба/сешанба), соат минтақаларининг чегаралари ва сана ўзгариш чизиқлари – башарият томонидан кундалиқ ишларни тартибга солиш учун ўйлаб топилган соф шартли келишувлардир. Бу чизиқлар кун ёки тунни ярата олмайди ва уларнинг асл моҳиятини ўзгартиришга қодир эмас.

Шу сабабли ҳам Беринг бўғозидаги Диомид ороллари билан боғлиқ машҳур географик парадокс юзага келган: уларнинг орасидаги масофа жуда яқин бўлса-да, ўрталаридан сана ўзгариш чизиғи ўтади. Шу боис рамзий маънода уларнинг бирини «кечаги кун ороли», иккинчисини эса «эртанги кун ороли» деб аташади. Ваҳоланки, у ерда Куёшнинг фазовий ҳаракати ҳам, ботиш вақти ҳам бир хил – тақвимдаги сунъий номланиш туфайли фақат маъмурий сана ўзгарган, холос.

Гринвич гипотезаси ва шаръий ибодатларнинг космик боғлиқлиги

Агар фараз қилайлик, сана ўзгариш чизиғи Гринвичга кўчирилса ҳам, бу ҳолат на тонг отишига, на қуёш ботишига ва на айни ўша сониянинг кун ёки тун эканига заррача таъсир ўтказади. Фақатгина қоғоздаги маъмурий куннинг номи ўзгаради, холос.

Бундан аён бўладики, илоҳий шаръий ҳукмларни «ҳафта кунининг номи»га боғлаб қўйиш мутлақо нотўғридир. Чунки у инсон омилига тобе нисбий тушунчадир. Ваҳоланки, улуғ Шариатимиз муқаддас ибодатларни Ерга ва сиёсий хариталарга эмас, балки коинотдаги ўзгармас, ҳақиқий космик белгиларга боғлаган.

Масалан, Шариатда рўза куни – инсон яшаб турган жойда субҳи содиқ отган сониядан бошлаб, қуёш ботгунга қадар бўлган муддатдир. Беш вақт намоз ҳам айни шундай табиий мезонларга эга. Демак, ибодатларда ҳал қилувчи омил – башарий тақвим эмас, балки реал кун ва туннинг алмашилишидир.

«Туннинг бир қисмида шерик бўлиш» мезонининг илмий моҳияти

Шунга биноан, «Бир ўлкадаги Ой кузатуви бошқа давлат мусулмонлари учун мажбурийми?» деган масала уларда ҳафта кунининг бир хил келиши (душанба ёки сешанбалиги) устига қурилмаслиги керак. Бу баҳс фақат қуйидаги икки аниқ мезонга таяниши шарт:

1. **Биринчидан:** Бир мамлакатда Ой собит бўлган ўша муайян сонияда, иккинчи мамлакат қайси фазовий паллада эди? У ерда реал тун (шомдан тонггача бўлган муддат) давом этаётганмиди ёки реал кундузми? Бу ҳолат сунъий сана чизиғи билан эмас, балки ўша ўлканинг ўз уфқи билан белгиланади.

2. **Иккинчидан:** Ишончли кузатув хабари ўша иккинчи ўлкага уларнинг шаръий рўза куни бошланишига қадар, яъни амалиётда қўллаш мумкин бўлган вақтда етиб бордими?

Шу нуқтаи назардан ёндашилса, илмда кенг қўлланиладиган «камида туннинг бир қисмида шерик бўлиш» мезони соф ҳаётий ва мантиқий асосга эга экани намоён

бўлади. Бу – икки давлатда бир вақтнинг ўзида (куёш ботгандан тонг отгунга қадар) тун палласининг кузатилишидир. Бу мезон на сунъий сана чизиғига ва на кунларнинг номига боғлиқ – у Ер шарида туннинг реал кечиши билан узвий алоқадор. Ушбу кўрсаткични Қуёш ва Ойнинг ботиш ҳамда тонг отиш вақтлари орқали математик аниқлаш мумкин. Бу жараён фалакий ҳисобларни ой бошини белгиловчи мустақил шаръий усулга айлантирмаган ҳолда, соф техник кўмак сифатида хизмат қилади.

«24 соатлик муддат» ва кундузи келган хабар фикҳи

Баъзи қарашларда учрайдиган «24 соатлик муддатнинг ўтиши» мезонини ой бошини белгиловчи мустақил омил деб билишнинг ҳеч қандай шаръий асоси йўқ. Чунки пок Шариатимиз рўза ибодатини математик 24 соатлик вақт кесимига эмас, балки аниқ табиий чегараларга – субҳи содиқдан тун киргунга (шомгача) бўлган муддатга боғлаган.

Шундай бўлса-да, ушбу қоиданинг амалиётда қўлланилишини тўғри англаш учун бир фикҳий вазиятни кўриб чиқиш фойдалидир. Гап кундузи (рўзадорлик пайтида) етиб келган ишончли гувоҳлик ҳақида бормоқда. Масалан, кун давомида айни шу кун аслида Рамазон эмаслиги (яъни Шаввол/Ҳайит кириб бўлгани) собит бўлиб қолди. Бундай вазиятда мусулмонлар ўша заҳоти, кун тугашини кутмасдан, ушбу шаръий илмга мувофиқ иш тутишлари лозим. Бу ҳукм Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг машҳур ҳадислари билан қувватланади: унда ҳилол кўрилгани ҳақидаги хабар кундузи келган ва у зот одамларга қуёш ботишидан олдин рўзани дарҳол тўхтатишни (оғиз очишни) буюрганлар.

Бу ҳаётий мисолнинг маъзи «сананинг ўзгарганида» ёки «24 соат ўтганида» эмас, балки айни шу куни рўза тутиш шаръан ҳаром экани ҳақида ишончли далил собит бўлган заҳоти, банда ўз устидаги жорий шаръий вақт ичида набавий амрга дарҳол бўйсуниши лозимлигидадир.

Индонезия парадокси ва 28 кунлик рўза хавфи

Юқоридаги таҳлиллардан аён бўладики, илгари сурилган «Индонезия муаммоси» Халқаро сана ўзгариш чизиғи билан боғлиқ эътирозларга мутлақо тобе эмас.

Масалан, биз: «Индонезия аҳлининг кун ва туни ўтиб бўлганидан кейин Марокашда ҳилол собит бўлса, улар бу кузатувга эргашишга мажбурми?» деб савол қўйганимизда, масалани Марокашнинг дунёвий тақвимда қайсидир «кунда», Индонезиянинг эса бошқа «кунда» тургани устига қурмаймиз. Балки бу баҳс соф

шаръий мезонларга таянади: Ой аслида қачон кузатилди, хушхабар уларга қачон етиб келди, бу ҳолат субҳи содиқ отишидан олдин юз бердими ёки кейинми?

Энг муҳими – агар ой охирида Шаввол ҳилоли туни умумий бўлган ғарб ўлкаларида собит бўлиб, хабари вожиб бўлган вақтда етиб келса, Индонезияликларнинг рўзаси шаръан мумкин бўлмаган 28 кун бўлиб қолишидан қандай ҳимояланиш керак? Мана шундай чигал вазиятда ўша илк ўтказиб юборилган куннинг қазосини тутиб бериш ҳақида қарор қабул қилинади. Бу қарор бандани тақвимдаги сунъий «фуқаролик санаси» мажбур қилгани учун эмас, балки қамарий ойнинг шаръий кунлар саноғи (камида 29 кун бўлиши) бузилиб кетмаслиги учун чиқарилади. Чунки Шаввол оий киргани собит бўлган заҳоти рўзани тўхтатиб, ҳайит қилиш вожиб бўлади. Агар ушбу илк куннинг қазоси адо этилмаса, рўзадорлик 28 кунда узилиб қолади. Шу сабабли, илк ўтказиб юборилган куннинг қазосини тутиш – ибодат кунларининг мукамаллигини таъминловчи энг тўғри чорадир.

Шу билан бирга, ушбу масалада Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳунинг ижтиҳодига суянувчи иккинчи фикҳий қараш ҳам ўз қийматини сақлаб қолади. Унга кўра, Ой хабари ўз вақтида реал етиб келмаса ва унга амал қилишнинг амалий имкони бўлмаса, бошқа юртнинг кузатувиға эргашиш мажбурияти зиммага тушмайди.

Якуний усулий хулоса ва Икки орол парадокси

Мазкур эътирозни бутунлай бартараф этувчи якуний илмий хулоса:

Халқаро сана ўзгариш чизиғи Ер шарининг қайси нуқтасидан ўтмасин, ўзича мустақил шаръий мезон бўла олмайди. Чунки у кун ёки тунни яратмайди, балки инсоният томонидан кундалик ҳаётни тартибга солиш учун чизилган шартли бир техник воситадир, холос. Бу борадаги бирдан-бир ўзгармас шаръий ва илмий мезон – муайян ҳудуддаги реал кун ва туннинг кечиши, гувоҳликнинг саҳиҳлиги ҳамда хабарнинг ўз вақтида етиб келишидир. Шунингдек, ушбу илоҳий ҳукмнинг ўша ердаги маҳаллий рўза вақтига (субҳи содиқдан қуёш ботгунча бўлган муддатга) мувофиқ келишидир.

Шундай экан, бир-бирига жуда яқин жойлашган, аммо тақвими икки хил бўлган ўша икки орол парадокси шаръан ҳеч қандай аҳамиятга эга эмас. Чунки уларнинг иккисида ҳам табиат қонуниятлари, қуёшнинг чиқиши ва ботиши бир хил кечади. Улар ўртасидаги ягона фарқ – кунларнинг башарий номланишидир (бирида «душанба», наригисида «сешанба»). Бу сунъий номлар эса Аллоҳнинг рўза ҳақидаги илоҳий қонунларини ўзгартиришга ожиздир.

Хулоса қилганда, шаръий аҳкомлар инсонлар томонидан ўйлаб топилган шартли рамзларга эмас, балки қуёшнинг чиқиши ва ботишидаги реал фазовий тафовутларга, вақт мезонига ва хушхабарнинг ҳақиқатда етиб келиш сонияларига – яъни мавҳумликка эмас, балки борлиқ ҳақиқатига таянади.

Маҳкама раиси (қози) томонидан ой бошланиши ва тугаши ҳақидаги гувоҳликларнинг ҳақиқийлигини текшириш усули:

Агар шаръий маҳкама ёки фатво ҳайъати ҳузурига кимдир «янги ойни кўрдим» деб гувоҳлик билан келса, маҳкама раиси (қози) ушбу шахснинг ҳақиқатда ҳилолни кўрганини ёки хато қилганини аниқлаш мақсадида унга бир қатор аниқ саволларни бериши шарт. Қуйида фикҳ қоидалари ва фалакиёт фанлари ютуқларини ўзида жамлаган, гувоҳларни имтиҳон қилиш учун махсус ишлаб чиқилган саволлар жадвали тақдим этилади:

Т/р	Қозининг саволи	Рад этиладиган (хато) жавоб	Қабул қилинадиган (тўғри) жавоб
1	Янги ойни қайси куни ва қайси санада кўрдинг?	Ойнинг 29-кунидан олдин ёки мутлақо номуносиб вақтда.	Қамарий ойнинг айнан 29-куни кечқурун (қуёш ботаётган пайтда).
2	Ҳилолни тахминан соат чамаси нечада кўрдинг?	Қуёш ботишидан олдин ёки қуёш ботганидан анча вақт ўтиб, Ой ботиб бўлган пайтда.	Қуёш ботган сониядан бошлаб, қисқа вақт оралиғида (5–45 дақиқа ичида).
3	Осмоннинг қайси томонида кўрдинг?	Шарқ ёки шимол томонда. (Бу жавоб гувоҳликни мутлақо ботил қилади).	Ғарб ёки жануби-ғарб йўналишида.
4	Ой осмонда тахминан қанча вақт муаллақ турди?	5 дақиқадан кам вақт ёки аниқ жавоб бера олмаслик.	Уфқ очиқ бўлса, камида 10 дақиқа ва ундан кўпроқ.
5	Ўз кўзинг билан аниқ кўрдингми ёки шубҳанг борми?	«Назаримда кўрингандай бўлди», «юлдуз бўлса керак».	Ҳеч бир шубҳасиз, ингичка ёй (ҳилол) шаклида яққол кўрдим.

Т/р	Қозининг саволи	Рад этиладиган (хато) жавоб	Қабул қилинадиган (тўғри) жавоб
6	Ойни ёлғиз ўзинг кўрдингми ёки ёнингда бошқалар бормиди?	Ёлғиз ўзим (гапида иккиланиш сезилса).	Ёнимдагилар билан биргаликда ёки ёлғиз бўлсам-да, мутлақ қатъият билан.
7	Ёйнинг (ҳилол) букилган томони қай тарафга қараган эди?	Эгрилик тескари томонга (қуёшга қарама-қарши) йўналган.	Ёйнинг ички букилган томони Қуёшга қараган бўлади.
8	Ойни кузатаётган пайтда об-ҳаво қандай эди?	Қуюқ булутлар қоплаган, ҳатто йирик юлдузлар ҳам кўринмаётган эди.	Осмон мусаффо, уфқ чизиғи очиқ эди.
9	Ойнинг шакли ва қалинлигини тасвирлаб бер.	Тўлиқ доира шаклида, жуда катта ва чароғон эди.	Ниҳоятда ингичка, нурли ёй бўлиб, уфққа деярли параллел (кўндаланг) эди.
10	Ойни қидиришда бирор оптик асбобдан фойдаландингми?	Ҳа, лекин унда ҳам жисм ғира-шира кўринди.	Оддий кўз билан кўрдим ёки телескопда жуда тиниқ кўринди.
11	Илгари ҳам ҳилол кузатишда тажрибанг бўлганми?	Бу менинг илк уринишим, уни юлдузлардан ажрата олмайман.	Ҳа, мен илгари ҳам кўп бор кузатганман ва уни осон ажратаман.
12	Кузатув давомида ой ўзини қандай тутди?	Тез ҳаракат қилди, йилтиллаб гоҳ пайдо бўлиб, гоҳ йўқолди.	Бир маромда муаллақ турди ва вақти келиб аста-секин ботди.

Ушбу мукамал сўроқ тизими маҳкама қозисига ҳақиқий шаръий кузатувни инсон кўзининг чалғишидан, оптик алданишлардан ва бошқа юлдузларни Ой деб ўйлаш каби хатоликлардан мутлақо соф ҳолда ажратиб олиш имконини беради.

Маҳкама текшируви учун энг асосий кўрсатмалар ва «Олтин қоида»

- Агар гувоҳ янги ойни (ҳилолни) уфқнинг **шарқ томонида** кўрганини даъво қилса, унинг сўзи ҳеч бир иккиланишсиз рад этилади.

- Агар у ҳилолнинг шакли «тўғри чизик» ёки «тўлиқ доира» кўринишида эди деса, бу Ойнинг табиий суратига зид бўлгани учун унинг гувоҳлиги ботил (яроқсиз) деб топилади.
- Агар янги ой ёйининг букилган томони Қуёшга эмас, балки унга тескари йўналишга қараган бўлса, демак, бу одам Ойни эмас, балки катта эҳтимол билан бирор-бир юлдуз ёки сайёрани кўриб чалғиган бўлади.

Олтин қоида: Собит бўлган қатъий астрономик фактларга зид келувчи ҳар қандай гувоҳлик шаръан ва қонунан ўз кучини йўқотади. Масалан, Ойнинг ҳали фазода «туғилмасидан» (марказий иқтирондан) олдин кўрилганини даъво қилиш (ваҳоланки, Ойнинг туғилиш сонияси математик қатъият билан ўлчанади), кун ботмасидан аввал ой кўрилганини айтиш ёки Ер харитасида Ой умумий уфқдан пастда турган, яъни чиқиши техник жиҳатдан мутлақо имконсиз бўлган ҳудуддан туриб «кўрдим» дейиш шаръан сохта гувоҳлик ҳисобланади.

Илмий ҳисобларнинг маҳкамадаги вазифаси ва фақиҳларнинг қараш

Шу ўринда алоҳида уқтириб ўтиш жоиз: бу тартибдан мақсад – фалакий ҳисобларни ой бошини белгиловчи мустақил шаръий усулга айлантириш эмас. Балки бу – маҳкамага тақдим этилаётган гувоҳликларнинг ҳаққонийлигини шаръий нормалар асосида тўғри элақдан ўтказишдир.

Агар бирор гувоҳлик кўз ўнгидаги аниқ воқеликка ёки фанда собит бўлган мутлақ ҳақиқатга зид келса, маҳкама уни қабул қилишга ҳақли эмаслиги фикҳнинг бош қоидаларидандир. Агар қози гувоҳлик берилаётган нарсанинг аслида ёлғон ёки хато эканини аниқ билса, у ушбу гувоҳликни рад этиши шарт ва унинг устига ҳукм қура олмайди. Чунки имконсиз нарсани собит қилишга уриниш шариат мантиқига тўғри келмайди. Улуғ фақиҳлар ҳам очик баён қилганларки, агар гувоҳликнинг воқеликка мутлақо тўғри келмаслиги исботланса, қози ўз илмига (аниқ маълумотларга) таяниб, ушбу даъвони чиппакка чиқариш ваколатига эга. Мазмуни сохталлиги намоён бўлган гувоҳлик устига Рамазон ёки Ҳайит каби буюк шаръий ибодатларни боғлаб қўйиш асло мумкин эмас. Худди шунингдек, янги ойни ҳатто энг кучли телескопларда ҳам кўриш техник жиҳатдан мутлақо маҳол (имконсиз) эканини кўрсатувчи қатъий астрономик омиллар ҳам мазкур ёлғон гувоҳликни рад этишни вожиб қилади.

Саҳиҳ кузатувни инкор этувчи фикҳий ва суд матнлари

Агар юқорида зикр этилган рад этувчи омиллардан атиги биттаси мавжуд бўлса ҳам, Ой кўрилгани ҳақидаги даъво ҳам шариат, ҳам соғлом ақл тарозисига кўра улоқтириб ташланади. Чунки бундай вазиятда кузатувнинг ўзи илмий жиҳатдан нолга тенг бўлиб, буни дунёдаги барча нуфузли фалакиёт расадхоналари бир овоздан тасдиқлайди. Бу ўринда гап тахминий тахминлар ҳақида эмас, балки инкор этиб бўлмас қатъий шартлар ҳақида бормоқда.

«Асл мезон барибир кузатув (руъят) бўлиб қолишини» қатъий ҳимоя қилган ҳолда, «воқеликка зид келувчи сохта гувоҳликларни рад этиш» тамойилини асослаш учун мен классик фикр ва маҳкама юритуви матнларига таянаман. Ушбу манбаларда қози воқеликка зид бўлган ёки ёлғонлиги қатъий исботланган гувоҳликни чиппақка чиқариши шартлиги уқтирилади. Фикримизнинг исботи сифатида Ибн Абдулбарр ва Ибн ал-Арабий каби Ислом оламининг улуғ намояндалари айтган сўзларни ҳамда Шофеий мазҳаби манбаларида келган – «*янги ой кўринишининг мутлақо имконсиз эканини кўрсатувчи қатъий ҳисоблар мавжуд бўлганда, Ойни кўрдим деган гувоҳликни қабул қилиш ҳаромдир*» деган салмоқли фатволарни далил сифатида келтираман.

Замонавий халқаро расадхоналар ва илмий тадқиқот манбалари

Масаланинг илмий асослари эса Ой ҳаракатини кузатувчи замонавий астрономия фанлари ва ҳилолнинг уфқда кўриниш мезонлари устига қурилган. Бунда асосий эътибор оддийгина «кучсиз эҳтимол» ёки «тахмин» даражасидаги ҳолатларга эмас, балки илмий тилда «қатъий имконсизлик» (абсолют маҳол) даражасига етган соф табиий тўсиқларга қаратилади.

Ушбу илмий-шаръий тадқиқотни тайёрлашда, хусусан, қуйидаги нуфузли халқаро манбалардан кенг фойдаланилди:

- **АҚШ Ҳарбий-денгиз обсерваторияси** (*United States Naval Observatory*) нинг янги туғилган Ой ҳилоли кузатувларига бағишланган расмий материаллари;
- **Гринвич Қироллик музейлари** (*Royal Museums Greenwich*) нинг фалакий нашрлари;
- Ҳилол кўриниши мезонлари бўйича дунё таниган йирик олимлар – **Муҳаммад Шавкат Одек** (*Mohammad Sh. Odeh*) ва **Б.Д. Яллоп** (*B. D. Yallop*) нинг фундаментал изланишлари.

Бу илмий ишларда Қуёш ва Ой ботиши ўртасидаги вақт тафовути (*Lag Time*), элонгация бурчаги ва Данжон чегараси каби нозик кўрсаткичлар жуда атрофлича таҳлил қилинган. Қолаверса, мазкур изланишларда турлича натижалар берувчи кўплаб усул ва мезонлар мавжудлиги алоҳида таъкидланади. Бу эса ҳилолнинг кўриниш имкониятини олдиндан айтувчи тизимлар мутлақ бир хил эмаслигини, балки улар соф эҳтимолий моделлар эканини яна бир бор исботлайди. Албатта, Ойнинг жисмонан уфқда бўлмаслиги каби мутлақ имконсиз ҳолатлар бундан мустаснодир.

Гувоҳлик бериш қоидалари ва имконсизлик мезони

Мутлақ астрономик имконсизлик ҳолатида ҳилол кўрилгани ҳақидаги гувоҳликни рад этишнинг фикрвий асослари:

Бу ердаги бош тамойил шундан иборатки, сохта гувоҳликни қабул қилмаслик – асло «шаръий кузатув ўрнини фалакий ҳисобларга алмаштириш» эмас. Балки бу фикҳнинг мутлақо мустақил бўлган бошқа бир тармоғини – **«Маҳкама юритувида гувоҳлик бериш қоидалари»** (*Китобул-қазо ва шаҳодот*) бўлимини амалиётга татбиқ этишдир. Мазкур ҳуқуқий соҳада қатъий белгилаб қўйилганки, гувоҳлик фақат унинг барча шартлари бажарилганда ҳамда даъво қилинаётган нарсасоғлом ақл ва сезиш аъзолари (ҳиссиёт) нуқтаи назаридан техник жиҳатдан мумкин бўлгандагина қабул қилинади. Агар билдирилган даъвонинг ёлғонлиги ёки бўлиши мутлақо имконсиз экани исботланса, у сўзсиз рад этилади.

Бу нозик фарқ фазода «ҳали туғилмаган янги ой» билан боғлиқ вазиятни фикҳий таҳлил қилишда яққол намоён бўлади. Бу ерда икки муҳим тушунчани бир-биридан қатъий ажратиш лозим:

1. **Биринчиси** – ой бошини фақат фалакий ҳисобга суяниб эълон қилиш (буни жумҳур уламолар очик далиллар асосида рад этганлар);
2. **Иккинчиси** – мавжуд бўлмаган воқелик ҳақида келган ёлғон гувоҳликни маҳкамада қабул қилмаслик.

Кўриниб турибдики, иккинчи ҳолат ой бошини ҳисоб билан белгилашга эмас, балки тўғридан-тўғри маҳкаманинг гувоҳликларни элақдан ўтказиш қоидаларига дахлдордир.

Ибн ал-Арабий, Ибн Абдулбарр ва Шофеий олимларининг фатволари

Бу борада суяниш мумкин бўлган фикҳий қоидаларга кўра: қози ҳузурида гувоҳлик қабул қилинишининг бош шarti – ушбу даъвонинг кўз ўнгидаги аниқ ҳақиқатларга ва собит фактларга зид келмаслигидир. Агар қози тақдим этилган даъвонинг реал воқеликка мутлақо тўғри келмаслигини аниқ билса, у ушбу гувоҳликни рад этишга мажбур ва унинг асосида ҳукм чиқаришга ҳаққи йўқ.

Имом Ибнул-Арабийдан нақл қилинишича, даъвонинг ёлғонлигини кўрсатувчи бирор-бир далилнинг мавжуд бўлиши ушбу гувоҳликни қабул қилишга мутлақ тўсик бўлади. Шунингдек, Ибн Абдулбарр раҳимахуллоҳ қози гувоҳликнинг воқеликка зид эканини аниқ билса, ўз илмига таяниб уни рад этиши ва унга асосланиб қарор чиқармаслиги лозимлигига уламолар бир овоздан иттифоқ (ижмоъ) қилганларини етказди.

Мазкур фикҳий асослар бизга қуйидаги қатъий шаръий хулосани чиқаришга тўлиқ пойдевор бўлади: **Янги ой кўринишининг илмий жиҳатдан мутлақо имконсиз эканини кўрсатувчи қатъий астрономик фактларга зид келган ҳар қандай гувоҳлик Шариат мезонларига кўра сохта ва ботил деб тан олинади.**

Худди шу қоида кейинги давр Шофеий мазҳаби олимларининг фатволарида ҳам ўз аксини топган. Жумладан, машҳур «*Ҳошиятул-Қалубий*» китобида Ибн Қосим ал-Аббодийдан шундай нақл қилинади: «*Агар қатъий фалакий ҳисоб-китоблар янги ойни кўриш мутлақо имконсиз эканини кўрсатса, у ҳолда ҳатто энг адолатли, тақводор кишилар “Ойни кўрдик” деб гувоҳлик берсалар ҳам, уларнинг сўзи қабул қилинмайди ва дарҳол рад этилади*». Ушбу фатвонинг биз учун қиймати шундаки, у масалани астрономик рақамларни мустақил манбага айлантиришга эмас, балки соф маҳкама юритувидаги гувоҳликнинг техник жиҳатдан «бўлиши мумкинлиги» мезонига тўғридан-тўғри боғлайди.

Абу Валид ал-Божий фикҳи ва «Одил одам ҳам адашиши мумкин» қондаси

Шунингдек, илмий-оммавий манбаларда моликий мазҳабининг йирик фақиҳи Абу Валид ал-Божийга нисбат берилган «очик воқеликка зид келувчи гувоҳликни рад этиш» тамойили ҳам фикримизни қувватлайди. Ушбу манбаларда таъкидланишича, агар даъво кўз ўнгидаги воқеликка тескари бўлса, қози уни қабул қилмаслиги шарт. Ибн Абдулбаррнинг нақл қилишича, бу қоидада илм аҳли орасида ҳеч қандай ихтилоф йўқдир. Бу матн гарчи иккиламчи манбалар воситасида етиб келган бўлса-да, тадқиқотимизнинг умумий руҳини қувватловчи қўшимча далил сифатида хизмат қила олади.

Агар кимдир мазкур тартибга қарши чиқиб: «*Диёнатли ва одил мусулмоннинг гувоҳлигини асло рад этиб бўлмайди*», деб эътироз билдирса, унга илмий жавобимиз қуйидагича бўлади:

Гувоҳнинг «одиллиги» гувоҳлик қабул қилиниши учун зарур шарт, аммо ягона мезон эмас. Энг ишончли, тақводор инсон ҳам башарият табиатига кўра хато қилиши табиий ҳолдир: у осмондаги порлоқ бир сайёрани, енгил булутни ёки оддий ёруғлик эффектини янги туғилган ҳилол деб ўйлаб чалғиши мумкин. Айнан шу сабабли фақиҳларимиз гувоҳлик қабул қилиниши учун яна бир қатъий шартни – кузатилган жисмнинг ҳақиқатда мавжуд бўлиши мумкинлигини ҳамда уни инкор этувчи мутлақ илмий далилларнинг йўқлигини талаб қилганлар.

Ислом фикҳида буни тушунтирувчи жуда яққол бир ҳаётий мисол (қиёс) келтирилади: агар бир одил ва тақводор гувоҳ маҳкамага келиб, фалончини фалон жойда ўз кўзи билан кўрганини даъво қилса, ваҳоланки аниқ ҳужжатлар билан ўша одамнинг айни ўша сонияда бошқа қитъада бўлгани ёки аллақачон вафот этгани собит бўлса – гувоҳнинг нақадар одил ва содиқлигидан қатъи назар, унинг сўзи маҳкама томонидан дарҳол рад этилади. Бу ўринда янги туғилмаган Ой билан боғлиқ қиёс ҳам очик-ойдин ҳақиқатдир.

Шу билан бирга, илмий изчилликни сақлаш учун бир жиҳатга жиддий эътибор бериш лозим: фалакиёт хариталари ва методларини умумий жиҳатдан «тахминий ва эҳтимолий» деб эълон қилиб, сўнгра улар таклиф этаётган оддий «чегаравий техник

кўрсаткичларни» ҳеч қандай методологик фарқлашларсиз гувоҳликларни рад этувчи қатъий асос сифатида қўллаш илмий одобликка тўғри келмайди.

Шу сабабли, астрономиядаги икки турли ҳисоблаш тизимини ва уларнинг қатъийлик даражасини бир-биридан жуда аниқ ажратиб олиш шарт:

1. Ойнинг жисмоний ҳаракати ва мавқеига оид **қатъий ҳисоблар**;
2. Унинг атмосферада кўриниш имкониятига оид **эҳтимолий моделлар**.

Мана шундай қатъий илмий-методологик чегара ўрнатилгандан кейингина, фалакий маълумотлардан маҳкамада гувоҳликларни баҳолашда ҳеч бир шаръий хатосиз, тўғри ва унумли фойдаланиш имкони туғилади. Бу жараён эса рақамларни ибодатни белгиловчи мустақил шаръий йўлга айлантириб қўймаслиги билан аҳамиятлидир.

Энг асосий илмий чегара: Астрономик маълумотларнинг икки тури

А) Қатъий геометрик ва ҳақиқий маълумотлар (борлиқ воқелигини тасвирлайди).

Булар маълум бир олимнинг «шахсий методи» ёки «рўза хариталари» эмас, балки муайян вақт ва ҳудуд уфқида Қуёш билан Ойнинг бир-бирига нисбатан тутган геометрик ўрнини кўрсатувчи соф математик ҳисоблардир. Яъни: Ой айна ўша сонияда уфқдан баланддами ёки пастда? У Қуёшдан олдин ботадими ёки кейинми? Қуёш ботганидан сўнг осмонда неча дақиқа муаллақ туради? Мана шу каби аниқ кўрсаткичлардир.

Бу каби маълумотлар ниҳоятда юксак аниқликда ҳисобланади, чунки гап осмон жисмларининг ҳаракат координаталари ҳамда уларнинг ботиш ва чиқиш сониялари ҳақида бормоқда. Бу соҳа инсоннинг кўриш қобилиятини башорат қилишга уринмайди, балки «борлиқ воқелигини экспертлар тилида аниқ тасвирлаб беради».

Ой орбитасини ҳисоблашнинг замонавий аниқлик даражаси (Ой юзасига ўрнатилган лазер кўзгулари – *Lunar Laser Ranging* ёрдамида) бугунги кунда ҳайратланарли даражага етган. Масалан, НАСАнинг Реактив ҳаракатланиш лабораторияси (JPL) томонидан тақдим этилган «DE430/DE431» моделларининг ҳисоботларида кўрсатилишича, Ойнинг айланиш орбитаси ҳозирги вақтда бир метрдан ҳам кичикроқ аниқликда (*submeter accuracy*) маълумдир. Фақиҳлар тилидаги «қатъий ҳисоблар» (*ал-ҳисобот ал-қатъийя*) ибораси мана шундай мутлақ аниқликка эга бўлган рақамларга нисбатан қўлланилади. Агар ушбу тизим муайян бир ўлкада кун ботган вақтда Ойнинг уфқда жисмонан мавжуд эмаслигини кўрсатса, бу «мутлақ илмий имконсизлик» сифатида қабул қилинади.

Б) Эҳтимолий хусусиятга эга бўлган тахминий маълумотлар (инсон омили).

Дунё харитасида «бу ерда ой кўринади», «у ерда эса кўринмайди» деб даъво қилувчи рангли чизмалар соф геометрик тасвир билан чекланиб қолмайди. Балки улар инсон кўзининг ўша ингичка ҳилол ҳилолини илғаш қобилиятини баҳолашга ўтади. Бу баҳолашлар эса кўп йиллик статистик моделларга асосланади ва атмосферанинг мусаффолиги, окшом шафағининг шиддати, кузатувчининг тажрибаси каби ўнлаб ўзгарувчан табиий омилларни ҳисобга олади.

Ҳатто АҚШ Ҳарбий-денгиз обсерваторияси (*USNO*) каби дунёнинг энг йирик илмий марказлари ҳам янги ойнинг илк бор кўзга ташланиш лаҳзасини олдиндан мутлақ ишонч билан башорат қилиш имконсиз эканини очиқ тан олади. Чунки бу жараён табиатнинг инжиқликларига тобе бўлиб, ўзгармас ва қатъий бир математик қонуниятга бўйсунмайди.

Қисқача айтганда:

- Астрономик хариталар инсоннинг «**кўриш қобилиятига**» оид қисмида хаамиша эҳтимолий (зонний) хусусиятга эга: улар фақат қайси ҳудудда оддий кўз билан, қай бир ўлкада эса телескопда кўриш мумкинлигини тахмин қилади, холос.
- Бироқ, ушбу ҳисобларнинг Ойнинг фазодаги «геометрик ўрни»га дахлдор қисми (яъни, Ойнинг уфқдан баландлиги, Қуёшдан олдин ёки кейин ботиши) мутлақо қатъий ва шубҳасиз (қатъий)дир.

«Имконсизлик мезонлари» – маҳкамада сохта гувоҳликларни рад этиш учун асос бўла оладиган мутлақ ишончли категориялардир. Булар қайсидир мунажжимнинг формулаларидаги оддий рақамлар эмас, балки борлиқнинг асл қонуниятларидир.

Яъни, Қуёш ботган пайтда Ой ҳақиқатда уфқ чизигидан пастдами ёки йўқми? Агар Ой Қуёшдан олдин ботиб кетса ва ундан кейин уфқда заррача ҳам қолмаса (вақт тафовути нолга тенг ёки ундан кичик бўлса), у ҳолда Қуёш ботганидан кейин ҳилолни қидириш мумкин бўлган шаръий вақт оралиғининг ўзи жисмонан мавжуд бўлмайди. Бу геометрик жиҳатдан кундай равшан ҳақиқатдир. Агар у уфқ устида мутлақо қолмаган бўлса, демак, бу ерда кузатиладиган объектнинг ўзи йўқдир.

«Янги ой ҳали туғилмаган» иборасининг илмий муқобили

Илмий баҳсларда Ойнинг туғилиш (иктирон) лаҳзасини ягона ва ҳал қилувчи мезон қилиб олиш одат тусига кирган. Ваҳоланки, фалакиёт фанларида ушбу туғилиш нуқтасини ҳисоблашнинг икки хил техник усули (геоцентрик ёки топоцентрик) мавжуд бўлиб, улар ўртасида фарқ бор. Шу сабабли, «янги ой ҳали туғилмаган» деган ибора ўрнига соф геометрик натижага таяниб: **«Ой уфқда кузатиш мумкин бўлган ҳолат ва ўринда умуман мавжуд эмаслиги собит бўлди»**, деб ишлатиш илмий жиҳатдан анча аниқроқ ва тўғрироқдир.

Агар Ой уфқ чизигидан пастда бўлса ёки Қуёшдан аввал ботиб бўлган бўлса, кузатув учун вақт микдорининг ўзи қолмайди ва маҳкамага келган гувоҳлик қатъиян рад этилади. Маҳкама юритуви тилида бундай даъволар «кўз ўнгидаги очиқ ҳақиқатга зид» деб баҳоланади. Бу қоида Имом ал-Қалобийнинг Ибн Қосим ал-Аббодийдан нақл қилган шаръий матнига тўлиқ мос келади: *«Агар қатъий ҳисоблар янги ойни кўриш мутлақо имконсиз эканини кўрсатса, ҳатто энг адолатли кишиларнинг ҳам гувоҳлиги қабул қилинмайди ва рад этилади».*

Ойнинг уфқдаги «кўриниш чегаралари» (масалан, бурчак масофаси/элонгация, ойнинг ёши, баландлиги ва ҳоказо) ўз табиатига кўра ҳамиша эҳтимолий (зонний) хусусиятга эга. Улар ҳеч қачон мустақил равишда узил-кесил шаръий қарор чиқариш учун асос бўла олмайди. Бу кўрсаткичлардан фақат қўшимча (билвосита) аломатлар сифатида фойдаланилади.

Бунинг асл илмий сабаби шундаки, «Ой ҳақиқатда уфқ устида турибди» деган қатъий геометрик воқеликдан «уни оддий кўз билан кўриш мумкинми?» деган саволга ўтиш – соф борлиқ тавсифидан инсоннинг кўриш имкониятини баҳолашга ўтиш демакдир. Инсоннинг кўриш имкониятини баҳолаш эса ҳеч қачон мутлақ аниқлик даражасига кўтарила олмайди.

Фалакий мезонларнинг нисбийлигини кўрсатувчи икки амалий мисол

1. **Янги ойнинг «ёши»:** *USNO* маълумотларига кўра, тарихда иктирондан атиги 15,5 соат ўтгач янги ойни оддий кўз билан, оптик асбоблар ёрдамида эса бундан ҳам вақтлроқ – қарийб 12,1 соатлик бўлганда кузатиш ҳолатлари расман қайд этилган. Демак, «8 соатлик мезон» каби чекловлар мутлақ имконсизликни эмас, балки кўришнинг қийинлигини ифодалайди.

2. **Данжон чегараси (*Danjon Limit*):** Фалакиётда янги ой ҳилоли кўринадиган шаклда шаклланиши учун бурчак масофаси камида 7 (ёки 4,5) даража бўлиши тахминий мезондир. Бироқ, ушбу кўрсаткич ҳам олимлар ўртасида мунозарали бўлиб, уни мутлақ ўзгармас тош чегара деб баҳолаш хатодир.

Глобал хариталар ва мутахассис хулосаси ўртасидаги фарқ

Шаръий маҳкама амалиётида экспертнинг (олимнинг) тақдим этадиган хулосаси икки поғонага қатъий ажратилиши шарт:

- **Қатъий поғона:** Муайян ҳудудда Қуёш ботган сонияда Ой уфқ чизигидан баланддами? Агар жавоб «Йўқ» бўлса, бу – келган гувоҳликнинг сохталигини кўрсатувчи мутлақ шаръий асосдир ва ушбу даъво сўзсиз рад этилади.
- **Эҳтимолий поғона:** Агар Ой уфқдан баландда бўлса, уни кўриш имконияти қай даражада эди? Ушбу хулосанинг ўзигина гувоҳликни дарҳол рад

этишга асос бўлолмайди. Ундан фақат қўшимча текширувлар ўтказиш ва кузатув деталларини чуқур таҳлил қилиш учун маҳкамавий кўрсатма (индикатор) сифатида фойдаланилади.

Якуний фикҳий формула

Хулоса қилганда, мутлақ астрономик имконсизлик мавжуд бўлган вазиятда ҳилол кузатуви ҳақидаги гувоҳликни рад этишнинг ҳуқуқий-фикҳий асоси қуйидагича ифодаланади:

Бош қоида шундан иборатки, гувоҳликни қабул қилмаслик – асло «шаръий кузатув ўрнини фалакий ҳисобга алмаштириш» эмас, балки фикҳнинг мустақил бўлган «**Гувоҳлик бериш қоидалари**» бўлимини амалиётда қўллашдир. Бу ҳуқуқий соҳада қуйидаги темир қоида амал қилади: гувоҳлик фақат даъво қилинаётган нарса соғлом ақл ва инсон сезиш аъзолари нуқтаи назаридан техник жиҳатдан мумкин бўлгандагина қабул қилинади; агар қозига билдирилган даъвонинг борлиқда бўлиши мутлақо имконсиз экани аён бўлса, ушбу гувоҳлик сўзсиз улоқтириб ташланади.

Техник мезонлар ва шаръий баҳолашлар жадвали

Фалакий омил / Мезон	Мутлақ имконсизлик (Қатъий мезон) (Гувоҳлик сўзсиз рад этилади)	Қийин кузатув (Билвосита аломат) (Қўшимча текширув талаб этилади)	Маҳкама амалиётидаги шаръий мақоми ва даражаси
Ойнинг уфқдан баландлиги (Альтитуда)	Қуёш ботган сонияда Ой уфқ чизиғидан пастда бўлса.	Ой уфқдан жуда паст бўлса.	Қатъий мезон. Энг кучли омил, чунки у Ойнинг осмонда жисмонан мавжуд эмаслигини кўрсатади.
Осмонда қолиш муддати (Lag time)	Ой Қуёш билан бир вақтда ёки ундан олдин ботиб бўлса.	Ойнинг Қуёш ботганидан кейин қолиш муддати ўта қисқа (10–15 дақ.) бўлса.	Қатъий ва билвосита. Вақтнинг мутлақо йўқлиги қатъий мезондир.
Бурчак масофаси (Элонгация ARCL)	Мустақил қатъий мезон сифатида қўлламаслик афзал.	Бурчак масофаси ўта кичик (\$7^{\circ}\$) ёки ундан паст бўлиши.	Кучли билвосита аломат. Инсон кўзининг чегарасини ифодалайди.
Ойнинг «ёши»	Қатъий илмий чеклов мавжуд эмас.	Ойнинг ёши 15,5 соатдан (оддий кўз)	Билвосита аломат. Бундай ойларни

Фалакий омил / Мезон	Мутлақ имконсизлик (Қатъий мезон) (Гувоҳлик сўзсиз рад этилади)	Қийин кузатув (Билвосита аломат) (Қўшимча текширув талаб этилади)	Маҳкама амалиётидаги шаръий мақоми ва даражаси
(Иқтирондан ўтган вақт)		ёки 12,1 соатдан кўриш ўта нодир (оптика) кам бўлиши. бўлиб, қўшимча текширув шартлигини англатади.	
Кўриниш моделлари (Yallop/Odeh)	Автоматик тарзда гувоҳликни этиш ишлатилмайди.	Илмий моделлар рад худудни учун «кўринмайдиган» зона сифатида таснифлаши.	Билвосита аломат. Улар фақат маҳкамавий сўроқни кучайтиришни тақозо қилади.
Гувоҳнинг тавсифи ва йўналиши	Даъво қилинган шакл ёки йўналишнинг фазовий воқеликка тескари бўлиши.	Уфқ чизиғи ва баландлик борасида энгил чалкашликлар бўлиши.	Кучли билвосита аломат. Даъвонинг имконсиз эканини фош этувчи асосий омилдир.

Якуний хотима

Мазкур илмий-шаръий имконсизлик мезонлари – асло «шаръий кузатув ўрнини куруқ рақамларга алмаштириш» эмас, балки кузатув объектининг (янги Ойнинг) борлиқда мутлақо мавжуд эмаслигини аниқлашдир. Чунки бундай вазиятларда Ой ё Қуёш ботгандан кейин уфқда жисмонан йўқ бўлади ёки уни кўриш мумкин бўлган вақт оралиғининг ўзи қолмайди.

Янги ойнинг ёши, бурчак масофаси (элонгация) ва уфқдан баландлиги каби чегара кўрсаткичлари эса – фақатгина тақдим этилаётган гувоҳликларни маҳкама элагидан ўтказишда қўлланиладиган билвосита аломатлардир. Зеро, инсон кўзининг илғаш қобилияти ва табиат сурати ҳеч қачон олдиндан бир қолипдаги математик формулалар билан мутлақ аниқ башорат қилинишга бўйсунмайди.

Валоҳу аълам.

Оламларнинг Робби бўлмиш Аллоҳ таолога ҳамду санолар бўлсин.

УММАТНИНГ ЮСУФИ — ЖАРИР ИБН АБДУЛЛОҲ АЛ-БАЖАЛИЙ (Р.А.)

Ислом тарихининг осмонида порлаган энг ёруғ юлдузлардан бири, ўз қавмининг мутлақ пешвоси ва суянчи бўлмиш Жарир ибн Абдуллоҳ ал-Бажалий розияллоҳу анҳу — замонлар оша тарифи кетган сийрат соҳибидир. Унинг муборак вужудида илоҳий бир нафосат ила ташқи ҳусн, фасоҳат тили ва ҳалим табиат шундай бир камол топган эдики, ҳатто энг мўътабар саҳобалар ҳам унинг жамоли ва камолига ҳавас ила боқар эдилар.

Бу муборак зотнинг номи тарих зарварақларига олтин ҳарфлар ила, беқиёс бир иззат билан муҳрланди: Икки олам сарвари, Ҳабибимиз Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи ва саллам қачон Жарирга назар қилсалар, муборак юзларида бир нурли табассум балқир ва у зотнинг ҳақларига Ислом йўлида собитқадамлик тилаб, дуолар қилар эдилар. Нақадар буюк саодат!

Жарир розияллоҳу анҳу Мадинаи Мунаввара тупроғига қадам босганда, борлиқ гўё интизор кутган баҳорни топгандек бўлди. Ҳали у шаҳар дарвозасига етмай туриб, Нубувват соҳиби ﷺ саҳобаи киромларга Яман аҳлининг энг сара ва улуғвор зотларидан бири ташриф буюраётгани ҳақида хушхабар бердилар. Ривоятларда айтилишича, унинг юзида фаришталарнинг нафосати ва мўминларга хос бир улуғворлик жилва қилар эди.

Жарир Ҳабибуллоҳ ﷺ ҳузурларига кирганда, Сарвари коинот уни ғоят юксак эҳтиром ва чексиз илиқлик ила қарши олдилар. Шу аснода, Жарирнинг қалбидаги иймон нури оловланиб, у зотнинг муборак қўлларини тутган ҳолда, Ислом арконларига содиқ қолиш ва Умматнинг ҳар бир фарзандига нисбатан холис бўлиш ҳақида ўз жону жаҳони ила байъат қилди.

Жарир розияллоҳу анҳунинг Нубувват даргоҳидаги мақоми шу қадар баланд эдики, унинг таърифига сўз ожизлик қилади. Бу улуғ зот ўша саодатли дамларни соғинч ила шундай хотирлайди: «Ислом шарафига мушарраф бўлган илк кунимдан бошлаб, Аллоҳнинг Расули ﷺ мени ўз ҳузурларига киришдан бирор марта ҳам маҳрум

этмадилар. Қачонки кўзларим у зотнинг жамолларига тушса, муборак юзларида худди тўлин ойдек табассум балқиб турганини кўрардим».

Бир гал Жарир от устида маҳкам тура олмаслигидан, эгарда собит ўтиришга қийналишидан шикоят қилди. Шунда Оламларга раҳмат бўлган Зот ﷺ ўз муборак қўллари ила унинг кўксига уриб, қалбларни титратувчи бир ихлос ила дуо қилдилар: «اللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ، وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًا» «Илоҳим! Уни от устида ва динда собитқадам қилгин, уни хидоят машъали ва Тўғри Йўлнинг йўлчиси айлагин!» Бу набавий дуо ижобати ила Жарир нафақат моҳир чавандоз, балки Умматнинг энг теран фикрли зотларидан бирига айланди. Ҳатто Ҳазрат Умар розияллоҳу анҳу унинг илоҳий жамоли ва ботиний камолига боқиб: «Бу киши — бу Умматнинг Юсуфидир!» — дея хитоб қилдилар.

Ислом Давлатининг раҳбари Муҳаммад Мустафо ﷺ Жарирга энг оғир, айни дамда энг шарафли — давлат аҳамиятига молик вазифаларни ишонч ила топширар эдилар. Бу вазифаларнинг гултожи — жоҳилият қолдиғи бўлмиш, мусулмонларнинг тавҳидига раҳна солувчи «Зул-Халаса» бутхонасини ер билан битта қилиш эди. Расулуллоҳ ﷺ унга юзланиб: «هَلْ تُرِيحُنِي مِنْ ذِي الْخَلَصَةِ؟» «Мени ушбу фитна ўчоғидан халос этмайсанми?» — дея нидо қилдилар. Бу сўзлар Жарирнинг қалбида **Жиход** оловини ёқиб юборди.

Нубувват нидосидан руҳланган Жарир розияллоҳу анҳу Аҳмас қабиласининг энг сара, шерюрак отлиқлари ила йўлга отланди ва ширкнинг ўчоғи бўлмиш ўша машъум маконни ер билан битта қилиб, Тавҳид байроғини баланд кўтарди. Сарвари коинот ﷺ бу забардаст зотга нафақат қилич чопишда, балки инсонлар қалбини илоҳий нур ила мунаввар этишда ҳам ишонч билдирдилар. Уни Яман ўлкасига Ислом даъватини ёйиш, Умматнинг сиёсий ва маънавий дунёқарашини шакллантириш ҳамда давлатнинг стратегик мақсадларини амалга ошириш учун олий мақомли вакил этиб тайинладилар.

Фатҳлар тонги отиб, Ироқ ва Форс заминларини куфр зулматидан қутқариш вақти келганда, Жарир ва унинг қавми жанг майдонларида гўё шиддатли бўрондек намоён бўлдилар. Уларнинг ҳарбий маҳорати ва беқиёс жасорати тарих саҳифаларига олтин ҳарфлар ила битган музаффариятномадир. Зафарли юришлардан сўнг, у Ислом маданияти ва давлатчилигининг янги маскани — Куфа шаҳрини макон тутиб, маърифат тарқатиш ила машғул бўлди.

Тақдирсоз Қодисия майдонида Жарир розияллоҳу анҳу Ислом лашкарининг ўнг қанотиға сардорлик қилиб, куфр сафларини титратди. Бувайб ва Ҳамадон фатҳларида унинг исми зафар ва нусрат рамзига айланди. Ҳамадон остонасидаги шиддатли тўқнашувда бир кўздан айрилган бўлса-да, бу йўқотиш унинг иймон нурини янада зиёда қилди. Натижада, бу заминлар Ислом адолати ва набавий сулҳ шартлари асосида саодат маконига айлантирилди.

Жарир розияллоҳу анҳу фақатгина қилич соҳиби эмас, балки Нубувват суннатини авлодлар қалбига муҳрлаган омонатдор илм соҳиби ҳамдир. У ривоят қилган «ҳар бир мусулмонга нисбатан самимий бўлиш» ўғити — бугунги кунда ҳам Умматнинг бирлиги ва ахлоқий камолоти учун энг муҳим пойдевор бўлиб қолмоқда. Унинг сиймосида Расулуллоҳ ﷺ га муносиб саҳобий бўлиш шарафи ва мусулмонларга бўлган чексиз муҳаббат бир мукаммал олам яратган эди.

Жарир ибн Абдуллоҳ ал-Бажалийнинг ҳаёти — бугунги кун мусулмони учун ҳақиқий ойнадир. У зотнинг "Зул-Халаса"ни вайрон қилишдаги шиддати бизга ички ва ташқи душманларга қарши қандай туришни ўргатади. Ҳамадон фатҳидаги жасорати эса, Ислом йўлида берилган ҳар қандай қурбонлик охирада буюк ажр бўлишини эслатади. Унинг сиёсий фитналардан қочиб, узлатни ихтиёр қилиши — Умматнинг қонини асраш нақадар муқаддас эканига ишорадир.

Ё Раббим! Бизни Жарир розияллоҳу анҳунинг собитқадамлиги ва ихлоси ила ризқлантир! Бизнинг қалбларимизда ҳам ботилликнинг замонавий бутларини вайрон қилувчи Жиход оловини алангалат! Бизни Пайғамбарлик йўли асосига қурилган Рошид Халифалик нусратига лойиқ кўргин! Токи ўша кунданинг ҳар бир фарзанди худди Жарирдек бир-бирига самимий бўлсин, токи ер юзи яна бир бор Нубувватнинг мунаввар табассуми ила ёришиб, адолат ва тинчлик қасрига айлансин! Нусрат — Аллоҳникидир ва У яқиндир!

ҲАҚ СЌЗ ШИЖОАТИ

Ҳақни ошкора айтиш ва ҳақиқат майдонида шижоат кўрсатиш — шунчаки жасорат эмас, балки Аллоҳ таолонинг мутлақ амридир. Мўмин банда Буюк Холиқнинг ушбу фармониға «лаббай» деб жавоб бераркан, Буюк Зотнинг ризосини топиш ва юксак даражаларға эришиш умидида айнан мана шу фазилатға интилади. Зеро, бу — Уммат ҳар лаҳзада, айниқса, сиёсат уммони ва давлат бошқаруви тизгинида сув билан ҳавадек муҳтож бўладиган бош мезондир.

Мусулмонларнинг ишларини жиловлаб, улар ўртасида Ҳақ нозил қилган ҳукмлар билан адолат тарозисини тиклаётган раҳбарға ҳақиқатнинг кўзига тик боқиб сўзлай олиш, у хатоға йўл қўйганида, қадами оқсаганида ёки адолат мезонидан озгина бўлса-да оғишганида ундан ҳисобот талаб қилиш — давлатни қонунбузарликлар гирдобидан ва бундан-да мудҳишроқ оқибатлардан асровчи энг ишончли ҳимоя қалқонидир.

Шариат манбаларида ҳақ сўзни айтишға ундовчи, қўрқоқликни лаънатловчи ва Яратгандан эмас, бандадан ҳайиқишни қаттиқ мазаммат қилувчи кескин далиллар мавжуд. Қуръони каримнинг ҳақиқатни баралла айтиш нақадар вожиб ва шарафли амал эканиға далолат қилувчи муборак оятлари ичимиздаги ҳавфу хатарни ҳайдаб, қалбға қувват беради.

Жумладан, Ҳақ таоло шундай марҳамат қилади:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوِّمِينَ بَالِقِسْطٍ شُهَدَاءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ...﴾

«Эй имон келтирганлар! Адолатни маҳкам тутувчи ва Аллоҳ учун тўғри гувоҳлик берувчи бўлинглар! Агарчи у гувоҳлик ўзингизға, ота-онангиз ва қариндошларингизға қарши бўлса ҳам...» (Нисо, 135).

Яна бир оятда эса эгриликка мойил нафсларни жиловловчи нидо келади:

﴿وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ٤٢﴾

«Ҳақиқатни ёлгонға аралаштирманглар ва билиб туриб ҳақиқатни яширманглар!» (Бақара, 42).

Мазкур ояти карималар ҳақиқатни ҳаспўшлаш ва яширишни қатъиян ман этади. Одамлар тўғри йўлни топиб, унга эргашишлари учун ҳақни ошкор қилишни ҳар бир банда зиммасига фарзи айн сифатида юклайди.

Аллоҳ таоло яна айтади:

﴿الَّذِينَ يُبْلَغُونَ رِسَالَتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ۝٣٩﴾

«Улар Аллоҳнинг вазифаларини етказадиган, Ундангина кўрқадиган ва Аллоҳдан ўзга ҳеч кимдан ҳайиқмайдиган зотлардир. Аллоҳнинг Ўзи кифоя қилувчи ҳисобчидир» (Ахзоб, 39).

Ушбу оятда Раббимиз Ўзининг омонатларини бандаларга етказадиган, зиммасидаги масъулият юкини шараф билан орқалаган ва Ундан ўзга ҳеч қандай «катта»дан ёки мустабид кучдан ҳайиқмайдиган содиқ бандаларини кўкларга кўтариб мадҳ этмоқда. Зеро, ҳақиқий иймон соҳибини ҳеч қандай зулм ва ҳеч қандай сохта салобат Аллоҳнинг динини ва ҳақиқатни етказишдан тўса олмайди.

Сарвари коинот Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муборақ Суннатлари — нафсининг кўрқоқлик занжирларини парчаловчи энг гўзал тасалли ва раҳнамодир.

Абу Саид ал-Худрий (розиаллоҳу анҳу) ривоят қилган ҳадиси шарифда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам шундай марҳамат қиладилар: **«Сизлардан бирортангиз бирор ҳақиқатга гувоҳ бўлганда, одамларнинг салобати ёки ҳайиқиши уни ҳақни айтишдан тўсиб қўямасин! Зеро, ҳақ сўзни баралла айтиш ёки буюк бир каломни зикр қилиш на ажални яқинлаштиради ва на ризқни камайтиради!»** (Имом Термизий ва Ибн Можа ривояти).

Қаранг-а, инсонни ҳақиқатдан тўсадиган иккита асосий кўрқув бор: бири — «ўлиб кетаман» деган ваҳима, иккинчиси — «ризқим қийилади» деган хавотир. Расулуллоҳ (с.а.в.) ушбу муборақ сўзлари билан ўша икки кўрқувнинг илдизига болта уриб, ҳақгўйлик бошингга бало эмас, балки охиратда нажот келтиришини уқтирмақдалар.

Абу Зарр ал-Ғифорийдек (розиаллоҳу анҳу) қатъият соҳибининг мана бу хотиралари эса ҳар бир мўминнинг қалбига муҳрланиши лозим: *«Суюкли Пайғамбарим (с.а.в.) менга бир неча олтинга тенг хислатларни васият қилдилар: дунёвий ишларда ўзимдан юқоридагиларга эмас, пасткиларга қараб шукр қилишни; мискинларни жонимдан ортиқ кўриб, улар билан елкадош бўлишни; қариндошлик ришталари узилган тақдирда ҳам, уни қайта тиклашни; Аллоҳ йўлида*

маломатчининг заҳарли тилидан қўрқмасликни; ҳақиқат аччиқ ва оғир бўлса ҳам, уни юзга айтишини ҳамда «Лаа ҳавла ва лаа қуввата иллаа биллааҳ» калимасини тилдан туширмасликни тайинладилар. Зеро, бу калима — Ариш остидаги, Жаннат хазиналаридан биридир» (Имом Аҳмад, Табароний ва Байҳақий ривояти).

Ҳа, ҳақиқат — аччиқ дори каби томоқни куйдириши мумкин, лекин у маънавий хасталикларнинг ягона шифосидир. Пайғамбаримиз (с.а.в.) Аммор ибн Ёсир (р.а.) орқали бизга ўргатган муножотларида ҳам айнан шу жасоратни Аллоҳдан сўраганлар: **«Аллоҳим! ...Ғазаб отига минганда ҳам, шодлик-ризалик дамларида ҳам фақат ҳақ сўзни айтишига менга тавфиқ бер!»** (Имом Насоий ривояти). Бу — ҳар қандай вазиятда ҳам адолат мезонини бузмаслик, ҳиссиётлар гирдобидида қолиб, ҳақиқатни қурбон қилмасликнинг олий намунасидир.

Саҳобаи киромлар ва солиҳ аجدодларимизнинг ҳаёти эса бу таълимотларнинг жонли инъикоси эди. Улар адолат тарозиси оқсай бошлаганда, ҳукмдорнинг салобатидан чўчиб, тилини тишлаб турмаганлар. Имом Табароний келтирган мана бу ибратли воқеа кишининг титроғини оширади:

«Бир гал Муовия (р.а.) жума хутбасида минбарга чиқиб: “Бу мол-мулк бизники, ўлжалар ҳам бизники! Кимга хоҳласак берамиз, кимга хоҳласак бермаймиз!” дея хитоб қилди. Масжиддагилар сукут сақлашди. Кейинги жума ҳам шу гап такрорланди, яна сукут. Аммо учинчи жумада ҳам айна шу манманлик янграганида, масжид аҳлидан бир зардўзнинг — иймони жўш урган бир зотнинг сабри чиди. У даст ўрнидан туриб: “Йўқ! Асло ундай эмас! Мол-мулк ҳам, ўлжалар ҳам Аллоҳники ва бизникидир! Кимки биз билан ўша ҳаққимиз орасига тўсиқ бўлмоқчи экан, у билан қиличларимиз воситасида ҳисоб-китоб қиламиз!” дея ҳайқирди».

Мана бу — ҳақиқий иймон шижоати! Бу — бандага банда бўлишдан қутулиб, фақатгина Яратганнинг ҳақиқатига бўйин эгган қалбнинг нидосидир.

Масжиддаги ўша ҳайқириқдан сўнг намоз якунланди. Муовия (р.а.) ўша жасоратли зотни ҳузурига чорлади. Кўпчилик «энди нима бўларкин?» деб нафас ютган бир пайтда, ҳукмдор уни ёнига — тахтига ўтказди ва халққа ичкарига киришига изн берди. Ҳалойиқ жам бўлгач, Муовия (р.а.) тарих саҳифаларига олтин ҳарфлар билан муҳрланувчи ушбу сўзларни айтди:

«Эй одамлар! Мен биринчи ва иккинчи жумада ўша гапни айтдим — ҳамма мум тишлади. Учинчи жумада эса мана шу инсон мени тирилтирди, Аллоҳ ҳам уни тирилтирсин! Мен Сарвари коинотнинг: «Шундай раҳбарлар келадики, улар айтади, лекин ҳеч ким эътироз билдиролмайди. Улар маймунлардек Жаҳаннам қаърига қулайдилар», деганларини эшитиб, ўшалардан бўлиб қолишдан ваҳимага тушган эдим. Аммо бу киши менга раддия берганда, гўёки руҳимга қайта жон киргандек бўлди! Умид қиламанки, Эгам мени ўша бахтсизлар қаторига қўшмайди».

Бу воқеа шуни англатадики, ҳукмдорнинг хатосига кўз юмиш — уни дўзах сари итариш билан баробардир. Ҳақиқий дўст ва содиқ фуқаро раҳбарнинг хатосини юзига айта олган кишидир. Зеро, бандадан кўрқиш — Дўзах ўтидан кўркмасликнинг аянчли оқибатидир.

Бундай юксак маънавий муҳит Ҳазрати Умар (р.а.) даврида энг юксак нуқтага чиққан эди. Имом Бухорий нақл қилган ривоятда айтилишича, Умар (р.а.) муҳожир ва ансорлар даврасида: **«Агар мен сусткашликка йўл қўйсам ёки хато қилсам, нима қиласизлар?»** дея сўради. Жомеъдагилар аввалига сукут сақладилар. Савол учинчи бор такрорланганида, Башир ибн Саъд ўрнидан туриб, бор ҳақиқатни айтди: **«Агар сен эгриликка юз бурсанг, сени худди камон ўқини текислагандек қилиб тўғирлаб қўямиз!»** Бу гапдан Умарнинг (р.а.) чехраси ёришиб кетди ва: **«Сизлар айнан мана шундай бўлишингиз керак!»** дея баралла таъкидлади.

Яна бир ривоятда эса Муҳаммад ибн Масламанинг Ҳазрат Умарга айтган гаплари кишини ҳайратга солади: **«Эй Муҳаммад, мени қандай раҳбар деб билияпсан?»** — деб сўрадилар амир. Муҳаммад ибн Маслама эса ҳеч бир тамаллуқсиз (хушомадсиз): **«Аллоҳга қасамки, сени яхши кўрадиганлар қандай орзу қилса, шундайсан: уммат молини тўплашда қаттиққўл, унга кўз олайтиришдан пок ва тақсимотда адолатлисан. Аммо... агар ҳақ йўлдан оғсанг, сени худди камон ўқи созлагичда текисланганидек тўғирлаб қўямиз!»** — деди.

Умар (р.а.) бу гапнинг залворини тушуниш учун «Нима дединг, қайтар?» дедилар. Муҳаммад ибн Маслама заррача ийманмай, гапини такрорлади. Шунда Ислом оламининг улуғ амири чуқур тин олиб, шукрона айтди: **«Агар ҳақдан чекинсам, мени тўғирлаб қўядиган мана шундай фидойи ва қатъиятли халқнинг ичида қилган Аллоҳга беҳисоб ҳамду санолар бўлсин!»**

Бугунги кун тили билан айтганда, бу — ижтимоий назоратнинг энг олий чўққиси эди. Раҳбар хато қилишдан қўрқарди, халқ эса ҳақиқатни айтмасликдан! Мана шу «қўркув» ва «жасорат»нинг мувозанати жамиятни адолат боғига айлантирган эди.

Ҳақиқий иймон шижоати фақат тилда эмас, балки амалда — манфаатлар тўқнашган, калла кетса-да ҳақни айтиш лозим бўлган дамларда синалади. Убода ибн Сомит (розияллоҳу анҳу)нинг Муовия (р.а.) билан Рум сафаридаги мунозараси бунга яққол мисол. Одамларнинг олтин бўлақларини тилло динорларга, кумуш парчаларини эса кумуш дирҳамларга айирбошлаётганини кўриб: деди Убода (р.а.) жим тура олмади: *«Эй одамлар! Сизлар ҳаром рибога қўл уряпсизлар! Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг: «**Олтинни олтинга фақат тенгма-тенг, ортиқча ва насия қилмасдан сотинлар**», деганларини эшитганман», — дея ҳайқирди. Ҳукмдор Муовия эса унга: “Эй Абу Валид, мен бу ерда насия бўлмаса, ҳеч қандай рибони кўрмайман”, дея эътироз билдирди. Муовия (р.а.) ўз фикрини рўкач қилиб эътироз билдирганда эса, саҳобанинг жавоби худди чақмоқдек янгради: «Мен сенга Набийнинг (с.а.в.) ҳадисини айтсам, сен менга ўз фикрингни пеш қиляпсанми?! Агар Аллоҳ мени бу ердан соғ-саломат олиб чиқса, сен ҳукмрон бўлган тупроқларда асло яшамайман!»*

Қаранг, ҳақиқатнинг вазни шу қадар оғирки, унинг олдида мансаб ҳам, замин ҳам ўз қийматини йўқотади. Мадинага қайтгач, вазиятдан хабар топган Ҳазрати Умар (р.а.) буюк адолат соҳибига хос ҳукм чиқарди: **«Эй Абу Валид, ўз ерингга қайт! Ичида сен ва сен каби ҳақгўйлар бўлмаган заминни Аллоҳ расво қилсин!»** Сўнгра Муовияга кескин мактуб йўллаб: **«Убоданинг устидан сенинг ҳукминг ўтмайди. Унинг сўзига сўзсиз эргаш, чунки тўғри қарор айнан у айтган гапдир!»** — дея нукта қўйди. (Ибн Можа ривояти).

Аждодларимизнинг бу анъанасини кейинги асрларда Имом Нававий каби забардаст олимлар шараф билан давом эттирдилар. Имом Нававий шунчаки китоб ёзган олим эмас, балки султонларнинг салобати босиб қолган замонларда ҳақиқатнинг овози бўлган зот эди. У зот золим ҳукмдорлар қаршисида худди тоғдек матонат билан тура олар, Аллоҳ йўлида ҳеч бир «тил тишлатган» маломатчидан қўркмас эди.

Агар султоннинг хузурига бориш имкони бўлмаса, Имомнинг қалами қуролга айланарди. Халқни ноҳақ солиқлар ва зулмдан қутқариш учун ёзилган мактубига султон томонидан таҳдид ва таъналар билан жавоб қайтарилганда, Нававий ҳазратлари иккинчи мактубида шундай «заҳарханда» ва қатъий хитоб қилди:

«Зиммасига илм юки қўйилган зотлар учун эҳтиёж туғилганда дин аҳкомларини баён қилиш — Аллоҳнинг фарзидир. Зеро, Ҳақ таоло: “Китоб берилган кимсалардан уни одамларга албатта баён қиласизлар ва яширмайсизлар!” деб аҳд олган. Шундай экан, бизга сукут сақлаш — ҳаром, ҳақиқатни очиқлаш эса — вожибдир!»

Бу сўзлар шунчаки жумлалар эмас, балки диёнат ва масъулиятнинг олий ифодасидир. Ҳақиқий олим — султоннинг остонасида бош эгган эмас, балки султонга Аллоҳнинг ҳукмини эслатиб, уни адолатга қайтарган зотдир.

Имом Нававийнинг қалами султоннинг қиличидан ўткирроқ эди. У зот ўз мактубида давлат иқтисодиёти ва халқ фаровонлигининг шаръий асосларини заргарона баён этади: *«Токи давлат хазинасида (Байтулмолда) бирор чақа нақд пул, бирор қатлам мулк ёки сотиш мумкин бўлган ер мавжуд экан, бечора халқнинг елкасига қўшимча солиқ юкни ортиш — асло жоиз эмас! Бу масалада Ислом оламининг барча уламолари яқдилдир. Ваҳоланки, Аллоҳга беҳисоб шукр, бугун давлат хазинаси лиммо-лим, камбағалнинг ризқига кўз тикишга ҳеч қандай ҳоҷат йўқ!»*

Бу сўзлар султоннинг нафсига теккан бўлса-да, Имом қайтмади. Султоннинг таҳдид ва пўписаларига жавобан Имом шундай деди: *«Бизнинг холис насиҳатимиз учун халқни ёки бирор гуруҳни тазйиққа олиш — одил ва шафқатли ҳукмдорнинг иши эмас. Мен айтган ҳақиқат учун беғуноҳ фуқароларнинг нима айби бор? Агар мактубимда ноўрин гап кетган деб ҳисобласангиз, бунинг учун халқ жавоб бермайди-ку! Шахсимга келсак, сизнинг таҳдидларингиз менга паиша чаққанчалик таъсир қилмайди, мени заррача чўчитмайди ҳам. Бу — менинг шаръий бурчим! Бу йўлда келадиган ҳар қандай мусибат мен учун Охиратдаги олий мукофотдир!»*

Имом ўз сўзини Қуръони Каримнинг титроқли оятлари билан муҳрлади:

﴿يَقَوْمِ إِنَّمَا هَذِهِ الدُّنْيَا مَتَّعَ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ۚ﴾

«Эй қавмим, бу дунё ҳаёти ўткинчи бир матоҳдир, холос. Охиратгина барқарорлик диёридир» (Ғофир, 39).

﴿فَسْتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ وَأَفَوضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ۚ﴾

«Мен ўз ишимни Аллоҳга топшираман. Албатта, Аллоҳ бандаларини кўриб тургувчидир» (Ғофир, 44).

Бу — шунчаки жасорат эмас, бу — дунёнинг ўткинчи сохта салобатини иймон нури билан парчалаб ташлашдир. Нававий ҳазратлари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг: **«Қаерда бўлсанг ҳам ҳақни айт ва Аллоҳ йўлида маломатчининг маломатидан қўрқма!»** деган буйруқларини ўз ҳаётининг бош шиорига айлантирган эди. Албатта, ҳақиқатнинг сўқмоқлари тиканли бўлади. Ҳокимиятнинг зулмига ва ноҳақликка қарши туриш йўлида мўмин банданинг бошига синовлар ёғилиши табиий. Бироқ тарих саҳифаларини varaқласак, Исломнинг энг порлоқ юлдузлари айнан мана шундай «заҳматкаш ҳақгўйлар» бўлганини кўрамиз.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбалнинг фитналар гирдобидаги матонати, Шайхул Ислом ибн Таймиянинг тутқунликдаги саботи, Иззуддин ибн Абдуссаломнинг ҳукмдорларга берган «дарслари», Имоми Аъзам Абу Ҳанифанинг адолат учун чеккан заҳматлари ва Имом Моликнинг собитқадамлиги — буларнинг барчаси биз учун ибрат маёғидир. Улар тахтлардан эмас, Бахш этувчидан қўрқдилар. Уларнинг жисми озор чекса-да, руҳлари ва номлари асрлар оша ҳақиқат байроғи бўлиб елпиниб турибди.

Имом Заҳабийнинг «Сияр аъломин нубало» асарида Ислом оламининг устуни — Имом Молик ибн Анас ҳазратлари дуч келган зулм ва матонат ҳақида титроқли нақллар келади. Имом Моликни ҳақиқат сўзи учун шу қадар аёвсиз қамчиладиларки, ҳатто у зотни ҳушсиз ҳолатда ташқарига олиб чикдилар. Лекин буюк имомнинг руҳи синмади. У зот: *«Мени Саид ибн Мусаййиб ва Муҳаммад ибн Мункадирлар озор чеккан ўша Буюк Ҳақиқат учун калтаклашди. Бу йўлда заҳмат чекмаган бандада ҳеч қандай хайр йўқдир!»* — дея зафар кучган инсондек сўзларди.

Лайс ибн Саъд у зотнинг ҳар бир қамчи зарбаси эвазига Жаннатнинг юксак даражаларига кўтарилишини умид қилган бўлса, Имом Жарир бу жазонинг асл сабабини очиқлайди: Ҳукмдор Абу Жаъфар: **«Мажбурланган кимсанинг талоғи ўтмайди»**, деган ҳадисни айтишни тақиқлаган эди. Нега? Чунки бу ҳадис билвосита «мажбурлаб олинган байъат ҳам ўтмайди», деган маънони англатарди. Султон ўз тахтидан хавотирга тушиб, Имомни синаш учун одам юборди. Аммо Имом Молик — Аллоҳнинг илмини дунё матоҳига алмашмайдиган зот — тақиққа қарамай, ҳақиқатни ҳалойиқ орасида баралла айтди ва бунинг бадалини қамчилар остида тўлади.

Саҳобаи киромлар ва солиҳ аждодларимиз ҳаётидан олинган бу ибратлар — ҳақ сўзни баралла айтишдаги юксак шижоатнинг энг ёрқин намуналаридир. Бироқ бир

нарасага яхшилаб эътибор беринг: бу воқеаларнинг барчаси мусулмонларнинг бирлиги бор, қонуний ва адолатли раҳбарлар мавжуд бўлган даврларда юз берган эди! Шундай бўлса-да, улар ҳақиқат учун қамчи ва азобдан қочмадилар.

Энди ўзингиз тасаввур қилинг: ўша «олтин давр»да ҳақни айтиш шунчалик муҳим бўлган бўлса, бугунги қора воқелигимизда ҳақиқатни ошкор қилишга бўлган эҳтиёж қай даражада бўлиши керак?!

Ислон давлати парчаланиб, мусулмонларнинг боши тарқоқ бўлганига, уларнинг устига қўрқув ва даҳшат уруғини сочган сотқин кимсалар ҳукмрон бўлиб олганига мана бир неча ўн йилликлар бўлди. Бугунги мустабидлар ҳақиқатнинг овозини ўчириш учун атрофларига баланд ва совуқ деворлар барпо этишди, соқчию жосуслар билан ўралиб олишди. Улар шундай ваҳима қўрғонини қуришдики, оқибатда кўпчилик инсонлар Аллоҳнинг душманларига қарши туриш ва уларнинг маккор режаларини фoш қилишдан қўра, «тинчгина» жон сақлашни афзал қўрадиган бўлиб қолишди. Бугун «индамай кун кечириш» энг катта ўлжа, умматнинг дарди билан яшаш ва ҳақни баралла айтиш эса — «аҳмоқлик ва популистлик» деб мазах қилинмоқда. Халқ ўз қобиғига ўралиб, золимнинг тегирмонига сув қуяётганини сезмай қолди!

Бироқ... умидсизликка ўрин йўқ!

Аллоҳ таолонинг чексиз ҳикмати билан, бу муборак Умматдан хайр-барака асло қўтарилгани йўқ. Бугун золимларнинг энг қаронғу зиндонлари мана шу ҳақ сўзни айтгани, «амру маъруф ва наҳий мункар» вазифасини шараф билан адо этгани учун ҳибс этилган раббоний уламолар, содиқ даъватчилар ва тоғдек матонатли ўғлонлар билан тўлиб-тошган! Улар ўша мустабидлар қурган деворларни иймон нури билан тешиб ўтмоқдалар!

Эй азиз биродар, бугун Уммат ҳақиқат майдонига дадил чиқадиган, Аллоҳдан ўзга ҳеч қандай «сохта худо»лардан ҳайиқмайдиган, маломатчиларнинг заҳарли тилидан чўчимайдиган пешволарга сув ва ҳаводек муҳтождир! Зотан, одамларни қайтадан динни маҳкам тутишга ундаш ва Ерда ҳақни қарор топтириш сари бошлаш фақат мана шундай «жонфидо» зотларнинг қўлидан келади.

Сиз ҳам уларнинг ёнида туринг, ҳеч бўлмаса дуоларингиз билан мададкор бўлинг! Мўминлар учун Аллоҳнинг Ўзи кифоядир.

«У нақадар гўзал Ҳимоячи! У нақадар гўзал Мададкор!»

МУБОРАК ҚУРЪОНИ КАРИМ СУҲБАТИДА

Устоз Иброҳим Салома

Барча мактов ва мадҳлар Оламларнинг Рабби бўлмиш Аллоҳ таолога хосдир. Ушбу Ҳақиқатни бизга етказган ва Ислом машъалини кўтарган Саййидимиз Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи ва салламга, у зотнинг оли аҳлига, саҳобаи киромларига ва то қиёматга қадар Пайғамбарлик йўли асосига қурилган Даъватни азиз тутган солиҳ бандаларга битмас-туганмас салавоту саломлар бўлсин.

Ҳақ таоло Ўзининг муборак Каломида шундай марҳамат қилади:

﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ٢٥٦﴾
﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَٰئِكَ هُمُ الطَّغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ ۗ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ٢٥٧﴾

«Динда (эътиқодда) зўрлаш йўқ. Зеро, Ҳидоят йўли залолат ва ботилликдан батамом ажраб, равшан бўлди. Кимки Тоғутни (Аллоҳдан ўзга ҳар қандай сохта ҳоким ва илоҳларни) инкор этиб, ягона Аллоҳга иймон келтирса, у ҳеч қачон узилмайдиган мустаҳкам халқани тутибди. Аллоҳ барча нарсани Эшитувчи ва Билувчидир. Аллоҳ иймон келтирганларнинг Валийси — Ҳимоячиси ва Сарваридир, У уларни жаҳолат зулматларидан Ҳақиқат нурига чиқарур. Куфр йўлини тутганларнинг дўстлари ва ҳомийлари эса Тоғутлардир. Улар ўз тобеларини иймон нуридан айириб, куфр зулматларига улоқтирурлар. Ана ўшалар дўзах аҳлидирлар ва у ерда мангу қолурлар» (Бақара, 256–257).

Энг аввало шуни таъкидлаш лозимки, «Динда мажбурлаш йўқ» ояти каримаси Ислом эътиқодининг юксак адолати ва фитрий жозибасига ишора қилади. Ҳеч бир инсон икки дунё саодати бўлмиш ушбу динни қабул қилишга тазйиқ остида мажбурланмайди. Зеро, Ислом бутун инсоният учун очиқ ва ошкор даъват бўлиб, у бандани ўз Раббига иймон келтиришга ва Унинг мутлақ ҳокимлигига бўйсунушга чорлайди. Умматдан талаб этиладиган олий масъулият — Аллоҳнинг динини ер юзида барпо этиш ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга нозил қилинган ҳукмлар асосида ҳаёт низомини қуришдир. Даъват тўлиқ етказилгач, танлов масъулияти банданинг зиммасида қолади. Бу борада Ҳақ таоло шундай марҳамат қилади:

﴿وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ...﴾

«Айт: «Бу Қуръон Раббингиз томонидан бўлган Ҳақиқатдир. Хоҳлаган киши иймон келтирсин, хоҳлаган киши куфр келтирсин»...» (Кахф, 29).

Ушбу оятдан мурод — Раббингнинг динини қатъий ҳужжат ва равшан далиллар ила баён қилишдир. Бу муқаддас вазифани шижоат ва истиқомат билан адо этмоқ лозим. Зотан, Ҳақиқат ҳеч кимга хушомад қилмайди ва сиёсий иккиюзламачиликдан мутлақо йироқдир. У мавқеи ва насабидан қатъи назар, ҳеч қандай куч қаршисида тиз чўкмайди. Кимнинг садоқати Аллоҳга, Унинг Расулига соллаллоҳу алайҳи ва салламга ва муваҳҳид мўминларга қаратилмаган бўлса, у маънавий ва шаръий ҳалокат ёқасидадир.

Ислом ва Уммат бирлигини қўллаб-қувватлаш ўрнига, жоҳилий мафкуралар бўлмиш маҳаллийчилик, миллатчилик, кўр-кўрона ватанпарварлик ёки дунёвийлик (секуляризм) захрини ёювчи кимсаларда на ўзи ва на жамият учун ҳеч қандай хайр йўқдир. Бундай кимсаларнинг қалбида Исломнинг ҳақиқий руҳидан асар ҳам қолмаган. Ўз нафсини ва ҳаётини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам олиб келган шариатга тўлиқ таслим қилмаган кишининг иймони нуқсонлидир. Улар тилларида мусулмонмиз деб, намозу рўза адо этсалар-да, аслида Тоғутнинг низомига рози бўлганлари сабабли оғир оқибатларга дучор бўлгусидир. Шу боис, **«Сизларни мусулмонлар, мўминлар ва Аллоҳнинг бандалари деб атаган Аллоҳнинг даъвати билан даъват қилинглар!»**

«Батаҳқиқ, тўғри йўл эгри йўлдан ажради». Тўғри йўл (рушд) — бу комил хидоят бўлиб, Исломга иймон келтириш ва ҳар бир ишни Аллоҳнинг шариати ҳамда У Зотнинг ваҳийи асосида тартибга солишдир. Соғлом ақл соҳибини ҳар доим ҳеч қандай эгрилиги бўлмаган Ҳақ йўлга — Исломга бошлайди. Залолат эса куфр, Ҳақиқатни инкор этиш, Тоғутга эргашиш ва Аллоҳ нозил қилмаган қонунлар билан ҳукм юритишдир. Бугунги кунда Уммат учун энг катта нажот — Пайғамбарлик йўли асосига қурилган ҳаёт низомига қайтишдир. Кимки ўз ҳаётини ушбу илоҳий мезонларга мувофиқлаштирса, у ҳақиқий рушдга эришибди. Кимки залолат ва дунёвий мафкуралар ортидан эргашса, у икки дунёда ҳам зулмат ичида қолгусидир.

«Ким Тоғутни инкор қилиб, Аллоҳга иймон келтирса, батаҳқиқ, узилмайдиган мустаҳкам арқонни тутибди. Аллоҳ Эшитувчи ва Билувчидир». «Тоғут» сўзи луғатда «туғён» (ҳаддан ошиш, илоҳий чегарани бузиш) маъносини ифодалайди. Шаръий истилоҳда эса, белгиланган чегаралардан чиқувчи, Ҳақиқатга нисбатан зулм қилиб, уни ўзлаштириб олувчи ва Аллоҳнинг динини четга суриб, ўз нафси ёки ўзгаларнинг хоҳиши билан ҳукм юритувчи ҳар қандай кимса ва тизим Тоғутдир. Аллоҳнинг Шариати ва У белгилаб берган илоҳий низомдан юз ўгирган ҳар қандай ҳокимлик бу тоифага киради. Мухтасар айтганда, Тоғут — Аллоҳ ва

Унинг Расули соллаллоҳу алайҳи ва саллам буюрмаган, Шариатга зид бўлган барча сохта мафкура ва низомлардир.

«Батаҳқиқ, у узилмайдиган мустаҳкам арқонни (ҳалқани) тутибди»: Ушбу ояти карима мусулмон банданинг дунё ҳаётининг барча жабҳаларида Аллоҳнинг динини маҳкам тутишини, У Зотнинг Шариати ва ҳаёт дастурига (минҳожига) сўзсиз боғланишини ифодаловчи юксак бир ташбеҳдир. Бу — ҳеч қачон синмайдиган ва заволга юз тутмайдиган энг ишончли таянчдир. Мўмин киши ушбу йўлда иймони билан қалби хотиржам, яқийни (ишончи) собит ва бутун аъзоларию туйғулари билан Аллоҳнинг дини ва Шариатига мувофиқ амал қилувчи шахсдир.

Кофирлар ва мунофиқлар эса Тоғутга эргашадилар, унга иймон келтирадилар ва унинг «шариати» — яъни инсонлар томонидан ўйлаб топилган дунёвий қонунлар асосида ҳукм юритадилар. Улар Аллоҳ ҳаром қилган нарсаларни ҳалол, ҳалол қилганларини эса ҳаром қилиш орқали аслида бир-бирларини илоҳлаштирадилар ва шу тариқа Аллоҳ нозил қилган ҳукмлардан бутунлай юз ўгирадилар.

«Аллоҳ иймон келтирганларнинг Валийсидир (Дўсти ва Ҳомийсидир). Уларни зулматлардан нурга чиқарур» Аллоҳ таоло мусулмонларни Ўз раҳмати ва ғамхўрлиги билан қамраб олади. У Зот мўминларнинг ягона Мададкори ва уларга азизлик бахш этувчи Сарваридир. Ҳақ таоло уларни душманларига қарши қўллаб-қувватлайди, жаҳолат ва залолат зулматларидан қутқариб, иймон ва адолат нурига бошлайди.

Уларни «зулматлардан нурга чиқарур» дегани — куфр, жоҳиллик, шубҳа ва адашиш зулматларидан, шунингдек, Тоғутларга ва уларнинг ботил қонунларига бўйсуниб хорлигидан қутқариб, **Ислом**, иймон, яқийн (қатъий ишонч) ва қалб хотиржамлиги нурига олиб чиқади, демакдир. Бу муборак жараён Аллоҳ ва Унинг Расули соллаллоҳу алайҳи ва салламга мутлақ итоат этиш, Аллоҳ Шариатининг ҳукмларини сўзсиз қабул қилиш ва У Зотнинг йўлидан собитқадамлик билан юриш орқали амалга ошади.

«Куфр келтирганларнинг дўстлари эса Тоғутлардир. Уларни нурдан зулматларга чиқарурлар» Кофирлар, мунофиқлар ва Аллоҳнинг қонуни билан ҳукм юритмайдиган кимсаларнинг чин дўстлари ва ҳомийлари Тоғутлардир. Улар ўз Тоғутларига эргашадилар, уларга кўр-кўрона қуллик қиладилар ва инсон омили яратган сохта қонунларга таянадилар. Тоғут уларни Аллоҳ ва Унинг Расули соллаллоҳу алайҳи ва салламга иймон келтиришдан узоқлаштириб, куфр ва исён чоҳига етаклайди. Куфр эса — нафси ҳаво, жоҳиллик ҳамда Аллоҳнинг раҳматидан ва Унинг адолатли қонунларидан маҳрумлик зулматидир. **«Ана ўшалар дўзах эгаларидир ва унда абадий қолурлар».**

Ҳақ таоло марҳамат қилади:

﴿الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا نُزِّلَ إِلَيْكَ وَمَا أَنْزَلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَن يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ۖ﴾

«Сизга нозил бўлган нарсаса ва сиздан олдин нозил бўлган нарсаларга иймон келтирганларини даъво қилаётганларни кўрмадингизми? Улар Тоғутдан ҳукм сўраб боришни хоҳламоқдалар, ҳолбуки, уни инкор қилишга буюрилган эдилар. Шайтон эса уларни узоқ адаштиришни хоҳлайди» (Нисо, 60).

Аллоҳ нозил қилган ҳукмлар билан яшаш — иймоннинг шарти, унинг меваси ва тақозосидир. Аллоҳ таоло: **«...Тоғутдан ҳукм сўраб боришни хоҳлаётган ва уни инкор қилишга буюрилган»** кимсаларнинг иймони йўқлигига гувоҳлик бермоқда. Улар иймондан куфрга қараб қочмоқдалар. Бу эса шундай кимсалар ҳақида шубҳа ва гумон уйғотадиган ажабтовур тасарруфдир: улар **«...сизга нозил бўлган ва сиздан олдин нозил бўлган нарсаларга иймон келтирганларини даъво қиладилар»**, сўнгра эса Тоғутга — инсоннинг инсон устидан чиқарган ҳукмига мурожаат қиладилар.

Улар бу ишни билмасдан, жоҳиллик билан қилаётганлари йўқ, чунки **«...уни инкор қилишга буюрилган эдилар»**, балки буни қасддан ва онгли равишда амалга оширмоқдалар. Шу тариқа Аллоҳнинг йўлидан тўсадилар, уни эгрилашга уринадилар ва шайтонга эргашадилар: **«Шайтон эса уларни узоқ адаштиришни хоҳлайди»**. Шайтон уларни ортга қайтиш ва тавба қилиш умиди бўлмаган чуқур залолатга кулатади.

Бугунги кунда мусулмон ўлкалари раҳбарларининг аҳволи айнан мана шундай: улар **«...Тоғутдан ҳукм сўраб боришни хоҳламоқдалар, ҳолбуки, уни инкор қилишга буюрилган эдилар»**. Натижада кофирлар Ислом умматига қарши ҳадларидан ошиб, унинг дахлсиз қадриятларини топтамоқдалар. Уммат эса элликдан ортиқ майда давлатчаларга парчаланиб кетди, улар на карвонда (ҳисобда), на кўшинда бор. Америкаликлар ва яҳудийлар ушбу раҳбарлардан мусулмонларни қирғин қилиш ва Фаластинда уларни очликка маҳкум этиш учун фойдаланмоқдалар. Бу ҳукмдорлар эса кофирлар қаршисида фақат итоат ва хорликни зиёда қилмоқдалар холос.

Ислом уммати эса бундайларга сукут сақлаши ва уларга бўйин эгиши, уларни ўзгартирмаётгани сабабли улкан гуноҳга ботмоқда. Уммат гўё ажал — золим ва жабр қилувчи ҳукмдорларга қарши курашиш билан яқинлашмайдиган, уларга қарши туришдан тийилиш билан эса кечикмайдиган муқаррар кадр эканини билмаётгандек. Шунингдек, ризқ ёлғиз Аллоҳнинг қўлида эканини, уни бирор золим тўса олмаслигини ва бирор солиҳ банда кўпайтира олмаслигини билмаётгандек гўё.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади:

﴿الْيَوْمَ يَنْسَى الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَحْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾

«Бугунги кунда куфр келтирганлар динингиздан (уни йўқ қилишдан) умид уздилар. Улардан қўрқманглар, Мендан қўрқинглар! Бугун динингизни мукаммал қилиб бердим, неъматимни охирига етказдим ва сизлар учун Исломни дин деб рози бўлдим» (Моида, 3).

«Бугунги кунда куфр келтирганлар динингиздан (уни йўқ қилишдан) умид уздилар» жумласининг маъноси шуки, модомики сизлар дин арконларини маҳкам тутиб, фарзларни адо этар экансиз, Аллоҳ йўлида жиҳод қилиб, иймон ва Ислом биродарлигини муқаддас сақлар экансиз, кофирлар бу динни йўқ қилиш ёки ўзгартиришдан абадий ноумиддирлар. Бунинг учун Аллоҳ ва Унинг Расули соллаллоҳу алайҳи ва салламга нисбатан ихлосли бўлиш, Раббимизга лойиқ даражада таваккул қилиш ва Унга ҳеч нарсани шерик қилмай, ёлғиз Ўзигагина юзланиш лозимдир.

Агар шундай бўлса, кофирлар сафларингизга раҳна сола олмайдилар ва сиздан ҳеч қачон устун келмайдилар. Шу боис, душманга қарши курашинг ва уларга ваҳима солиш, ҳайбатингизни кўрсатиш учун қўлингиздан келган барча куч-қувватни ҳозирланг. Аллоҳ таоло Исломни ҳеч қандай нуқсон, ортиқчалик, ўзгариш ва «модернизация»га муҳтож бўлмаган мукаммал ва ҳақ дин сифатида ниҳоясига етказди. У Зот Исломни сиз учун ақида, шариат, ибодат ва ҳаётни тартибга солувчи, уни бошқарувчи ҳамда барча сохта тузумлардан устувор бўлувчи комил бир Дастур (минҳож) ўлароқ ихтиёр этди. Ким Ислом билан кифояланмаса, унинг ҳукмларига бўйсунмаса ва фақат ундан ҳукм сўрамаса, у Ислом Умматининг бирлигидан ажралиб чиқибди.

«Бугун динингизни мукаммал қилиб бердим, неъматимни охирига етказдим ва сизлар учун Исломни дин деб рози бўлдим» (Моида, 3). Аллоҳ таоло сизларни мусулмон қилиб қўйиш билан динни комил, Ўз неъматини эса батамом қилди. **Исломни** кўз қорачиғидек асранг ва уни маҳкам тутинг, токи Аллоҳнинг сизга бўлган раҳмати ва марҳамати доимий ҳамда бардавом бўлсин.

Ислом — Аллоҳ таолонинг ягона ҳақ дини бўлиб, уни Саййидимиз Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи ва салламга нозил қилди, сизлар учун ундан рози бўлди, шу дин сабабли сизларга тарихий ғалабалар бахш этди ва сизни бошқа қавмлардан ажралиб турувчи ягона азиз Уммат қилди. Сизларни на терининг ранги, на келиб чиқиши, на насаби ва на сунъий чегаралар ажрата олади. Сизлар Аллоҳнинг бандалари ва ўзаро биродарларсиз. Ҳаётингизни тартибга солувчи бу динни — унинг ақидасини, шариатини, ибодатларини, шунингдек, гўзал хулқ ва олий қадриятларини маҳкам асранг. Зеро, бу дин бошқарув тизими, сиёсат, иқтисод, бойликни адолатли

тақсимлаш ҳамда инсонлар ўртасида ҳақиқий тенгликни қарор топтиришни тўлиқ камраб олган мукаммал низомдир.

Ҳаётдаги ҳар бир ҳаракату сукунат Аллоҳ таолонинг Шариатиға, У Зотга итоат этиш ва амрларини бажаришга бўйсундирилиши лозим. Аллоҳнинг ризолиги кўзланмаган, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам кўрсатган ҳидоятга — Пайғамбарлик йўли асосига қурилган суннат ва йўлларга мувофиқ бўлмаган ҳар қандай амал беҳудадир ҳамда барча хайр-баракадан маҳрумдир.

«Бугунги кунда куфр келтирганлар динингиздан (уни йўқ қилишдан) умид уздилар. Улардан қўрқманглар, Мендан қўрқинглар!» (Моида, 3). Ушбу муборак оятлар Видолашув ҳажжида, Арафа куни нозил бўлган эди. Ўша буюк лаҳзаларда дин комил бўлиб, Ислом Уммати ўз онги, ақидавий софлиги ҳамда қудратли жамият ва Давлат барпо этгани туфайли илоҳий куч-қудратга тўлган эди. Ўша куни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Умнат билан хайрлашар экан, динни маҳкам тутишга ва у билан яшашга буюриб, шундай марҳамат қилдилар: **«Сизларга шундай нарсани қолдирдимки, агар уни маҳкам тутсангиз, ҳеч қачон адашмайсиз. У — Аллоҳнинг Китоби ва Набийининг Суннати**дир».

Бундан мурод шуки, Аллоҳ сиз учун динни мукаммал қилди ва ундан абадий рози бўлди. Шундай экан, уни маҳкам тутинг ва ҳаётнинг ҳар бир соҳасига татбиқ этинг! Аллоҳга итоатни ва Унинг Шариатини ижро этишни камолга етказинг. Аллоҳ ва Унинг Расулига соллаллоҳу алайҳи ва саллам бўлган итоатда холис ва содиқ бўлинг, шунда Ҳақ таоло сизга душманларингиз устидан мутлақ ғалаба ато этади. Зеро, Аллоҳ Исломни Ўз ҳимоясига олгандир. Мусулмонларнинг бугунги вақтинчалик заифлигига, сафларининг тарқоқлигига ва ўз ягона Давлатларига эга эмасликларига қарамай, кофирлар ҳеч қачон бу динни бузишга, сохталаштиришга ёки унинг изларини ўчириб ташлашга қодир эмаслар.

Эй мусулмонлар! Кофирлардан, мунофиқлардан ва уларга малайлик қилаётган мустабид ҳукмдорлардан қўрқманг, балки уларга қарши Ҳақ сўзни айтинг! **«Улардан қўрқманглар, Мендан қўрқинглар!»**. Шубҳасиз, Аллоҳ ботил кучларни ҳалок қилажак. Уларнинг илоҳий амрларга зид бўлган буйруқларига бўйсунманг ва тоғутлар қаршисида бош эгманг. Қалбларингизни Аллоҳдан қўрқиш ва ҳақиқий тақво туйғуси тўлдирсин, зеро, бу муқаддас туйғу сизни кофирларга ва уларнинг хизматкорларига қарши курашишга, азизликни қайта тиклашга ундайди.

Ҳақ таоло айтади:

﴿وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ مِنۢ بَلِيٍّ تُمْ لَا تُنصَرُونَ ۝۱۱۳﴾

«Золимларга суянманглар, акс ҳолда сизларга дўзах ўти тегади. Сизлар учун Аллоҳдан ўзга дўстлар йўқдир, сўнгра (золимларга суянсангиз) сизга ёрдам

берилмайди» (Худ, 113). Динингизни маҳкам тутинг ва уни ҳаёт майдонига кайтаринг. Модомики сиз Аллоҳга итоат этар, Унинг Расули соллаллоҳу алайҳи ва салламга эргашар ва ер юзида Аллоҳнинг ҳукмини — **Пайғамбарлик йўли асосига қурилган** адолатни барпо этар экансиз, У Зот сизга албатта нусрат беради. Кофирлардан ва уларнинг сохта, омонат кудратидан асло ҳайикманг!

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади:

﴿وَلَا يَحْسِبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبْقُوا إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ٥٩ وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَءَاخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ٦٠﴾

«Куфр келтирганлар (жазомиздан) қочиб қутулдик, деб ўйламасинлар. Албатта, улар Бизни оғсиз қолдира олмайдилар. Уларга қарши қўлингиздан келганча куч-қувват ва эгарланган отларни (замонавий ҳарбий воситаларни) шайланг. Бу билан Аллоҳнинг душманини, ўз душманингизни ва улардан ўзга сиз билмайдиган, лекин Аллоҳ биладиган кимсаларни қўрқувга соласиз. Аллоҳ йўлида нимани сарф қилсангиз, сизга мукамал қилиб қайтарилур ва сизга асло зулм қилинмас» (Анфол, 59-60). Тўғри йўлга етакловчи ёлғиз Аллоҳдир. Барча ҳамду сано ва мақтовлар У Зотга хосдир.

Эй Раббимиз! Гуноҳларимизни ва ишларимиздаги ҳаддан ошишликларимизни мағфират айла, қадамларимизни Ҳақ йўлда собит қил ва куфр келтирган қавмлар устидан бизга музаффарият ва ғалаба ато эт! Эй Раббимиз! Ҳисоб-китоб қилинадиган Қиёмат кунда бизни, ота-онамизни, устимизда ҳаққи бўлганларни ва барча мўминларни Ўз мағфиратингга олгин!

Аллоҳим! Саййидимиз Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи ва салламга, у зотнинг оли аъзоларига ва барча содиқ саҳобаларига чексиз салавоту саломлар ва баракотлар нозил айла! Оламларнинг Рабби бўлмиш Аллоҳ таолога ҳамду санолар бўлсин. *«Аллоҳ Ўз ишида ғолибдир, лекин одамларнинг аксарияти буни билмайдилар»*

ОЛАМДАГИ МУСУЛМОНЛАР ХАБАРЛАРИ Иқтисодий инқироз гирдобидаги Эрон

Ижтимоий эҳтиёжлар таъминланмагани боис мамлакатни норозилик намоишлари қамраб олди.

Мамлакатдаги иқтисодий вазиятнинг кескин ёмонлашуви ортидан талабаларнинг норозилик чиқишлари Техрон ва Исфахон шаҳарларидаги қатор олий таълим муассасаларини қамраб олди. Эрон Меҳнат ахборот агентлиги («ILNA») маълумотларига кўра, мазкур намоишлар Техрондаги Беҳешти, Хожа Насир, Шариф, Амир Кабир номидаги университетлар, Фан ва маданият ҳамда Фан ва технология олийгоҳларида, шунингдек, Исфахон технология университетида бўлиб ўтган.

Эрон Президенти Масъуд Пезешкиён ушбу вазиятга муносабат билдириб, халқ фаровонлигини таъминлаш ҳукуматнинг доимий диққат марказида эканини таъкидлади. Давлат раҳбари пул-кредит ва банк тизимларини ислоҳ қилиш ҳамда аҳолининг харид қобилиятини ҳимоялаш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш устувор вазифа эканини қайд этди. Президент «Х» ижтимоий тармоғидаги расмий саҳифасида намоишчиларнинг қонуний талабларини тинглаш ва муаммоларни ҳал этиш мақсадида Ички ишлар вазирига намоишчилар вакиллари билан бевосита мулоқот бошлаш юзасидан топшириқ берганини маълум қилди.

Дастлаб Техроннинг энг йирик мобил алоқа воситалари бозорида бошланган норозилик ҳаракатлари кейинги куни янада кенгайиб, пойтахтнинг марказий тижорат ҳудудларини қамраб олди. Миллий валюта қадрсизланишининг навбатдаги тўлқинидан норози бўлган тадбиркорлар ўз савдо шохобчаларини ёпиб, оммавий намоишларда иштирок этдилар.

Расмий оммавий ахборот воситалари Техрон ва қатор вилоятларда мактаблар, банклар ҳамда давлат муассасалари фаолиятининг вақтинчалик тўхтатилиши намоишларга алоқадор эмаслигини билдирди. Баёнотларда ушбу чора фақат аномал

совуқ об-ҳаво шароитида энергия ресурсларини тежаш мақсадида амалга оширилгани таъкидланди. Мазкур чекловлар Алборз, Қум, Ҳамадон, Луристон, Шимолий Хуросон вилоятларини ҳамда мамлакат марказида жойлашган Язд воҳасини қамраб олган.

Сурия ҳудудидаги махсус амалиёт

Ироқ ва АҚШ кучлари ҳамкорликда ҳаво-десант операциясини ўтказди...

Жорий йилнинг 18 декабрь куни Ироқ ва АҚШ қуролли кучлари Сурия ҳудудида ҳамкорликда ҳаво-десант амалиётини амалга оширди. Операция натижасида «Исломий давлат» (ИШИД) террорчилик ташкилотига аъзоликда гумон қилинаётган бир неча шахс қўлга олинди.

Мазкур тадбир террорчилик тузилмаси қолдиқларини таъқиб этиш ҳамда уларнинг Сурия-Ироқ чегараси орқали ҳаракатланишига чек қўйиш мақсадида ташкил этилди. Саудия Арабистонининг «Ал-Арабия» телеканали Ироқ хавфсизлик хизматидаги манбасига таяниб хабар беришича, амалиёт Сурия ҳукумати билан мувофиқлаштирилган ҳолда ўтказилган. Унинг асосий мақсади ташкилотнинг уч нафар етакчисини қўлга олишдан иборат бўлиб, улардан икки нафари Ироқ фуқароларидир. Маълумотларга кўра, АҚШ ва Ироқ ҳарбий бўлинмалари Ироқ-Сурия чегараси яқинида, Ҳасака шаҳридан тахминан 60 километр жанубда жойлашган ҳудудга ҳаводан десант ташлаган. Натижада кидирувда бўлган икки нафар шахс қўлга олинди, учинчи гумондор эса воқеа жойидан қочишга улгурган.

«Enab Baladi» нашрининг хабар беришича, амалиёт расмий Дамашқ билан келишилган бўлса-да, Сурия Ички ишлар вазирлиги кучлари унда бевосита иштирок этмаган. Ҳарбийлар гумондорлардан ташқари, бир нафар тинч аҳоли вакилини ҳам ҳибсга олганлар, бироқ у кейинчалик қўйиб юборилган.

Шу билан бирга, Ироқ Халқаро янгиликлар агентлиги (INA) тарқатган расмий баёнотда хавфсизлик бошқармаси амалиёт тафсилотларини очиқлади. Унга кўра, Ироқ разведкасининг «Лочинлар» махсус бўлинмаси томонидан Ироқ одил судлови томонидан қидирилаётган икки нафар муҳим шахс зарарсизлантирилган. Операция Ироқ Қуролли Кучлари Олий бош қўмондонининг бевосита назорати остида, Ироқ Ҳарбий-ҳаво кучлари, разведка хизмати ва Ички ишлар вазирлиги тузилмалари ҳамда халқаро коалициянинг техник кўмагида амалга оширилган.

Ўз навбатида, Иордания армияси ҳам Қироллик Ҳарбий-ҳаво кучлари АҚШнинг Суриядаги ИШИД позицияларига йўллаган ҳаво зарбаларида иштирок этганини тасдиқлади. Ушбу авиазарбалар ўтган йилнинг декабрь ойида уч нафар АҚШ ҳарбий хизматчисининг ҳалок бўлишига жавобан амалга оширилган. Иордания қуролли кучлари баёнотида Қироллик Ҳарбий-ҳаво кучлари терроризмга қарши кураш бўйича халқаро саъй-ҳаракатлар доирасида Сурия ҳудудидаги бир қатор объектларга ҳаво зарбалари бергани қайд этилган.

Ҳарбий идора ҳужжатида таъкидланишича, ушбу операциялар халқаро коалиция доирасидаги шериклар билан мувофиқлаштирилган. Бундан кўзланган асосий мақсад — террорчилик гуруҳларининг салоҳиятини йўққа чиқариш, уларнинг қайта гуруҳланишига йўл қўймаслик ҳамда минтақа хавфсизлигига таҳдид солувчи ҳаракатларнинг олдини олишдир. Баёнотда Иорданиянинг ушбу жараёндаги иштироки қиролликнинг миллий хавфсизликни ҳимоя қилиш ва Яқин Шарқда барқарорликни таъминлашга қаратилган давлат сиёсатининг бир қисми экани урғуланган.

Сурия суверенитети таҳдид остида

Мамлакат ресурсларини совуриб, халқ тақдирини хавф остига қўяётган Жўлониё бошқаруви даврида ҳатто Британия ва Франция каби ташқи кучлар ҳам Суриянинг ҳудудий яхлитлиги ва ҳаво кенгликларига очикдан-очик дахл қилмоқда.

Шанба куни, 3 январь куни Британия Ҳарбий-ҳаво кучлари Франция билан ҳамкорликда Ҳомс вилояти шарқидаги Пальмира (Тадмур) ҳудудида жойлашган «Исломий давлат» (ИШИД) ташкилоти объектларига ҳаводан зарбалар берди ва бу амалиётни «муваффақиятли» деб баҳолади. Британия Мудофаа вазирлиги маълумотларига кўра, «Voyager» самолёт-заправкачиси кўмагидаги «Typhoon FGR» қирувчи учоқлари француз авиациясига қўшилиб, ер остидаги стратегик объектга бирвақтнинг ўзида авиазарбалар йўллаган. Британия ҳарбий самолётлари мазкур объектга олиб боровчи туннеллар тизимини йўқ қилиш учун «Paveway» русумли бошқариладиган авиабомбалардан фойдаланган. Расмий доиралар дастлабки маълумотлар амалиёт муваффақиятли ўтганини кўрсатаётгани, бироқ яқин ва батафсил баҳолаш ишлари ҳануз давом этаётганини маълум қилди.

Британия ҳарбий идораси мазкур ҳаво ҳужуми давомида тинч аҳоли вакилларига ҳеч қандай таҳдид туғилмаганини ва амалиётда иштирок этган барча жанговар учоқлар базаларга беталофат қайтиб келганини алоҳида қайд этди. Вазирлик

баёнотида айтилишича, чуқурлаштирилган разведка таҳлиллари натижасида Пальмирадан бир неча миль шимолдаги тоғли ҳудудда махфий ер ости иншооти борлиги аниқланган ва ундан ИШИД террорчилик гуруҳи қурол-яроғ ҳамда портловчи моддалар омбори сифатида фойдаланиб келган. Ушбу хабар эълон қилинган вақтга қадар Сурия расмий ҳукумати мазкур ҳаво зарбалари юзасидан бирорта расмий муносабат билдирмади.

Британия Мудофаа вазири Жон Хили ушбу амалиёт «Бирлашган Қиролликнинг етакчилиги мавқеини ҳамда Яқин Шарқда ИШИД ва унинг зўравонликка асосланган хавфли мафкураси қайта тикланишининг олдини олишда иттифоқчилар билан елкама-елка ҳаракат қилиш қатъиятини яққол намойиш этишини» баён қилди. Вазирнинг қўшимча қилишича, «ушбу операция бизнинг ҳаёт тарзимийга таҳдид солаётган хавфли террорчиларни йўқ қилишга қаратилган бўлиб, Британия қуролли кучларининг мамлакат ичкарасида ва ташқарисида хавфсизликни таъминлаш учун йил давомида жанговар шай ҳолатда эканидан далолат беради». Хили, шунингдек, Рождество ва Янги йил байрамлари кунларида хизмат вазифасини ўтаган минглаб британ ҳарбийлари қаторида ушбу амалиётда бевосита қатнашган барча шахсий таркибга кўрсатган «профессионалиги ва шижоати» учун миннатдорчилик билдирди.

«Ал-Ваъй» нашри шарҳи: Агар Умматнинг холис ва виждонли кучлари тезроқ ҳушёр тортиб, Жўлонийнинг ушбу хиёнаткорона сиёсатига чек қўймас экан, Сурия душманларнинг эркин овлоғига айланиши муқаррардир, зоро мамлакат аллақачон шундай аянчли қисматга дучор бўлган бўлса. Бугунги кунда Жўлоний ва унинг хорижий ҳомийлари томонидан яратилган, ёт кучлар, қўғирчоқ ҳукмдорлар ва айғоқчилар малайлигини мустаҳкамлаётган ушбу янги воқеликдан халос бўлиш учун келажақда улкан куч ва машаққатли саъй-ҳаракатлар талаб этилади. Зеро, бу сиёсат мамлакатни ҳарбий, маданий, ахборий ва иқтисодий жиҳатдан тўлиқ мустамлакачилик гирдобига улоқтирмоқда. Бир пайтлар адолатсизлик ва зулмга қарши бош кўтариб, ўзларини мужоҳид деб атаган кимсаларнинг бугунга келиб мустамлакачиларнинг малайига айланиши ҳамда ўз диндошлари ва биродарларига қарши улар билан бир сафда туриб жанг қилиши нақадар улкан гуноҳ, ор-номуссизлик ва кечирилмас сиёсий тубанликдир!

Покистон хиёнати

Покистон режимидаги қўғирчоқ кучлар АҚШга қарамлик сиёсатини давом эттириш ва Ислом умматига қарши янги урушлар оловини ёқишга уринмоқда:

«терроризмга қарши кураш» ниқоби остида биродар кушандалиги қайталанмоқда

Покистон қуrolли кучлари расмий вакили Аҳмад Шариф Чаудри берган баёнотида Афғонистон бутун минтақадаги асосий терроризм ўчоғига айланганини иддао қилди. Унга кўра, Исломободнинг Афғонистон туфайли террористик фаоллик ортиб бораётгани борасидаги позицияси халқаро ҳамжамият томонидан эътироф этилган. Расмий матбуот анжуманида сўзга чиққан Чаудри Покистон давлатининг асосий эътибори хавфсизликни таъминлаш ҳамда терроризмга қарши кураш стратегиясига қаратилганини таъкидлади.

Ҳарбий мулозимнинг таъкидлашича, бугунги кунда Афғонистонда мавжуд бўлган тузилмани мукамал «ҳукумат» деб атаб бўлмайди, чунки ушбу тизимнинг ўзи ҳам ўзини «муваққат ҳукумат» сифатида тавсифламоқда. У ўз сўзида Афғонистон ҳозирги ҳолатида фақатгина «географик бирлик» бўлиб қолаётганини урғулади. Шунингдек, у мамлакатнинг демографик таркибига тўхталиб, аҳолининг тахминан 42 фоизини пуштунлар, қолган қисмини эса тожиклар, ўзбеклар, туркманлар, ҳазаралар ва бошқа элатлар ташкил этишини эслатиб ўтди.

Армия мулозими терроризмга қарши курашни «бутун Покистон халқининг уруши» деб эълон қилар экан, мамлакат тарихидаги энг кенг кўламли ва самарали аксилтеррор тадбирлари амалга оширилганини даъво қилди. Чаудри АҚШ ва «Толибон» ҳаракати ўртасида имзоланган Доҳа келишувини ёдга олиб, унда Афғонистон ҳудудидан террористик мақсадларда фойдаланишни тақиқлаш банди тўғридан-тўғри кўрсатилганини таъкидлади. Бироқ, унинг фикрича, бугунги кунда ушбу давлатда турли террорчилик гуруҳлари ва тақиқланган ташкилотлар хануз эркин фаолият юритмоқда ва натижада ушбу ҳудуд минтақадаги террористик амалиётларнинг бош марказига айланиб улгурган.

Яқин Шарқдаги геосиёсий ўйинлар

Вашингтон Суриянинг янги ҳукуматини ўз иродасига тўлиқ тобе деб ҳисобламоқда — «Жўлон тепаликлари» яҳудий вужудига тўғридан-тўғри эфирда ҳадя қилинди

АҚШ Президенти Дональд Трамп ўзининг ташқи сиёсий фаолиятидаги энг кучли таъсирга эга қарорларидан бирини ёдга олар экан, ўнлаб йиллар давом этган сермашаққат дипломатик музокаралардан сўнг, Жўлон тепаликлари устидан яҳудий вужудининг суверенитетини тан олиш жараёнига тўхталди. Трампнинг

таъкидлашича, ҳатто унинг энг яқин тарафдорлари ҳам ундан бундай қадам ташлашни сўрамаган. Бироқ у хавфсизлик бўйича тақдим этилган махсус маъруза ва масаланинг тарихий контексти билан танишгач, қисқа муддатда ушбу сиёсий қарорни қабул қилган.

Оқ уй раҳбари ушбу вазиятни изоҳлар экан, АҚШнинг ««исроил»»даги собиқ элчиси Дэвид Фридмандан Жўлон тепаликлари муаммосини беш дақиқа ичида тушунтириб беришни сўраганини маълум қилди. Трампнинг сўзларига кўра, суҳбатнинг иккинчи дақиқасидаёқ у замонавий радиолокация тизимлари пайдо бўлгунга қадар ушбу тепаликлар устидан назорат ўрнатиш муудофаа нуқтаи назаридан ««исроил»» хавфсизлиги учун қанчалик стратегик аҳамиятга эга бўлганини англаб етган.

АҚШ раҳбари ўз сўзини давом эттириб: «Мен етарлича маълумотга эга бўлдим ва тегишли ҳужжатни имзоладим. Улар ушбу масала устида етмиш йил давомида бош қотиришди, бироқ ҳеч ким амалий қадам ташлай олмади. Мен эса буни амалга оширдим ва биз жуда тез ҳаракат қилдик», — дея хулоса қилди.

Яқин Шарқдаги қўғирчоқ тизимлар инқироzi

Вашингтон яҳудий вужудининг буйруқларини сўзсиз бажарувчи заиф режимларни шакллантириш ва Ислом умматида сохта ожизлик туйғусини уйғотиш сиёсатини давом эттирмоқда

АҚШ Давлат департаменти томонидан 2026 йил 6 январь куни эълон қилинган қўшма баёноtda Сурия, АҚШ ва ««исроил»» томонлари Париж музокаралари натижасида хавфсизлик, разведка ва савдо масалаларини мувофиқлаштирувчи махсус алоқа каналини ташкил этиш бўйича келишувга эришилганини маълум қилди. Бироқ Сурия ҳукумати мулозимларидан бири «Reuters» агентлигига берган баёнотида, 2024 йил сўнгида Башар Асад режими ағдарилганидан кейин яҳудий кучлари томонидан эгалланган ҳудудлардан уларни тўлиқ олиб чиқиб кетиш бўйича аниқ ва мажбурий жадвал белгиланмасдан туриб, ҳеч қандай стратегик масалага ўтиб бўлмаслигини қатъий таъкидлади. Қўшма баёноtda қайд этилишича, Дамашқнинг янги ҳукумати ва яҳудий вужуди Оқ уй назорати остида тезкор разведка маълумотларини алмашиш ҳамда ҳудуддаги ҳарбий кескинликни жиловлаш мақсадида қўшма ишчи гуруҳ тузади.

Яҳуд ўсимтасининг Дамашқдаги заиф муваққат ҳукуматга босим ўтказиш мақсадида Сурия ҳудудига уюштирган қатор ҳаво зарбалари Вашингтоннинг норозилигига сабаб бўлган эди. Шундан сўнг, Парижда ташкил этилган ушбу олий даражадаги учрашувда Сурия Ташқи ишлар вазири Асад аш-Шайбони иштирок этди. Яҳудий томони ҳам минтақавий барқарорликни мустаҳкамлаш ва иқтисодий шерикликни ривожлантириш мақсадида АҚШ воситачилигида Сурия вакиллари билан хавфсизлик масалалари бўйича музокаралар олиб борилганини расман тасдиқлади.

«Reuters» ахборот агентлиги билан исмини ошкор қилмаслик шарти билан суҳбатлашган Суриялик мулозимнинг билдиришича, АҚШ воситачилигида ўтган Париж музокараларининг сўнгги босқичи Сурияга қарши қаратилган барча ««исроил»» ҳарбий ҳаракатларини «зудлик билан музлатиш» тўғрисидаги Вашингтон ташаббуси билан якунланган.

Сурия расмий вакили яҳудий томонини музокаралар жараёнини атайлаб пайсалга солишда айблаб, мулоқотда бирор бир ижобий силжишга эришиш учун босқинчи режим ўз «экспансионистик тафаккури»дан воз кечиши шартлигини баён қилди. Дамашқ расмийлари яҳудий кучларининг Асад режими қулашидан аввалги бошланғич позицияларга қайтишини талаб қилмоқда, шунингдек, мамлакат суверенитетини кафолатлайдиган ва ички ишларга ташқи аралашувларни бутунлай истисно этадиган хавфсизлик тизимини яратишга интилоқда.

Париж учрашуви якунлари бўйича қабул қилинган қўшма коммюникеда Сурия ва ««исроил»» томонлари «ҳар икки давлат учун хавфсизлик ва узоқ муддатли барқарорликни таъминловчи зарур чораларни кўриш» мажбуриятини ўз зиммаларига олганликлари қайд этилган. Ҳужжатда, шунингдек: «Томонлар Америка Қўшма Штатлари раҳнамолигида тезкор ахборот алмашиш, ҳарбий тўқнашувларнинг олдини олиш, дипломатик мулоқот ва савдо алоқаларини йўлга қўйиш мақсадида доимий координацияни таъминловчи қўшма механизм — алоқа каналини яратишга келишиб олдилар», деб кўрсатилган.

Манбанинг таъкидлашича, мазкур механизм ҳар қандай ихтилофларни тезкорлик билан бартараф этиш ва тушунмовчиликларнинг олдини олиш платформасига айланади. Вашингтон ташаббуси билан ташкил этилган ушбу учрашув расмий дипломатик муносабатларга эга бўлмаган икки давлат ўртасида сўнгги ойларда кузатилган илк тўғридан-тўғри мулоқотдир. Яҳудий бош қотили Биньямин Нетаньяху маҳкамаси ушбу мулоқот Президент Трампнинг Яқин Шарқда тинчлик ўрнатиш

стратегияси доирасида бўлиб ўтганини маълум қилди. Баёнотда улар ўз фуқаролари хавфсизлигини таъминлаш ва чегараолди ҳудудларидаги таҳдидларни бартараф этишга устувор аҳамият қаратганлари, шунингдек, иқтисодий ҳамкорликни ривожлантириш лозимлигини урғулаганлари айтилади. Бундан ташқари, томонлар умумий мақсадлар йўлида мулоқотни давом эттириш ҳамда Суриядаги друзлар озчилиги хавфсизлигини ҳимоя қилишга келишиб олганлар. Бундан аввал ҳам яҳудий режими Сурия ички ишларига аралашинининг асосий сабабларидан бири сифатида друз жамоасини зўравонликлардан ҳимоя қилиш иддаосини илгари сурган эди.

«Ал-Ваъй» наشري шарҳи: Суриянинг янги қўғирчоқ раҳбариятига хориждаги хўжайинлари томонидан ички ва ташқи сиёсатда махсус роллар тақсимлаб берилмоқда. Уларнинг зиммасига Ҳофиз ва Башар Асадларнинг тушига ҳам кирмаган куфр тизимларини жорий этиш вазифаси юкланган. Ушбу режанинг узвий қисми сифатида мамлакатни друз, алавий, сунний ва яҳудийлар учун алоҳида конфессионал (диний-сектавий) ҳудудларга парчалаб ташлаш кўзда тутилмоқда. Шу билан бир қаторда, Ислом давлатини барпо этиш, шаръий ҳаёт тарзини қайта тиклашга интилаётган холис Исломий ҳаракатларга ҳамда ғарбпараст халқаро тизимга бўйсунини истамаган кучларга қарши шафқатсиз кураш эълон қилинмоқда. Бу мудҳиш сиёсий жараёнларнинг барчаси Асадлар давридан қолган ва аслида Ғарбдан кўчириб олинган дунёвий (секуляр) конституцияни мамлакатда қайта мустаҳкамлаш орқали амалга оширилмоқда.

Фаластин фожиаси ва халқаро ҳамжамиятнинг сукути

Яҳудий вужуди Иордан дарёсининг Ғарбий соҳилида янги ҳудудларни аннексия қилиб, мусулмонларни ўз ерларидан сиқиб чиқараётган бир пайтда, араб давлатлари ҳукмдорлари ва Ғарб идоралари фақат қуруқ баёнотлар билан чекланмоқда

Ғарбнинг ўн тўртта давлати яҳудий режими ҳарбий-сиёсий маҳкамаси томонидан босиб олинган Иордан дарёсининг Ғарбий соҳилида 19 та янги ноқонуний турар жой комплекслари қурилиши маъқулланганини кескин қоралади ҳамда босқинчи режимни ушбу қарорни бекор қилишга чақирди. Британия, Франция, Германия, Бельгия, Канада ва Испания каби давлатлар томонидан эълон қилинган қўшма баёнотда: «Биз ««исроил»»ни Ғарбий соҳилда турар жойлар қуриш қароридан воз кечишга ва экспансионистик фаолиятни зудлик билан тўхтатишга чақирамиз», деб таъкидланади. Муаллифлар мазкур бир томонлама қарорлар халқаро ҳуқуқ

меъёрларини қўпол равишда бузишини ҳамда минтақада беқарорликнинг янада авж олишига хизмат қилишини эслатиб ўтганлар.

Ўз навбатида, яҳудий режими Ташқи ишлар вазири Гидеон Саар хорижий давлатларнинг ушбу эътирозларини рад этди. У «Х» ижтимоий тармоғидаги саҳифасида мазкур қарор гўёки ««исроил»» дуч келаётган хавфсизлик таҳдидларига қарши курашиш мақсадида қабул қилинганини иддао қилди. Баёотни имзолаган мамлакатларни танқид қилар экан, Саар: «Хорижий ҳукуматлар яҳудийларнинг ўз тарихий ерларида яшаш ҳуқуқини чеклай олмайди, бу каби чақириқлар эса ахлоқий тубанлик ва яҳудийларга нисбати камситишдир», дея даъво қилди. Эслатиб ўтамиз, яҳудий вазирлар маҳкамаси томонидан якшанба куни тасдиқланган ушбу 19 та янги турар жой қуриш режаси Фаластин тупроқларида қуролли тўқнашувлар ва ижтимоий кескинликнинг янги тўлқинини бошлаб бериши муқаррар.

Мудофаа мустақиллиги муаммоси

Хорижий кучларга таянган ҳарбий салоҳият фақат саробдир — ҳақиқий қудратга эса мусулмон олимлари ва иқтидорларининг инновацион кашфиётларини рағбатлантириш орқали эришилади

Нигерия ҳукумати авиация ва мудофаа соҳасида етакчи ҳисобланган Италиянинг «Leonardo» компаниясидан «М-346 FA» русумли 24 та қирувчи учокни сотиб олиш бўйича шартнома яқунланганини эълон қилди. Ушбу келишувнинг умумий қиймати тахминан 1,2 миллиард еврони ташкил этиб, ўз ичига техник хизмат кўрсатиш ва узоқ муддатли логистик кўмак контрактларини ҳам олади. Мазкур йирик харид Нигерия Қуролли кучлари Ҳарбий-ҳаво кучларини модернизация қилиш ва уларнинг жанговар оператив имкониятларини кенгайтиришга қаратилган давлат стратегиясининг узвий қисмидир.

Режага кўра, жанговар техникаларни етказиб бериш 2025 йилнинг бошида дастлабки учта учокни қабул қилиш билан бошланган бўлиб, шартноманинг тўлиқ ижроси 2026 йилнинг ўрталарига қадар яқунланиши кўзда тутилган. Бундан аввал Нигерия раҳбарияти худди шу турдаги яна 6 та зарбдор учоқ ва уларга тегишли ўқ-дориларни сотиб олиш мақсадида 618 миллион доллар миқдорида ташқи қарз олиш режасини ҳам маъқуллаган эди.

Абуджа расмийлари нафақат қирувчи учоқлар, балки кўп мақсадли ҳарбий вертолётлар ҳамда тегишли техник тизимларни харид қилиш орқали ўз мудофаа салоҳиятини мустаҳкамлаш устида изчил иш олиб бормоқда. Бундан кўзланган бош

мақсад — ортиб бораётган замонавий хавфсизлик таҳдидларига муносиб жавоб бера оладиган янги ва тезкор Ҳарбий-ҳаво кучлари тизимини қайта шакллантиришдан иборат.

Яқин Шарқдаги геосиёсий тўқнашувлар

Салмон кучлари томонидан бошланган «Қатъият бўрони»дан ўн йил ўтиб, унинг асл мақсади Ямандаги Британия малайларининг таъсирини чеклаш бўлгани фош бўлди

Саудия Арабистони Қироллиги Бирлашган Араб Амирликларидан (БАА) ўз қуролли кучларини 24 соат ичида Яман ҳудудидан тўлиқ олиб чиқиб кетишни яна бир бор қатъий талаб қилди. Риёз ўз хавфсизлигига таҳдид солувчи ҳар қандай ҳаракатга қарши кескин чоралар кўришдан қайтмаслигини уқтирмоқда. Саудия Арабистони Вазирлар Маҳкамасининг Ямандаги сўнгги сиёсий ўзгаришлар юзасидан эълон қилган расмий баёнотида айтилишича, ҳудуддаги кескинликнинг ортиши «Қонунийликни қўллаб-қувватлаш коалицияси» ташкил этилишининг туб тамойилларига зиддир. Расмий ҳужжатда: «Биз Бирлашган Араб Амирликлари Яман давлатининг мамлакат ичидаги ҳеч бир учинчи томонни қўллаб-қувватламаслик ҳақидаги талабига бўйсунганини кутиб қоламиз», деб таъкидланади ва Абу-Даби Жанубий ўтиш кенгашини дастаклашни зудлик билан тўхтатишга чақирилади.

Баёнотда Яманда кузатилаётган сўнгги ҳарбий қарама-қаршиликлар Амирликлар томонидан Қиролликка берилган ваъдаларга мутлақо зид экани қайд этилган. Шунингдек, унда БАА Яман ҳукуматининг ўз қўшинларини эвакуация қилиш тўғрисидаги 24 соатлик ултиматумига амал қилиши лозимлиги қатъий эслатилган. Саудия ҳукумати Яман суверенитети, хавфсизлиги ва барқарорлигини таъминлаш ҳамда Яман Раҳбарият президентлик кенгаши раисини қўллаб-қувватлаш тарафдори эканини яна бир бор тасдиқлади. Бундан аввал Яман Раҳбарият президентлик кенгаши раиси Рашад ал-Алими ҳам Амирлик ҳарбий бўлинмаларидан мамлакат тупроқларини 24 соат ичида тарк этишни талаб қилган эди.

«Ал-Ваъй» нашри шарҳи: Ҳизб ут-Таҳрир ташкилотининг Ямандаги ахборот офиси 1447 ҳижрий йил 14 ражаб (2026 йил 3 январь) куни эълон қилган расмий баёнотида вазиятга қуйидагича баҳо беради: Риёз маъмурияти Яман жанубида ўз таъсир кучини сақлаб қолиш учун муайян сиёсий дастаклардан фойдаланмоқда. Булар — шайх Амр ибн Ҳабриш қўмондонлигидаги «Ҳадрамаут қабиалари иттифоқи» ҳамда Саудия бевосита молиялаштирадиган, 2023 йилда тузилган «Ватан

қалқони» ҳарбий бўлинмаларидир. Ушбу кучлар аслида Британия таъсиридаги ал-Алими ҳукумати таркибига киради. Бироқ Саудия Арабистони Араб коалициясига раҳбарлик қилаётгани, ал-Алими ва унинг кенгашини ўз ҳудудида сақлаб тургани боис, ушбу ҳукуматга катта сиёсий ва иқтисодий босим ўтказиб келмоқда. Адан банкидаги давлат депозитлари устидан назорат ўрнатиш ва Яман жанубидан экспорт қилинадиган нефть даромадларини Саудия Миллий тижорат банкига йўналтириш орқали Риёз ал-Алими маъмуриятини иқтисодий жиҳатдан ўзига тўлиқ қарам ва «гаров» ҳолатига тушириб қўйган.

Мазкур қўғирчоқ ҳукумат Лондон сиёсий мактабига мансуб бўлгани боис, зоҳиран Саудия позициясини қўллаб-қувватласа-да, аслида Риёз учун сиёсий тузоқлар тайёрлаш билан банд. Вазият берк кўчага кириб қолган маҳалда эса Британия ўз малайи бўлган БАА орқали Жанубий ўтиш кенгашига (ЖЎК) Риёз ва унинг ортида турган Вашингтон маъмуриятининг асабига тегувчи ҳаракатларни бошлаш учун «яшил чироқ» ёкиб беради. Ўз навбатида, Лондоннинг минтақадаги асосий воситачиси бўлган Абу-Даби нафақат ЖЎК кучларига, балки Баб ал-Мандаб бўғози устидан назорат ўрнатиш мақсадида Яманнинг ғарбий қирғоқларига жойлаштирилган Тарик Солиҳ ҳарбий бўлинмаларига ҳам таянади.

Натижада Риёз маъмурияти Жанубий ўтиш кенгаши ва унинг хорижий ҳомийси БААга нисбатан кескин ҳарбий-сиёсий чораларни ишга солди. Саудиянинг Ҳадрамаутдаги одами бўлмиш Амр ибн Ҳабриш бошчилигидаги қабилалар Иттифоқи ЖЎКга содиқ элита бўлинмалари билан қуролли тўқнашувга киришди. Бундан ташқари, Ал-Абр округининг Хашм ал-Айн ҳудудида Кенгаш позицияларига учувчисиз учиш аппаратлари (дронлар) орқали ҳаво зарбалари берилди. 2025 йил 30 декабрь, сешанба куни эса Ал-Мукалла портидаги ҳарбий техника ва қурол-яроғ қарвонлари ўққа тутилди. Худди шу куни Риёз, худди собиқ президент Абд Раббо Мансур Ҳодий каби, ўз ҳудудида амалда асир мақомида қолаётган Рашад ал-Алимига БАА билан тузилган қўшма мудофаа шартномасини бир томонлама бекор қилиш ҳамда Амирлик қўшинларини 24 соат ичида мамлакатдан ҳайдаш тўғрисидаги қарорни мажбуран имзолатди.

Қани эди, Саудия режими ва унинг Мудофаа вазирлиги худди шундай шижоат ва кескинликни икки йилдан буён ўз кўз ўнгларида, уларга бир қадамлик масофада туриб Ғазо секторини қонга ботираётган сионистик яҳудий вужудига қарши кўрсатганида! Қани эди, уларнинг қирувчи учоқлари мазкур босқинчиларга қарши мазлум мусулмонларни ҳимоя қилиш учун ҳавога кўтарилганида! Ваҳоланки, Аллоҳ таоло Ўз Каломида шундай марҳамат қилган:

﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾

«Муҳаммад Аллоҳнинг Расулидир. У билан бирга бўлганлар кофирларга нисбатан қаттиққўл, ўз ораларида эса раҳмдилдирлар» (Фатх, 29).

Хўш, Саудия сулоласи ушбу ҳарбий кампанияни Яман халқига бўлган муҳаббати ёки бирор шаръий асосга эга бўлмаган сохта «қонуний ҳокимиятни» тиклаш учун олиб бормоқдами? Асло! Муаммонинг асл илдизи шундаки, Риёз ўзининг бор иқтисодий ва ҳарбий салоҳиятини Оқ уйнинг геосиёсий мақсадлари йўлида сарфламоқда. Вашингтоннинг бош режаси — Ҳадрамаутнинг бой нефть конларини назорат қилиш ва Арабистон денгизига тўғридан-тўғри чиқиш имкониятини қўлга киритишдир. Бу орқали улар Баб ал-Мандаб ва Ҳурмуз бўғозларини айланиб ўтган ҳолда, Саудия нефтини Ҳинд ва Тинч океанларига олиб чикувчи янги стратегик қувур лойиҳасини амалга оширишни мақсад қилганлар.

Оқ уйнинг минтақадаги бош воситачиси бўлган Саудия Арабистони 2017 йилда ташкил этилган кундан бошлаб Яман жанубидаги инглизпараст тузилмаларни, хусусан, Жанубий ўтиш кенгашини тизимли равишда таъқиб қилиб келмоқда. Мазкур Кенгаш ўз вақтида Америка раҳнамолигида Ҳасан Баум томонидан 2006 йилда тузилган «Ал-Ҳирак ал-Жанабий» (Жануб ҳаракати) позицияларини сиқиб чиқарган эди. Кейинчалик Риёз ўз назорати остида 8 кишидан иборат қўғирчоқ Президентлик кенгашини тузди. 2015–2022 йиллардаги уруш давомида Саудия армияси Британиянинг яна бир содиқ малайи — марҳум Али Абдуллоҳ Солиҳнинг таъсирида бўлган Республика гвардиясини бутунлай тор-мор этди. Шу билан бир вақтда, Риёз Ансоруллоҳ (хусийлар) ҳаракатининг Сано шаҳрида мустаҳкамланиб олишига шароит яратиб берди ва БМТ учоқларининг Сано аэропортига тинимсиз қатнаб, уларни таъминот билан сийлашига кўз юмди. Коалициянинг расмий мақсади хусийларни пойтахтдан ҳайдаш бўлса-да, амалда Риёз уларнинг ҳокимиятини сақлаб қолишдан манфаатдор бўлди.

Қирол Салмон ва униң вориси Муҳаммад ибн Салмон бошқаруви остидаги Саудия режими Исломий қадриятлардан бутунлай воз кечганини очиқ намоёиш этмоқда. Улар томонидан илгари сурилаётган «Нигоҳ-2030» («Vision 2030») дастури Икки ҳарам тупроғида ғарбча бузуқлик ва ахлоқсизликни ёйишга хизмат қилмоқда. Яҳудий вужуди чегаралари яқинида барпо этилаётган «Неом» (Neom) мега-шаҳри эса мусулмонларнинг диққат-эътиборини муқаддас Макка шаҳридан чалғитишга қаратилган геосиёсий лойиҳадир. Оқ уй сиёсатдонлари Муҳаммад ибн Салмоннинг ушбу ислохотчилик ниқоби остидаги ҳаракатларини юқори баҳолаб, уни бежизга «замонамизнинг Мустафо Камоли» деб аташмаган.

Мазкур вазиятни теран таҳлил қилиш жараёни воқеликка «Америка тўлиқ ««исроил»» бошқарувида» қабилидаги жўн ёндашувлардан йироқ бўлишни талаб этади. Шу билан бирга, Вашингтон сиёсий сахнасида яҳудий тузилмасини қўллаб-қувватловчи лобби гуруҳлари ва босим инструментларининг таъсир кучини ҳам инкор этиб бўлмайди. Аниқроғи, бу ерда Қўшма Штатлар етакчилигидаги манфаатлар иерархияси мавжуд. Ушбу тизим ичида турли таъсир тармоқлари, иттифоқлар, тузилмалар ҳамда разведка ва сиёсий омилларнинг ўзаро кесишув нуқталари фаолият кўрсатади. Айнан мана шу омиллар, қачонки АҚШ манфаатларига хизмат қиладиган бўлса, муайян қарорларни кун тартибининг биринчи планига олиб чиқади. Эпштейн иши ва Эронга қарши эскалация вақти ўртасидаги боғлиқликни ҳам айнан шу контекстда англаш мумкин. Бу жараён воқеаларнинг ягона изоҳи эмас, балки ўта нозик ва стратегик қарорлар қабул қилинаётган паллада сиёсий босим ўтказиш ҳамда жараёнларни тезлаштирувчи катализатор омил сифатида намоён бўлади.

Биринчидан, Американинг ички сиёсий манзараси нуқтаи назаридан ёндашилса, «Эпштейн иши» аллақачон оддий архив материали ёки «эскирган можаро» мақомига чиқиб улгурган. «Reuters» агентлиги ҳисоботлари шуни кўрсатадики, миллионлаб ҳужжатларнинг босқичма-босқич ошкор қилиниши Трамп учун давомли сиёсий муаммога айланди. Бу жараён ҳокимият ва элита ўртасидаги яширин алоқалар ҳамда дахлсизлик тушунчасини кун тартибига олиб чиқиб, масалани жамият ишончи даражасига кўтарди. «Reuters»/«Ipsos» ўтказган ижтимоий сўровномалар ҳам аҳолининг салмоқли қисми ушбу материалларда қудратли шахсларнинг жавобгарликдан қочиб қутулишига доир яққол далилларни кўрганини тасдиқлади. Мазкур можаро мамлакатнинг сиёсий ва иқтисодий раҳбариятига бўлган ишончга жиддий путур етказди. Бу эса, биз шунчаки обрў-эътиборга таҳдид солувчи ҳолат билан эмас, балки сиёсий легитимлик муҳитига бевосита босим ўтказувчи омил билан тўкнашаётганимиздан далолат беради.

Шу нуқтаи назардан, Демократик партиянинг нуфузли вакилларида бири Адлия вазирлигини Эпштейн иши доирасида Трампга қўйилган айбловларга доир ФҚБ (ФБР) сўроқ материалларини яширганликда айблаши билан сиёсий таранглик янада кучайди. Ваҳоланки, «Reuters» агентлиги ҳуқуқ-тартибот идоралари Трампга қарши ушбу иш бўйича ҳеч қандай жиноий айблов илгари сурмаганини тасдиқлади. Вазирлик эса айрим материалларнинг яширилиши техник хатолик туфайли юз берган-бермаганини текшираётганини маълум қилди. Мазкур жиҳат ниҳоятда муҳим аҳамиятга эга. Расмий суд айблови мавжуд бўлмаган тақдирда ҳам, ушбу масала ўта нозик сиёсий тус олмоқда. Бу ҳолат ҳақиқатни яшириш ва «иккиёклама стандартлар» борасидаги ўзаро даъволарга кенг йўл очиб, ОАВ ҳамда партиялараро қарама-қаршилиқни авж олдириш учун қулай муҳит яратади. Аммо бу Эронга берилган зарба шунчаки «Эпштейн иши»дан жамоатчилик диққатини чалғитиш учун қилинган маневр эканини англатадими? Бу ўринда таҳлил юксак аниқликни талаб этади. Стратегик тадқиқотларда «диққатни ташқи омилга чалғитиш назарияси» (*Diversionary Theory*) ва «байроқ атрофида жипслашиш» (*Rally round the flag*) эффекти тез-тез тилга олинади. Унга кўра, сиёсий етакчилар ташқи инқирозлардан ички сиёсий майдонни қайта тартибга солиш ёки муҳолифлари учун кураш баҳосини ошириш имконияти сифатида фойдаланиши мумкин. Бироқ илмий изланишлар бу ҳолатнинг универсал қоида эмаслигини ва мавжуд маълумотлар зиддиятли эканини кўрсатади.

Бундан ташқари, айрим тадқиқотлар оммавий дискурсда (баҳс-мунозараларда) даъво қилинганидек, бундай сиёсий хулқ-атворнинг кенг тарқалганини шубҳа остига қўяди. Бошқача айтганда, мазкур гипотеза сиёсий фанларда тан олинган бўлса-да, уни ҳар бир уруш ёки ҳарбий зарбага нисбатан автоматик равишда «исботланган хулоса» сифатида қўллаш тўғри эмас. Юзага келган вазиятни қуйидагича тавсифлаш мумкин: «Эпштейн иши» Оқ уй маъмуриятини медиа ва сиёсий кун тартибини бошқаришда ўта нозик ва эҳтиёткор бўлишга мажбур этувчи реал ички босимни юзага келтирди. Шунга қарамай, Эронга зарба бериш қарори, «Reuters» агентлиги маълумотларига кўра, мутлақо бошқа — ўзига хос стратегик ва разведка мантиқига асосланган эди.

Трамп учун ўтказилган брифингларда ушбу операция «юқори таваккалчилик ва катта фойда» келтирувчи сценарий сифатида таърифланган. Бу ерда гап Америка базаларига таҳдидлар, Техроннинг эҳтимолий жавоби ва минтақадаги кучлар мувозанатини ўзгартириш вариантларини ҳисобга олган ҳолда, АҚШ манфаатларига хизмат қилувчи геополитик бурилиш яшашнинг ноёб имконияти ҳақида бораётган эди. Демак, биз воқеликка бирёқлама баҳо бермасдан, ички сиёсий мотивлар ва стратегик мақсадларнинг ўзаро кесишиш нуқтасига эътибор қаратишимиз лозим. Бундан ташқари, «Reuters» эълон қилган айрим материаллар воқеани шунчаки «диққатни чалғитиш» ҳақидаги тахминларни бошиданоқ заифлаштиради. Жараёнларнинг ОАВда ёритилиши шуни кўрсатдики, Трамп ҳужумдан бир неча кун олдин — Конгрессда «Мамлакатдаги вазият тўғрисида»ги анъанавий маърузаси пайтидаёқ жамоатчилик фикрини Эронга бериладиган эҳтимолий зарбага тайёрлай бошлаган. Шу билан бирга, АҚШнинг Яқин Шарқдаги ҳарбий кучларини жамлаш масаласи аллақачон сиёсий кун тартибининг марказида турган эди.

Хуллас, Эронга ҳужум қилиш қарори медиа майдондаги инқироз туфайли тўсатдан кун тартибига чиқиб қолгани йўқ. Бу режа Оқ уй столида анчадан бери турган эди; ундан аввал тизимли ҳарбий тайёргарлик кўрилган ва тегишли сиёсий риторика шакллантирилган. Ижро эса фақат қулай оператив паллада амалга оширилди, холос. Бу ҳолат «Эпштейн иши»нинг сиёсий вақтни белгилаш ва ички қарорларни «илгари суриш»га кўрсатган таъсирини инкор этмайди. Аммо ушбу можарони урушнинг ягона сабаби ёки мутлақ изоҳи сифатида талкин қилувчи даъволарни бутунлай чиппакка чиқаради (ёки ҳеч бўлмаганда, жиддий шубҳа остида қолдиради).

Шу ўринда биз муҳим бир жиҳатга дуч келамиз: АҚШ «исроил»ни якуний қарор қабул қилувчи олий куч сифатида кўрмайди. Бу икки субъект ўртасидаги муносабатларни кўпроқ тенг ҳуқуқли бўлмаган стратегик шериклик деб таърифлаш тўғрироқ бўлади. Қўшма Штатлар — ўйин қоидаларини ўз миллий манфаатларидан келиб чиқиб белгилайдиган етакчи империядир. ««исроил»» эса фақат мана шу манфаатлар кесишган нуқталардагина сиёсий, разведка ва институционал даражада сезиларли таъсир ўтказа олади, холос. Стратегик тадқиқот марказлари (жумладан, CSIS ва CFR) ҳисоботларида ҳам Вашингтон ва яҳуд муносабатлари икки томонлама манфаатларга хизмат қилувчи «стратегик шериклик» экани қайд этилади. Ушбу таҳлиллар АҚШнинг яҳудий ўсимтасига қарамлигини эмас, балки аксинча, улар ўртасида тез-тез кузатилиб турадиган қарашлар ихтилофи ва таранглик даврларини очиб беради. Бунга ҳаётий мисоллар етарли. Хусусан, «Reuters» агентлиги Байден маъмурияти Рафаҳдаги ҳарбий операциядан хавотирга тушиб, «исроил» оккупацион тузилмасига маълум турдаги ўқ-дорилар етказиб беришни вақтинча тўхтатиб қўйганини қайд этган эди. Бундан ташқари, Америка маҳсус хизматлари ««исроил»»га айрим разведка маълумотларини узатишни чеклагани ёки бутунлай тўхтатгани, бу жараён фақат яҳудий режимдан муайян кафолатлар олинганидан кейингина қайта тиклангани ҳужжатлаштирилган.

Бу ҳолат Вашингтон ўз манфаатлари ёки стратегик-ҳуқуқий ҳисоб-китоблари талаб қилган тақдирда, ҳатто энг яқин иттифоқчиларига ҳам босим ўтказиш, чекловлар жорий этиш ва шартлар қўйишга қодирлигини исботлайди. Бинобарин, вазиятга «««исроил»»» Американи бошқармоқда» деб эмас, балки «««исроил»»» Вашингтоннинг қарор қабул қилиш жараёнига таъсир этувчи самарали воситаларга эга, бироқ у фақат Американинг асл манфаатларига мос келадиган лойиҳаларни илгари сургандагина юксак натижага эришади» дея баҳо бериш тўғрироқдир. Эрон масаласини ҳам айнан мана шу призма орқали англаш мумкин. Эронга бериладиган ҳарбий зарба Вашингтон сиёсий доираларига Техрондаги ҳокимият тизимини заифлаштириш ёки Америка назоратига осон бўйсунувчи «ўтиш даври муҳити»ни яратиш имконияти сифатида тақдим этилди. Бундан мақсад — келажакдаги муқобил Эрон режимини мустақил давлат эмас, балки АҚШга қарам тузилмага айлантириш эди. Ушбу режа фақат яҳудийларнинг истаги бўлиб қолмай, Америка сиёсий элитаси ичида минтақавий кучлар мувозанатини қайта шакллантиришнинг муқобил варианты сифатида ҳам фаол қўллаб-қувватланди. «Reuters» агентлигининг хабар беришича, Трамп учун ўтказилган брифингларда ушбу операция АҚШ манфаатларига мос келувчи улкан геополитик мақсад сифатида баҳоланган. Шунингдек, зарба бериш вақти Эрон раҳбариятининг ўта муҳим ички йиғилиши ҳақидаги махфий разведка маълумотлари билан бевосита боғлиқ бўлган. Бу эса мазкур ҳарбий операциянинг айнан ўша паллада амалга оширилиши — қулай «разведка имконияти» ҳамда стратегик «сиёсий қарор»нинг ўзаро мос келиши натижаси эканини англатади.

«Эпштейн иши»нинг таъсирига тўхталадиган бўлсак, бу борадаги энг салмоқли далил шундан иборатки, мазкур можаро Эронга зарба бериш қарорини йўқдан бор қилгани йўқ. Балки у Оқ уйнинг стол устида турган тайёр режани тезроқ илгари суришга бўлган шайлигини оширган бўлиши мумкин. Бошқача айтганда, ушбу шармандали воқеа маъмурият имижи ва жамият ишончига қаттиқ зарба бераётган бир паллада, расмий Вашингтон умумий манзарани ўзгартириш ҳамда диққатни зудлик билан хавфсизлик ва ташқи сиёсат кун тартибига буришдан манфаатдор эди. Бундай ҳулоса «Reuters» агентлиги ҳисоботларига ҳам тўла мос келади. Зеро, мазкур ҳарбий зарба Трампнинг ўз тарафдорлари (MAGA ҳаракати) электорати ичида ҳам бўлиниш келтириб чиқарган ва сиёсий жиҳатдан «ютуғи кафолатланган қарта» бўлмаган. Иттифоқо, ушбу қарор ички сиёсий хавф-хатарлардан ҳам холи эмасди. Бу эса бизга шуни эслатадики, диққатни чалғитиш тактикаси, ҳатто у ишга солинган тақдирда ҳам, агар низо чўзилиб кетса ёки унинг баҳоси ҳаддан ташқари қимматга тушса, ташаббускорнинг ўз зиёнига ишлаши мумкин.

Хулоса ўрнида таъкидлаш лозимки, агар биз кучли ва асосли далиллар тизимини яратмоқчи бўлсак, расмий исботлар мавжуд бўлмаган вазиятда Эпштейн можароси ва Эронга берилган зарба ўртасида тўғридан-тўғри боғлиқлик бор деган муболағали даъволардан йироқ бўлишимиз керак. Шунга қарамай, «Эпштейн иши» реал сиёсий ва инфорацион босим муҳитини юзага келтирганини айтиш ўринли ва ниҳоятда муҳимдир. Зеро, бундай ички таҳдидлар — айниқса, Вашингтон ўз манфаатларига мос деб ҳисоблаган стратегик ва разведка имкониятлари юзага келган паллада — қарорлар вақтини белгилаш ҳамда кун тартибини бошқариш жараёнига сезиларли таъсир кўрсатади. Мана шу геополитик контекстда яҳудий тузилмаси умумий манзарадаги ўта нуфузли ижрочи сифатида гавдаланади. У Вашингтоннинг «олий раҳнамоси» эмас, балки яҳудий лоббисининг босим вектори АҚШ ҳукмрон элитасининг асл манфаатлари билан бир нуқтада кесишганда, жараёнларга янги куч бағишлаш ва қарорлар қабул қилишни тезлаштиришга қодир бўлган стратегик шерикдир.

РАЗВЕДКА ИНФИЛЬТРАЦИЯСИ: АГЕНТЛАР СОНИ ЭМАС, ТИЗИМ ИЧИГА КИРИШ КЎЛАМИ МУҲИМ

Яҳудий ўсимтаси айғокчилик тармоқларининг Эрон ва унинг минтақавий иттифоқчилари давлат аппаратида суқулиб киргани ҳақидаги қарашлар эндиликда шунчаки тарғибот қуроли эмас. Бугунги сиёсий воқеликда мазкур омил амалга оширилаётган ваҳшийликларнинг юқори аниқлиги ва стратегик нишонларни танлаш маҳоратида ўз исботини топмоқда. Махфий ва қаттиқ қўриқланадиган периметрларда биринчи эшелон раҳбарларининг тизимли равишда нейтраллаштирилиши яҳуд вужуди разведкасининг қамрови нечоғлик эканини кун тартибига чиқармоқда. Ушбу геосиёсий контекстда Эрон собиқ президенти Маҳмуд Аҳмадинажоднинг шов-шувли баёнотлари алоҳида аҳамият касб этмоқда. Унинг қайд этишича, расмий Техрон ««исроил»» айғокчилик фаолиятига чек қўйиш мақсадида махсус контрразведка тузилмасини шакллантирган. Бироқ кейинчалик мазкур бўлинма раҳбари ва унинг етакчи ходимлари сионист режимнинг вербовка қилинган малайлари экани фош бўлган. Бу воқеа бир мудҳиш ҳақиқатни кўрсатади: бу — оддий айғокчилик эмас, балки яҳуд босқинчилари томонидан давлат хавфсизлигини таъминловчи олий механизмларнинг ичидан емирилганидир. Ливандаги сўнгги тажовузлар ҳам мазкур хулосани деталлаштирмоқда. Ҳасан Насруллохнинг суиқасд қурбони бўлиши — ҳаракатнинг олий ҳарбий вертикалига берилган тизимли зарбалар занжирининг якунидир. Қисқа фурсат ичида тўққиз нафар муҳим ҳарбий стратегик раҳбарнинг саккиз нафари нейтраллаштирилди. ««исроил»» яҳудий режими олий даражадаги махфий йиғилишларнинг вақти ва координаталари бўйича тезкор маълумотларга эга бўлган. Бу каби оғир регрессия шунчаки ҳарбий устунлик эмас, балки ахборот доминантлиги — стратегик тузилмаларга яҳуд босқинчиларининг суқулиб кириши натижасидир.

Яҳё Синвар феномени босқинчи режим учун катта муаммо бўлиб қолди. У яҳуд вужудининг бирламчи нишони бўлишига ва унга қарши бир йилдан зиёд кенг кўламли «ов» олиб борилганига қарамай, уни тажовуз пайтида учратган яҳуд тўдалари қаршисида шахсан Синвар турганини аввалдан билишмаган. Унинг шахидлиги бошқа етакчилар сингари пухта ишланган разведка зарбасининг ҳосиласи эмас эди. Бу ҳолат қатъий иймон ва дала хавфсизлигига таянган шахс ҳамда ички тизимлари яҳуд ўсимтаси томонидан заифлаштирилган муҳит ўртасидаги фарқни очиб беради. Жорий ҳарбий кампанияда сионист режим эришаётган тактик ютуқлар шунчаки қурол кучи эмас, балки тизим ичига чуқур илдиз отган деструктив разведка фаолиятининг маҳсулидир. Бундай инфильтрация — давлат хавфсизлигини арзимас моддий манфаат эвазига пуллайдиган ҳамда яҳуд босқинчилари учун ҳарбий куч билан очиб бўлмайдиган «стратегик дарвозалар»ни ичкаридан ланг очиб берувчи хоинлар ҳисобига амалга ошмоқда. Яҳудий ўсимтасининг бугунги киборлиги айнан мана шу омилга таянади. Сионист режим стратегик шахслар ва нозик давлат тизимларини йўқ қилиш йўли жанг майдонидаги фронт чизиғидан кўра анча қисқа эканини англаб етди. Узоқ йиллар давомида Ислом умматини Вашингтоннинг геостратегик мақсадларига мослаштиришга хизмат қилган Техрон режими, Сурия, Ироқ ва Ливан халқларини парчаланиш гирдобига итқитиш сиёсатини олиб борди. Бугун эса мазкур режим айнан ўзи эккан ўша аччиқ сиёсатнинг оқибатлари билан — ичкаридан берилган зарбалар билан юзма-юз келмоқда.

«Ал-Ваъй» (Онг) журнали расмий манбалари:

- Веб-сайт: www.al-waie.org
- Facebook: <https://www.facebook.com/alwaie.info>
- X (Twitter): <https://x.com/alwaiemagazine>
- Instagram: <https://instagram.com/alwaiemagazine>
- Dailymotion: <https://dailymotion.com/alwaiemagazine>